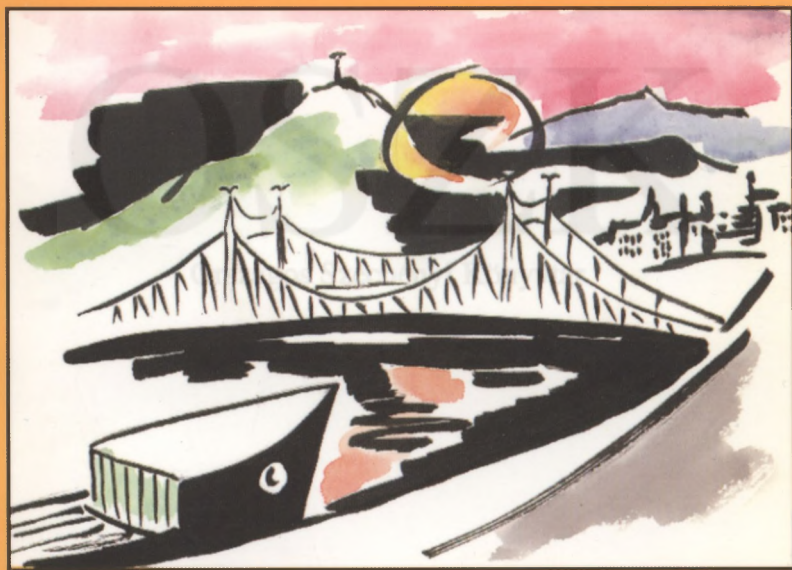

TIMÁR GYÖRGY

MB
155.091

FÖLMERÜLT ATLANTISZ

ORPHEUSZ KIADÓ

Timár György
Fölmerült Atlantisz
avagy a szerelem regénye

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Timár György

Fölmerült Atlantisz
avagy
a szerelem regénye

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ORPHEUSZ KÖNYVEK

7400059

*A kötet a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány
és a Magyar Könyv Alapítvány támogatásával készült.*

MBZT.091

7996

Országos Széchényi Könyvtár

„Az ember természete jóságban épp úgy, mint gonoszságban jóval túl csap azon, amit magáról hisz, vagyis azon, amit az én tudatos észlelés révén megismer.”

Sigmund Freud: Das Ich und das Es

„Nincs előbb vagy utóbb, a kezdet egybeesik a véggel.”

Nicolaus Cusanus: De visione Dei

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Miért éppen ez az öregasszony?

Miért éppen ő? Azzal a beteg-madárka testtartásával, ahogy ott áll a függőfolyosóról nyíló előszoba és a nehéz homályú hall közti üvegezett ajtóban, egy kissé csálén, mint a csípőficamosok?

Pedig nem az. És igazából nem is öreg. Csak az ő akkori szemében tűnt annak. Ötven és ötvennégy közt járhatott, tíz évvel még fiatalabb is volt hát, mint ő most.

Talán az a kis ferde tartása? Igen, talán az láttathatta öregnek. Az a furcsa állás (kéz a csípőn), melyből csakis oldalazva lehet nekiindulni. És amely mintha egy élet minden vereségének, minden szálnalmas kiegyezésének és beletörődésének, minden alávetettségének, minden fogyatkozó reményének térbeli megfogalmazása volna, kivetülő lelki hologram.

Miért éppen ő jut eszébe ebben a füstös drinkbárban, amint megüti fülét a környező hangfoszlányok szertecsapongó áradatából a két szó: *vegetatív neurózis*?

B. röstell, hogy nem jut eszébe az asszony keresztnéve. Jó, jó, végtére is harmad évszázad nagy idő – mégis. *Anyu*, így hívta, amíg ott lakott náluk, Zsuzsa férjeként. De vajon hogyan szólíthatták a barátnői? Vilmának? Arankának? Terikémnek? Lujzikának? Az asszonyhoz voltaképpen egyetlen női keresztnév sem illett, még az sem, hogy *anyu*. Csak az, hogy Lusztig Jenőné.

Utánafütle az elcsöngött mondatoknak, amelyek azt a *vegetatív neurózist* megelőzték. *Csak az autóban, a kormánykeréknél ülve érzi magát biztonságban, az utcán járva az az érzése, rögtön összeesik. Két feles után ez elmúlik, úgy viszont nem ülhet be a kocsiba.*

Zsuzsa. Zsuzsának kellett volna az eszébe jutnia, nem az anyjának. De hát parancsolhat-e a képzettársításainak az ember? Az a rejtélyes személy, aki vagyunk, s akiről többnyire nem tudjuk, voltaképpen

kicsoda, a saját törvényeit, önnön, alig kiismerhető útjait követi; minden asszociációnk egy-egy talány, titokzatos üzenet mitőlünk mihozzánk, s megfejtéséhez gyakran egy teljes emberélet is kevés.

Pedig ez az asszony az előszoba és a hall között, ez az asszony, akinek már a nevére sem emlékszik, az imént olyan élesen képzett meg előtte, mintha most is ott állnának egymással szemben a terézvárosi lakás nyomasztó félderengésében. A nehéz homályú hallon túl szinte most is látja a csaknem épp oly sötét nappalit, amelynek utcára néző ablakához az az öreg, vastag törzsű, terebélyes lombú platán úgy hajolt oda, mint jóindulatú szomszéd háború idején, figyelmeztetni, hogy vigyázzunk, megfededkeztünk az elsötétítésről, baj ne legyen már belőle. A nappaliból nyílt az öregek hálósobája, melynek sötét mivoltáról ugyanannak a platánnak egy másik ága gondoskodott. *Apu*, azaz Lusztig Jenő birodalma volt ez a két egybenyló szoba; az öreg még a hallba sem igen lépett ki, nemhogy az előszobába, a konyhába, vagy az előszobából nyíló szűk, és a lakás többi helyiségénél is sötétebb – mert ablaktalan – cselédszobába, ahol cseléd még a háború előtt, sőt a zsidótörvények előtt sem lakott soha, s amelyben most Zsuzsa meg ő húzták meg magukat. A nappalin és a hálósobán kívül Lusztig Jenő csak a fürdőszobát látogatta, melybe a hálóból és a hallból egyaránt nyílt ugyan bejárás, de az öreg – ki tudja, miért? – a hall és a fürdőszoba közti ajtónak még a létezéséről sem látszott tudomást venni. Magában a hallban csak a nagyobb zsidó ünnepek alkalmával volt látható, amikor is a család ott, a nagy, kerek, éjfeketére politúrozott asztal körül ülve fogyasztotta el vacsoráját. B., aki nem volt vallásos, először meghökkent, amikor *apu* az ő fejére is ráerőltetett legalább egy zsebkendőt, miközben esznek. Olyasforma érzés volt ez, mintha bohócsapkában étkéznék, pedig hát tudván tudta, hogy ezzel a rítussal, amely az Urat födetlen fővel megtisztelő keresztényekben mindig viszolygást kelt, tulajdonképpen a negyven éves pusztai vándorlásra emlékeznak világszerte a vallásos zsidók, az ősökre, akiknek koponyáját szakadatlanul sütötte-égette-verte a Nap pokoli heve, s akikkel, ha nem viseltek volna fejfedőt, alig néhány órán belül kíméletlenül végzett volna a napszúrás. A kóser étkezési

szokások tekintetében *apu* nem volt ennyire szigorú, kitalált magának egy praktikus köztes megoldást: egyénileg kombinálva a sertéshúsevés tilalmát és a böjtöt, böjtös napokon nem evett disznóhúst.

Amennyire ő maga célirányosan és neki tetszően elegyítette az étkezési előírásokat, annyira kiszámíthatatlanul vegyítette sorsa a szerencsés és szerencsétlen mozzanatokat életében. A középiskola elvégzése után rögtön nagybátyja, Lusztig Oszkár vas- és gépgyárába került. Lusztig Oszkár fifikás, élvezeteg férfiú volt, aki hallani sem akart arról, hogy unokaöccse beiratkozzék a Műegyetemre és mérnöki diplomát szerezzen; *én sokkal értékeőbb dolgot adok a kezébe*, hajtogatta, és ragaszkodott hozzá, hogy gyárában a fiú kitanulja az esztergálást, majd később a marósi vizsgát is letegye, s végül a szerszámkészítést is elsajátítsa. A Jenő gyerek apjának, Lusztig Ottónak már csak azért sem lehetett beleszólása fia jövőjébe, mert a piavei csatából többé nem tért haza. *Nem fogod megbánni, hogy apád helyett én vagyok az apád*, mondogatta Lusztig Oszkár, s úgy főstött, igaza lesz: a szerszámkészítői vizsga sikeres letétele után művezetővé nevezte ki a Jenő gyereket, s ebből az alkalomból ünnepélyesen koccintott is vele a főnöki irodában egy pohár veres szalagos Mumm pezsgővel. *Ez itt most a következő grádics, fiam*, mondta, és kilátásba helyezte, hogy hamarosan őt teszi meg maga helyett vezérigazgatónak. *Én meg végre elmegyek lőpni a napot és élni világomat*.

Lusztig Oszkár iparkodása, hogy unokaöccse a vasas szakma minden csínját-bínját kitanulja, bölcs és előrelátó elhatározásnak bizonyult, noha a ravaszdi öregúr cselekedetei egészen más rugóra jártak: ha unokaöccséből mérnök lesz, nem teheti meg, hogy ne őt nevezze ki a gyár főmérnökévé, márpedig ezt a posztot egy selymes hajú, lányos képű, a párizsi Polytechnique-en végzett fiatalember, egy bizonyos Pelz Iván töltötte be az üzemben, aki iránt Lusztig Oszkár különösen gyöngéd érzelmeket táplált, sőt a gyárban nyílt titok volt, hogy Pelz Iván ezt az állást nem csupán kétségtelen szakértelmének köszönheti, hanem azoknak a szerelmi szolgáltatásoknak is, amelyekben a tulajdonost (kedvvel-e, avagy pusztá számításból, ezt nem lehetett pontosan kideríteni) rendszeresen részesíti. Oszkár úr semmi-

képpen sem óhajtott hát megválni Pelz Ivántól, de még vetélytársat sem akart rálőcsölni unokaöccse személyében, ezért eszelte ki a mit sem sejtő Jenő fiú kiképzésének fönti haditervét. Más kérdés, hogy mire eljött volna Jenő úr vezérigazgatói kinevezésének ideje, addigra már a zsidótörvények világa következett, és Lusztig Jenő – gyárosi-vadék létére – megmaradt a munkásosztály tagjának, ami később aztán óriási szerencsének bizonyult, különösen leánya, Zsuzsa számára, aki enélkül aligha kerülhetett volna be hallgatónak a bölcsészkarra.

Lusztig Oszkának – becsületére legyen mondva – lelki-furdalásai voltak, amiért unokaöccse pályáját a saját szexuális vonzalmaihoz igazítva alakítja, ezért kompenzációképp időnkint váratlanul jutalomban vagy éppen fizetésemelésben részesítette Jenőt, és egyébként is igyekezett a kedvében járni, például a kora nyári elő- és a nyár végi utószezonban átadta neki római-parti kabinjának a kulcsát, és a csónakház használati jogát. Lusztig Jenő ott, a Római-parton ismerkedett meg későbbi feleségével, aki egy sikertelen kikötési kísérlet közben a stég előtt fölborult kílbotjával, és Jenő úr segítette partra. Ez 1932-ben történt; Lusztig Jenő ekkor harminchat éves, délceg, négerbarnára sült szép szál férfi volt, és a jóval fiatalabb, akkor huszonnégy éves vézna lány (mint kiderült, a Bethesda kórház egyik nemrég végzett ápolónője) ott helyben belé is pistult, úgyhogy szeptember végén már meg is tartották az esküvőt. A Podmaniczky utcai lakást Lusztig Oszkától kapták nászajándékba. Zsuzsa 1934 márciusában született, és magát a boldogságot jelentette a vezérigazgatói jövő elé néző művezető szemében, aki még nem sejtette, hogy a kis jövevény (neki magának különben valóságos hasonmása) életének megrontójává, sírjának megásójává válik, s hogy eljön a nap, amikor – a harmadik, az immár végzetes infarktus után – özvegye, átkutatva holmiját, minden fiókban, minden füzetben, minden öltönyzebben, zokniban és cipőben azonos szövegű cédulákat talál férje öreges betűivel: *Lusztig Zsuzsa volt a gyilkosom.*

Zsuzsa lehetett az oka annak is, hogy Lusztig Jenő, legalábbis amíg B. velük élt, mintegy az utcai két szoba ketrecébe zárta magát, s csak a nagyobb ünnepeken ült ki a többiekkel együtt a hallbéli asztalhoz,

amelynek fénylő feketesége zongorára emlékeztetett, olyan zongorára, amely még csak hangosan eljátszani sem, csupán billentyűzetében némán elgondolni mer egy gyászindulót.

Az összeköttetést a hallon túli és inneni világ között *anyu* jelentette: oldalazva-csalinkázva jött ki a konyhába, nem is annyira főzni, mint inkább kiheverni az utcai front nyomasztó hallgatását, s ugyanúgy tért oda vissza, lesújtva a Zsuzsa és közte, B. közt vibráló, szavakban nem, legfőljebb hangsúlyokban megnyilvánuló egyet nem értéstől.

Abban az időben Lusztig Jenő már nyugdíjas volt, túl egy hányatott élet számos keservén, egy épp-hogy-csak élve megúszott ukrainai munkaszolgálaton, meg – Zsuzsa jóvoltából – két infarktuson, amelyek közül a másodiknak azt a kínos közjátékot is köszönhetette Hámori doktorral, a szívgyógyásszal. Emennek sikerült ugyan talpra állítania, de az orvos daliás alakja, mosolygós, szellemes egyénisége és szolidan őszülő halántéka ellenállhatatlan hatást gyakorolt *anyura* (akit B. ekkor még nem ismert, persze); s mivel *anyu* valamikor ápolónő volt, boldogan fogadta Hámori doktor nehezen félreérthető ajánlatát, szegődniek el hozzá, a magánrendelőjébe asszisztensnek, ami heti kétszer két órai elfoglaltságot jelent: szerdán és pénteken négytől hatig. Zsuzsa nem volt biztos benne, hogy a két ember kapcsolata megmaradt-e a pusztá rajongás keretei közt, vagy – ami valószínűbb volt – akkor negyvennyolcadik évében járó anyját elragadta a búcsúzó testi szenvedély őrzőngő örvénye. *Remélem, így volt*, jegyezte meg Zsuzsa, s erre látszott mutatni, hogy a heti két rendelésből anyja gyakorta csak fél nyolc tájban vagy éppen nyolc óra körül igen kipirultan tért haza, s hogy ilyenkor jóval többet beszélt a szokásosnál, még hozzá összevissza csapongva és a lehető legjelentéktelenebb dolgokról. Lusztig Jenő nem volt vak, de soha egy fél szóval sem tett említést gyanújáról, legalábbis a családban nem. Hanem Zsuzsa egy alkalommal a nappaliban járva valamilyen könyvért, véletlenül fültanúja lett, amint második infarktusból lábadozó apja a hálószobában azt mondja Hámori doktornak: *Nézze, doktor, előbb-utóbb el kell döntenie, mit akar, meggyógyítani-e, vagy megölni.* Az orvos csak annyit kérdezett: *Ugye most viccel?* Mindenesetre e látogatás után résztvevő arccal, de min-

den indokolás nélkül lemondta anyu asszisztenciáját. Vajon volt-e része vagy nem e kis intermezzónak abban, hogy három hétre rá szívészélhűdésben meghalt? Nincs ember, aki e kérdést megválaszolná. Tény, hogy *anyu* ettől kezdve csupán férje mellett gyakorolta ápolónői hivatását, méghozzá a büntudat táplálta túlzott odaadással, egyszerre gyászolva halott szerelmét, halódó férjét és a tulajdon boldogságát, ez utóbbit már csak Zsuzsától remélve, s miként az idők megmutatták, tőle is hiába.

B. felhörpinti a whiskyjét, és kilép az utcára. *Vegetatív neurózis.* Életének egyik kulisszája egyetlen szempillantás alatt vált elsüllyedt emlékből szinte tapintható valósággá. Vajon tehetett volna akkor bármit is? Segíthetett volna azon a három szerencsétlenen, akik egymás rabjaiként, sőt egymás mérgezőiként éltek? Hát nem tett-e meg mindent, még többet is annál, mint amit akárki más tett volna a helyében? Ma már azt sem érti, hogyan gabalyodott bele ő maga ebbe a hálóba, s ha már így esett, hogyhogy nem tépte szét és menekült el onnét az első adódó alkalommal? A szerelem miatt? Ugyan, szerelem! A szerelem görcsös akarása volt az legfőljebb, öncsalás, semmi egyéb. Olyasvalakit próbált megváltani általa, akinél ő maga sokkal hátrányosabb helyzetből indult. Mert Zsuzsa a „munkás” származásával végtére is kijárhatta az egyetemet, ő nem. Neki a mai napig cipelnie kell egykori kiátkoztatását – sőt kiátkoztatásait –, akárcsak középkori várbörtönök láncra vert foglyainak a lábukhoz csatolt vasgolyóbist. Ha akkor, negyvenkilencben nem rúgják ki, másodéves hallgatót, a Zeneakadémiáról, ha nem Kazacsánynál, a jószívű öreg komponistánál kell évekig hozomra tanulnia zeneszerzést és ellenpontozást, magánúton és megkésve pótolva mindazt, amit mások, szerencsésebbek az akadémián már jóval korábban elsajátíthattak, vajon most itt baktatna-e, hogy Storch úrral találkozzék és körüludvarolja? Vajon pitiznie kéne-e, hogy legalább a grazi Opera mutassa be a *Jákob Lábánnál*-t? Jé, tényleg, háromnegyed tizenkettő, délre a Royal halljában kell lennie; ha késik, Storch úr még begorombul és nemet mond.

A tagfölvizsgálat színhelye egy egészen kicsi tanterem, pontosabban gyakorlóterem volt, azaz tulajdonképpen csak egy szobácska, melyben épp hogy elért egy zongora a hozzá tartozó forgatható székkal, meg egy hegedűsöknek való kottatartó állvány. Ezeket a berendezési tárgyakat előző nap eltávolították, s helyettük behoztak egy asztalt meg néhány széket. Az asztalt vörös drapériával borították, ám ez az ünnepinek szánt díszlet sem enyhített a helyiség vallatószoja jellegén.

Amikor B. belépett, az asztal mögött már ott ültek kihallgatói: a főiskola káderese, apró termetű, szüntelenül hunyorgó emberke, aze-lőtt cipőfelsőrészkészítő, továbbá egy magas, szemüveges férfi a kerületi pártbizottság képviselőjében, valamint – középen, a fő helyen – egy elvtársnő, akiről már az előzőleg sorra kerültektől megtudta, hogy G. Bartos Évának hívják, Gecse József elvtársnak, a pártsajtó mindenható urának felesége és a pártközpont személyzeti osztályának vezetőhelyettese. Kinevezett vezetője az osztálynak éppen nem volt, mert az addigi főnök éppen letartóztatásban várta a reá ártatlanul kiszabandó halálos ítéletet.

A félelmetes vádaskodások és a nagy rendcsinálások ideje volt ez, a még otthoni környezetben is megkövetelt éberségé, a kozmopolitizmus elleni harc é és a házasságtörő pártfunkcionáriusok által fennen hirdetett szocialista családi erkölcsé.

B. nyugodtan lépett a gyakorlóterembe, melyben mindig jól érezte magát. E nyugalomát és vele karján a szőrt voltaképpen nem is annyira a bizottság tagjainak vésztojóslóan komor tekintete borzolta föl, mint inkább a zongora hiánya. Mintha a megszokott hangszer eltűnése egy mellette tanúskodó meghitt jóbarát eltávolíttatását is jelentette volna.

Úgy hallom, B. elvtárs szerkeszti a zeneszerzés-szakosok faliújságját, mondta G. Bartos Éva egy kis félmosollyal, miután helyet kínálta, vagyis rámutatott a bizottsággal szemben elhelyezett egyetlen székre.

Még hozzá igen szorgalmasan, tette hozzá sietve az apró cipőfelsőrészkészítő, akiről B. akkor még nem tudta, hogy reá volt kiosztva – a bizottság tárgyilagos mivoltát hangsúlyozandó – a jóindulatú párt-

fogó szerepköre, jöllehet az asztalnál ülők már valamennyien tudták, mi lesz ennek a beszélgetésnek a kimenetele.

Ezt igazán örömmel hallom, mondta változatlanul kis félmosoly kíséretében G. Bartos Éva, és elmélyülten lapozni kezdett az előtte fekvő papírok közt. Más az, ami gondot okoz nekem.

Gondot? Miféle gondot okozhat az ő életéből bármi? De G. Bartos Éva egyelőre még nem fedte föl kártyáit, hanem azt kérdezte tőle, járt-e valamikor külföldön.

Igen, járt.

Hogy merre.

Hát Ausztriában meg Olaszországban.

Igeen? G. Bartos Éva föl vonta a szemöldökét. Milyen minőségben?

B. kis híján elnevette magát, de érezte, hogy ez nem a megfelelő pillanat. *Gyermekei minőségben*, felelte; még tizenkét éves kora előtt, tudniillik gyermekkori asztmája volt, és az orvosok azt tanácsolták, vigyék előbb magaslati levegőre, majd tengerpartra. Így került előbb a Semmeringre, aztán Abbáziába.

Sok szegény munkásgyereknek is volt asztmája, jegyezte meg szárazon a magas szemüveges, mégse vitték őket ilyen flancos helyekre.

Ez igaz volt, persze, de mit lehet erre válaszolni? Egy tízéves fiúcska még nem tehető felelőssé azért, hogy a szülei történetesen abban az anyagi helyzetben vannak, hogy gyógyíttathatják. Habár, ami apát illeti, neki bizony nem kevés gondot okozott, honnan teremti elő ehhez a pénzt.

Apropó, orvosok, szólalt meg újra G. Bartos Éva. Mit is írt be B. elvtárs a kérdőívbe, hogy mi volt az édesapja foglalkozása?

Azt, hogy orvos, természetesen. Miért, mit kellett volna beírnia, ha egyszer az volt?

Ejnye, ejnye, B. elvtárs. A Pártot nem lehet ám félrevezetni! Mi nagyon jól tudjuk, hogy B. elvtárs apjának magánszanatóriuma volt Mátralomboson. A Tuszkulánium. Jól mondom? Nem éppen a szegényebb néprétegek fiai számára, ha nem tévedek.

Ez is igaz volt, persze. Apa huszonnyolcban örökölte azt a szana-

tóriumot a nagyapjától, B. dédapjától. Illetve ez akkor még nem szanatórium volt, hanem panzió, üdülővendégeknek. Apa alakította át szanatóriummá harmincháromban, a gazdasági válság elmúltával. De hát a „foglalkozás” rovatba mégiscsak azt kellett írni, hogy „orvos”.

Vagyis B. elvtárs édesapja osztályidegen volt, summázta a helyzetet G. Bartos Éva. *És ezt B. elvtársnak nem lett volna szabad elhallgatnia a Párt előtt.*

Osztályidegen? B. hirtelen maga előtt látta a családot, a szerény egy szoba hallos lakást a Székely Bertalan utcában, anyát, aki soha ki nem látszott a főzésből-mosásból-takarításból, mert cselédet nem állt módjukban tartani; apa minden orvosi jövedelme, de még házassága is az új műszerekre, a mátralombosi szanatórium új felszereléseire és a hiteltörlesztésekre ment rá; az intézményben, amely jelenleg a Párt legfelső vezetőinek pihenésére és gyógykezelésére van fönntartva, ma is ezeket használják; minden nyugágy, minden szobarádió, minden vacak kis sztetoszkóp abból a pénzből van, amelyet apa az ő koszt-pénzüik rovására ölt bele dédelgetett Tuszkulánumba.

És eszébe jutott az a nap, amikor utoljára látta apát. Ő akkor tizenöt éves volt, s a véletlen úgy hozta, hogy éppen azt a hétvégét töltötte apjánál Lomboson, amikor híre jött, hogy az országot megszállták a németek. *Nem engedlek haza, mondta azon a vasárnap estén apa. Holnap reggel fölülsz a buszra, és elmégy Visnyócra, Matvejka néniéhez.* Matvejka néni a nagyapai örökség része volt, a panzióval együtt szállt apára, s eddigre – 1944 márciusára – már ő volt a szanatórium tótumfaktuma, apa tréfásan úgy is nevezte: főnővér. Sose végzett orvosi tanulmányokat, a panzió idejében egyszerű gondnok volt, de apa mellett mindent bámulatos könnyedséggel kitanult, akármit rá lehetett bízni. *Anyádat még ma értesítem, nehogy aggódjék miattad.* Apa és anya akkor már különváltan éltek, már csak az ő személye jelentett kapcsolatot köztük.

Te is gyere, kérlete apát, de az csak megrázta a fejét. Hogy a betegeit nem hagyhatja magukra. De ne félj, nem lesz semmi baj. Az a fő, hogy az orrod se dugd ki Matvejka néniéktől. Erdélyi menekült

rokon vagy, nem fog náluk zaklatni senki. Én sem, bármilyen közel van is Visnyóc, tette hozzá ügyetlen mosoly kíséretében. Még lebuktatnálak.

Másnap reggel megcsókolták egymást, ő Matvejka nénivel kiment a buszhoz, apa a szanatórium kapuja előtt állva hosszan lengette feléje a karját, széles mosollyal, mint aki el akarja hitetni, mennyire gondtalan. Egy-két hónap múlva a Visnyócra letörten hazaérkező Matvejka nénitől tudta meg, hogy apát elhurcolták a csendőrök. Hogy melyik koncentrációs táborban pusztult el, sosem sikerült megtudnia.

Különben is, folytatta G. Bartos Éva, úgy hallom, B. elvtárs szerint nincs értelme annak a kifejezésnek, hogy szocialista zene.

A tragikus emlék után ez a mondat olyan volt, mint Shakespeare-nél két drámai csúcspont között egy párbeszéd-bohózat; B.-ből úgy robbant ki a röhögés a Royal Szálló halljában, hogy a körülötte ülő-álló külföldi turisták, de még a recepcióban dolgozó alkalmazottak is fölkapták a fejüket. B. elröstelli magát, igyekszik úgy tenni, mintha a kezében tartott újságban olvasott volna valami kacagtatót, de elkésett a mozdulattal, s kénytelen lenyelni, hogy hibbantnak nézik. Hát igen, a szocialista zene. Hogy is mondja Thomas Mann a *Varázshegy*-ben? A zene politikai szempontból mindig gyanús. Igaz, akkoriban nem annyira a zene volt gyanús, mint inkább a zenész. Kivéve azt, aki szocialista zenét írt.

A pártból való kizáratás egyszersmind a főiskolától való búcsút is jelentette. Mint a nácizmus által árvává tett fiatalembernek, külön kegyként megengedték neki, hogy két hétig még továbbra is bent lakhassék a kollégiumban, de addig más szállás után kell néznie.

Meg nyilván állás után is, hiszen azt a szállást meg is kell fizetnie.

Kútkáva? Hát hiszen nem volt az egészen kútkáva, minek tagadni? Mellesleg ostobaság is volna, kiváltképpen ennyi évtized múltán, megkeresni és megfogalmazni másoknak szóló értelmét, firtatni, valójában mit is tárolhattak kerek fehér katlanában azon a valószínűtlenül éjkék téli gyárudvaron, a Budai Villany udvarán; neki, B.-nek kút volt, és ez a fontos, a Naszreddin Hodzsa kútja, fehérsége az alacsony

keleti palotákét idézte, körülötte ólálkodott láthatatlanul a Csendháborító, s valahogy az sem volt baj, hogy közben pengeéles kontúrokat hasított mindenfelé a ropogó-száraz január, a varázslat ettől csak még bővösebé vált; az *Igor herceg* első poloveci tánca áradt szét B.-ből és ölelte át a holdsütötte kerek kútkávét, s azóta is szerelmes szorításában tartja, a kék kulissza-éjszaka gyárudivart jelző díszletei között.

Akkoriban B.-nek nem volt lakása.

Éppen a nagy kongresszusi munkaverseny hajrájában tették ki szűrét az albérleti odúból, ahová a kollégiumból költözött, s ahol már megint késett tíz napot a lakbérfizetéssel. Nem törődött vele, ki se mozdult az üzemből, három nap, három éjszaka dolgozott egyvégtében, nappal segédmunkásként a műhelyeket járta dögnehéz huzalokkal, éjszaka plakátokat festett.

Stelczer elvtárs.

Stelczer elvtársról, az üzemi pártszervezet szervezőtitkáráról akkor még nem derült ki, hogy korábban nyilas volt; hatalma teljében járt-kelt az udvaron, apró szemét bizalmatlanul jártatva B. humoros plakátjain, amelyek éjszaka készültek, hogy munkakezdekor azon frissiben derítsék jókedvre a gyárkapun betódulókat. Stelczer elvtársnak (testvérnek?) ez nem tetszett, meg is mondta, hogy több komolyságot váma a versenypropagandától, ez nem tréfa, nem játék, vegye B. tudomásul. Fogalma sem volt arról, hogy a versenypropagandának nincs hol álomra hajtania a fejét, s hogy a nap huszonnégy órájából huszonnégyet tölt el munkával; föl sem tűnt neki, hogy hajnalonta minden műhely telisteli még nedves plakátokkal, s hogy a hagosstúdió minden délben új vidám rigmus-műsort sugároz a szakszervezeti színjátszó-aktívák közreműködésével.

Stelczer elvtárs és mogorvasága azonban a halvány és szintoly mogorva napkoronggal együtt estelente eltűnt, s a tiszta hold fényénél ismét Naszreddin Hodzsa mesevilága lebbent a rozsdás vasakkal kerített hátsó udvar éjkék színpadára, melynek sarkában Józsefovics T. Lajos kunyhója állott, benne a fehérizzásig hevített vaskályhával, rajtuk az éppen munkában lévő, papagájtoll-élénkségű plakátok. Józsefovics T. Lajos grafikusnak készült, de csökönyös formalizmusa

miatt nem érvényesülhetett kellőképpen, pontosabban sehogy, boldog volt hát, hogy mint plakátfestő, fix álláshoz jutott. A plakátfestés műveletét különben szívből utálta, ami abból is kiderült, hogy előzőleg három hónapig munka nélkül tengett, tudniillik korábban mozi-plakátok mázolásával foglalkozván, egy ízben bementa az unalmast, és Borisz Andrejev szélesen vigyorgó, katonasapkás feje helyett valami expresszionista kompozíciót készített, egy ordító munchi száját, melynek felső fogsorára pingálta rá a film címét, az alsóra a rendező nevét, füttyülve rá, hogy a korszak nem kedvez az efféle avant-garde újításoknak. E megfeneklett önállósulási kísérlet óta Józsefovics álmódóan szelíd és enyhén alkoholista lett, de továbbra is ő festette föl a legszebb vonalakkal, miszerint KOTROSZÓ MIHÁLY 142 %, valamint PELLINGER ILONA 128 %, a többi dolgozóról nem is szólva. B. mindenesetre sokat köszönhetett tanításainak, s nemcsak ő, aki csupán afféle betolakodó jövevény volt a szakmában; sokat köszönhetett neki az öreg Hemrik is, a Mormota, főként azt, hogy még mindig nem küldték nyugdíjba, pedig mindenki tudta róla, hogy a huzalraktárba jár aludni, lehetőleg munkaidőben.

A plakátműhelyben még valaki dolgozott. Panka.

Panka gömbölyded volt és fekete hajú, és a Jókai utcában lakott, olyan szobában, amelynek az a kiemelkedő jellegzetessége volt, legalábbis B. számára, hogy fűtötték. De ez csak később derült ki.

Pankát B. eleinte épp úgy csak tudomásul vette, mint a többieket, ahogy a kisgyerek, belecsöppenve a nagyvilágba, teljes természetességgel regisztrálja a létezés formáit, például hogy a tárgyak leesnek (illetve, hogy az a „le”, amerre esnek), meg hogy a szél nem látható, pedig van. Panka mintegy a plakátműhely berendezéséhez tartozott, mint az állványok, a különféle kiképzésű és elnevezésű ecsetek, vagy akár a Mormota és maga Józsefovics; beletartozott abba a világba, melyet a pattogó tűz meg a fölötte időnkint sülő olcsó felvágott, továbbá az élénk színeikkel ébren tartó plakátok raja jelentett. Ennek a birodalomnak semmi köze nem volt a gyártórészlegekhez vagy az irodákhoz, de még az udvar keleties látomásához sem; a Józsefovics-kalyiba legfőljebb külső falával vett részt a Csendhábo-

rító meg a poloveci táncok éjkék körképében, meg talán még fényének és melegének ígéretével; küszöbét átlépve azonban a legényszállások szalonnázó, füstös cimborasága várta B.-t, s rekesztette kívül a magányosság ragyogón fagyos képeit. A plakátműhely nyitott ajtajából a fehér kútkáva közönséges homok- vagy mésztárolónak hatott, semmi sem jelezte rejtett életét, költői képességeit, s Pankából sem látszott a festékszagú helyiségben egyéb, mint kis bögyös teste az állvány előtt, s dundi karja, amint szaporán húzza-vonja a pemzlit.

A kongresszusi verseny idején kettős műszak volt a kalyibában, mégpedig oly módon, hogy éjente hármójuk közül mindig más maradt bent B.-vel. A harmadik éjszakán, amikor a hajléktalan önkéntes már jóformán az udvaron jártában is félálomban támolygott, Panka volt a soros.

Ez nem afféle kerekded történet, nem pajzán históriácska, a békésre higgadt öregkor fűszerezésére jó; B. egy kútkáváról ábrándozik itt, a Royal Szálló halljában, kerek, fehér, holdsütötte kövéről, amelyben csodálatos erők lakoznak, hogy őt kilátástalan, hajléktalan nyomorúsága fölé emeljék; minden egyéb, ami e kútkávéval kapcsolatban még eszébe jut, csak a varázslat földidézése végett szükséges, mint tűzhöz a tapló; és ki az az ostoba, aki úgy vélné, hogy a tapló a fontos, nem pedig a tűz?

A tűz különben ott ropta táncát a fahasábokkal a kis vaskályha gyomrában (miként majd ama másikéban is, a Zsuzsával megosztott cselédszobában); Panka festett, B. pedig az asztalnál ülve ráhajtotta fejét az aznapi teljesítmény-jelentésekre, amelyek között a plakátosok munkája, nem lévén termelő jellegű, nem szerepelhetett, persze. B. mindössze egyetlen kurta pillanatra akart megpihenni, de a kimerült és rosszul táplált szervezet, bármily fiatal volt is, nem bírta tovább, azon nyomban örvényébe vonta az álom. B. azt álmodta, hogy Panka a fejét simogatja, majd két jókora karéj sajtoskenyeret tesz elé, föl-emeli az állát és eteti, eteti, nagy, anyás türelemmel, a szerelmes asszonyok ápolónői odaadásával.

Két óra elteltével a kötelességtudat rémülete riasztotta föl B.-t. Panka háttal állt neki, és festett. Hallotta a gyufasercenést, nemkülön-

ben, hogy B. hosszasan kifújja cigarettája füstjét, de nem fordult meg. Hát persze, számárság, gondolta B., álom volt az egész, úgy látszik, éhes lehetett. Ösztönösen maga elé nézett az asztalra: a teljesítmény-jelentéseken egy-két apró morzsa hevert.

A Jókai utca. Ott lakott, a szüleivel, de külön szobában. B.-nek soha nem tetszett igazán, különben is ritkán vonzották a magánál idősebb nők, márpedig Panka négy-öt évvel is több volt nála, huszonöt vagy huszonhat éves lehetett, de a maga részéről a legkevésbé sem törődött a kettejük közti korkülönbséggel, föltett egy lemezt a gramofonra és táncra kérte őt, a lemez végén magához vonta és görcsös hevelességgel szájon csókolta, majd kipenderült a szobából, s hatalmas vajaskenyérrel tért vissza. Mialatt B. falt, új lemezt tett föl, madagaszkári népdalokat, három évig volt az etnográfus Szeszterik szeretője, az vette föl a bennszülöttek énekét, *hamingéte mádagá, hamingéte mádagá*, aztán a másik oldal következett, *alabazumbadja, alabazumbadja*, a szokatlan dallam beszívódott B. sejtjeibe, rárakódva Borogyin zenéjére, s miközben a segéd munkás-komponista éjfélről két óráig a Jókai utcából haza, a Szabadság-hegy tetejére kaptatott, *hamingéte mádagá*, kornyikálta a bennszülöttek magas, elnyújtott hangján; a Diósárok éjszakájában sejtelmes egyhangúsággal zúgott az elektromos transzformátor, *alabazumbadja*, zúgta vissza jókedvűen B., egészen fölajzva attól, hogy íme, mégiscsak sikerült másik albérlethez jutnia, Kereszteséhez az Eötvös úton, no meg attól, hogy végre egyszer nem volt éhes: Panka csókja helyett is inkább a vaj ízét érezte a szájában, úgyhogy azt se bánta, hogy csikorgó hideg van és a szobája hamisítatlan jégverem, Madagaszkár forró napja pörzsölte, *hamingéte mádagá*, talán szerelmes is volt egy icipicikét.

Miért nem eszel rendesen? Nincs pénzed?

Most mit válaszoljon neki? Láthatja: nincs. Egy hete anyáskodik fölötte, és soha semmit nem fog megérteni az életéből. Mondja tán neki, hogy négyszázötven a fizetése, hogy mint segéd munkás csinálja ennyiért a versenypropagandát is, a propagandairódn dolgozók helyett? Mondja tán neki, hogy ezer forint kölcsönt jegyzett, rákénysze-

rített példamutatásból, s hogy ennél fogva még havi háromötvenet sem keres?

Tönkreteszed magad. Így nem lehet élni.

Nem lehet? Dehogynem. Csakis így lehet. Csak így érdemes. Hogyan is érthetné? A Jókai utcában szőnyegek vannak meg központi fűtés, naponta háromszor meleget esznek, még a vendég számára is mindig akad harapnivaló, a lila lámpaernyő diszkrétre tompítja a fényt, hogy áhítatosabban lehessen hallgatni Szeszterik mester egzotikus fölvételeit, a papa anyagbeszerző a sodronygyárban, azelőtt zsák-, zsineg- és ponyvaüzlete volt, és nyilván reszketett, amikor negyvenhatban fölzengett, hogy *munkásököl vasököl, oda sújt, ahova köll* – igen, B. ekkor értette meg, hogy rosszul látott mindent: Panka nem tartozik igazából a Józsefovics-kalyibához, Panka a Jókai utcába való, oda illenék a papa könyvespolcára, az *Untergang des Abendlandes* meg Lin Ju-tang *Bölcs mosoly*-a közé, és soha meg nem értheti a zászlóerdők lendületét, amely őt, B.-t minden kiátkoztatása ellenére is belülről röpti.

Te még hiszel, szegénykém?

De közben B. is szívből sajnálja Pankát, kiábrándultságáért, reménytelenségéért, még ő maga – B. – miatt is, mert mit adhatott volna neki ő? Pedig egyszer még föl is fogaskerekűzött hozzá a fűtetlen hegytetői szobába, le is vetkőzött fogvacogva, de hiába, B. képtelen volt megkívánni, kívül-belül didergett, Panka idegen volt így ruha nélkül és szomorúan, olyan volt, mint egy leleplezett, megmagyarázott, ízekre szedett mítosz, az a mámoros lobogás hiányzott belőle, amit B. akkoriban minden élőben keresett, s amit még most is annyira szeret az emberekben, nem az ostoba romantika hősi pózát, mint régen, dehogyis: az életvágy bugyborgó, vidám áradását akár a pokolban is, a játék bukfencező örömét, a csibészes ötletességet és a folytatáshoz való örök kócos kedvet, amely nélkül csak aludni érdemes, mint Hemrik, vagy inni, mint Józsefovics, vagy szép polgárian összeházasodni egy jóra való hólyaggal, mint Panka.

De hiszen neki volt akkor igaza, nem?

B. eltűnődik. Nem. A megállapítás, noha helytálló, mégis téves. Az

emberek igazsága nem a külső részletekben, hanem magukban az emberekben van.

Igazsága Naszreddinnek volt, a Csendháborítónak, aki számárfület mutatott a gonoszoknak, fügét a közönyösöknek és a hízott lelkűeknek. Igazsága annak a mesebeli, fehér kútkávának volt, amely több tudott lenni önmagánál, önmaga kiszabott szerepénél, sőt a körülötte zajló szálnalmas korszaknál is, mert magában hordta a lét gyönyörét: a varázslatot és az álmot.

B. egy kicsit most is irigylti azt a hajléktalan fiatalembert, aki akkoriban észrevette. És visszamenőleg is sajnálja mindazokat, akik nem látták, hogy kútkáva.

Elnézést, Ön B. úr? A boy már másodszor kérdezte ezt, de B. csak most eszmélt. Én vagyok, igen.

Üzenet van az ön számára, egy bizonyos Storch úrtól. Végtelenül sajnálja, de váratlanul vissza kellett utaznia Grazba. Egy hónap múlva újra eljön, akkor majd megkeresi Önt.

Megint esni fog. A János-hegy máris eltűnt, a Szabadság-hegy felé pedig (vagy tán most újra Sváb-hegynek hívják?) úgy indult el a hatalmas testű, ónos szűrkeség, mint valami prédájára leső lomha ragadozó állat, befalni minden fát, minden bokrot, minden emléket.

Nem, az emlékeket nem lehet. Hogyan is törölhetné ki bármi is belőle első kantátáját, a *Gazdag teherben* születését?

Mintha egy csöpp máris a homlokára hullott volna. B. becsukja az ablakot. Ez még különben sem tavasz; hiába ír a naptár áprilist, éjszakára még mindig be kell fűteni. Lent a Soroksári út szüntelenül vágató autócsordájának fülsiketítő lármája még a zárt ablaktáblákon is keresztülhatol. Micsoda ostobaság volt épp ide költözniük, ahol minden dallamba, amelyet a zongorán rögtönöz, belebődülnek a buszok, kamionok, személykocsik! De most már késő bánat. És most már, ennyi év után ide is szokott.

Annak idején a Keresztésekhez való költözés öröme sem tartott sokáig.

Pedig milyen szépen kezdődött az a nap, amelyen a kantáta elindult benne! A dallam úgy szökkent elő valahonnét a zsigereiből, mint egy kis hegyipatak, amely maga sem sejtí, hogy idővel hatalmas folyam-má dagad. Lehet, hogy volt benne valami Borogyin muzsikájából, meg tán a madagaszkári népdalok hatását is ki tudta volna mutatni benne a hozzáértő fül, de ez nem volt Borogyin, és egy idegen nép dala sem volt; ami a fejében összeállt, az az ő legsajátabb zenéje volt, valami, ami már mintha ősidők óta készülődött volna, hogy belőle az emberi világba szökkenhessék.

Aznap éjszakás volt, reggel hatkor végzett. Akkor már a homokfú-vó műhelyben dolgozott, akárcsak Gabin abban a régesrégi filmben – mi is volt a címe? Ahol végül egy padlásszobába szorítja a rendőrség. Persze, megvan: *Mire megvirrad*.

Ezúttal is gyalog caplatott föl a hegyre, pedig kora reggel már járt a Fogaskerekű, de B.-nek abban az időben kétszer is meg kellett gondolnia, mire költi a pénzét; meg aztán különben is olyan gyönyörű volt az a nyárelői reggel, olyan áttetszően tiszta és növényfűszeres a levegő, hogy B. még élvezte is a sétát a virágba borult hegyoldalban, amely arra a régi visnyóci nyárra emlékeztette, amikor először volt közvetlen szemtanúja a természet életre bozsdulásának, először kísér-hette szemmel napról napra, ahogy a fák rügyeiből kipattannak a levelek, a bogarak előmásznak a semmiből, a pillangók csapongani, a madarak trillázni kezdenek – s most még az a baljós háttér is hiányzott, melyet apa elhurcoltatása és a saját veszedelmesen bizony-talan helyzete festett az élet mindeme tízezernyi színes csodája mögé. B. csordultig telve volt a tavaszból nyárba fordulás mámorával, melyet valamiképpen a társadalom boldog megújulásának gondolatá-val kapcsolt magában össze; pedig ekkor már városszerte sok lakásba költözött be az ő visnyóci rettegéseihez hasonló: megkezdődtek a kitelepítések, az osztályidegennek nevezett elemek eltávolítása vidéki kényszer-lakhelyekre. De hát B.-t ezúttal ilyesmi nem fenyegette, barátai, az üzemi kultúrosok és a csasztuskabrigád tagjai egy egészen más, eufórikus, minden napban új sikereket látó és minden sikert hozsannázva ünneplő világot alkottak, az ő köreikben szó sem esett

kitelepítésről, pláne nem deportálásról, ahogyan az emberek nagy része a negyvennégy nyári eseményekre emlékezve a dolgot elkeresztelte. Ez az új világ, amely eltörölte a régit (azt, amely apát Mátralombosról, anyát a Székely Bertalan utcából mindörökre elnyelte), nem lehetett más, csakis makulátlanul jó, üdvös és lelkesítő. S most, a bódító növényi illatokkal gazdag hegyi levegő ihletésétől ez a lelkes, ünnepi áhítat állt benne hirtelen össze muzsikává, muzsikává és egyszerre szöveggé is, egy kantátává, amely lassan-lassan, ahogy B. mind följebb és följebb hágott az ösvényen, leírható, lekottázható formát kapott; B. azon kapta magát, hogy hangosan éneklie a vezérszólamot, s már alig várta, hogy megérkezzék az Eötvös útra és elővéve hangjegyfüzetét, leüljön asztalához, lejegyezni, ami a születőfélben lévő műből már együtt volt a fejében; el is ismételte az egészet ötször, tízszer, tizenöt-ször, nehogy végül még el találja felejteni.

Pedig amikor a Keresztes-villához ért, kis híján pontosan ez történt vele. Ott ugyanis a feje tetején állt minden.

A kapu előtt nagy szállítókocsi vesztegelt. Rajta ágy, kanapé, asztalok, szekrények, egy tekintélyt parancsoló kovácsoltvas állólámpa... A ház mindig szűkszávú ura, a rövidere nyírt ősz hajú és stuccolt fehér bajszú hajdani rendőrtiszt éppen egy karosszékkal igyekezett a házból az előkertben át a kocsi felé. B. köszönését kivételesen nem viszonozta, csak zordonan biccentett és haladt tovább.

Két hivatalos személy is álldigált ott, egyenruhában. Ők sem köszöntek vissza. Ehelyett egyikük mogorván ráreccsent: *Maga is a családhoz tartozik?* B. megszeppent a hangtól, amely a lelkében éppen temetni próbált óvilágot idézte váratlanul vissza, dehogysis, felelte, én csak albérlő vagyok itt, amire az egyenruhás csak legyintett, a szabad eltávozás engedélyezésének a legkevésbé sem szíves jeléül, sőt még mintha némi kétely is kiolvasható lett volna a szeméből, vajon B. nem csupán hazudja-e az albérlőséget, hogy megússza az elhurcoltatást.

A konyhában edénycsörömpölés, női szitkozódás, Keresztesné éppen a konyhafőlszerelést rámolta össze. B. gyorsan elosont a közeléből, be a szobájába, s leült az asztalhoz, leírni a kantáta már elképzelt részét, s a következő pillanatban már a zene bűvárharangjában merült

alá a külvilág alatti tengermélybe. A bűvárharang azonban nem sokáig zárhatta el a zajló élet elől: főbérleti hozzá is be-benyitottak, előbb az ágyát (ágyát? az ő ágyukat!) cipelni el, majd a komódot, végül az asztalt is, amelyen a *Gazdag teherben* készült, meg a széket, amelyen B. eddig ült. B. nem zavartatta magát, az, hogy hol és hogyan fog aludni, meg se fordult a fejében, a padlóra hasalt, s úgy fejezte be az írást. Még az utolsó hangjegyeknél tartott, amikor a máskor mindig kimérten udvarias Keresztesné visszatért a négy kongó fal közé, s búcsú címén így szólt: *Bezzeg az ilyeneknek soha semmi bajuk nincs! Régen is jól éltek, aztán ma se bántja őket senki!*

B. még akkor se merte elnevetni magát, amikor az ajtó már végleg becsukódott az asszony mögött. Visnyóci dekkolása idején, amikor Matvejka néni meghozta a szörnyű hírt apáról, aligha irigyelték volna Keresztesék. S hogy *most* vajon mit irigyelhetnek rajta, ők, akik úgyszólván minden motyójukkal együtt vonulnak, nem lágerba, nem gázkamrába, hanem vidékre? Hiszen B.-nek a rajta lévő foszló göncön kívül az égvilágon semmije sincs, még egy nyavalyás széke sem, amelyre ráülhetne, fekhelyről már nem is szólva! Lám, lám, csak kibújt hát a szög a zsákból, gondolta a parkettán hasaltában a vakhitűn forradalmár komponista, kutyából nem lesz szalonna, Horthy-tisztből demokrata! Mit sajnáljon rajtuk?

Visszamélyedt a kottába, miközben a hangok apránként elcsitulnak, ahogy a szállítókocsi elnyikorgott Keresztesékkal és öreikkel az Eötvös úton lefelé. Visszamélyedt a természet és a gyönyörű forradalmi valóság imádatába. Hasmánt a padlón, térdnél lyukas, biztosítótű-összecepijtette nadrágjában, egymaga a néptelen, kihalt villában. *Gazdag teherben*.

Két hónap se telt bele, s nem szállítókocsi, hanem lezárt marhahagyon fuvarozta el őt is vidékre.

Kényszermunkára.

Igen, erre a tíz év előtti nyárra én is nagyon jól emlékszem, mondta Zsuzsa a mátyásföldi sufniiban. Nem is fogom elfelejteni soha.

A mátyásföldi kertet is Lusztig Oszkártól kapták, még 1934-ben,

amikor Zsuzsa megszületett. A kert voltaképpen Zsuzsáé volt, noha egy csecsemő nevére nem lehetett íratni; de Oszkár úr nyomatékosan hangsúlyozta, hogy tulajdonjog ide, telekkönyvi bejegyzés oda, a kertnek a rajta álló vityillóval együtt az új jövevény leendő boldogságát kell szolgálnia. Nem ő tehetett róla, hogy a dolgok másképp alakultak; arról még kevésbé, hogy neki már nem adatott meg beleszólnia a család életébe.

Ez a mátyásföldi birtokocska volt az utolsó adomány, amelyben a családot részesítette. Néhány év múlva, amikor pedig esedékessé vált volna unokaöccse vezérigazgatói kinevezése, s amikor ő maga azt tervezte, hogy visszavonul, „élni világát”, a zsidótörvények arra kényszerítették, hogy vas- és gépgyárát Pelz Iván nevére írassa. Amikor negyvenötben híre jött, hogy Oszkár úr az auschwitz-i lágerben elpusztult, Lusztig Jenő bekopogott a főnöki irodába Pelz Ivánhoz, oda, ahol valaha a Mumm pezsgőt itta nagybátyjával, és megkérte a selymes hajú, lányos arcú mérnököt, adja át neki az üzemet. A mindig kifogástalan modorú, csöndes beszédű, mindenkihez lenyűgöző kedvességgel közelítő Pelz Iván helytel és hideg Planta teával kínálta Lusztig Jenőt, és nagyon határozottan elutasította a kérést, mondván, hogy őt nagyon mély emberi kapcsolat fűzte a megboldogulthoz, és úgy érzi, e kapcsolat bensősége folytán jogot formálhat arra, hogy amit a néhai Oszkár úr reá hagyományozott, azt meg is tartsa a tulajdonában. Mindamellet, fűzte hozzá gavallérosan, a Jenő úrnak természetesen mindig meglesz a Lusztig-gyárban, azaz új nevén a Pelz-művekben a munkája, és ő, Pelz Iván kész ezt a munkát mindenkor a lehető legbőkezűbben honorálni. *Szarjankó*, felelte erre Lusztig Jenő, fölkelte, bevágta maga mögött a főnöki iroda ajtaját, és elszegődött a Láng-gépgyárba, ahol kapva kaptak nagy szakmai tudásán és egykettőre kinevezték üzemszervezőnek. Két-három év múlva, amikor a Pelz-műveket is utolérte az államosítás, Pelz Ivánt egyik percről a másikkra kitétték Lusztig Oszkár egykori gyárából, és a tréfás kedvű sors úgy hozta, hogy a Párt Lusztig Jenőt bízta meg a gyár igazgatásával. Lusztig Jenő tehát végül mégiscsak a főnöki iroda gazdája lett, igaz, csupán egyetlen esztendőre, akkor ugyanis megbízását vissza-

vonták, mert valakinek szemet szűrt, hogy az új igazgatót ugyanúgy Lusztignak hívják, mint az egykori tulajdonost. Lusztig Jenő vállalt vont, és visszavette régi munkáját a Láng-gépgyárban; onnan is ment később nyugdíjba.

A sufni voltaképpen nem sufni volt, hanem egy széles ággal meg fölállítható pótággal, rezsóval, mosdóval és konyhaedényekkel felszerelt kis fedett szobácska, amelyből egy véce is nyílt. Sufninak azért becézte a család, mert kívülről valóban annak föstött, nem pedig nyárilaknak; teteje kátránypapírból volt, fala vályogból; Lusztig Oszkár valaha fillérekért vette, és azóta sem jutott senkinek az eszébe, hogy a kertbe, illetve a „házba” pénzt fektessen; a családnak nyaralóként, hétvégi pihenőként így is tökéletesen megfelelt.

B. és Zsuzsa a mézeshetüket töltötték itt, és a test örömein kívül legfőljebb beszélgetésre nyílt módjuk, mert az eső két nap, két éjszaka egyvégtében zuhogott, éppen úgy, mint most (a Soroksári úton végigdübörgő járművek már úgy fröcskölik kétfelé a fölgyülemelő esővizet, mintha öntözőkocsik volnának). *Nem*, mondta akkor a sufniiban Zsuzsa, *azt a nyarat nem lehet elfelejteni.*

Füleky-Tarr Richárd, azaz Rixi és szülei a Füleky-Tarr család szegényebbik ágából valók voltak; az apa, Füleky-Tarr Gáspár, szemben a földbirtokos Füleky-Tarrokkal, egyszerű előljárósági tisztviselőként kereste kenyerét: egy ingatlan-nyilvántartó hivatalban körmölt könyökvédősen naphosszat, s egész addigi életében valósággal ette az irigység, ha a familia tehetős ágával hasonlította össze magukat és helyzetüket. Az egyetlen dolog, amelyet nem Füleky-Tarr Kornél, gazdag másodunokatestvére örökölt, az a mátyásföldi telek volt, amely a Lusztig-féle kert szomszédságában terült el, s amellyel Füleky-Tarr Kornél úgy altatta el lelkiismeretét, mintha ő ajándékozta volna kispénzű unokafivérének. Füleky-Tarr Gáspárral és hozzátartozóival szemben a legkevésbé sem érezte magát erkölcsileg adósnak, még csak azzal sem törődött, rokona él-e, hal-e. Füleky-Tarr Gáspárt a birtokába jutott telek egyszerre tette boldoggá és elkeseredetté: boldoggá azért, mert – szemben Lusztigék nyomorúságos kis nyúl-

farknyi kertjével – ő egy jókora park urává vált, melynek hatalmas tölgyei és gesztenyefái mögött, a szomszédok kíváncsi tekintete elől elrejtve egy, ha nem is hivalkodóan nagy, de az átlagos nyaraló-épületektől méretében is, kastélyszerű külsejével is elűtő ház húzódott meg; falai között, de még a parkból rátekintve is úgy érezhette Gáspár úr, hogy végre az őt a Füleky-Tarrok ősi nemzetségének tagjaként születéstől megillető környezetbe került; elkeseredettségének oka pedig, mondhatnók, ugyanez volt, tudniillik, hogy ezek a nyári díszletek csak még inkább éreztették vele a távolságot, mely az ő egész éves kistisztviselői életformája és Kornélék valóságosan is úri életmódja között fennáll. A házzal annyiban szerencséje volt, hogy az nem lévén túlon túl nagy, a Vörös Hadsereg Mátyásföldön átvonuló csapatai nem rekvirálták el laktanya céljára, csupán tisztai szállásul használták, aminek megvolt az az előnye, hogy tankjaik és lovaik nem dűlták szét a park virágágyásait és szökőkútját, továbbá, hogy Gáspár úrkat, amikor a harcok elültével kilátogattak a telekre, nem ellenséggént, hanem barátságosan fogadták, a konyhán még enni is adtak nekik. Füleky-Tarr Gáspár elkeseredettsége akkor lett végleg a múlté, amikor Kornélék földjeit fölosztották a parasztok között, s az egész Füleky-Tarr vagyomból mindössze egyetlen kézzelfogható érték maradt a család kezén, ez a mátyásföldi park a kastélyszerű nyárilakkal, s ez is az ővé volt. Füleky-Tarr Gáspáré, Kornéléknak pedig nem maradt semmijük, el is mentek az országból hamarosan, s meg sem álltak Ausztráliáig, ahol Kornél állítólag juhtenyésztésre és gyapjúkereskedelemre volt kénytelen adni a fejét.

Zsuzsa négyéves kora óta ismerte Rixit, aki akkor, harmincnyolcban hétesztendősi fiúcska volt. A két telek között egy helyütt kidőlt a kerítés dróthálóját tartó cölöp, oldalra rántva a dróthálót, s az így keletkezett öblösödésen egy-egy kisgyerek jócskán átfért. Később egyikük sem emlékezett arra, melyikük is kalandozott át elsőként a szomszédos birodalomba; tény, hogy nyaranta mindketten szinte állandóan át-átcsászkáltak a másikhoz. Zsuzsa még azon a nyáron, harmincnyolcban fedezte föl nagy csodálkozással és izgalommal, hogy Rixi nem tolja le pisiléshez a rajta levő kis fürdőgatyát, de még

csak le se guggol, hanem csak úgy egyszerűen félrehúzza a gatyaszárát, s máris széles ívű sugár szökken a levegőbe. Rixi viszont azon csodálkozott, hogy neki, Zsuzsának nincs erre alkalmas szerszáma, nem is nagyon akarta elhinni, csak akkor, amikor a kislány bizonyágul letolta a fürdőbugyiját. Rixi hosszasan elnézte az eléje táruló különös látványt, s egész jóindulatú kis fiúcska-lényét egyetlen érzés kerítette hatalmába: a száanalomé, amiért a sors ilyen mostohán bánt kis barátnőjével, s éppen a legfőbb jótól fosztotta meg szűkmarkúságában.

Az esztendők múlásával a közös pisiléseknek, amelyek a kettejük közt hagyományos nyári mulatsággá vált papás-mamás játék központi témájául, mondhatnók alig leplezett céljául szolgáltak, egészen új tartalmuk kezdett lenni: Rixi, aki negyvenháromban már tizenkét éves nyurga kölyök volt, még olyankor is elő-elővette a fütyülőjét, amikor a legkevésbé sem volt pisilhetnékje, és Zsuzsa ismét csodálkozott, ezúttal azon, hogy az a fütyülő hirtelen megdő és fölmered a levegőbe. *Megfoghatom?* – kérdezte alázatosan, bizonyosra véve, hogy Rixi fölényes férfigőggel kurtán leinti, de nem, a fiú olyan készségesen fogadta ajánlkozását, mint aki maga is effélére gondolt titokban. Sőt, amikor Zsuzsa ügyetlen, remegő ujjai félénken megérintették minden hímhiúságok e kútfejét, ez utóbbira még ő zárta rá a kislány markát, s mozgatta rajta ezt a markot ide-oda, mígnem elkezdte szaporábban szedni a levegőt, hogy aztán egy ponton hangosan felnyögjön és hirtelen eleeressze Zsuzsa kezét. A kislány megijedt, azt hitte, akaratlanul valami bajt csinált, de aztán megnyugodott, amint meglátta Rixi széles vigyorát, és meghallotta a papás-mamás játék keretei közé angolnaügyességgel visszasikló fiú még egy kicsit ziháló szavait: *Jó feleség vagy, Zsu, el is foglak tégedet venni.*

Lusztig Jenő nem nagyon örült a két gyerek barátkozásának; nem mintha akár csak a leghalványabb sejtelve is lett volna arról, hogy e barátság a szexualitásnak ilyen gyors fölbokrosodását indítja el Zsuzsában; azt hajtogatta, hogy a két család két külön világhoz tartozik: egy Lusztig Jenő gyerekének meg egy Füleký-Tarrénak semmi közös dolga nem lehet egymással; olykor-olykor idegesen megpróbálta

minden ok nélkül hazaszólítani a szomszéd kertben időző kislányt, akinek ilyenkor anyja kelt védelmére, mondván, hogy nem érdemes a dolognak ilyen nagy feneket keríteni, hadd szórakozzanak a gyerekek, utóvégre nem házasságra készülnek, még jó is, hogy Zsuzsának játszótársa akadt, mit csinálna itt egész nap nélküle. Ami a másik felet illeti, Füleký-Tarr Gáspárt sem töltötte el különösebb lelkesedéssel, hogy Rixinek éppen egy „ilyen” család ivadéka jutott pajtásul; becsületére szóljon, hogy ő viszont sosem adott hangot ellenérzésének, s ennek aztán még külön örült is negyvenötben, amikor kiderült, hogy Lusztigék túléltek a háborús zsidóüldöztetést, amelyet egyébként ő maga, Füleký-Tarr Gáspár mélységesen alávaló és elítélendő, egyenesen szégyenletes dolognak tartott, függetlenül attól, milyen véleményvel volt, illetve van ő maga a zsidókról.

A két gyerek kapcsolata mindazonáltal a háború után valahogy megváltozott. Most is örültek egymásnak, persze, különösen, hogy végetért a sok szenvedés és rettegés, és újra lehetett gondtalanul játszani a parkban, ahonnét már elvonultak az idegen katonák; mégis, mintha a háború valamilyen cezúrát húzott volna a múlt és a jelen közé. Zsuzsa fülig pirult, amikor viszontlátta a tizennégy éves, már ugyancsak emberesedő fiút, eszébe jutottak a két év előtti papás-mamásdik, s pillantása nyomban ösztönösen Rixi fekete klottgatyájára tévedt, de mindjárt valaminő furcsa, visszamenőleges büntudat-érzés kíséretében, amely büntudatnak akkor, legbizalmasabb játéku idején még híre sem volt. Zsuzsa maga sem értette, miért jön zavarba most, két esztendő elteltével; de ennél is nagyobb zavart okozott benne, hogy Rixi viszont mintha tökéletesen elfelejtette volna ezt az egykori kapcsolatukat; nemigen kúszott át hozzá a kidőlt cölöpnél a kerítésen; ha ő, Zsuzsa ment át hozzá, focizni hívta, s mert ez Zsuzsát nem vonzotta, elment egyedül rugdosni a labdát, vagy – és ez volt a gyakoribb eset – fiúcimborákat hívott át a túlnani szomszédságból, kapura lövöldözni vagy fejelőmeccset játszani.

Így telt el negyvenöt nyara, s utána Zsuzsa hat évig egyáltalán nem látta Rixit, akibe ekkor, hogy nem volt sehol és csupán a hiányával volt tele minden, szeretett bele, az első szerelem őrjöngő hevével és

tébolyítóan fölkavaró, egyszerre tobzódó nemiséggel teli és szűziesen tiszta álmaival. A Füleký-Tarr családnak ekkoriban rosszul ment a sora, s a szülők boldogok voltak, hogy egykori mindenesük, Terka néni a nyári vakációk idejére magához veszi Rixit Debrecenbe. Így aztán Zsuzsa legközelebb csak ezerkilencszázötvenegy nyarán látta viszont a fiút, akkor, amikor az éppen túl volt a bölcsészkar francia szakának második esztendején.

Vajon csakugyan nyomtalanul kihamvadtak-e Rixiből a régi emlékek? Zsuzsa azt remélte, hogy nem, s hogy az a focizgató kamasz csupán amolyan átmeneti lény volt, akinek semmi köze nincs a papás-mamásdi Rixijéhez, sem a mostanihoz, akiről még nem lehetett tudni, miféle. Kiderült: ennek a húszéves nyúlánk fiatalembernek a képében csakugyan egy harmadik változat jelent most meg, egy elbűvölő, udvarias, kedves, figyelmes, egy világfias modorú, ám Zsuzsa lelki közeledésére érzéketlennek mutakozó úr. Zsuzsa ekkor már tizenhét éves volt, elméletileg már mindent tudott férfi és nő kapcsolatáról, s természetesen már azt is régen megfejtette, mi volt az, ami annak idején Rixi és közte lejátszódott, s amit akkoriban még néhányszor megismételtek anélkül, hogy a kétségkívül izgalmas szer-tartás valódi mibenlétében ő maga akkor tisztában lett volna. De az emlék egyre elevenebben élt benne, s vele együtt hevítődött fel – igaz, már erős szégyenérzet kíséretében – a vágy, hogy valami hasonló újra megtörténjék kettejükkel. Megtörténjék, igen, ez ilyen passzív formában fogalmazódott meg Zsuzsában, mert nem hitt benne igazán, hogy sikerül visszahódítania egykori „férjét”. Kishitúségében közrejátszott, hogy azóta szemüveget kellett viselnie; fogalma sem volt róla, hogy az új Rixinek éppen így tetszik igazán. Nem is tudhatta, mert Rixi szintén attól félt, hogy Zsuzsa már nem a régi Zsuzsa, nem a valaha-volt papás-mamásdik Zsu-ja, ezért védekezésül tartózkodónak mutakozott a lánnyal szemben, legalábbis jó ideig, addig a délutánig, amikor a Füleký-Tarrok parkjában csatangolva, szinte véletlenül (de vajon csakugyan véletlenül? nem a közös vágyak lerakta láthatatlan sínen-e?) oda jutottak, ahhoz a gesztenyefához, amelynek törzse mellett hosszú évekkel korábban az a bizalmasnál is bizalmasabb

érintkezés egy egész életre összeforrasztani látszott sorsukat. Ott, mintha csak vezényszóra tennék, egyszerre cövekelték le és fordultak szembe egymással; Zsuzsa úgyszólván beleájult Rixi karjába, a fiú pedig fölemelte a lány állát, és szájon csókolta, miközben altestével szorosan hozzáfeszült, olyan szorosan és követelőn, hogy ezúttal Zsuzsával történt meg az, ami annak idején a fiúval szokott: a kéz gyors, a maga számára is a váratlanság döbbenetével ható görcse egész testén végigrángott, s ő a csókot félbe sem hagyva nyögött-hörögött bele a fiú szájába.

Gyere, menjük a szaletliba, mondta Rixi, és a derekát átfogva a park végében lévő lugas felé terelte, *itt bárki megláthat*.

Sejtése nem volt alaptalan. Még kettőt sem léptek, amikor fölhar-sant a Lusztig-kert kerítése felől Zsuzsa apjának parancsoló hangja: *Zsuzsa! Azonnal gyere be!*

Mintha a mennyből egycsapásra a pokolba sújtó villám hasított volna keresztül a lányon. Élete legboldogabb pillanatát, szerelmes testének első érzéki csúcspontját leste ki és maszatolta be az az ember, aki – úgy látszik – csak azért adott neki életet, hogy emezt a maga módján élni ne engedje. Mit számítt, hogy Rixi Rixi, s hogy ő meg zsidó? Miért nem hagyják, hogy ők ketten boldogok legyenek?

Be kell mennem, mondta sötéten. *Holnap találkozunk*.

Kívánlak, mondta a fiú. *Négykor, a szaletliban. Várni foglak*.

A tirádára, melyet Lusztig Jenő a hazatérő Zsuzsának tartott, a lány oda sem hederített. A szemrehányásokra nem válaszolt, apjának tünetőleg hátat fordított. Talán ennek is volt betudható, hogy Lusztig Jenő tőle szokatlanul sokat és hevesen beszélt, sőt, kiabált; feleségének még csitítania is kellett, *halkabban, fiam, minden szó áthallatszik hozzájuk*; de a férfi már fölhergelte magát, a csitítás csak olaj volt a tűzre, *semmi közöd nem lehet hozzá, vedd tudomásul, üvöltötte, még az hiányzik, hogy egy gój nekem fölcsináljon! Mostantól fogva itthon maradsz a fenekeden, vagy föl is út, le is út, megértetted?*

Zsuzsa nem aludt azon az éjszakán. Kivitte tábori ágát a suf niból (az ő sufijából!) a kertbe, hogy ne kelljen egy földél alatt lennie az apjával. És elhatározta, hogy másnap odaadja magát Rixinek.

De másnap a fiú nem volt ott a találkozón. Pedig várta, egészen délután hatig, az sem érdekelte, hogy apja megpukkad a dühtől, amiért tilalma ellenére ismét „odaát” van, „azoknál”. Csak attól félt, hogy Füleky-Tarrék, meghallva Lusztig Jenő előző napi ordítózását, megtiltották Rixinek, hogy eljöjjön a randevúra.

Hatkor bekopogott Füleky-Tarrékhoz, hogy mi van Rixivel.

Füleky-Tarmé állt az ajtóban, és üveges tekintettel meredt rá. *Hát maga nem tudja? Reggel itt voltak érte, és elvitték. Valami államellenes mittudomén miatt.*

Egy vagy másfél évvel azután, hogy kipenderítették a Zeneakadémia-óról, s kénytelen volt segéd munkásként elhelyezkedni a Budai Villanyban, B.-t addigi élete egyik legnagyobb meglepetése érte, amikor egy ízben leküldték valamilyen tárcsákért a sajtólóműhelybe, s ott az egyik gépnél G. Bartos Évát pillantotta meg.

Először azt hitte, káprázik a szeme, vagy valamiféle őrült látomás lett úrrá rajta, de amikor köszönésképpen ösztönösen meghajtotta magát, G. Bartos Éva barátságosan és ezúttal nem csupán fél-, hanem egész mosoly kíséretében lendítette felé üdvözlésre a karját annak jeléül, hogy fölismeri.

Gecse elvtárs felesége – itt?! Ráadásul nemcsak munkahelyet változtatott, hanem szemlátomást jelmezt is: a bumfordi szabású szürke nyári ruha helyett, amelyet a tagfőlülvizsgálat alkalmával viselt, most a kor plakátjairól és filmjeiből jól ismert kék kezeslábas volt rajta, fején pedig fehérbabos piros kendő virított.

Vajon hogyan és miért csöppent ide (éppen ide!) az Olümposz ormairól? Talán félrelépett valakivel, s most a Párt erkölcsi tisztaságán nemes szigorral őrködő férje csapatta el és zavarta tova az uralkodó osztály tagjává, bűnhődni? Vagy azért kellett otthagynia régi munkahelyét, mert a személyzeti osztály ellenséges kémnek nyilvánított és azóta kivégzett vezetője vette volt maga mellé? G. Bartos Éva küllemét elnézve, ez az utóbbi föltevés látszott a valószínűbbnek. S akkor még szerencséje is volt a jóasszonynak, hogy Gecse elvtársat választotta férjéül, különben ő maga sem igen úszhatta volna meg a vádat,

hogy az ellenséges hírszerző szervek valamelyikének állt alkalmazásában, föltehetőleg azéban, mint az őt maga mellé vevő főnöke, s ez esetben Bartos Éva (G. nélkül) most nem a Budai Villany egyik sajtológépénél állna, hanem szép vízszintesen feküdne egy ismeretlen árokban, mint jó ideje oszlásnak indult tetem.

A békekölcsön-jegyeztetéskor aztán ő gyúrta-gyúrogatta B.-t, hogy jegyezzen erején fölül ezer forintot, példamutatásul. *Kommunisták kutyakötelessége elöl járni a jó példával*, mondta. B. hebegett valamit arról, hogy őt, ha Bartos elvtársnő még emlékszik rá, kizárták a pártból. *Egy kizárás sosem örök érvényű*, vette elő egykori félmosolyát G. Bartos Éva, *mint ahogy valamely munkahely sem az. Az ember akkor is kommunista, ha tagja a Pártnak, akkor is, ha kizárták. Akkor is, ha a központban dolgozik, akkor is, ha egy sajtológép mellett. Világos?*

Nem, nem volt egészen világos. Hiszen ha egyfelől kommunistának tartják az embert, akkor másfelől miért zárják ki? Ha meg kizárták, miért tesznek úgy, mintha közéjük valónak tekintenék? B. mindamellet nem érzett kedvet a G. Bartos Évával való vitához, vállaltvont, és aláírta, hogy ezer forintot jegyez a négyszázötven forintos fizetéséből. Ez tíz hónapon át száz-száz forint levonásával járt, ami sehogy sem látszott igazolni a „haza javára, a magad hasznára” jelmondat reá vonatkozó második részét. El is átkozta magát idővel, hogy miért nem állt a sarkára, miért engedett ilyen puhány módon, hogy aztán a negyven filléres, fűrészpör-jellegű, lóvérből készült hurkán meg napi fél kiló kenyéren kelljen tengődnie hétszámra. De a haza javát B. csakugyan szolgálni és elősegíteni óhajtotta, s azzal vigasztalta magát, hogy ennyi áldozatot végülis megér a gyönyörű új világ mielőbbi fölépítése.

Igaz, e meggyőződésében meg-megingott, valahányszor egy-egy kellemes viszonynak induló szerelmi kalandja az idült pénzhíány kikerülhetetlen zátonyán feneklett meg. Csibike, a Két Tölgyfa vendéglő kikapós felszolgálónője a Keresztes-villában végrehajtott két futó jelenése után világosan B. értésére adta, hogy vendéglátójának kétségtelenül elismerésre méltó férfiúi képességei sem ellensúlyoz-

hatják az Eötvös úti albérlet kellemetlenségeit, a fűtetlen szobát, a háziak részben tolakodóan firtató, részben megvető oldalpillantásait, meg hogy még az olcsó, a fekete címkés cseresznyepálinkáról is neki, a vendégnek kell gondoskodnia. *Ne haragudjál, Mucikám, azelőtt ez még feldobott volna, de ma már... Az uram mellett, igaz, unalmasabb, de legalább kényelmes. Ugye, azért nem haragszol?*

Verához, a diáklányhoz egy ideig lobogó szerelem fűzte B.-t; néha titokban, a lány özvegy anyjának tudta nélkül ott is aludt nála a Csalogány utcában, főleg olyankor, amikor reggel hatkor kezdett a gyárban, s negyed hatkor, már kapunyitás után, a házmestert gondosan elkerülve osonhatott ki a házból; de Verának más, reménytelibb, jobban szituált – igaz, egyelőre plátóibb – udvarlói is voltak, komoly jövő előtt álló mérnökhallgatók és orvosok, s ő, B., a foszladozó nadrágjában, amelynek térd részén ama bizonyos kokett biztosítótű próbálta leplezni a folytonossági hiányt, egyre szánalmasabb színben kellett, hogy föltűnjék a lány szemében, arról nem is szólva, hogy Veráék, akiknek lakásába egy kommunista kádert költöztettek be családotul társbérlónek, a legcsekélyebb lelkesedést sem tanúsították B. gyönyörű új világa iránt. Egy ideig ő, B. jelentette ugyan a békéltető elemet Veráék és Konyárcsikék, az újonnan beköltözöttek között, de Vera anyját nem érdekelte a béke, ugyanúgy szapulta B.-t, mint Konyárcsikékat, s azt követően, hogy egy éjjel nagy köhögve benyitott a lányához, főzne neki egy hársfateát, és ott találta B.-t Verával, még hozzá a lehető legintimebb helyzetben, olyan pokollá tette lánya életét, hogy Vera végül jobbnak látta, ha megszakítja B.-vel a kapcsolatot.

Maradt Ibike, a kis szősz a tanműhelyből, akinek tizenhat éves szemében B. amolyan félisten volt, vagy annál is több: az a férfi, aki a szerelemre megtanította, ráadásul a testi élvezetek olyan módozataira is, amilyenek Ibike képzeletében addig még pusztán lehetőségként sem merültek föl, de amelyekbe épp olyan lelkesen vetette bele magát, mint amekkora meghökkenéssel vette eleinte tudomásul létezésüket. B.-ből a kislány ártatlansága és odaadó buzgalma a lehető legnagyobb izgalmat váltotta ki, jóval nagyobbat, mint akár az ágyban macskaszerűen kényeskedő, kifelé viszont a szende úri szüzet játszó Vera,

akár a tapasztalt Csibike, s főleg, mint láttuk, lényegesen nagyobb, mint Panka.

De végül Ibike is elmaradt az időben, sőt a térben is, ahogy ötvenegy júliusában a marhavagon ismeretlen állomás felé zötyögtette B.-t. A vagon mélyén tömény sötétség honolt, a szedett-vedett társaság nótázással próbálta elűzni unalmát és részben szorongását, mert a szállítatásnak ez a fölöttébb különös és a zsidók hét évvel korábbi elhurcoltatására emlékeztető módja bevallva-bevallatlanul is kellemetlen érzéseket támasztott nemcsak B.-ben és vele együtt zötyögő, zsidó származású társaiban, hanem – igaz, jóval szerényebb mértékben – a parasztfiúkban is, akikben a szorongásnál mindazonáltal erősebb volt a méltatlanság-érzés, hogy íme, tessék, vágóállatok módján utaztatja őket a néphadsereg.

A vonat végül Gyöngyösön állt meg, a vagonajtók reteszeit láthatatlan kezek kívülről félrerántották, s gyors, ugató parancsszavak igazították el a hirtelen fénytől hunyorgó legényeket: sorakozzanak föl a szerelvény mellett; akinek fölolvassák a nevét, álljon jobbra; azok pedig, akikét nem, a névsorolvasás végeztével álljanak össze egy másik csoporttá. A pályaudvar előtt katonai teherautók sora állt. B., mivel a neve elhangzott, az első konvojba került. Most már a teherautó nyitott platóján utazott tovább ideválogatott társaival; hogy a másik csoportba soroltak hová tartanak, nem tudta; igaz, e pillanatban még a saját úticéljukat sem ismerte.

A meglepetés, mely rendeltetési helyükre érkeztükkor érte B.-t, vetekedett nagyságában ama pillanatéval, amikor a Budai Villany egyik sajtológépe mellett látta viszont G. Bartos Évát. Annak a helynek a környéke ugyanis, ahol a kocsik megálltak és ők megkapták a parancsot a leszállásra, nem egyszerűen ismerős volt: B. szinte el sem akarta hinni, hogy Visnyóc határában találja magát. A kis Bükös-völgyön túli dombon még Matvejka néniék kékes falú háza is látszott, az volt a harmadik a templomtól balra. Úgy érezte, a sors a legfurcsább játékok egyikét játssza vele; de Visnyóc épp oly kevésbé volt tébolyult látomás, mint volt G. Bartos Éva sajtológómunkásnői jelenléte a Budai Villanyban.

Még aznap beöltöztették őket egyenruhába. Volt ennek az uniformisnak egynémely sajátossága. Például, hogy nem volt rajta paroli; továbbá, hogy az orosz mintájú katonasapka helyett, amely akkoriban a néphadseregben járta, ők régi típusú magyar, csúcsos, rozettás, úgynevezett Kossuth-sapkát kaptak, fegyvert viszont nem, s az is kiderült, miért nem: ők hivatalosan a néphadsereg katonái ugyan, de mint társadalmilag megbízhatatlanok (úgynevezett kulákivadékok; egykori Hunyadi-páncélosok; vendéglősök és gyárosok fiai), csupán munkaszolgálatot fognak teljesíteni, fegyvert a kezükbe nem kaphatnak.

Másnap már az alaki kiképzésük is megkezdődött, a jobbra-át, balra-át, hátra-arc, a vigyázz, meg a „szerelvényt igazíts!” elnevezésű parancs egy balettkar egységes mozdulatával történő végrehajtásának gyakoroltatása, plusz a trehány kivitelezést megtorló büntetőfutás és laposkúszás, meg a feküdj, föl, feküdj, föl kéjelgő szadizmusa. B. a parasztfiúknál jóval nehezebben idomult az új helyzethez, gúnyolták is gyakran a többiek, legkivált Cs. Kiss János továbbszolgáló tizedes, akinek szemében egy zeneszerző valamilyen nem-emberi lény volt (Dankó Pista kivételével). Epés megjegyzéseket tett, amikor a század már hangosan horkolva aludt (este tíztől hajnali háromig volt engedélyezve, más szóval előírva az alvás), s ő, B., még kottafejeket körmölt a Hold gyér világánál a körlet előtt. *Oszt el is bírná dúdolni?* – kérdezte, de a választ meg sem várva, parancsolóan intett: *Na, befelé, szunya van, kispajtás!*

Hogy el tudná-e dúdolni? Nevetséges. Ez volt az *Álom az otthonról*, egy kis négykezes zongoradarabja, a *Katonaálmok* című későbbi szonátának egyik részlete. És lám, éppen ennek a szonátának az új felvételét helyezte kilátásba Csánki a Rádió zenei osztályáról. Milyen furcsán is rímelnék egymásra a dolgok, gondolja B., amint a Lónyai utcában a Rádió felé ballag. Elhangzik két szó: *vegetatív neurózis*, és hirtelen fölmerül a lélekben egy egész elsüllyedt Atlantisz, benne az az *Álom az otthonról*, amelyet mindig is legjobb ifjúkori munkái egyikének tartott, s most tessék, az a körlet előtti tisztáson, a gyér

holdvilágnál három évtizede hangjegyfüzetébe rótt művecske vezérli lépteit a Pollack Mihály tér felé. Meg a Székely Bertalan utca felé, hiszen az a bizonyos otthon, az ott volt, ott veszett el a családdal, a békességgel, a gyerekekkel együtt, hogy aztán B. afféle pótlékát kapja Matvejka néniék házában, ahová azonban most, a visnyóci völgyben táborozva egyelőre még nem juthatott újra el, hiszen a munkaszolgálatos újoncok még jó ideig nem kaphattak eltávozási engedélyt.

Azon az éjszakán, amikor első ízben került órá a sor, órségben virrasztani a kerítésnél, tejfehér holdfény ömlött el a tájon. De itt nem volt semmilyen kútkáva, a Csendháborító nem settenkedett errefelé, s Borogyin zenéje sem indult föl B.-ben. Inkább a gyerekkorban olvasott Hauff-mesék illusztrációinak hátborzongató, titokzatos fenyvetésekkel teli éjszakája volt ez, igaz, inkább magyar, mintsem német változatban: várromok sziluettje helyett itt csak a legmagasabb fák oromvonala feketéllett, s a levegőben sem húztak el baglyok vagy denevérek hangtalan árnyai. Jobbra lenn a kis Bükkös-völgy területén, mint egy adag oda lötytyintett madártej, amelyen holdvilág a tojásfehérje habja; mögötte fönn a dombon Visnyóc állt őrt, miként ő emitt, de fényleni belőle csak a templom keresztje fénylett; balra lenn pedig a Gabó-völgy (miért így hívják, ki tudja?) húzódott meg, tán maga is meglepetéssel észlelve a szokatlan csöndességet, hiszen napközben ott szüntelen a lármá: szekercék zaja, ordibálás, földre lőkött hatalmas csövek döndülése, szekérmikorgás, vezényszavak, lőnyerítés, időnkint egy-egy teherautó pufogása. Mert ott, a Gabó-völgyben valami fontos hadászati létesítmény épül, hogy mi, azt nekik maguknak sem árulták el, pedig az alaki kiképzés befejezése óta nekik is ott kell robotolniuk hajnali öttől, segíteni a kubikusok kiásta föld elhordásában, kőműveseknek és ácsoknak keze alá dolgozni, keverni a betont, hordani a habarcsot, téglákkal etetni az örökké éhes emelőszalagot. Most a Gabó-völgy is mélységesen hallgatott, mint olyan barlang szája, melyből nemcsak a napfény, hanem a visszhang is örök időkre kiköltözött. Az egész vidék olyan volt, mintha az idők kezdete óta így

állna benne minden: a domb vonala, a fák irdatlan regimentje, meg ez a valószínűtlen, ez a nem emberi világba való roppant némaság. Ha amióta itt áll őrségen, a Hold nem mozdult volna Visnyóc felé, akár azt is hihetné, hogy valamilyen rézmetszet szippantotta be őt magát is végtelen mozdulatlanságának kriptájába.

De nem, egy hang mégiscsak hallatszik: távoli füttyörészés a бүкös-völgyi ösvény felől. A füttyszó közeledik, időnkint váratlanul kurjantás váltja föl, kivehetetlen szavak, aztán ismét nóta, ezúttal harsány gajdolással. Hát persze, Sajbók alhadnagy, az elhárítótiszt jön meg Visnyócról, a szokásos éjszakai dorbézolásból. Valami bögyös özvegyecskét csípett föl magának, az itatja minden áldott és áldatlan éjjel, de úgy, hogy a jóember éjszakáról éjszakára holdvilág-részezen botorkál föl az ösvényen, némelykor éppenséggel vérző, arról tanús-kodó ábrázattal, hogy Sajbók Lajos és az ösvény nem minden esetben volt egy véleményen afelől, merre is vezessen tovább az út.

A tiszt most már az utolsó meredeken kaptatott fölfelé, és épp oly hamisan, mint amennyire hangosan kurjongatva az „Akácós út” kezdetű nótát, a kerítéskapuhoz közeledett. B. előírás szerint elordította magát: *Állj! Jelszó?*

A gajdolás abbamaradt. *Eriggy a jó бүдös francba, manuskám,* javasolta kissé kásásan a kérdezett, s egy kiadósat böffentett hozzá.

Ma nem ez a jelszó, jelentette ki nyugodtan B., igyekezve hangjából a gúnynak még az árnyékát is száműzni. *He?* – hökkent meg a másik. *Mi a szent szart... izé, te... a francba!* El is akart volna húzni B. mellett, de B. nem hagyta, megfogta a grabancát, és ahogy a reglama előírja, határozottan elkiáltotta magát: *Jelszót, vagy lövök!*

Sajbók Lajos először elhűlve meredt B. képébe: kinek-minek képzei magát ez a személtáda, ez az osztályellenség, hogy ilyen hangon merészel beszélni egy Sajbók Lajossal? Egy alhadnaggal! Egy elhárítótiszttel! De a következő pillanatban szélesen elvigyorodott: *Na jól van... hukk! Hát csak lőj, faszikám, ha van mivel!*

B. tudta, hogy kutyaszorítóba került. Ha jelszó nélkül hagyja bemenni Sajbókot, nem teljesítette a kötelességét, mint strázsa. Ha

meg erőszakoskodik vele, hát azért kaphat hideget-meleget, még akár katonai bírósági elítéltetést is.

Mit tegyen?

Ugyan már, alhadnagy bajtárs, susogta Sajbók fülébe mézédesen, hát nem elég annyit mondani, hogy „Vörös Május”? És már mehet is aludni.

He? – hökkent meg immár másodjára a tiszt. Vörös mi? Május? Hirtelen észbekapott. Ja? Hát persze! Vörös Május. Naná, hogy Vörös Május.

Akkor minden rendben is volna, alhadnagy bajtárs, szép álmokat! B. udvariasan félreállt. Sajbók betántorgott a kapun. Május... Ja! Májusban bolond a szív, száz édes kalandra hív – és danászva dülöngélt tova.

Édes istenkém, gondolta B., így fest a *mi* tisztünk, a nép hadseregéé. Így képzelte ezt Marx? Így képzelte Lenin? Hát akkor nem százszor inkább Kosztela Vince őrnagy úr?

Muszáj volt elmosolyodnia. Kosztela őrnagy úr zord ábrázata, szinte mindig összevont busa szemöldöke hirtelen úgy jelent meg előtte, mintha egy másik, egy kedélyesebb Magyarország nagykövete érkezett volna láthatatlan denevérszármayon a Sajbók megszenstégtelenítette visnyóci éjszakába.

Kosztela őrnagy annak idején, az ő gyerekkorában velük egy házban lakott, a Székely Bertalan utcában, két emelettel alattuk, a másodikon. B. mint kisfiú mindig egy kicsit megszeppent, valahányszor a lépcsőházban összefutott vele: Kosztela Vince arckifejezése soha más, mint számonkérően szigorú nem volt. Meghallván, hogy Kosztela bácsi őrnagy, B. nagyon elcsodálkozott, mert a marcona lakótárson sosem látott egyenruhát. Azt ő is, mint az egész háznép, egészen természetesnek tartotta, hogy amikor Magyarország háborúba lépett, és minden budapesti lakóház megválasztotta a maga légóparancsnokát, őnáluk ez Kosztela Vince lett.

Hogy az őrnagy úr marconasága voltaképpen csak afféle szerep, egy vajszívű agglegény önvédelmi póza, B. csak sokára, jóval a háború után tudta meg, amikor Matvejka néni minden tiltakozása

ellenére otthagyta biztonságos menedékét (amely fölé éppen most kapaszkodik, mint valami lakodalmi vigasságba rendelt nagy lampion, a Hold) és fölutazott a fővárosba, hogy végre viszontláthassa édesanyját. Némi szorongással töltötte el, hogy anyjától nem jön levél, pedig már Budapestről is kiűzték a németeket; csak azzal vigasztalta magát, hogy ezek még nem igazi békeidők, s a postán nyilván még zilált állapotok uralkodnak.

Egy szovjet katonai teherautó vette föl, az hozta be platóján néhány orosz katonalány társaságában a Hősök teréig. A lányoknak fejedelmi szórakozást jelentett a jóképű, göndör, de félszeg és gátlásos kamasz, egész úton harsány nevetések kíséretében incselkedtek vele, amiből ő egy kukkot sem értett ugyan, de nem lehetett kétsége az ugratások természete felől, mert közben egyik-másik szenvedélyesebb bárisnya bizony tapogatni és fogdosni sem áttolta, egyikük meg éppenséggel oda vonta B. tenyerét hatalmas, rengő kebléhez, s önmagát markoláztatta általa. Mindez B.-ből semmiféle izgalmat nem váltott ki, éppen ellenkezőleg, az egész úton szinte elsüllyedt szégyenletében, s a legszívesebben leszállt volna a robogó teherkocsiról. Elfordulni is hiába fordult el, valahányszor egyik-másik lány keze a kelleténél önfeledtebben kalandozott el a nadrágján, mert túlhan nem kevésbé mohó karok és ujjak fogadták. Pest határában érve aztán hangot és magatartást váltottak a lányok: gúnyosan szóltak hozzá, lefitymáló arckifejezéssel, s nagyokat legyintettek, hogy na, ezzel az alakkal aztán sokra megy az ember lánya. Végül, amikor a Szépművészeti Múzeum mellett valahára lehuppanhatott az autóról és elmotyogta, hogy *szpasziba*, megint egy újabb, immáron harmadik arcukat mutatták: lelkesen integettek utána, és olyan szélesen mosolyogtak felé, mintha régi, gyerekkori pajtásuk volna.

B. már a város határához érve ijedten észlelte volt a romos házakat, szétlőtt tetőket, leszakadt házfalakat, és most rossz előérzet fogta el, ahogy a Székely Bertalan utcához közeledett. S valóban: amint befordult a sarkon és a régi otthon felé pillantott, le kellett cövekelnie, a lába egyszerűen megragadta a szolgálatot.

A régi otthon, a negyedik emeleti lakás, gyermeki boldogságának

színtere nem létezett többé. Az egész házból mindössze éppen ez a negyedik emelet hiányzott, meg fölötte a tető egy része: látnivalóan bomba vetette szét. Irgalmas Isten, vajon anya is ott volt-e abban a rémes percben?

Jé, a fiatalúr! Mátyusné, a házmester Mátyus bácsi felesége összecsapta a kezét meglepetésében. Hát megvan? Hazagyütt? Gyűjjük be mán, no, van egy kis tavalyról eltett cukrozott gyümölcsöm, biztos éhes, nem igaz?

B. a visnyóci éjszakában igyekezett elhessegetni magától a beszélgetés további menetét, de most, a Rádió épülete felé tartva, a Kálvin tér és a Múzeum utca sarkán, ennyi esztendő elteltével már semmi értelme nem lenne az efféle hessegetésnek. A ház, a Székely Bertalan utcai ház akkor, negyvennégyben, amíg ő Matvejka néniéknél lakott, úgynevezett zsidó háznak jelöltetett ki, ami annyit jelentett, hogy a környék zsidó családait elhajtották otthonukból és az itteni zsidó családokhoz költöztették őket. A kapu fölé ki kellett rakni egy nagy sárga csillagot. A keresztény lakók, akik természetesen megmaradhattak a maguk lakásában, zavarodottan, szemlátomást kényelmetlen érzéssel jártak-keltek a házban; egy részük titokban segített bevásárolni a reggelihez való friss kenyeret a megbélyegzetteknek, akik csak délelőtt tizenegy és délután öt óra között léphettek ki az utcára; mindamellet akadt olyan lakó is, mint például Heinlein doktor, aki fennen hirdette lépcsőházban, gangon, légó-pincében, hogy ideje volna végleg kiseprűzni az országból ezt a bandát, ahogy magát kifejezte. Sőt – hippokrátessi eskü ide vagy oda – orvos létére megtagadta a beteg Weisz néni gyógykezelését, az egyik szomszédos házból kellett doktort hívni az idős asszonyhoz. *De az őrnagy úr, az mindig nagyon rendes volt, folytatta az elbeszélést Mátyusné, s ha nehezen is, de végre rátért arra, ami B.-t leginkább izgatta, igazán nem rajta múlt, hogy a fiatalúr mamáját is elhajtották végül a többiekkel. Lássa, az őrnagy úr megígérte neki, hogy eldugja őtet is a két ház közti pinceátjáróban, amit a nyilasok nem ismertek, mert voltak ugye ottan zsidók talán hatan vagy heten is, meg a két francia, ja, két franciát is ott bújtatott az őrnagy úr, nem tudott erről más, csak mink, én meg az*

uram... De hát a nagyságos asszony nem akarta, aztat mondta, ha ottan őtet megtalálják, hát helyben lelövik, neki meg gondolni kell a fiára, hát inkább elmegy, ha kihajtsák őket Németországba, merthogy, úgy mondta, tud ő dógozni, a háborúnak meg úgyis hamarosan vége, és akkor majd hazagyün...

Nem, hát nem jött haza többé Ravensbrückből. De azért rendes volt az őrnagy úrtól, igazán, ki se nézte volna belőle az ember azt az arany szívét. B. önkéntelenül elmosolyodik, amint a Múzeum-kert oldalsó kerítése mellett a Rádióhoz közeledik. Mert Kosztela őrnagy úr és képtelen története egyszeriben elúzi fejéből a tragikus emlékeket. Igaz, ezt a történetet B. akkor, Visnyócról hazaérkezve még nem ismerte, sőt akkor sem, amikor Kosztela Vince, immár mint a Szociáldemokrata Párt egyik fontos embere, személyesen vitte el őt a zenei kollégiumba és vétette föl bennlakónak.

Képtelen egy história, szentigaz. Kosztela Vince ugyanis soha életében nem volt őrnagy. Nem hogy őrnagy nem volt, de még katona sem, egészségi okokból: egy gyerekkori baleset következtében a jobb lábfeje mintegy harminc fokos szögben kifordult, s úgy is maradt.

A gacsos lábú Kosztela Vince a léha aranyifjak életét élte sokáig, de amikor az atyai támogatásnak viharos körülmények között vége szakadt, úgy döntött, hogy festőművész lesz. Hamarosan kiderült azonban, hogy az ilyesmi nem pusztán elhatározás kérdése, minélfogva átnyergelt a színészetre, és valóban számos sikeres statisztaszerepet mondhatott magáénak mind színházi, mind filmbeli tömegjelenetek névtelen hőseként. De mert ez nem hozott eleget a konyhára, lévén a tömegjelenet – garasoskodó direktorok és fukar rendezők jóvoltából – meglehetősen kevés, közvetítő kereskedelemre adta a fejét, s ebből aztán valahogy sikerült is megélnie. Az árut, amelyet vett és eladott, rendszerint nem is látta; tranzakcióit különféle pesti kávéházakban bonyolította le. Festő és színész ismeretségei révén bejáratos volt a Fészek Klubba, ahol estéit, mint afféle megrögzött agglegény, ultizással csapta agyon. Partnerei kedvelték, átláttak megjátszott marconaságán, és Vincsinek meg Da Vincsinek becézték, ekként utalva egykori festőművészi ambícióira. Így telt Kosztela Vince élete az Úr

1938. esztendejének egy májusi napjáig. Ez a nap azonban váratlanul teljesen új egzisztenciát teremtett Kosztela Vince számára.

A sors szeszélyes jószág. Sosem tudni, mikor miféle oldalösvényen toppan elénk, hogy hirtelen gyökeresen új irányba taszítson. Néha meg egyenest úgy viselkedik, mint valamiféle kaján marionettművész, aki egyetlen mozdulattal dicső hadfit varázsol egy-egy elnyaklott bábból. Mint azon a bizonyos májusi estén is, 1938-ban, a Fészek Klubban, ahol fölöttébb ígéretes lapot osztott az ultizó Kosztela Vincének.

Na, gyerekek, ha ezt a piros ultimát elfogjátok, ezentúl nevezetek őrnagy úrnak!

Soha senki meg nem fejt, meg nem magyarázza, miért éppen ez az „őrnagy úr” szaladt a nyelvére, s nem, mondjuk, a „pityipalkó”, a „pancser”, vagy egyéb hasonló kifejezés. Talán valamilyen rég elfelejtett gyerekkori vágy tört a lélek láthatatlan hajszálcsovein utat a fölszínre; hisz Kosztela Vince csakugyan egész életében azon volt, hogy goromba-pokróc külső mögé rejtse kedvesen esendő bohém-vagány lényét, mintegy sajnálva, hogy ez a lény sehogysem akar önmagától parancsolni tekintélyt, csakis néhány megtévesztő külső testi jegy, főleg a szokatlanul busa szemöldök révén. De lett légyen bármint, a szó – őrnagy – elhangzott, s mint utóbb kiderült, fátumszerűen.

Mert azt tán mondani sem kell, hogy Kosztela Vince ama bizonyos piros ultit elbukta.

Ettől az estétől fogva Kosztela Vince a Fészek Klubban többé senkinek nem volt Vincsi, sem pedig Da Vincsi; csakis őrnagy úrnak szólítottatott. *Az őrnagy úr piros negyven-száza nem fog megélni*, halatszott esténkint a kártyaasztal felől, és természetesen állandó lett a szellemeskedés: *Az őrnagy úr fizet, mint egy katonatiszt!* Idővel a klubszemélyzet is átvette – elleste-kifüelte – az őrnagyozást, de ők, nem ismervén a móka hátterét, halálos komolyan hitték, hogy Kosztela Vince valóban őrnagy, civilben. A barátok az utcán szintén őrnagy urazták, az üzletekben a tréfa kedvéért még oda is szóltak a boltosoknak, *aztán szép sovány sonkát adjon ám az őrnagy úrnak*, és a boltosok is elhitték, hogy Kosztela Vince civilruhás őrnagy, ő pedig még

zordonabb, még marconább képet igyekezett vágni, egészen beleélve magát új szerepébe (akárcsak az ál Rovere tábornok Vittorio de Sica híres filmjében, gondolja B., amint befordul a Múzeum utcából a Pollack Mihály térre), úgyhogy amikor a valaha-volt Da Vincsi oda költözött a Székely Bertalan utcába, a hurcolkodáskor Mátyuséknak elegendő volt rápillantaniuk, s ők is nyomban hitelt adtak a segédkező kártyapartnerektől hallott megszólításnak, nem létező rangján kezdtek nevezni. Amikor szóba került, miért kellett viszonylag fiatalon otthagynia a katonai pályát, Kosztela Vince csak előrenyújtotta enyhén kifordult jobb lábaféjét, s nem mondott nemet, amikor Mátyusné résztvevően bólogatva annak a föltételezésének adott hangot, hogy bizonyára a hadgyakorlaton sebesült meg az őrnagy úr. Mátyusék nyomán kisvártatva a ház lakói is mind őrnagy úrnak szólították Kosztela Vincét, akiből ily módon 1940 második felére hitelesebb katonatiszt lett ház-, sőt városszerte, mint ha egyenruhában flangérozott volna.

Aztán jött a háború, Kosztela Vincéből a Székely Bertalan utcai ház légóparancsnoka lett, amiért később, negyvenötben az egyik lakótárs följelentette, mondván, hogy az átlagosnál nagyobb ügybuzgalommal és szigorral szolgálta a Horthy-rendszert, de az őrnagy úr mosolyogva sorakoztatta föl az általa megmentett személyeket (kivéve a két franciát, akik addigra már úton voltak hazafelé), és emelt fővel hagyta el a tárgyalótermet. Ekkor már különben is egyik korifeusa volt a kerületi Szociáldemokrata Pártnak, amely szintén erélyesen kiállt mellette e nevetséges pörben.

S eljöttek az úgynevezett koalíciós idők, amikor a vezető kormánypártoknak delegálniuk kellett képviselőiket a különféle minisztériumokba. Amikor a honvédelmi tárca került szóba, a szociáldemokraták bajban voltak: az ő köreikben egyetlen számba jöhető katonaelem sem akadt. Egyszer csak valaki a homlokára csapott, *gyerekek, hát hisz itt a Kosztela, ő őrnagy!*

Így került Kosztela Vince immár valóságos őrnagyként a Honvédelmi Minisztériumba, onnan is nyugdíjazták néhány évvel később, amikor a koalíciót fölváltotta az egypárti uralom.

Utoljára egy rövidfilmben látta B. az őrnagy urat: mint régi, megbízható statiszta, civil ruhás veterán katonát alakított, aki a Hadtörténeti Múzeumban tárolt régi fegyvereket mutogatja egy kisfiúnak. Civilben is meglátzott rajta, hogy született katonaember.

Nem úgy, mint az a sehonnai Sajbók volt, gondolja B., fölmutatva állandó belépőjét a Rádió portáján.

Baj van, öregem, mondja a zenei osztályon Csánki. Nem tudjuk felvenni az Álmot, pedig nagyon szerettük volna. De hát a pénz... Kérsz egy kávét?

Vegetatív neurózis. Nemsokára őt is utoléri. Néha meg-megszédül, a kézírásán is meglátszik az enyhe remegés – ez volna az? Vagy csak (csak?) a kor? A hatvanhárom év, amely úgy süvített múlttá, hogy ő maga közben valahol belül mindvégig megmaradt a holnapban bízó ifjú reménységnek?

Istenem, gondolja B., mi maradt ebből a holnapból? És mi a tehetségből? Akikkel együtt kezdett annak idején az akadémián, mára már mindnyájan befutottak. Igaz, nekik nem kellett a napi munka mellett magánszorgalomból, pótlólág, az öreg Kazacsány jó szívének köszönhetően sajátítaniuk el a mesterség megtanulható részét. Ők nem vállaltak bárzongorista-állást a puszta megélhetésért; ők még negyedévig sem voltak éjszakai mulatók zenei műsorának felügyelői, mint ő; s énekkamagyi munkával sem kellett gondoskodniuk a betevő falatról. Ők jól fizető filmzenéket írtak, melyek „arranzsman”-ját vele végeztették fillérekért; a szakmában le is nézték ezért kissé. Ő maga, bevallhatja, nemkülönben lenézi önmagát, hiába próbál énjének másik fele azzal mentegetőzni, hogy mindebben végtére nem ő a hibás.

Vajon hol siklott félre a pályája? S nem is csak a pályája, hanem az egész ifjúsága? A családi élete is, már ha családi életnek volt nevezhető az a valaha volt időszak a sötét terézvárosi lakásban, ahol úgy vergődtek négyen, mint az egymás láthatatlan és kitapinthatatlan hálójába belegabalyodott pókok?

Az ablakhoz lép. Érdekes, mindig az ablakhoz lép, valahányszor a

sors (a sors?) kérlelhetetlen szorítását érzi belül. Az ablakból épp a Gellérthegyre látni. Micsoda boldog nap volt az, még kisfiú korában! Apa és anya még boldogan éltek, s ő is boldog volt közöttük. Azon a vasárnapon elvitték Budára, a gellérthegyi hévízforráshoz, a Rudas fürdővel szemben. Mostanában, illetve hát már évtizedek, talán a főváros ostroma óta zárva a vasajtó, a forrást nem lehet látogatni. De akkor még be – és ha jól emlékszik, *le* – lehetett menni a hegy belsejében álló, ráccsal fődött kútféléhez, nagy forróság volt, a kútban zubogott a víz (vagy nem zubogott, csak az emlékezet őrzi így?), és sejtelmes, vöröses fénnel volt megvilágítva a lejárát (igen: *lejárát*, tehát mégiscsak lefelé vezetett az út); olyan izgalmas volt, mint a barlangvasút az Angol Parkban. És félórával később érdekesnek találta a másik barlangot is, a sziklakápolnát, amelyből most, hosszú évtizedek elteltével lett ismét az, ami volt.

Hanem a legnagyobb élményt aznap mégiscsak az jelentette, amikor fölsétáltak a hegyoldalba, s ő beülhetett – teljesen egyedül! – a sétatér körforgójába, s ő maga is hajthatta körbe-körbe.

Vajon létezik még az a sétatér a hegyoldalban? S a sétatéren az öreg, nyikorgó körforgó? Aligha. S ha megvolna is, ez már nem *az* volna. *Nem ülhetünk kétszer ugyanabba körforgóba*, mormolja maga elé kesernyés mosollyal. Nem bizony. Egyetlen életünk van, azzal kell elszámolnunk. Azzal számoltat el az idő, vagy amit annak hiszünk.

Ott a táborban vasárnaponként, amikor nem kellett levonulni munkára a Gabó-völgybe, szembe vele egy másik kis Gellérthegyecske emelkedett, tetején Visnyóc völgyre néző házaival. B. szeretett volna kimenőt kérni, hogy meglátogathassa Matvejka nénit, akivel azóta, hogy negyvenötben eljött tőle, szégyenszemre mindössze egyetlen levelet váltott; erre azonban nem volt mód: eltávozást csak az a brigád kaphatott, amelyik legalább száz százalékot ért el hétfőtől szombatig. Ilyen brigád azonban a munkaszolgálatosok között egy sem akadt: hetven-nyolcvan százalék körül volt mindegyiknek a teljesítménye.

B. szemében ez egy ideig természetesnek látszott, utóvégre ők valamennyien úgy csöppentek ide, mint Pilátus a krédóba; egyikük-

nek sem volt gyakorlata a fizikai munkában, legalábbis az effajtaiban; a kulákoknak mondtak gyerekei kitűnően értettek a paraszti élet különféle műveleteihez, de nem a betonkeveréshez, a városi vagányoknak pedig, mint az óracsempészség miatt ide került angyalföldi Jeraseknek vagy a volt Hunyadi-páncélos Lózelnek, jóval inkább volt ínyére egy jó kis bunyó vagy focimeccs, mint az, hogy továbbszolgáló szakaszvezetők parancsára agyonhajtsák magukat. Az olyanokról, mint Stotzhainer, egy sváb vendéglős világfias modorú fia, vagy akár mint ő maga, B., nem is szólva: ők addigi életükben soha semmilyen fizikai munkát nem végeztek; B. legföljebb Mihály bácsinak, Matvejka néni férjének segített itt-ott az állatokat etetni, amíg ott élt velük a dombon, a mostani táborukkal szemben, meg a gyárban rakta kocsi-ról-kocsira a huzaltekerceket, de a súlyosabb darabokkal nemigen bírt, egyszer egy motor-állórészt le is ejtett, a lábát kellett gyorsan a súlyos vas alá tenni, nehogy kárt okozzon; ebből meg az lett, hogy bizonyára szándékosan sérült meg, hátha így kiírják betegállományba, alig tudta tisztára mosni magát.

A hetven-nyolcvan százalékok csak később kezdtek gyanússá válni: lehetetlen, hogy akármennyire törik is magukat, a teljesítményük nem javul. Pedig már mindenkiben erősen buzogott az eltávozhatnék. Egy ízben aztán B. összetanakodott a brigádjával, s közösen arra az elhatározásra jutottak, hogy azon a héten minden nyolc órás műszakot futva fognak végigdolgozni, aztán majd meglátják, erre milyen teljesítményt mutat ki a normairoda. Máthé hadnagyot, az egyik politikai tisztet meg is kérték, sündörögjön azon a héten gyakrabban az építkezésen, hogy a saját szemével lássa és alkalmilag tanúsíthassa is, hogy az egész hetet loholva dolgozták végig.

Lett is nagy spektakulum! A kőművesek nem tudták mire vélni, hogy úgyszólván két percenkint érkezik az újabb és újabb adag téglá vagy habarcs; végülis arra magyarázták a dolgot, hogy B.-ék bizonyára fegyelmi büntetésből kifolyólag rohanják végig a műszakot. Csak megerősítette őket ebbéli hitükben, hogy Máthé hadnagy szigorúbban ellenőrizte a legényeket, mint valaha, továbbá, hogy ők hiába kérlelik a száguldó fiúkat, csökkentenék az iramot, mert ilyen gyorsan még

Pozsonyi, a sztahanovista kókler sem képes falakat fölhúzni, a brigádtagok csupán tagadólag rázták a fejüket, azzal máris lódultak tovább.

Végre letelt a kimerítő hét, s ők megkapták a papírt, hogy hetvenkilenc százalékot értek el, szemben a civil kőművesek egészen váratlanul kiugró száznolcvankét százalékkal. Máthé hadnagy irgalmatlan patáliát csapott és bírósággal fenyegette meg az építési vállalat vezetőit. Kitűnt, ami amúgy is sejthető volt: a civil normások a munkaszolgálatosok teljesítményének egy jókora részét is a saját építőipari vállalatuk civil szakmunkásainak kontójára írják, hogy ily módon növeljék meg a szerencsétlenek egyébként szánnalmas javalmazását.

Mert egy munkaszolgálatosnak, ugye, teljesen mindegy, mennyit írnak a javára, az így is, úgy is megkapja a maga kosztját-kvártélyát plusz a napi két forint zsoldot. A Honvédelmi Minisztériumnak azonban nem volt mindegy, hogy a munkaszolgálatosok által neki végzett munka díjából magának lopkod át tetemes összeget az építőipar; magyarán különös alkalmi érdekszövetség alakult ki a minisztérium és tulajdon kizsákmányoltjai, az ingyen robotolók között. B. már a következő hétfőtől levezenyeltetett az irodára, hogy ezentúl ő számolja ki az egyenruhások teljesítményét, de addig is eltávozást kapott jutalmul egész brigádjával vasárnap délutánra.

A fiatalember, aki a Nagymező utcán szembejött Zsuzsával és a Mozsár utca sarkán leszólította, huszonhárom-huszonnégy éves lehetett. *Na tessék, mondta elállva Zsuzsa útját, éreztem én már reggel, hogy ma rábukkanok az igazira. Ezt mindjárt meg is ünnepelhetjük, ha van a számomra egy huszasa.*

Zsuzsa, aki majd csak később olvassa el Vaszary Gábor Párizsban játszódó regényeit, ekkor még nem ismerte a kölcsönkérős leszólításnak ezt a trükkjét, s elnevette magát. Tetszett neki a bohókás ötlet, meg a fiú is, aki csinos és értelmes volt, mint egy miniszteri titkár, a hangja pedig olvatagon megnyerő. *Ennek semmi akadályja, mondta Zsuzsa, előhalászva a pénztárcáját, s átnyújtott egy húszforintost.*

Ide jöttünk be, mesélte évekkel később B.-nek a Fuhrmann-féle kocsmában, mely addigra már közönséges talponállóvá züllött. *Meghívott egy Dokk-rumra. Ő fizetett, és a huszast is rögtön visszaadta, persze.*

Így kezdődött. Zsuzsa játéknak vette az egészet, hiszen még nem jutott túl a néhány hónappal korábbi megrázkódtatáson, amely Füleky-Tarrék villájának ajtajában érte Rixi letartóztatásának délutánján. Az éjszakákat már nem zokogta ugyan át, de az a fajta sajgás maradt a lelkében, mint amilyet az ember olyankor érez, amikor egy régóta kétségbeesve keresett kis emléktárgyát végre-valahára megleli, majd másnap újra elveszíti, immár örökre. Nem járt senkivel; el sem tudta képzelni, hogy Rixi után még másba is beleszerethet. Mégis jólesett neki, hogy jóképű, elegáns, megejtő műveltségű ifjúra akadt, s hogy többé nem kell hallgatnia anyja szemrehányásait, miért nem jár társaságba, miért ücsörög folyton odahaza, miért nincsenek udvarlói, *utóvégre is már tizennyolc éves vagy, igazán úgy volna normális;* igaz, most viszont azért rágták a fülét otthon, főleg az apja, hogy szeretnék tudni, hol és kivel tölti az estéit, s miért nem hozza föl egyszer már azt az illetőt. Erről azonban szó sem lehetett: Sanyinak mint „gőj”-nak egykettőre kiállt volna Luszti Jenőnél a szekere rúdja. Luszti Jenő e tárgykörben csak egészen halvány célzásokig merészkedett kérdezősködései során, Zsuzsa pedig mindannyiszor elütötte a dolgot valamilyen kedélyesnek álcázott mondattal, mintegy éreztetve, hogy a fölszínes kérdés mögött meglapuló valódit mellékesnek tekinti. Mindamellet önmagának kénytelen volt bevallani, hogy idegesíti, sőt nyugtalanítja a fiú rejtélyes titkolózása, Sanyi ugyanis nem volt hajlandó elárulni, hol dolgozik. *Nie sollst du mich befragen,* idézgette a Lohengrinből. *Ez szolgálati titok, édesem, ne is haragudjál, erről tilos beszélnem.* Az, hogy szépen keres, nyilvánvaló volt: nem szórta ugyan a pénzt, de a Dokk-rumokra és a nyomukban leeresztett korsó sörökre mindig tellett neki. Lusztiagné egyszer-kétszer szóvá is tette, hogy nincs ínyére a lakásba behordott szeszbuúz, sem lányának időnkinti bizonytalan mozgása, és hogy aggódik Zsuzsa társasága miatt.

Ötvenkettő kora nyarán, Zsuzsa érettségijét követően Sanyi bejelentette, hogy pezsgőt hűtött be házínénijénél, a Balaton utcában, a nagy eseményt megünneplendő. Ez világos beszéd volt, és nem is volt Zsuzsa ellenére, hiszen a lány maga bátorította erre föl a fiút. Kettejük közt ugyanis addigra meglehetősen bensőséges kapcsolat alakult ki, két kocsmalátogatás közt a Városligetbe meg a Margitszigetre, sőt esténként homályosabb lépcsőházakba jártak csókolózni; mi több, Zsuzsa a Rixi mellett szerzett kislánykori tapasztalataival is csillapíttatta Sanyi mind sürgetőbb-tolakovbb epekedését, de – jóllehet a fiatalember napról napra tagadhatatlanul mind nagyobb hatással volt rá és olybá tűnt Zsuzsa szemében, mint médiumében a hipnotizőr – azt eleve kikötötte, hogy „arról az egyről” az érettségi vizsgák előtt szó sem lehet köztük.

És ez az idő most érkezett.

A Balaton utcában Sanyi kiment a konyhába, elkérte a házínénitől és szobájába vitte a behűtött pezsgőt, de miután félig megtöltött két jókora vizes poharat, mindkettőbe egy nagy adag Dokk-rumot is öntött. *A hagyományainkból nem engedhetünk*, mondta. *Meg aztán a mindenféle buta gátlások ellen sem rossz.*

Zsuzsa úgy esett át hát a tűzkeresztségen, hogy a hirtelen kis fájdalomon kívül utóbb nem sokra emlékezett. *Lehet, hogy jó is volt végül, már nem tudom*, mesélte évekkel később B.-nek a Fuhrmann-kocsmában. *De még akkor sem lehetett olyan jó, mint amilyen jó az az örült perc volt Rixivel, egyszer majd azt is elmesélem.* Az örült és akkor még ismeretlen perc említésére B.-t nyomban elfogta a féltékenység, hiába korholta magát, hogy nincs ostobább az ilyen visszamenőleges önmarcangolásnál.

A szüzesség elvesztése, túl azon, hogy nem volt igazi beteljesülésnek mondható, egyéb, jóval nagyobb bajjal, sőt bajokkal is járt. Zsuzsának egy nap elő kellett rukkolnia otthon a hírrel, hogy gyereke lesz.

Mivel ehhez a bejelentéshez egymagában nem volt elég ereje, Sanyi végül mégiscsak a Lusztig szülők színe elé vezetettetett. Igaz, csak a hallig jutott el, mert Lusztigné, megpillantva a vendéget, s

megérezve a belőle és Zsuzsából áradó rumbúzt, jobbnak látta nem bevezetni a nappaliba, titokban azt remélve, hogy ily módon talán sikerül megakadályoznia férjének a jövevénnel való találkozását.

Nem sikerült.

Amikor Zsuzsa előadta, hogy teherbe esett, Lusztigné önkéntelenül felsikoltott, s későn kapta a szája elé a kezét. A sikoltásra megjelent háziköntösben, papucsosan Lusztig Jenő.

Mi történt?

Sanyi fölemelkedett ültéből, s a fekete asztal túlfelén összevágva bokáját, kurta főbiccentéssel köszöntötte a házigazdát: *Tiszteletem. Kálnay Sándor.*

Lusztig Jenő dermedten bámult rá a fekete asztal innenső feléről. Tisztára, akár egy porosz junker, gondolta undorodva. Vagy nem is: inkább mint egy különítményes tiszt tizenkilencből.

És gyerekiük lesz! – visította a felesége.

A jelenet ezzel véget is ért. Lusztig Jenő ugyanis egyetlen szó nélkül sarkon fordult és eltűnt, egészen meghökkentő módon nem a nappali, hanem a fürdőszoba ajtaja mögött. Hámori doktor félórán belül megérkezett, majd további tíz perc múltán megjöttek a mentők is, hogy beszállítsák Lusztig Jenőt az István kórházba.

Aztán a kaparás.

Sanyi nem látogatta meg. Zsuzsának ez külön fájt, de úgy gondolta, érthető, hogy a fiú nem akar újabb kínos jelenetet kiváltani otthon. Hanem egy nap váratlanul lecsapott a mennykő.

Kis rendőri hír adta tudtul az újságban, hogy elfogták Kálnay Sándor huszonöt éves segédmunkást, akit tetten értek egy zugligeti villa kifosztása közben. A rendőrségen tett vallomása alapján kézre került az a Teleki téri hírhedt orgazda is, akivel a letartóztatott állandó üzleti kapcsolatban állt, s aki ellen a hatóságoknak addig nem volt bizonyítékuk.

Az újság mint lelőtt madár esett Zsuzsa kezéből az ágy mellé, a padlóra.

Még aznap megjelent egy civilruhás nyomozó, hogy kikérdezze Zsuzsát, mit tud a közveszélyes fickóról, akinek a tizenkét rendbéli

villabetörésen kívül még jónéhány szélhámosság is terheli a számláját.

Még ma sem értem a dolgot, hisz olyan művelt, olvasott fiú volt, mentegetőzik majd Zsuzsa B. előtt a Fuhrmann-kocsmában. Németül, franciául, angolul beszélt. Fejből idézte Lamartine-t, hozzá eredetiben. Egyszer, amikor Waterloo került szóba, rögtön rávágta a Victor Hugo-vers híres szavait: „morne plaine”. Hogy adhatta ilyesmire a fejét?

Pedig ekkor már tudta, a civilruhás nyomozó elmagyarázta neki, miután meggyőződött róla, hogy Zsuzsának sejtelve sincs Kálnay Sándor viselt dolgairól. A fiú apját, vitéz Kálnay Gusztáv volt vezérkari ezredest két évvel korábban kivégezték, mint a nép ellenségét. Fia, aki csak segédmunkásként helyezkedhetett el, bosszút esküdött az apját elemészto társadalmi rend ellen. Törvényen kívül helyezte magát, és hősi ellenállásnak fogta föl bűncselekményeit.

Elsőéves egyetemi hallgató korára Zsuzsa már olyan keserű lett, mint az a gyönyörű, még meleg cipő volt valaha rég, amelyet anyja negyvenötben három és fél órai sorállás után diadalittasan hozott haza, de amely – éhség ide vagy oda – kifordult az ember szájából, mert valamiféle patkányirtószer keveredhetett volt a lisztbe, melyből sütötték.

Két szerelem, két azonos sütetű tragédia. *Majd legközelebb jobban megválogatod az udvarlóidat*, vetette oda epésen Lusztig Jenő, amikor hazaengedték a kórházból, de a fölényesen megvető hangsúly mögül is kihallatszott a kaján elégtétel-érzet. *Csupa reakciós gój szarjankó, ez kell neked?* És nem győzte mániákusan addig-addig ismételni e szózatot, amíg Zsuzsából elő nem csiholta a lázadó csak-azértist: B. föltűnéséig a lány soha mással, mint keresztényekkel nem járt, illetve nem feküdt le. De e daczból fogant valódi és álszerelmek csak még keserűbbé tették. Egyre többet ivott, s nemcsak mindenkori partnerével, hanem egyedül is.

Mindig Dokk-rumot. Sörrel.

Ebben az időben én már majdnem újra civil voltam, gondolta a Fuhrmann-kocsmában B., akinek Zsuzsa visszaemlékezései alatt mindvégig az járt a fejében, hogy a lány életének egy-egy epizódja idején ő éppen mit csinált.

Hanem a leszerelésig még várt rá egy-két esemény.

Például az a látogatás Matvejka néninél.

„*S megint a gypszegeélyes homokút, / aztán a tág kép, föl, a réten át*” – bugyognak föl Szabó Lőrinc sorai B.-ből. „*Aztán a remény, hogy tán, éppen úgy, / mint egykor, elém szalad: újra bűg / a gerle, szív suttog és minden ág...*” Hát nem, gondolja B., miközben, már pizzamában, halkán, nehogy fölébressze a már alvó Marikát, leereszti a redőnyt, még egy utolsó pillantást vetve a kivilágított Citadellára; hát nem, Matvejka néni nem szaladt eléje, csak a gerlek búgtak-burukoltak a gypszegeélyes homokút mentén. „*Aztán domb, kövek, / aztán a végső hajlat, sietek...*” Rá sem ismer majd Matvejka néni ebben a munkaszolgálatos ancúgban, gondolta B. akkor, vasárnap, az első eltávozáskor, immár fölfelé kaptatva a mély völgyből, ott, ahol a homokos-poros szekérút ismét a magas bükkfák közé fut, akárha bújócskát játszanék a kisfiúval, aki B. volt hét évvel korábban, s akinek legbelül valahogy hét év elteltével is megmaradt (sőt, különösképpen mind a mai napig, teszi magában hozzá ágyába bújva B., s mintha újra hallaná a messzi múltból, ahogy a hatalmas fatörzseket szállító szekerek nyiszorognak, pedig fékhibás buszok prüsszölnék és kettős villamosok csörömpölnek ablaka alatt).

Meg a szégyenérzet. Arra is emlékszik.

A lelkifurdalás, hogy mit is mond majd Matvejka néninek, miért is nem válaszolt a második levelére, még negyvenöt végén vagy negyvenhat elején. Előszörre is Matvejka néni volt a kezdeményező: „Reméllem, a fíjatalúréknál minden rendbe és a fíjatalúr mamája is jólvan, itten sok a baj, Mihály bácsi álás nekű marat mer aszonták az Istvánfalvy báró úr fő vadássza vót pedig csak hajtónak ált mindég hozája mer kölötött a péz hát mostan fűttő itten a tuszkulánumba csak az a baj hogy az orosz sebesűttek még mindég elfoglajják a fél

szanatórijumot és mostan nagyon öszéb kölött minden kinek húzócodni nékem meg kétanyi a dógom de fontos hogy egészség legyék mellyhez hasonlót kívánok a fijatalúrnak és kedves mamájának és sorait várja szíves üdvözetel Matvejka Mihályné.”

Akkor megírta, hogy anya sajnos nem jött haza, s ő sem lakik már a Székely Bertalan utcában, alig talált rá a levél a kollégiumban. De a második levélre már nem felelt, pedig olyan volt az, hogy mindenképpen illett volna választ küldenie rá: „Tudatom hogy a katonák végre kimentek a szanatórijombó de mostan meg öszehítak minket és aszonták mostantó a tuszkulánom a komonista párté mer úgyse nincsen gazdája és a neve is Zalka Máté let és Mihály bácsit innejt is elkütték hijába monta hogy nem vót ő sohase fő vadássza az István falvy bárónak csak esztet terjeszti rólla egy mi haszna zülöt fickó aki még hajtónak se nem vót jó ezér szegény uram mostan álást keres és még örúhetünk hogy én maradhatam mer kel nékijek ojan aki ért a dógokhó amik itten vannak. És nem tudom de asziszem kéne a fijatalúrnak meg a mamájának ha hazajöt amit szívbű reméllek teni rólla hogy ami az övéké asztat nevegyék el tóllük se nem a szegény régeb betegetű akiket mostanra mind ki tetek innejt hejet csinálni az övéjiknek meg még a fűttő is az a zülöt egyén let aki az én Mihályomat be feketítete hát nem tudom de ez így nem jó hanem csak a fijatalúrék csináhatnak elene valamit tesenek hát meggondóni mer mostan nemis igazi betegek vannak itten csak egypár a többi csak üdüget és jólvan hogy ezek sehonai szegény népek vótak tavajig és jó hogy mostan ük is itten lehetnek csak pont ojan fokhetyrű beszéllnek hozám mint a régeb betgek közzű számosak akik a lábuk kapcájának nésztek ami nem hejes és várom a fijatalúr szíves válaszát jóegésséget kívánva: Matvejka Mihályné.”

Mostanában sokat emlegetik a kárpótlást. Hogy csak be kell jeleníteni, mit vettek el az embertől, és akkor kap valami pénzt. Nem egy szanatórium árát, persze, de ha csak a tizedét, hát már az is... Végteére is jog szerint én volnék az egyetlen örökös, gondolja B., miközben elkattintja éjjeli szekrényén az olvasólámpát.

No nem. Ő nem fog kárpótlásért kilincselni. Úgyis elég bajban az

ország, nem ezzel kéne törődni. Igazság úgysem tehető. Mert jó, jó, ha valakinek elvették a kovácsműhelyét, most visszakaphatja, de csak akkor, ha az a kovácsműhely ma is kovácsműhely, nem pedig, mondjuk, orvosi rendelő vagy közkönyvtár. És hányan lesznek, akik ennyi év után nem fogják tudni papirossal igazolni, hogy amilyük volt, az övék volt! Másoknak meg arra lesz jó az egész – előre látni! –, hogy zsíros üzleteket kössenek és telitömjék a zsebüket, amelyben soha nem volt semmi. Nem, az ilyen igazságtételből ő nem kér. Álljon neki előráncigálni tanúkat, hogy a Tuszkulánium Tuszkulánium volt és az ő családja teremtetten meg sok lemondás és nélkülözés árán? Hisz már Matvejka néni sem él. És ha élne? Elmenjen ő, a hatvanhárom éves zeneszerző, szanatóriumtulajdonosnak?

Nevetséges.

A pénz, az jól jönne, persze. De még milyen jól.

Csak hogy a pénzzel mindig is hadilábon állt. Pontosabban az vele. Erről hirtelen Viszneki jut az eszébe, mint már nem először.

Viszneki a világ linkje volt, egyebekben segédszínész. Igaz, jövődelmének nagy részét nem a gázsi tette ki. B. már nem emlékszik, hol és hogyan ismerkedett meg vele; alighanem a Revüszínházban, ahová beajánlotta valaki (kicsoda vajon? már ezt sem tudja), mint tehetséges, invenciózus zeneszerző-palántát, de mielőtt megbízást kapott volna néhány tánc zenéjének megkomponálására, a színház vezetői, egyetlen futólagos pillantást vetve a térdén lyukas, biztosítótűvel összefogott nadrágjára, menten elvetették lehetséges együttműködésük gondolatát. Mindez ugyanis még B. segéd munkás korában történt, az ötvenről ötvenegyre forduló télen, néhány hónappal a *Gazdag teherben* születése előtt, tehát a Naszreddin Hodzsát idéző kútkáva meg a Józsefovics-kalyiba idején. A pénzügyekben fölöttébb talpraesett Visznekiben B. alacsony termetű, kellemes ábrázatú, enyhén göndörödő szőke hajú, behízelgő hangú (és főleg haghordozású) férfiút ismert meg, egy némileg korszerűtlen dandyt, aki cipő helyett cipellőt, kalap helyett kalpagot mondott, a színház portásának *Szabadság, Kruntz elvtárs* helyett *Alászolgálja, Kruntz bácsi*-val köszönt, és

olyan felhőtlenül üdvözült arckifejezéssel, olyan ringó-hintázó mozgással járt-kelt a városban, mintha állandóan sétatálcát forgatna és azzal lejtene keresztül egy cipellőt és kalpagot sajna nem ismerő, ónosszürke, micisapkás-lódenkabátos világon. Természetéből folyóan mindenütt voltak barátai, mint egy múlt századi grófnak; ahol meg véletlenül nem voltak, oda hamar megtalálta az utat azáltal, hogy mindenkiel úgy beszélt, mintha ő volna az illető legnagyobb rajongója. Ez nem is volt egészen hazugság, avagy tán kétszeresen is az volt, Viszneki ugyanis valóban úgy érezte, hogy lelkesen rajong minden embertársáért. A szent cél érdekében sikerült elhitetnie magával, hogy körülötte mindenki kedves, tehetséges, aranyos, bűbajos lélek, s hogy közöttük élhetnie maga a boldogság. Nem is csodálkozott senki, amikor végül megfogta az Isten lábát, amennyiben dalszövegírói megbízásokhoz jutott.

Ez akkoriban, az ötvenes évek elején nagy szó volt, főleg az anyagiakat illetően; Viszneki esetében ezen fölül még azért is, mert sugárzó önfeledtségében a jóember előzőleg majdnem egy életre elvágta magát a felső hatalmaknál. Valamilyen, ama káderezésnek titulált kihallgatás során, amelyet azokban az években minden szíreszóra és a legkülönfélébb alkalmakból megrendeztek, kitudni, kifélékkel-mifélékkel érintkezik az ember és nem alattomosan befurakodott osztályellenség-e, Viszneki elfelejtett lakatot tenni örökkön-örökké mézesen mosolygó szájára. B. úgy emlékszik, miközben altatója után tapogat, hogy egy kozmopolitizmuson ért és ezért rács mögé dugott zeneigazgató állását gondolták betölteni vele (miért is ne akarták volna? hiszen nem értett hozzá, ami a függőség legjobb biztosítéka), ehhez pedig az illetékes bizottság elé kellett járulnia, hogy ott megválaszoljon néhány kérdést, köztük azt, hogy kit tart nagyobb zeneszerzőnek, Dunajevszkijt-e, avagy Hacsaturjánt. *Micsoda kérdés!* méltatlankodott Viszneki, aki linknek link volt ugyan, s akinek a zene sem volt a szakterülete (mint ahogyan egyéb sem), de műveletlennek sem volt mondható, *természetesen Hacsaturjánt*. Tüstént látnia kellett, hogy válasza nyomán a kérdező arca megsavanyodik, mint a bor a nyitva felejtett flaskában, feje pedig olyasforma

mozgásba kezd, mint az Inkvizíció halálos ingája az ismert Poe-novellában (a zordon egyén nyilván a nemrég megrótt Sosztakoviccsal tévesztette össze a *Gajáne* szerzőjét), dehát első az igazság, meg aztán az is lehet, hogy az elnök a fenyegető fejcsóválással csupán fondorlatos módon próbára akarja tenni őt; harmadszor pedig: amit egyszer kimondott, azt már vissza amúgy sem szívhatja. Viszneki derűsen cigarettára gyújtott hát, s ártatlanul kéklő jófiú-tekinetét az elnökre függesztve várta a folytatást. *Hm, hangzott emez, Viszneki elvtárs talán nem tudja, hogy Dunajevszkij nem kevesebb mint nyolcszázmillió ember zenei kultúráját irányítja?*

Ez volt az a pont, ahol Viszneki, sutba vágva minden józan megfontolást, és fittyet hányva saját elemi érdekeinek, nyájasan elmosolyodott, majd kényelmesen hátradőlve a süppeteg bőrkarosszékekben, szavait szokása szerint tetszelegve megnyújtva, ragyogó orcával kijelentette: *Kérem, ha Dunajevszkij nyolcszázmillió ember zenei kultúráját irányítja, akkor Kálmán Imrének lovasszobrot kell emelni a Hősök terén!*

Ama bizonyos zeneigazgatói állást nem kapta meg.

Váratlanul beütött viszont a dalszöveg-írás, ami még jobb üzletnek is bizonyult: egy-egy slágerre váló táncdal szövegével annyit lehetett akkoriban keresni, amennyit egy jól képzett könyvtáros vagy egy körzeti orvos húsz év megfeszített munkájával sem kaparhatott össze. *Eddig százezer futott be*, mondja majd néhány évvel később B.-nek kezét dörzsölve Garasin Deske, akit a *Mekkora a tevehát* című dal tett egycsapásra Krőzussá; Szamosi Pista pedig egyetlen délután tíz-húsz ezrest hagyott az üggetőn abból a tantiémből, amelyet a lángelmére valló *Elhagyhatsz, én nem hagylak el, drágám* bemondásnak köszönhetőleg vett kézhez, miközben B. lokálfelügyelői fizetése havi ezerhatszáz volt, amiből háromszázötven rögtön lejött a púpos Scheibelnének leszurkolandó albérleti díjra.

Viszneki boldog lehetett hát, hogy bekerült a nagy jövedelműek szektájába. Igaz, akadt egy kis bökkenő, Viszneki ugyanis úgy valahogy volt a prozódiaival, mint akinek csupán passzív a nyelvtudása. Egy-egy bonyolult ritmusképlet esetén meg tudta ugyan állapítani,

hog्य valamely szöveg „ül”-e, azaz megfelelően illeszkedik-e a ritmushoz, de ő maga sehogy sem boldogult az ilyen passzentos szövegek létrehozásával. Ekkor és ezért szemelte ki magának B.-t.

B. először kézzel-lábbal tiltakozott: zenét, azt szívesen ír, de hogy jön ő ahhoz, hogy a szövegírásban segídhessék Visznekinek?

Na és A világ tavasza? Nem te írtad a szövegét is? Ez a riposzt, de főleg az a tény, hogy Viszneki ismeri az ő első kantáta-kísérletét, a *Gazdag teherben* elődjét (vagy legalábbis hallott róla), egyszeriben levette B.-t a lábáról. A másik ok, amiért végülis beadta a derekát, a fejedelmi summa volt, melyet Viszneki úgy ajánlott föl, mint aki egy lóverseny-befutó telitalálatos tikkettjét lengeti meg előtte: százötven forintot, vagyis akkori segédmunkási keresetének teljes egyharmadát! S ehhez nem kell egyéb, mint rááldozni három-négy órát.

A százötven különben úgy jött ki, hogy a Magyar-Szovjet Baráti Társaság háromszáz forintot kínált föl Visznekinek (ő legalábbis ezt állította) a Tbiliszi csodálatos varázsát völidéző, akkortájt divatos moszkvai táncdal magyar szövegének megírásáért. Ezt a háromszázat, mondta Viszneki, ő testvériesen meg fogja felezni B.-vel.

B. még most, hatvanhárom éves fejjel is élénken emlékszik arra az éjszakára, amikor a később nagy slágerré váló szám szövegét az Ádám büfében összezeizadta. A színházak bezártakor betértek a színészek egy-egy szóra, egy-egy falatra, egy-egy fröccsre. *Íme a zeneszerző, aki költő is*, mutatta be nekik Viszneki B.-t. *Egy valódi munkásművész!*

A valódi munkásművész ott ült, esetlenül, egyetlen szál szakadt nadrágjában, s röstellkedett, hogy a valódi (és nem munkás) művészek nem szorítanak kezét vele, nem sejtve, hogy alig három-négy év múltán ő lesz egyikük-másikuk főnöke, mint az éjszakai lokálműsorok szervezője és ellenőre. Viszneki azonnal megérezte a helyzet feszélyező voltát, *ne zavarjatok, dolgozunk*, mondta, és mintegy fájdalomdíjul egy második kávéra is megvendégelte B.-t. Csakugyan dolgoztak: B. diktált, Viszneki írt.

A következő télen a számot már mindenki betéve fújta, a rádióból úgyszólván szünet nélkül dőlt, a szórakozóhelyeken ezt játszotta a

leggyakrabban a zenekar. Mindebből B. nem sokat élvezett: már túl volt a Budai Villanyon és túl második visnyóci tartózkodásán is: alakulata ekkor már Debrecen öreg köveit koptatta csizmáival.

Klassz ez a szám, jegyezte meg egyik nap Csörgey Béla, B. munkaszolgálatos bajtársa, meghallva, hogy egy járókelő éppen nagyban fűtyüli. B.-t hirtelen elfogta a bárgyú büszkeség: *Tudom. Én írtam a szövegét.*

A fiú szeme elnyílt. *Teee?! Látszott rajta, hogy nem hiszi; B. hiába erősgette, hogy de bizony, igenis ő. Egy hétre rá Csörgey gúnyos vigyorral lépett hozzá: Hazug disznó! Láttam a kottát! Tudod, ki írta a szöveget? Egy bizonyos Viszneki Pál!*

No igen. A balek, a valódi munkásművész, akivel madarat lehetett volna fogatni, olyan boldog volt a százötven forintjával, arra már nem gondolt, hogy rajongója, az az átok sliffentyű Viszneki nyilván lefelejtí majd az ő nevét a kottáról. B. még megpróbálta elmagyarázni, mi és hogyan történt, a füstös éjszakai büfét, a Magyar-Szovjet Baráti Társaság háromszáz forintját, de mindez pusztába kiáltott szó maradt, *ne erőlködjél*, intette le Csörgey, *ő írta és kész.* És ez voltaképpen igaz is volt, írni csakugyan ő írta, B. mindössze diktálta. Azt meg, hogy ki diktálta, nem szokás föltüntetni a kottán.

Viszneki mélyen átgondolt feledékenysége nagyjából ötvenezer – akkori! – forintjába került, ám ezt B. csak jóval később tudta meg. Az volt az érdekes, hogy a dolog nem fájt. *Meg nagyon írva, hogy pénzt, azt te sose keress*, dúdolta a régi slágert, de még legyintenie sem tartotta érdemesnek.

Mire valahára fölkaptatott a Bükkös-völgy túlsó meredélyén és elérte Visnyócot, a csizmája merő por lett, hiába tisztította-subickoltatta fényesre eltávozása előtt Cs. Kiss tizedes. A nyár félájultan hordta fakult gallyait és aszott fűvét, mint tizedik hónapjába lépett anya a magzatát. A július gyíkszöldjéből augusztus végére elpárolgott a ragyogás; a faleveleknek, melyek nemrég még fürge halacszákként ficáncoltatták aranyló pikkelyeiket, most olyan nehezükre esett meg-

moccanniuk, mint a megszürkült bundájú, örökké csak szunyókálni vágyó vén ebnek.

Matvejkáék kutyája, a bizony már ugyancsak éltes Mumus is kelletlenül tápászkodott föl, meghallván az utcai kiskapu nyikordulását, de amint megpillantotta B.-t (vagy tán, hisz vaksi volt már az istenadta, a régről ismert szag csapta meg az ortát), megkísérelte a lehetetlent: láncostul otthagyni a kutyaólat, B. lábához rohanni, ott hátsó lábaira szökkenni, s farkát az öröm metronómjaként csóválva, a hajdani vidám vakkantásokkal köszönteni a rég nem látott pajtást. Hanem ez, vagyis az ebifjúságnak a látogató kiváltotta nekifeledkező újjáéledése legföljebb egy-két másodpercig ha tartott: Mumus kénytelen volt belátni, hogy sem a rohanás, sem a hátsó lábaira állás nem akaródzik úgy sikerülni, mint valaha-volt együttélésük idején. B. lehajolt hát és gyöngéden megsimogatta a részegült boldogságtól vinnyogva-nyüszítve lábához törleszkedő házörzöt.

De Mumus hiába vakkantgatott, hiába vinnyogott és nyüszített, hiába dörgölőzött láncát hangosan csörgetve-forgatva B. egyik, majd másik lábához, Matvejka néni nem mutatkozott. Tán nagyothalló lett? Vagy meghalt? Nem, azt aligha: Mumus tálkájában most is ott volt a szokásos kutyulék-eledel maradéka, a kis kutyaházból még egy oda behurcolt csont egyik vége is kikandikált. Elment tán hazulról? De hát hová? Vasárnap délután! Vasárnap Matvejka néni még ügyeletet sem vállalt soha. *Vasárnap még maga az Úr sem dolgozott*, mondogatta. Templomban? Arra a délelőtti való. Ej, mit, lehet, hogy csak elaludt, mint még a csigák is a völgyben meg az ágak a bükkfák ormán, ebben a szellőtlen, dögletes, por- és félig már hervadásszagú kánikulában.

B. bekukkantott a házba, de nem talált senkit. A tűzhelyen egy lábos fődjéje hideg, kolbásztalan paprikás krumplit takart, de még a legyek is bágyadtak voltak ahhoz, hogy peremén mászkálva akár csak egy csöpp zsiradékért is törjék magukat.

Elugrom a kocsmába, gondolta B., Matvejka bácsi biztosan ott ül, ő majd megmondja, merre tekereg az asszony.

A régi, a Csapó-féle kocsmá most is ott volt, ahol azelőtt, de már nem mint a „Csapó Vili bá korcsmája” (miként régebben kipingálva

állott vala veres betűkkel a citromsárga cégtáblán), hanem mint sor-
számozott állami italbolt, s meglehetősen kongott ahhoz képest, hogy
vasárnap délután volt, a tetejébe akkora hőséggel, hogy abban még
egy pigmeus, de tán még egy ponty is megsomjazott volna.

*Az öreg Matvejka? Hát az bizony meghótt, még a tavaly, Isten
nyugtassa szegényt, mondta az erősen fölvezett szemű csapos, és B.
elé rakta a megrendelt hosszúlépést. Ja, hát így van ez, kérem, ezen a
cudar világon, mer hisz hát mindnyájan így járunk egyszer, nem igaz?
De ő, szegény feje, még siettette is a dógot. Úgy köllött a feleséginek
levágna az istállóban a köröszterendárul.*

Úristen, szegény Matvejka néni! Az embere nyilván nem viselte el,
hogy az asszony nyakán élősködjék. És azt is meddig tehette volna?
Még meddig túrtak volna meg a Tuszku... azaz a Zalka Máté üdülő-
ben egy templomjáró öregasszonyt? Lám, az öreg még fűtőnek sem
kellett. No de hát voltak lovai, volt szekere, miért nem szegődött el a
Gabó-völgybe ő is, mint a többi szekeres gazda?

Á, legyintett a fölvezett szemű, *nem vót itt a tavaly, kérem, még
senmi munka, csak az idéntől kezdték odaát az építkezést. Lett vóna
neki még az a rossz kis szőleje, de azt is elvették, mer most ugye közös
világ van, oszt szépen állnánk, ha pont ugye a báró úr vadászának
maradna a sajátja, amikor a többinek nincsenek.*

*Hajtó vót a', nem vadász, szólalt meg a söre mögül az egy szem ülő
vendég, egy nagybajszú öreg, aki még a sistergő hőségben sem vette le
a zsíros kalapját. Sose vót annak puská a kezibe. Meg se bírta vón
tartani azzal a kacská baljávaa. A frontra se vitték ki, mi a jóistent
csinált vón ott? Csak nyűgnek lett vón, nem? Azt a kis szőlejét is
kétannyi ideig körözte, mint más. Hát hogy a fenébe ne? Amikor elvették
tőle, eladta a lovait meg a szekerét, és itt ütt a falnáá hátul a' nap-
hosszant, oszt csak egyre ivott, mint a gödény. Pedig vót nékije is bora,
legalább akkor még. Lehet, hogy azt icaka itta, amikor már minden
bezár, csak a garaboncok járnak, és a kutya is kushad, holott vonyítani
szeretne. Oszta amikor elfogyott a pénze a Matvejkának, mer hisz a pénz
is éppen úgy elfogy egyszer, mint az élet, akkor aszonta, Isten véled,
világ. Most már vonyíthatott a kutya. Na adj még egy sört, Jani fiam.*

A lovak. Csakugyan nem nyihogtak, hang az istálló felől nem hallatszott, amikor Mumust megsimogatta. Hét éve ez még föltűnt volna B.-nek. Amikor az itteniek életét élte. Most már nem kapta föl a fejét a nagy némaságra. Rég visszavedlett városivá.

A kocsmá előtt ismerősökbe botlott. Stotzhainer, a volt vendéglős fia jött arra nagy vígan Csörgey és Cs. Kiss tizedes társaságában. Bor előtti állapotban voltak, ami talán még szárnyaltatóbb is, mint a borközi.

Meglátszik a faszin, hogy még életébe se járt faluhelyen, röhögött B.-re mutogatva a zupás. Hol keres magának piát? A kocsmában! Itt, édes egy muzsikás haverkám, csak az jár kricsmibe, aki nem tudja, hol mérik háznál a jó kis dugi-tütüt! Amitől keresztbe áll az ész, és hosszába a dákó!

Nem ment velük. Dugi-tütü? Kell a fenének. Matvejka bácsinak nem volt dugi-tütüje. Mije volt? Nem volt, nem maradt semmije. Azt a kis tütüt, ami még megmaradt a szőlejéből, bizonyára magába döntötte, mielőtt kirúgta maga alól a széket vagy a sámlit. Reméljük, hogy legalább ennyit megtartott magának a tulajdon életéből. Vagy az élete tulajdonából. Ha ugyan van értelme annak, hogy tulajdon. Meg annak, hogy élet.

B.-nek most már nem kellett soká vámia, Mumust simogatva. Megjött Matvejka néni.

Öregen, nagyon öregén.

Tiszta feketében volt, mint az éjszakai holló. És mintha fekete szárnyai is tárultak volna, melyekkel boldogabb időkből repült ide.

De nem onnét érkezett, hanem a temetőből. Mint minden vasárnap délután.

Először riadtan torpant meg a kapuban, megpillantva a katonát az udvarában. Még mit akarnának elvenni tőle?

De látta, hogy Mumus a katonához törleszkedik. És aztán észrevette, hogy a katona fején csúcsos hegyű Kossuth-sapka van, nem az az idegen fajta katonai fejfödő.

És akkor egyszeriben ráismert, és a nyakába esett, mint egy zsák.

B. nem szeretett levelet kapni. Hát még többet egyszerre.

A levelekből mindig hangtalan kárhozat olvasódik ki.

Az ilyen nagy alakúakból legkivált. És különben is, ha egy fél napja arra megy rá, hogy értük menjen a hetedik határba, az ilyen meg ilyen számú postahivatalba.

A feladó: Operntheater, Graz.

Sejthette.

„Sehr geehrter Herr B.”, olvasta már otthon, a Soroksári úton, „sajnos, az a szomorú helyzet állott elő, hogy Operánk likviditási gondokkal küzd, és a központi kultuskormányzat nélkülözhetetlen segítsége immár jó ideje késik. Ennél fogva legnagyobb sajnálatunkra kénytelenek vagyunk... Mindazonáltal annak reményében, hogy a helyzet javultával... De addig sem kívánjuk visszatartani a *Jákob Lábánnál* egyébként kiváló partitúráját, szívből remélve, hogy Ön végülis megtalálja a megfelelő intézményt, melynek lehetőségei jobbak a mieinknél. Őszinte sajnálattal és a jövőbeli szerencsésebb együttműködés reményét továbbra is fönntartva maradok: az Ön Ludwig Storchja.”

Most kimegy a Lukácsba. Kiússza magából a levertséget, az önsajnálatot, az egész istenverte zsákutca-érzést.

Különben is beütött a kánikula. Vagy csak ő érzi ilyen fullasztónak, ilyen kohóforrónak a levegőt?

Pedig még fiatal a nyár, nem az a döglődő eb, mint amikor Matvejka néni a nyakába esett; tüzel, mint a szuka. Harapós foga van a napsugárnak.

Igen, most az uszodába kell mennie, ha százszor föltorlódik is benne minden ifjúkori téboly, minden őrült perc, minden szerelem.

Csak előbb muszáj meginnia egy jeges vodkát, sok citrommal.

Adjon egy korty jó hideg kútvizet, Matvejka néni, ha van, mondja B., immár a konyhában. Az italbolt szódája olyan volt, akár a húgy.

Hosszan, egészen apró kortyokban ivott, hogy tovább tartson. Illetve hogy mennél többször érje szájpadrását a hideg víz életre keltő csókja.

Aztán egymás szavába vágva, kapkodva és majd hogy nem összefüggéstelenül kezdtek beszélni, mint az egymást először az ötvenedik érettségi találkozón megpillantó régi osztálytársak. Különösen Matvejka néniből dőlt a sorolnivaló, akár nyitva felejtett csapú hordóból a bor. Túl soká volt bedugaszolva az a hordó.

Nincs mivel megkínálnom, fiatalúr, kapott egyszerre észbe az asszony. Nem számítok én má vendégre. Meg aztán nem is igen vóna miből. Csak a nyomorúság, az maradt, lelkem, vénségemre.

Fölkelt, hozott B.-nek még egy bögre vizet.

És még jó, hogy legalább én ottan maradhattam az üdüllőbe, mondta, visszatelepvedve az előzvegyült széles rézággy peremére. Mer iszen szó vót rólla, hogy tán nékem is menni kéne, mer ugye én kiszógátam a régi tulajdonost, mán ugye így mondták. De akkor aszontam, na ne, esztet mégse hagyom, nem elég, amit szegény urammal csináltak? Nem sok levelet írtam életembe, abbul is felit a fiatalúrnak, de most tisztára elöntött az epe, pennát ragadtam és írtam egy olyat, de olyat...

Egy percre elakadt, hevesebben kellett szednie a levegőt, kezét a halántékára szorította. B. nem is kérdezett közbe, igyekezett szemérmesen másfelé pillantani, s tekintete megakadt Jézuson, aki áldólag az ágy fölé tartotta olajnyomat-kezait.

Mer ez mán ugye a hálátlanság netovábbja vóna, nem igaz? A fiatalúr apukája ottan bújtassa őket a Tuszkulánumba, ők meg...

B. ebből nem értett semmit. Kicsodákat bújtatott apja a szanatóriumban?

Hogyhogy kicsodákat? Ja, hát igaz is, a fiatalúr akkor má tán úgy két napja itt vót minálunk, nem tudhassa. Igen, március huszonkettődike lehetett, negyvennégybe, vagy tán huszonharmadika, fene se emlékszik, na szóval akkor gyűttek azok ketten komonisták Pestrül. Igen, most má tudom, egyik egyik nap gyűtt, másukuk másik nap. Bújdosniuk köllöttött, mer ugye a németek... És valaki jótét lélek

aszonta nékik, gyűjjenek csak a Tuszkulánumba, a fiatalúr apukája rendes ember és biztos elbújta őket, vagyis hát, ugye, fölveszi őket mint beteget. És úgy is lett, csak a fiatalúr apukáját hajtották el, de ezek nem vótak zsidók, ugye, asztat meg, hogy komonisták, ki a fene olvashatta vóna le a képükrül? Így hát a megmentőjük, az ugye odalett, Isten nyugtassa, áldott jó ember vót; ők ketten megmaradtak, aztán most má mindjár az egész hóbelevanc kéne nekik! Engem meg kiraknának? Engem, aki akkor tovább bújtattam, etettem-itattam őket? Engem, aki gyűjtést kezdtem három faluba, hogy el bírjam látni a bentlakókat? Mer a kasszábul a pénzt, azt is elvitték, mint zsidóvagyon, aszonták. Hogy a betegekkel mi lesz, azzal ki törődött? Hát kérem, én törődtem, én, Matvejka Mihályné! És kinek köszönheti most az a nagyfejes elvtárs az életit? De még a házasságát is, mer azok ketten ottan ismerkedtek össze, a Tuszkulánumba. Hát mondom, megírtam levélbe kereken, hogy ez így nem rendes dolog ám, Gecse elvtárs!

Hogy mi...? Hogy kicsoda?! B. szeme kerekre nyílt.

Most csudálkozik a fiatalúr, igaz? Hogy én, Matvejkané, ismerem a Gecse elvtársat, hozzá személyesen? Csak asztat ne tessék má gondóni, hogy én itten most kérkedni akarok, vagy mi. Nem kérkedek én, se az ismeretiséggel, se a hülye jó szívmel, hogy megmentettem őket. Pedig jól láttam én, hogy az a nő, az hamis.

Jézus továbbra is áldólag emelte kezét Matvejka néni feje fölé, de B.-nek olyan érzése támadt, hogy ebből az áldásból neki nem jut. Pedig hát, Názáreti, gondolta, Rex Iudeorum voltál te valaha, egy kicsit tán értem is szenvedtél.

Azt a nőt nem Bartos Évának hívják véletlenül? – kérdezte, de már előre tudta a választ. Az igazat megvallva, már nem is figyelt rá; egy másik hangot hallott, két évvel korábbról: Ejnye, ejnye, B. elvtárs. A Pártot nem lehet ám félrevezetni! Mi nagyon jól tudjuk, hogy B. elvtárs apjának magánszanatóriuma volt Mátralomboson... Vagyis B. elvtárs édesapja osztályidegen volt. És ezt B. elvtársnak nem lett volna szabad elhallgatnia a Párt előtt.

Hová a csudába rakta a fürdőnadrágját? Tavaly szeptember óta nem járt a Lukácsban. A fehérműük közt nincs. Csak nem Marika dugta el, a régi időkben szövődött uszodai szerelmeire féltékenyen? Egek, hol vannak már azok a szerelmek! Marikának, ahhoz képest, hogy negyvennyolc éves elvált asszony, már igazán benőhetne a feje lágya.

Nem, megint egyszer igazságtalan volt Marikával szemben: a fürdőnadrág ott rejtőzött a pulóverei alatt, a fürdősapkával együtt.

Micsoda hőség lett! Vajon ott zsugáznak-e a régi bridzspartnerek az Óbuda felé eső napozón, a „Gödör”-ben? És fölbukkan-e majd valaki a régi lányok közül, akik mára már épp úgy ötven körül járnak, mint Marika?

Koltói Évi jutott az eszébe. Egyszer fölhívhatná a doktorasszonyt telefonon, megtudakolni, hogyan él azóta. Nem, nem teszi. Évi még félreértene a közeledést. Az ember lehetőleg ne kerüljön olyan helyzetbe, amelyben megszégyenülhet. A megszégyenülés, írja Musil, eggyel több magány.

Azt a levelet vajon röstellje-e, melyet ő írt Gecse elvtársnak? Igaz, ilyen levél meg sem fordul a fejében, ha jóval a Matvejka nénival történt újratalálkozás után, már ötvenkettőben, nincs az az eset ott, a Gabó-völgyben.

Szombat délután volt, végére értek a heti munkának, de Visnyócsa csak másnap délután mehetek át. A körletben viszont szabad foglalkozást engedtek nekik. Ébből futballmeccs lett, persze, méghozzá nem is a körletben, hanem lent, a Gabó-völgy egyik erre alkalmas tisztásán, ahová nem mert volna eltávolodni a legénységből senki, ha a Fondornak becézett Fodor István továbbsszolgáltórmeister nem rendel el a maga trükkös módján sorakozót, s huncut kacsintás kíséretében nem ad „parancsot”, hogy akik – mint mondta – fodbalozni akarnak, álljanak oszlopba és kövessék őt. B.-nek esze ágában sem volt a labdát kergetni, éppen eléggé le volt sújtva, mert Matvejka néni nem találta előző eltávozásakor otthon: mint kiderült, mentő jött az asszonyért és szállította be a gyöngyösi kórházba valami agyvérzéssel vagy mivel; de a körletben maradni B. semmi szín alatt nem akart, hát ő is odacsapódott a futballozók menetéhez. Aztán, immár a Gabó-

völgybe aláereszkedvén, külön vonult a kis kottafüzetével meg egy ceruzával, s jó messzire elbóklászott a többiektől.

Egyszer csak, miközben tovább dudorászta magában az *Álom* az *otthonról* befejező taktusait és bele-belejavított a már leírt kottafejekbe, azon kapta magát, hogy a Nagyárok széléhez érkezett. Nagyárok-nak a hivatásos kubikusok által a titokzatos építkezés egész hosszában kiképzett, egyelőre mintegy száz méter hosszú, két és fél méter széles és istentelenül mély árkot nevezték, melynek két oldalfala tökéletesen függélyes volt (vajon hogyan lehet ekkora mélységig ilyen tükörsima falakat vágni?), s amely ároknak – így pusmogták a magukat beavattottnak vélők – az volna a rendeltetése, hogy az alján lefektetett valaminő vezeték (olajcsövet? vízcsövet?) semmiféle atomtámadás ereje el ne érhesse.

B.-nek most, ahogy sporttáskájával (benne a fürdőnadrág, a sapka meg a strandpapucs, plusz az egy pakli hosszú Marlboro) a kettes villamos Boráros téri megállójához baktat, eszébe jut a korabeli vicc, hogy atomtámadás ellen egy dolog véd: ha az ember sok joghurtot eszik, fehér leplet ölt (azt állítólag nem „fogja” az atombomba), a robbanást követően pedig földre veti magát és úgy, hasmánt kúszik az első temetőig.

B. ott állt hát a Nagyárok szélén és borzongva bámult a valószínűtlen mélységbe. A rezzenéstelen levegőben egyetlen árva falevél se mozdult az irtáson túl. Valamerre egy kakukk mondogatta a magát, egyébként csak a focizó legények kurjantásai hatoltak idáig, *passzold már le, mit önzősködsz, ne trinyózz annyit, te barom, lödd rá...* Valami hihetetlenül tág békesség, szinte már áhítat, Bach János Sebestyén szakrális eufóriája ült a tájon, s B. már-már maga elé vonta a baljában tartott kis hangjegyfüzetét, hogy az *Álom* befejező akkordjaiba még gyorsan belecsempésszen valamit ebből a magasztosan valóságfölötti hangulatból, amikor hátulról hirtelen meglökték.

B. annak idején, gimnáziumi évei során minden óráközi szünetben a helyből távolugrást gyakorolta az iskolaudvar homokterénél. Teljes-séggel megmagyarázhatatlan késztetést érzett akkoriban arra, hogy ő ugorják minden osztálytársánál messzebbre; csak most, hogy az az

alattomos kéz a mélység fölé lökte, kapták meg iskolai edzései különös, visszamenőleges értelmüket, mintha B. eleve erre a pillanatra készült volna esztendőig. A lökés adta lendületet is kihasználva, reflexszerűen elrugaszkodott az árok pereméről, és füzetet szorongató bal kezét meg a ceruzát tartó jobbát egyaránt égne emelve, a már-már elfeledettnek vélt homorító testtartással a mélység fölé lódította magát.

Éppen elérte a túlnani árokpárt peremét.

Hátrafordulva munkaszolgálatos bajtársát, Lózel Ferencet, az egykori Hunyadi SS-t pillantotta meg. Lózel negyvennégyben, tizenöt éves suhancként, mint fölfegyverzett hungarista, Budán, a nyílt utcán agyonlőtt egy őrmagyot, amiért az le merészelte teremteni egy Görgey utcai elhagyott zsidólakás kifosztása miatt. Mint kiskorú, Lózel megúsza az esetet, a háború után csak javítóintézetbe került, de az intézet nem sokat javított rajta: az őrmagy lepuffantását hét év elteltével Lózel itt a kényszermunkások századában nyíltan és kedvtelve emlegette.

A hajdani hungarista, akinek sikerült az imént nesztelenül lopakodnia B. háta mögé, most, hogy áldozata nem a Nagyárok fenekén kötött ki, hanem sértetlenül röpülte át a meredélyt, idéltlen vigyorral nézett B.-re. B. mindössze annyit mondott, hogy *ezúttal nem sikerült, Lózel testvér, talán majd legközelebb*, azzal lehajolt, hogy fölszedje füzetét és ceruzáját, melyek a földet éréskor kiestek a kezéből.

Este megpendítette a dolgot Gál főhadnagy, a század akkori parancsnoka előtt. *Tudjuk jól, kik ezek az alakok, B. bajtárs*, mondta a főhadnagy, *hisz éppen ezért vannak itt. B.-t a főhadnagy válasza nem egészen elégtette ki, én pedig nyilván azért vagyok itt, hogy továbbra is legyen kit kinyírniuk*, jegyezte meg, és elment aludni.

Éjszaka nyugtalanul forgolódott szalmazsákjában. Sehogy se jó ez így, valamit tennie kell. De mit?

És ekkor eszébe jutott, amit Matvejka néni még az első eltávozásakor mondott neki. A levél, melyet az asszony Gecse elvtárshoz intézett, s melynek köszönhetően megmaradhatott állásában.

Másnap vasárnap volt, a század eltávozást kapott és sűrű rajokban lepte el a visnyóci portákat, de B. bent maradt a körletben, és megírta

azt a levelet, melyet most, hatvanhárom éves fejjel, miközben fölszáll a kettős villamosra a Boráros téren, szégyell is, nem is. Szégyelli, mert olyan emberhez folyamodott segítségért, akivel közösködni már a levél megírásakor sem volt ínyére; másfelől nem szégyelli, mert végtére is ennek a levélnek köszönhetően sikerült magát még ötvenkettőben leszereltetnie, s így másfél évet nyernie, hiszen munkaszolgálatos bajtársai csak valamikor ötvenhárom őszének végén, az első Nagy Imre-kormány intézkedésére szabadultak.

„Tisztelt Gecse elvtárs! Fiatal zeneszerző vagyok, annak a B. doktornak a fia, aki Önt negyvennégyben, a mátralombosi Tuszkulánumban, a mai Zalka Máté üdülőben bűjtatta, s ezzel életét is megmentette, miközben ő maga a zsidóüldöztetések áldozata lett. Én itt most Visnyóc mellett, az 5952-es számú munkaszolgálatos zászlóaljban vagyok, amit önmagában is sérelmezek, mert semmi olyasmi nem terhel, ami indokolná, hogy ne fegyveres alakulatnál szolgáljak; magyarán: afféle leprásnak minősülök, s fogalmam sincs, miért. De főleg az bánt, hogy olyan egykori nyilasokkal vagyok itt összezárva, akik attól sem riadnak vissza, hogy az életemre törjenek. Kérem, segítsen rajtam, Gecse elvtárs! Ha valakinek, hát Önnek ez módjában áll, s egyúttal lehetőséget is nyújt az Ön számára, hogy lerója háláját egy halott iránt, aki bárki másnál többet tett Önért.”

Ha van valami, amiért nem kell röstellkednie e levéllel kapcsolatban, az kétségkívül ez a mondat, gondolja B., miközben a kettős befut a Szabadság-híd hídfője alatti állomásra.

„Kérem tehát, hogy szabadítson ki innét, vagy úgy, hogy leszereltet, vagy úgy, hogy áthelyeztet fegyveres alakulathoz, amit őszintén szólva jobb szívvel fogadnék, mert ez jelentené azt, hogy lekerült rólam a leprások bélyege. Egyúttal hadd tudatom azt is, hogy Matvejka Mihályné, aki, mint Gecse elvtárs bizonyára emlékszik, az egykori Tuszkulánumban apám elhurcoltatása után Önöket, illegális kommunistákat a németek és nyilasok elől továbbra is rejtegetve, Önökért gyűjtést szervezve ellátta élelemmel, súlyos anyagi gondokkal küzd, ráadásul agyvérzéssel most éppen a gyöngyösi kórházban fekszik. Kérem, igen tisztelt Gecse elvtárs, tegyen valamit ezért a nagyszerű

özvegyasszonyért, aki mindig derekasan helytállt, amikor kellett. Önnek csak egy szavába kerül, hogy javadalmazását valamicskével megtoldják, akkor legalább nem kellene érdemtelenül nyomorognia, mint azóta, hogy szinte mindenét elvesztette, a férjét beleértve. Azt, hogy hajlott kora ellenére legalább az állását megtarthatta, szintén Gecse elvtársnak köszönheti, amiért én külön is hálás vagyok Önnek.

Előre is köszönöm, tisztelt Gecse elvtárs, ha – miként eddig is – a jó szívére hallgat és fönti két kérésemnek helyt ad. Tisztelettel: B.”

Bartos Éváról a levélben szándékosan nem tett említést. *Az a nő, az hamis*, csöngött vissza fülébe Matvejka néni hangja; de hisz tudta ezt ő magától is, s félő volt, hogy G. Bartos Éva, aki kizárta a pártból, továbbra is keresztbe tesz neki, bármennyire jóindulatú próbálna is lenni a férje. Meg aztán, ki tudja, nem árt-e magának és Matvejka néninek, ha a pártközpontból a Budai Villany sajtólóműhelyébe száműzött asszonyra hivatkozik. Az ember sosem lehet elég okos, jobb az óvatosság.

A leszerelési parancs annak rendje és módja szerrint meg is érkezett, immár Debrecenbe, Matvejka nénin azonban már nem segíthetett semmiféle támogatás, egy füledt júniusi vasárnap délelőtt elföldelték a visnyóci temetőben. B. csak utólag szerzett tudomást az eseményről, utolsó visnyóci eltávozásakor, az italbolt csaposától, aki azt is elmondta, micsoda hüledezés fogadta faluszerte ama tényt, hogy a sírra helyezett egyetlen koszorút a Magyar Dolgozók Pártja központi bizottsága küldte.

B. már a vonaton azon töprengett, hol az ördögben fogja álomra hajtani a fejét, jut most eszébe, miközben vonat helyett a kettes villamos zötyögteti el a Tudományos Akadémia Duna felőli oldala mellett. Világos, hogy Ofszájdhoz kellett fordulnia, egyetlen barátjához, akivel még a főiskolán ismerkedett össze. Ofszájd sváb családból származott és Hencz Robi volt a tisztességes neve. Apjával, Hencz József nemrég megözvegyült vasútmérnökkel lakott a Csengery utcában, és már ekkor sikeres hegedűművésznek számított, két önálló koncertet is sikerült adnia, igaz, csak a Zeneakadémia kistermében,

de ahhoz képest, hogy még nem végezte el egészen a főiskolát, ez sem volt csekély teljesítmény. Előzőleg ő volt az, aki a kongresszusi munkaverseny idején, amikor B.-nek nem jutott hajlék a feje fölé, megszerezte neki azt az albérletet az Eötvös úton, Kereszteséknél. Anyja, Hencz Józsefné ekkor még élt, így hát B. hozzájuk nem költözhetett, s most, ahogy a vonat Pest felé röpítette, sem remélhetett B. egyebet Ofszájdtól, mint valamilyen használható tippet, hátha tud Ofszájd most is valakit, aki éppen albérlőt keres. De amikor a pályaudvar előtti fülkéből föltárcsázta a Hencz lakást és szerencséjére otthon is érte a barátját, megtudta, hogy Henczné fél éve meghalt, a szobája üres, és a papa is bizonyára boldog volna, ha B. odaköltöznék, mert az a tátongóan üres szoba irgalmatlan súllyal ül a lelkén.

Budakeszin, a zászlóalj parancsnokságán B. leadta katonai holmiját, visszakapta civil öltözkét, majd a kerületi kiegészítő parancsnokságon a papírmunkán is túlesett. A Csengery utcába azzal a szándékkal ment, hogy most először is végigalszik egy teljes hetet. Hanem az első éjszakán Ofszájd természetesen betelepedett hozzá egy üveg barackpálinkával, tehát az alvásból nem sok lett: kivilágos kivirradtig meséltek egymásnak élményeiket, B. a katonaságról, Ofszájd az édesanyja végnapjairól meg a zenészlíagról. Másnap B. munka után kajtatott, egyelőre eredménytelenül; végül a második, ezúttal bódultan végigaludt éjszakát követő reggelen arra ébredt, hogy valaki erősen rázza a vállát.

Amikor kinyitotta a szemét, először azt hitte, álmodik.

Az a főhadnagy ült az ágya szélén, akinél két napja járt a kiegészítő parancsnokságon, hogy leszereltetésének ténye bevezetessék a katonakönyvébe.

B. hunyorgott, megdörzsölte a szemét, ösztönösen órájára pillantott, amely hét óra tíz percet jelzett; aztán hirtelen pánikszerű rémület fogta el, amitől egyszeriben fölült, lerúgva magáról Henczék nyári takaróját. Mi az ördögöt jelenthet ennek a tisztnek a fölbukkanása kora reggel a szobájában?

Ne ijedjen meg, B. elvtárs, mondta a főhadnagy, csak azért jöttem, mert megjött a behívója.

Hová? – robbant ki a kérdés B.-ből.

Ugyanoda.

Nem, ez nem lehet igaz. Képtelenség. De a tiszt gyorsan továbbhadart: *Ez valami tévedés lesz, nyilván a kartonok ellenőrzésekor hiányzott a magáé, és a tisztkolléga még nem kapta kézhez a megfelelő iratokat. Ezért is jöttem el én magam személyesen a behívóval, megmondani, hogy ne vonuljon be. Ha most újra bevonul, ki tudja, megint hány hónapba telik, amíg kiderül a félreértés. Nézze, B. elvtárs, bízzék meg bennem, én még ma elintézem, hogy a leszerelési parancs másolata a maga kartonjával és a katonakönyvi bejegyzés iktatószámával együtt a megfelelő helyre kerüljön.*

B. úgy érezte, kutyaszorítóba került. Hátha kelepce az egész? Hátha Gecse elvtárs, miközben jóságosnak és nagyvonalúnak mutatkozik, így próbál eltakarítani az útból egy kellemetlen tanút, aki pontosan tudja, hogyan lett a Tuszkulánumból Zalka Máté üdülő, s akit Gecséné Bartos Éva tán éppen ezért záratott ki a pártból? Mert ha most a parancsot megtagadva nem vonul be, akkor ebből tíz évi börtön is kinézhet. Ha viszont bevonul... Hát igen, a főhadnagy megmondta, mire számíthat akkor.

Nos, hisz nekem?

B. belenézett a kérdező nagy, dióbarna szemébe, és úgy érezte, hogy ez az ember nem színlel. *Hiszek, mondta. És köszönöm.*

Egy hét múlva már nem kellett Ofszájdék nyakán élősködni: esténként a Kék Gitárban zongorázott, és meg is feledkezett a katonaságról.

De amikor tizenkilenc évvel később, hetvenegy őszén, egyik szvitjének nyugat-berlini bemutatójáról hazaérkezett, újra munkaszolgálatra hívták be; a Váci utcai Tiszti Házban neki kellett szétosztogatnia a művésztársak otthon tárolandó katonai felszerelését, sisakot, zubonyokat, kapcákat. A művészek óriási patáliát csaptak: hogy jön ahhoz a Néphadsereg, hogy egyik neves kollégájukat csicskásnak, boltossegédnek vagy raktárosnak alkalmazza? Csupán ezt a botrányt követően vették le B.-t a megbízhatatlanok jegyzékéről.

Hogyhogy te nem tiltakozol az ilyen disznóság ellen? – kérdezte Ofszájd, amikor B. neki is a kezébe nyomta a derékszíjat meg a katonainget.

Tudod, felelte akkor B., nem ártana, ha az egész tisztelt értelmiségnek, cakk-pakk, úgy, ahogy van, évente legalább tíz napot ilyen minőségben kéne leszolgálnia. Minden világmegváltóba rögtön beköltözne némi alázat.

Zoliról még nem meséltem, mondta Zsuzsa B.-nek ötvennyolc márciusának első napjaiban, ezúttal nem a Fuhrmann-kocsmában, mint egy hete, amikor Kálnay Sanyi történetét és apja első infarktusát beszélte el, hanem a West End nevű csehóban, annak is a „leülős” részében, ahol órákig el lehetett lenni két muzsikus – egy élteőbb zongorista meg egy hegedűsnő (látnivalóan a barátnője) – hangicsálása meg egy-egy Dokk-rum és egy-egy korsó sör mellett.

Akkor már másfél hónapja ismerték egymást, és Zsuzsa is fölcusdott annyira, hogy hajlandónak mutatkozott részletesen beavatni szerelmi előtörténetébe B.-t. Eleinte ugyanis csak az látszott belőle, hogy depressziós: miután a barátnőjének udvaroló Ofszájd a Luxor kávéházban bemutatta őket egymásnak, estéről estére hosszú sétákat tettek, melyek során B. beszélt, beszélt, beszélt, Zsuzsa pedig mindvégig kétségbeejtően hallgatott, hol a Margit-hídtól a Kiskörúton és a Múzeum körúton át a Kálvin térig, hol Angyalföld hadirokkantra vagy leszázalékolt öreg munkásra emlékeztető házai között, nevük-sincs utcák végtelen során át; legföljebb annyit szólt, hogy majd ebbe vagy abba a talponállóba ugorjanak be egy felesre. B. mindezt szerfölött furcsállotta; ekkor még nem ismerte Sanyi szerepét a lány életében.

Egyszer-kétszer B. Markó utcai albérletébe, özvegy Scheibelné lakására is fölmentek, leveleköztek és ágyba bújtak, de B. először Zsuzsával is úgy járt, mint évekkel korábban Pankával, csak éppen más okból: Zsuzsa nem egy ízeire szedett mítosz volt, mint a nála jóval szenvedélyesebb Panka, hanem „Észak-fok, titok” és főleg „idegen-ség”; egy Szfinksz hideg és mindig másfelé meredő tekintetével feküdt a lepedőn, B. leggyöngédebb csókjai sem kelthették életre;

amolyan Csipkerózsika volt, akit hercege nem képes éberré varázsolni. Hetek is beleteltek, amíg az olvadás végre – és teljesen váratlanul – bekövetkezett. B. éppen egy ostoba bokaficammal bajlódott, és Zsuzsa hozott neki ennivalót, meg egy üveg rumot, kettejüknek, és most, ezen a délutánon először mozdult meg a lányban valami, amit épp úgy lehetett anyai gyöngédségnek magyarázni, mint szerelemnek. Zsuzsa nem remélt ellágyulása egyszeriben kioldotta B.-ből a merev Szfinksz-tekintet által addig belehipnotizált bénaságot. B. maga is meglepődött, milyen erővel tódul ágyékába a vágy; még a teljes levetkőzésre sem engedélyezett maguknak időt, sőt az ágyneműt is a helyén, Scheibelné antik tükrösszekrényében hagyta. Ez a néhány perc áldotta meg őket ritka együttrezgéseik egyikével; gondolkodásuk a továbbiakban összeillőbbnek bizonyult testüknél. De a pillanat mindkettőjük számára szép volt és újabb szépségekkel kecsegtető; Zsuzsából váratlanul, mint amikor a rohanó füventeg-ár elsodorja a gátat, még ott az ágyon eleredt a szó egyetemi hányattatásairól, arról, hogy jóllehet évfolyamelsőként végzett, mégsem őt küldték ki ösztöndíjjal Párizsba, hanem egy politikailag jobban jegyzett kollegináját, aki a káderezők ama kérdésére, vajon ki a kedvenc élő magyar írója, nem azt válaszolta, mint botor fejvel ő, hogy az éppen börtönben lévő Déry Tibor, hanem hogy Mesterházi Lajos. B. ekkor egy pillanatra naivul úgy érezte, megfejtette Zsuzsa rum- és sörivászatának okát; később pedig, a Kálnay Sanyiról szóló történetet megismerve már két ilyen okot is vélt látni. Azt, hogy egyik sem az igazi, a mélyen fekvő, a legalapvetőbb ok, még nem sejtette, ez az ok majd csak jóval később lepleződik le előtte. Most azonban, itt a West Endben, miközben az öregedő és enyhén, vagy tán nem is csupán enyhén alkoholistá zongorista a *Tányuska* néven közismertté vált orosz slágert, a *Moszkva-parti esték*-et próbálja egynémely kínos melléüetésekkel terhelten megszólaltatni, s a hegedűsnő ebvonításra emlékeztető vonóhúzómozgásaiból is mintha szeszbuíz terjedeznék szét a teremben, ezt az okot B. még nem ismeri.

Zoliról még nem meséltem, mondta Zsuzsa, B. pedig arra gondolt, hogy ez is csak mellébeszélés lesz, hiszen ő arra az előzőleg egyszer

említett Rixire volna kíváncsi, meg ama bizonyos őrült percre, de mint tudjuk, ez a történet is majd csak a mátyásföldi sufniában töltött nászéjszakán és az azt követő napon tárul fel előtte. Zsuzsa szemlátómást csak fokról fokra engedi őt mind mélyebb és mélyebb lelki bugyraiig hatolni. De hisz épp ez a nem teljes önmaga-átadása volt oka annak is, hogy a Scheibelné-féle albérletben töltött estéik olyan kínosan nyögvenyelősek, testi érintkezéseik olyan görcsösek és kapkodóak voltak: B. szerelmi hevét minduntalan lehűtötte a Zsuzsa és közte emelkedő érthetetlen fal, amely mögött, mint a keleti mesék utolsó, titkos szobájában, kitudhatatlannak rémlő titkok rejtőznek.

Zoli könyvkiadó szerkesztő volt, s amikor Zsuzsa, még mint egyetemi hallgató, fordításért jelentkezett, hogy némileg javítson a család szűkös anyagi helyzetén, ő adott neki munkát.

Szerelmük máglyaszerűen lángolt föl, Zsuzsa egy tanársegédjével szakított Zoli kedvéért, Zoli pedig elvált a feleségétől. De a Zolival folytatott többhónapos viszonyban, legalábbis abban, amit belőle Zsuzsa – az illendőség megszabta korlátok között – elmondott, B. semmi újabb olyan elemet nem észlelt, amely magyarázattal szolgálhatott volna Zsuzsa lelkiállapotára. Ellenkezőleg: a lány elbeszéléséből egy jókedvű, kiegyensúlyozott, az ágyban is lelkes és kellemes társnak mutatkozó fickó képe bontakozott ki, olyan emberé, akit csak Zsuzsa iszákossága tett ingerültté, de azt aztán egyre fokozódó mértékben, mígnem egy napon kereken megmondta, hogy ő a maga részéről befejezte, amit meg is tett, és kibékült a feleségével, olyanpíra, hogy másodjára is elvette.

Lusztig Jenőnek, amíg Zsuzsa és Zoli viszonya tartott, természetesen leányának ez az újabb hódolója sem volt ínyére, *megint egy gój*, mondta megvetően, de Zsuzsa nem tehette meg, hogy föl ne hívja magukhoz Zolit, mert a férfi közös lakásban élt a volt – és mint kiderült, leendő – feleségével, s az a kis cselédszoba, melyet később majd B. is megismer, jelentette pásztoróráik egyetlen lehetséges színterét. *Anyu* a lehetetlent is megpróbálta, hogy férje és Zoli között valamiféle normális emberi kapcsolat alakuljon ki, nem győzte oldalmazva-csalinkázva bonyolítani le közvetítői ingájaratait a sötét lakás

külső és belső része közt, s persze épp oly eredménytelenül, mint majd később is, amikor Zsuzsával B. él majd az ablaktalan oduban.

Mindenesetre az a tény, hogy Zsuzsa szívesen és hosszan beszélt Zoliról, majd a további napok során a többiekéről is, akikkel viszonya volt, de Rixi nevét házasságkötésük előtt ki nem ejtette többé a száján, arról árulkodik, hogy Zsuzsának ezek a hosszabb-rövidebb kalandjai eltörpülnek jelentőségben ama bizonyos örült perchez (netán örült percekhez) képest. Sőt, B. ma már, a Budára tartó hatos villamos fogantyújába kapaszkodva azt is bevallhatja magának, hogy ő maga sem jelentett egy efféle kétségbeesett kapaszkodónál többet a feleségének.

Pedig az a régi pillanat, amikor Zsuzsa először engedett föl és hullt úgyszólván ruhástul a karjaiba, a léleknek egy korábbi mély-mély rétegét lökte ki hirtelen a fölszínre B.-ben. Azokat a napokat, melyeket negyvenötben, Visnyócról való hazaérkezése után, de még a kollégiumba költözése előtt Mátyuséknál, a Székely Bertalan utcai házmesterlakásban töltött. Talán ha tíz nap vagy két hét lehetett az egész, B. életében mégis sorsdöntő változást hozott, mintegy megkettőzve benne a felszabadulás élményét.

Az ötlet, hogy addig is, amíg nem kerül más fedél a feje fölé, lakjék B. a házmesterlakás úgynevezett tisztaszobájában, az asszony, Mátyus Ignácné agyában fogant meg, és a férjnek nem volt kifogása a megoldás ellen, még örült is, hogy jót tesz annak a B. doktornak a fiával, aki, amíg ott élt családjával a negyediken, mindig ingyen gyógyította kettejüket. Nekik maguknak nem volt gyerekük, és Mátyus Ignác legalább rövid időre belekóstolhatott az igazi és teljes családi élet ízébe, melytől a sors megfosztotta őket. Az asszony is, ő is egészen kisgyerek kora óta ismerték és szerették B.-t; most együtt örvendeztek vele, hogy épségben-egészségben túlélte (illetve ahogy akkoriban mondták: átvészelte) az elmúlt hónapokat, s vele együtt szorongtak, hogy vajon hazatérnek-e a szülei is.

B.-t ezekben a napokban néha, de mindig csak olyankor, amikor egyedül volt a lakásban, egy-egy váratlanul rátörő sírógörcs rázkód-

tatta meg; hogy ezt elkerülje, B. inkább elment hazulról tüzelőfát gyűjteni vagy kenyeret kérincselni a vöröskatonáktól, habár ez utóbbi foglalatosság – de hisz tudta ezt ő is – meglehetősen kockázattal járt. Igaz, volt, amikor jólelkűen egyszerre két veknit is nyomtak a kezébe, de volt úgy is, hogy ott tartották őt egy-egy félnapra, például, amikor egy fölfeszített borospincéből kellett a hordókat fölhengeríteni és teherautókra emelni, vagy egy másik pinceraktárból elszállítandó papírbálákkal cselekedni ugyanezt; s akkor még örülhetett, hogy nem került bele olyan csoportba, mely minden különösebb ok nélkül végül Szibériában kötött ki, amint ezt már akkoriban is többen sutyorogták.

Mátyusné nem győzte dicsérni B.-t, hogy milyen felelősen, milyen felnőtt gondoskodással illeszkedik bele új, habár csak átmeneti családjába; valahányszor B. a vekni kenyereket a konyhaasztalra, illetve a Ligetben összeszedett és egybekötegetett tűzifának-valót a vaskályha mögé rakta, Mátyusné el nem mulasztotta volna, hogy anyásan magához ne vonja és bele-bele ne túrjon B. bongyor hajfürtjeibe, *de rendes a fiatalúr, hogy így gondol ránk*, mondta, B. pedig zavarba jött, részint mert világéletében jobban viselte el a szidalmat, mint a dicséretet, részint pedig – és főleg –, mert Mátyusné anyás mozdulataiból valamilyen elemi nősténység áradt, nem olyan, mint a nemiségükkel nyíltan hivalkodó és B.-vel kacéran bár, de mégis csupán tréfálkozó katonalányokéból: ez a nősténység még az előtt a személy előtt is félig-meddig rejtve maradt, aki magából önkéntelen-akaratlan kibocsátotta, és B. érzékei is csak az asszony ujjainak érintéséből szippantottak föl olyasmit, ami a helyzet elsődleges és teljesen igazolható jelentésén túlra látszott mutatni. Tény, hogy B.-ből a második-harmadik ilyen kurta kis jelenet már meglepően heves nemi izgalmat váltott ki, s mivel Mátyusné minden alkalommal szorosabban és szorosabban vonta magához, e körülményt az asszonynak is észre kellett vennie. Az, hogy észrevette, abból is kitetszhetett, hogy mintha csak magát az ördögöt érintette volna meg, hirtelen sarkon fordult és sürgősen valamilyen tennivalót keresett magának: megszegte a B. hozta kenyeret és megkínálta őt egy karéjjal, vagy kiszedett egy-két ágat az új rőzsekötegből és bedobta a kályhába. Ilyenkor le is guggolt a levegőbe

kicsapó démoni lángnyelvek elé, arcán a ropogva szikrázó pokol vörös fénye ömlött el, elleplezve ama másik, belső pírt, az oda tódult vérét; B.-n azonban ez sem segített, ellenkezőleg: érzékei a guggoló asszony látványától, különösen a visszacsúszott szoknya alól előbukkanó feszes comboktól még csak inkább fölkorbácsolódtak. Már csak ezért is iparkodott mennél többet távol lenni hazulról; ha kettesben voltak a lakásban, zavartan kerülgették egymást, s miközben a legközömbösebb dolgokról beszéltek, egyre sűrűbben horgadt egymáséba a tekintetük, hogy aztán nyomban elkapják máshova. Márpedig ők ketten napközben magukra maradtak, tekintve, hogy Mátyus Ignác, miután hajnalban fölkel, lesöpörte és fölmosta a lépcsőt, botcsinálta kőművesként a Vas utcai Pajor-szanatóriumba járt el az épület helyreállítási munkálatait jól-rosszul elősegíteni, de főként azért, hogy az alagsori konyhán telitömhesse a hasát, meg hogy egy jókora csajkányi újramelegíthető gránátoskockával, esetenként babfőzelékkel meg némi melasszal állíthasson haza.

Mindamellet adódott úgy is, hogy Mátyusnénak szintén dolga akadt. Ő a Bajza utcába járogatott el egy idős orvoshoz, B. apjának egykori barátjához, aki a vöröskatonák nemi kórságait kezelte, s ennek fejében borsót, babot meg lencsét kapott fizetségül, annyit, amennyit egymaga meg sem bírt enni, de még csak megfőzni sem. Mátyusné főzte meg két-három napra az ételét, ezért viszont ő kapott a doktortól a hüvelyesekből, sőt néha még egy-egy jókora darab szalonnát is, mert az ellen az orvos epéje élénken tiltakozott.

Egy nap (ez talán B.-nek a házmesterlakásban töltött hatodik vagy hetedik napja lehetett) Mátyus Ignác a Vas utcában, Mátyusné pedig a Bajza utcában lévén, B. egyedül maradt, elővette hát a papírbálahengerítés után az egyik szovjet tiszttól elkunyerált hosszú, összesodort kartonlapot, és elkezdte kottává vonalazni. Erről eszébe jutottak az apjától születésnapjára meg karácsonyra kapott kották, kedvenceivel, a Mozart zongora-átiratokkal, a kották, melyek odafönt, a negyedik emeleten ugyanúgy megsemmisültek, mint valószínűleg az is, aki megvette neki őket – s ekkor ismét rátört a megfékezhetetlen sírgörcs, mely aztán még egy-két évig rendszeresen visszatér majd,

amikor a kollégiumi társak szombat esti kirajzása után magára marad a nagy, visszhangos épületben.

Annyira rázta a zokogás, hogy meg se hallotta, amint a hazaérkező asszony benyit hozzá, pedig Mátyusnénak már előzőleg is tennie-vennie kellett a konyhában, leraknia a hátizsákot, melyben az élelmet hozta, elrendeznie a polcon a más-más hüvelyesekkel teli zacskókat, s mind eközben nyilván azt se tudta, B. otthon van-e, legfőljebb tán csak egy hangosabb csuklódózásra lehetett figyelmes. B. ekkor már a tisztaszoba díványán feküdt hasmánt, fejét kezébe temetve, s egyszer-csak megint azt a bizonyos kezet érezte a feje búbján, amelynek ujjából mintha az egész lényét átjáró villamos szikrák pattantak volna ki. Meglepetésében és szégyenében, no meg a teljesen más jellegű érzelmi-indulati benyomás hatására egyetlen mozdulattal a hátára vetette magát, s belenézett egy igen régről ismert, de ilyennek még sose látott zöld szempárba, mely egy szemaforának és egy hipnotizőrnek egyaránt büszkesége lehetett volna. De még egy újabb hang se préselődhetett ki a torkán, amikor Mátyusné szája ellentmondást nem tűrően tapadt rá az övére.

Te jóságos ég, ez most megcsókolt, villant át B. fején. De ennél tovább még gondolatban sem jutott, keze egy csecsemőkori kód megfőllebbezhetetlen parancsára a ráhanyatló asszony melle után nyúlt, ő maga pedig hökkenten érezte a nadrágján köröző tenyér gyöngéd nyomását. Ez a női kéz furcsa módon semmiben sem emlékeztetett az ugyanott matató katonalányokéra, már csak azért sem, mert fölforrósítónak szánt szerepe már nem volt, legfőljebb az lehetett félő, hogy ha továbbra sem lankad, B. jóvátehetetlenül nevetséges helyzetbe kerül.

Ám mint kiderült, ettől fölösleges volt tartania.

B. most, a Margit-hídon zötyögtében sem emlékszik pontosan, mi és hogyan történt, Mátyusné miképpen ejtette szerét annak, hogy jóformán egyidejűleg szabaduljon meg bugyijától és gombolja ki az ő nadrágját; csak azt tudta, hogy alig néhány pillanat elteltével az asszony ruhástul föléje feküdt és elkezdett lovagolni rajta (a nyeretlen tizenhat évesen, gondolja most a hatvanhárom esztendőös B.), ő pedig

a szegénytől és a vágytól egyszerre majdhogynem megsemmisülten erőlködött, hogy bevégezze, amit elkezdett (pontosabban: amit vele kezdtek el), de az asszony rászólt, most első ízben nem fiatalúrnak aposztrofálva, hanem a keresztnévén szólítva: *Nem kell ilyen görcsösen, anélkül is menni fog, meglásd*, s ekkor B.-ből hirtelen kioldódott minden szorongó feszültség, a tudat maradéka csak valami síkosat, gyorsat és forrót regisztrálhatott, B. maga sem volt egészen tisztában azzal, hogy azt dadogja, *jaj, jaj, Mátyus néni, szeretlek*, amire hirtelen két lázas tenyér fogta satuba B. fejét, *úgy mondd nekem, hogy Zsóka*, zihálta ez a váratlanul boszorkánnyá változott pótanya B. seprőnyelén lovagolva (hova? a pokolba? a mennybe?), B. pedig minden bátorságát összeszedve a zöld szempár felé lihegte: *Zsóka, szeretlek!* – amitől Mátyusné, íj-alakra görbítve hátra egész felsőtestét, rekedten fölsikoltott, B.-ből meg, akár kilőtt nyílveaszó, szakadt ki valamiféle, az önkielégítések minden addigi élvezetét elhalványító édes-édes-édes –

Amikor Mátyus Ignác, ezen a napon éppen egy csajka bablevessel, hazatért, az asszony nem a szokott gépies közönnyel tette föl melegíteni az ételt a vaskályha tetejére, hanem harsányan lelkendezve, hogy na tessék, ma éppen erről álmodozott, bablevesről, és hogy milyen csudálatos ura van neki, lám, hogy kitalálta az óhajtását (mintha Mátyus Ignác maga rendelt volna a Pajor-szanatórium pincekonyháján aznapra babot), aztán énekbe fogott, a *Csak egy nap a világ*-ot gajdolta vígan, a férje álmélkodva meredt rá, mi az öregisten üthetett bele ebbe a bolond nőbe, B. pedig tudta, hogy ha nem csupán egy nap is a világ, ennek a világnak itt, ebben a házmasterlakásban bizony, legalábbis ami őt illeti, meg vannak számlálva a napjai.

Andreával az Erzsébet, akkor éppen Engels téren ismerkedtek össze, a hajdani kártyakaszinó helyén létesült és azóta lebontott kultúrházban, ahol B. ötvennégyben mint a leány-énekkar vezetője tevékenykedett.

Az énekkar-vezetés megváltás volt B. számára, aki addig a pesti lokálok és éttermek éjszakai programját szolgáltató és felügyelő Műsoriroda zenei felelőse volt. Igaz, előzőleg a Műsoriroda ígérkezett

amolyan oázisnak a Kék Gitárban való esténkinti klimpírozás után; csakhamar kitetszett azonban, hogy az új munkahelyet csupán B. délibábos reménykedése láttatta oázisnak. B.-nek a délelőtti tíztől délután háromig tartó irodai munkáját három nemszeretem éjszakai órával kellett kiegészítenie, méghozzá olyanokkal, amelyek során mindig más szórakozóhely zenei műsorát ellenőrizi, mármint hogy nem játszanak-e valahol valamilyen betiltott zeneszámot, például a *Székely himnusz*-t vagy a *Szép város Kolozsvár*-t. Ezekre az ellenőrző portyákra rendszerint az elhangzó szövegekért felelős kollégájával, Tótkovács Gyuszival együtt ruccant ki, és sokat mulattak, nem annyira a szórakoztatónak szánt műsorokon, mint inkább azon a naivitáson, mely ideküldőikben élt, hiszen ki lett volna bolond a Műsoriroda ellenőreinek jelenlétében adni elő jóváhagyatlan vagy éppenséggel tilos számot? Ezen még a különféle lokálokban föllépő színészek, énekesek, szavalóművészek és dizőzök is nagyot derültek. A közös derű aztán afféle láthatatlan és kimondatlan cinkosságot teremtett ellenőrök és ellenőrzöttek között: a népszerűbb komédiások, akik esténkint több mulatóban is fölléptek és ennél fogva több címen is húzhattak az irodától gázsit, először leereszkedően, majd mind családiasabban invitálták meg egy-egy konyakra B.-t és Tótkovácsot. Tehették, hiszen az ellenőrök nyomorúságos fizetéséhez képest az ellenőrzötteké krózsusi vagyonnal ért föl, mely tény a két ellenőr ruházatán is meglátszott: mindig ugyanaz a sötét, fényesre nyűtt öltöny ráncosodott rajtuk.

A művészek, akik idővel már egyre sűrűbben le is telepedtek két föllépésük közt az ellenőrök asztalához, leesett állal hallgatták B. zenetörténeti, illetőleg Tótkovács irodalmi fejtegetéseit, melyek kétségkívül elűtöttek a korabeli hivatalnokok fölszínesen kedélyeskedő semmitmondásától. B. különösen akkor lopta be magát az egyik hírneves dzsesszdobos szívébe, amikor amaz elakadt Indiáról szóló elbeszélésében, éppen azt ecsetelvén, hogy valaha ott, Indiában együtt, egy zenekarban játszott... ejnye, hogy is? Hogy a manóba hívták már azt a...? Ej, hisz lehetetlen, hogy ne jusson eszébe! Világhírű pasi volt, na! Ő írta a *Tango Boleró*-t!

Llossas, mondta B.

Jesszasz, hebegte önkéntelenül ráírmelve a dobos, hát te ezt tudod?
És e pillanattól fölengedett kezdeti bizalmatlansága.

A barátkozás olykor hajnalba nyúló őrületekbe torkollott. Az akkor Budapest névre hallgató Moulin Rouge mulatóban B., noha az éjszakázás nem volt a szájaíze szerint való (a Kék Gitárban tizenegykor már lehúzták a rolót), néha záróra után hajnali négyig is bent maradt a művészekkel, ceruzát fújni. A kor divatos szerencsejátéka volt ez. Egy kettőtört puha ceruza hat lapja közül négyre pontokat rajzoltak (egyet, kettőt, hármat, négyet), az ötödikre egy hat pontot érő hullámvonal került, a hatodikra egy mínuszjel. Ugyanígy lett megjelölve a másik félceruza is. Ezután a társaság tagjai fölváltva fújták szét maguk előtt a mulató egyik páholyának asztalán a két ceruzavéget. Ha pontok jelentek meg mindkét végén, csak össze kellett adni őket és fölími az eredményt az illető neve mellé, mint a kockajátéknál. Ha az egyik ceruzadarabon szám volt, a másikon hullámvonal, akkor a számhoz hatot lehetett hozzáadni. Ellenben, ha a hullámvonal helyett a mínuszjel került fölültre, akkor a másik félceruzán szereplő pontokat le kellett vonni az illetőtől. Két hullámvonal tizenkét pontot ért, és az ember, ha akarta, megismételhette a fújást. Két mínuszjel maga volt a tragédia: ugyanazt jelentette, mint a rex-biliárdban a gomba: minden addig elért pontot törölt. Aki először ért el plusz száz pontot, az zsebelhette be a tétet.

Érdekes, gondolja B., mialatt a hatos villamos a Margit-hídon zötyög vele, ott, ahol akkoriban... de nem, valamivel később, ötvenötben Ofszajd jóvoltából az a kedves, összeborulós fénykép készült Andreáról meg róla, érdekes, hogy miközben nappal az egész ország tele volt politikai indulatokkal, azzal az izgalommal, amelyet az első Nagy Imre-kormány hozta könnyítések és az újjászervezkedő Rákosi-követők fenyegető ellengőze korbácsolt föl, s mikor minden elolvasott újságmondatot külön kellett latra tenni, hogy az ember valamennyire bepillanthasson a kulisszák mögé, megtudni, hogyan is áll éppen a párt felső vezetésében folyó adok-kapok, hogy tehát ugyanebben az időben az éjszakából mintha minden politika kilúgozódott

volna. Az előadóművészeknek elemi érdekük volt, hogy folyamatosan jussanak szerződéshez, ők tehát eleve kerültek mindenfajta kényesebb témát, a lokálok közönsége pedig csakis szórakozni, a napi gondoktól legalább néhány órára megszabadulni vágyott, inni, tréfálkozni, táncolni, udvarolni. B.-nek egyetlen egyszer támadt politikai természetű vitája, mégpedig egy sötét öltönyös, erősen lenyalt hajjú, brillantintól illatos, magányos férfival, aki a zsúfolásig megtelt Békekupolában (az akkor éppen Béke névre hallgató Britannia szálló – lehet, hogy mostanában megint másképpen hívják – nagyobb termében) odakéredzkedett az asztalához. B. ma is emlékszik rá, hogy egy osztrák vendégartista zenés magánszáma végén, de még Potassy bűvész mutatványai előtt, a táncszünetben szólalkoztak össze. Az osztrák művész produkciójából indult ki a vita, a világ, pontosabban a korszak legostobább vitája. Az öregedő artistának egy önmagába visszatérő futószőnyeg volt – pepita zakóján és kis pörge kalapján kívül – egyetlen kelléke, ezen mutatta be az egyetlen számot, amelyet életében betanult, s amellyel Bécs valamennyi mulatójából kikopott már; de Budapesten sem igen akadt olyan éjszakai szórakozóhely, ahol legalább egyszer föl ne lépett volna vele; szegény fejének egyre nehezebb volt egy-egy hónapos szerződéshez jutnia, s ez csak még hihetőbbé tette a groteszk-komikusnak szánt számból áradó önkéntelen tragikumot. Az öreg artista ugyanis azt játszotta el, hogy éppen kétségbeesve menekül valami vagy valakik elől, mégpedig annak a bizonyos örökforgónak a körülbelül három méter hosszú sík felületén; botladozott, s mint elgyötört, űzött vadállat vetett rémült pillantásokat maga mögé, közben – természetesen aprólékosan kicentizett koreográfia szerint – hol előredőlt, hol hátrahanyatlott, kis híján fenékre esett, aztán e lehetetlen, félig álló, félig guggoló testhelyzetből, féllábával a levegőben kalimpálva, a kis pörgekalapjánál fogva húzta talpra magát, s rohant, rohant, lélekszakadva a szembefutó gumiszőnyegen, amely őt, ha csak egy másodpercre is megáll, könyörtelenül a láthatatlan üldözők karjába hajtja. A közönség felé vágott, nevetségesnek szánt fintorokban egy ténylegesen meghajszolt, a holnapjáért szüntelenül rettegni kénytelen kivénhedt komédiás halálfélelme tükröző-

dött, sőt ennél is több: közép-európai nemzedékek egész soráé. Pedig még csak nem is zsidó, gondolta B., elnézve ezt az esetlenül kapkodó-lihegő-rettegő vágát az egyéni végzet és a kérlelhetetlen történelmi sors jelképesen szembegördülő gumiszőnyegén, meg azt a műnchauseni mozdulatot a talpra álláshoz szemlátomást nélkülözhetetlen pörgekalap felé, az egész torokszorítóan csetlő-botló attrakciót, amely a Műsoriroda programterveiben mellesleg „vidám artistaszám” megjelöléssel szerepelt.

Lássa, ez nem volna ide való, ez a szám, jegyezte meg a sötét öltönyös. Mit menekül ez? Ki elől? Nem mondom, ha Bécsben csinálja, jó, azt megértem, ott kapitalizmus van, a dolgozó emberek ki vannak szolgáltatva az uraknak. De itt, a népi demokráciában?! Ahol végre mindenki szabad és magáért dolgozhat, nem pedig másokért?!

B. ránézett a férfira, s azon tűnődött el, hogy vajon miféle szerv képviselője lehet, s hogy ki és milyen céllal küldte a nyakára. De szinte ugyanabban a pillanatban eszébe jutott a régi munkásmozgalmi dal is, melyet még a kollégiumban tanult:

*Élesebb legyél a késnél,
Harcosabb a szenvedésnél,
Mert az ember másokért él
S ez a legszebb mesterség!*

Hát én pedig másokért dolgozom, vetette oda kurtán a sötét öltönyösnek. Emez megütközve, fölsvont szemöldökök alól szúrta tekintetét az övébe, miközben a zenekar a *Kávé* című számot kezdte játszani („Kávé – peng a gitár, szól a halk dzsessz, űrjöng Buenos Aires”), és az első táncoló párok már összesimultak a parketten. *Na ne*, rázta meg a fejét a sötét öltönyös, újabb brillantinfelhőt bocsátva B.-re. *Csak nem azt akarja mondani, hogy ma még mindig másokért melőzünk?*

Volt ebben a párbeszédben valami ellenállhatatlanul mulatságos, de egyben szomorúan sokatmondó is. Ahogy a Gödön összeverődött illegális kommunisták, a rajongók őszinte önzetlensége alig néhány

év alatt a kis egyéni önzésekre alapozott érvelésbe fordult, gondolja ma a hatvanhárom esztendőös B., aki akkor, ötvennégyben a vitának csak a fonákságát érezte, de még maga is félig-meddig a rajongók közé tartozván, nem tudta volna ilyen pontosan megfogalmazni, mitől is örölnék ők ketten két malomban ott, a Béke-kupola asztalánál.

De igen, mondta derűsen, én úgy tanultam, hogy az embernek elsősorban a mások javát kell szolgálnia.

B. még ma is maga előtt látja a sötét öltönyös férfi elhúlt ábrázatát, ahogy ő egy gyors *no, viszlát* kíséretében fölkel és otthagyja.

De nem, nem, téved: dehogyis szorult ki teljesen a politika az ötvenes évek közepi pesti éjszakáknak állami pártügyektől látszólag mentes akváriumából, jut most eszébe az öregedő B.-nek a vörös hajú táncdalénekesnő esete, amely úgy hangzik, mint egy Perry Mason-történet címe, pedig annyira nem az, hogy tőle még most, őszülő fejjel is majdnem annyi pír szökik szégyenében az arcába, mint amennyi az énekesnő fején virított.

Hiszen éppen emiatt az eset miatt hagyta ott a Műsorirodát.

Pincési Ica abban az időben egyike volt a pesti éjszaka koronázatlan királynőinek. Természetes vörös hajához szürke szempárt viselt, de a legtöbb szürke szemmel ellentétben ez a szempár nem volt hideg-rideg, sem nem elnéző-megbocsájtón szelíd: szinte bujtogatóan kihívó volt, bizonynal ama néhány apró pirosas pöttyöcske révén, amely mintegy a hajából tévedt a pupillája köré. Pincési Ica a Papagájban lépett föl éjszakánkint, és mindig fölvelt egy-egy éppen divatos világlágert a műsorába, akárcsak vetélytársnői a többi lokálban. Ezek a slágerek általában a latin országokból származtak: Hispániából, Dél-Amerikából, mint a *Kávé*; vagy Franciaországból, mint a *C'est si bon* meg „A két szemét még most is látom” kezdetű, a bécsi Munkás-induló dallamából csent Kozma-sanzon. A szocialista kultúra tisztaságán öröködők látnivalóan csak az angolszász eredetű zeneszámok fertőzetétől óvták meg a romlatlan nép szellemiségét, gondolja a Margit-hídon utaztában B., s kénytelen megvallani magának, hogy ma éppen oly kevésbé tud erre magyarázatot, mint akkor, ötvennégyben.

Pincési Ica egy B. által nem ismert eredetű világszláger énekelt akkoriban estéről estére a Papagájban, *Az én apukám* címűt, mindahányszor kirobbanó sikerrel. Ám egy napon leszólt valaki a Műsorirodába a Fővárosi Tanács kulturális osztályáról, alighanem Bárdoska elvtárs: a Népművelési Minisztérium letiltja a sláger további előadását. Indok nem volt.

Tótkovács Gyuszi éppen influenzásan, harminckilenc fokos lázzal feküdt otthon az ágyában, s mivel B.-nek kellett helyettesítenie, voltaképpen mindegy is volt, vajon a szöveg ellen, avagy a muzsika eredete ellen támadt-e kifogás odafönt. Mindenesetre B.-re várt a kényelmetlen feladat, az irodába rendelni Pincési Icát és tudatni vele a felsőség döntését.

A művésznő dermedten hallgatta a verdiktet. *Kész téboly*, mondta végül. *De hát miért? Miért?*

B. becsülettel kinyögte, hogy fogalma sincs róla. A szövegbe aligha lehetett bármit is belemagyarázni:

*Az én apukám
egy olyan híres bohóc volt,
mint amilyen
még nem élt sohasem.
Piros haja volt
és krumpliból volt az orra,
trombita harsant,
mikor megjelent...*

A híres bohóc továbbá a trapéz tetején, „a szörnyű mélység szélén” is megjelent a dalocskában, ám ebből még mindig nem világlott ki, mibe lehet itt belekötni. Pincési Ica dühbe gurult, nyilván azt gondolta, hogy valamelyik vetélytársnője feküdte ki magának ezt a tilalmi rendelkezést. Amikor nagy sebbel-lobbal távozott, alaposan bevágta maga mögött az ajtót, B. nem sejtette, hogy az ügynek ezzel koránt sincs vége.

Három nap múltán Pincési Ica ismét, ezúttal hivatlanul, megjelent

B.-nél az irodában, helyet foglalt, előhalászott retiküljéből egy csomag bolgár Rodope cigarettát, rágyújtott, majd hátradőlt a karosszékben, kifújta három szabályos füstkarikát, egy vámp minden kimódolt rafinériájával keresztbe vetette a lábát, s rávillantotta piros szikrákat vető szürke tekintetét B.-re. *Nézze, B., maga helyes fiú; biztos vagyok benne, hogy meg fog érteni. Két estén át nem énekeltem el a bohócdalt. A vendégek reklamáltak, zúgolódtak. Stöckler, az üzletvezető lehorodott, hogy mit rontom én a boltot, az lesz a vége, hogy a törzsvendégek máshová pártolnak, neki meg ugrik a prémiuma. Nézze, B., ezt maga sem akarhatja. Nekem semmi kedvem kiszúrni a Stöcklerrel, de a vendégekkel sem. Sőt, még magával sem, kedves B., tehát befogom a pofámat, és nem mondom a hőbörgőknek, hogy a Műsorirodán kérjék ezt számon, mert egy-két indulatosabb imádóm még ide találna jönni, hogy beverje a képét, kedves B. Nos hát, ugye, ez így senkinek se jó. A szám frenetikus siker! Bombasiker, érti? Elvégre nem énekelhetem helyette a manuskáimnak a szódd-a-selymet-elvtárst éjjel fél tizenket-tőkor, ezt csak beláthatja. Arról már nem is beszélek, hogy maga se talált kivetnivalót sem a szövegen, sem a zenén. És ha itt volna most a kedves Tótkovács barátja azzal a fenomenagy irodalmi eszével, hát ő se találhatna. Mert ilyen egyszerűen nincs. Attól, hogy egy főmufti valahol rosszat álmodott, vagy hogy másképp nem tudná valamelyik ribanc vetélytársnőmet megtartani az ágyában, miért kellene egy sikerszámot megölni és egy jól menő lokált lerohasztani? Nézze, B., hadd énekeljem ma estétől újra az apukát. Ígérem: mindig csak akkor adom elő, ha maga meg az a másik fenomenagy eszű, a barátja nincsenek jelen. Na? Mit szól hozzá? Nyugodtan jöhetnek ellenőrizni, amikor csak kedvük szottyán rá. Más meg miért tenné? Nem tudja meg senki, és mindenki boldog lesz. Nos?*

B. megsemmisülten ült a helyén. Megint egyszer kutyaszorítóban érezte magát. Végre kéne hajtania egy teljesen bornírt rendelkezést. Egy rendelkezést, amellyel ép elméjű ember nem érthet jó szívvel egyet. Mit tegyen?

Tulajdonképpen igaza van, Ica, mondta. Isten neki fakeszt, énekelje.

Pincési Ica fölpattant a karosszékből, áthajolt az íróasztalon, s miközben félkezével elnyomta cigarettáját, a másikkal magához vonta B. fejét, és homlokon csókolta. Maga egy tündér. Azzal elviharzott.

Néhány nappal később B. egy délelőtti próbán kezdte a napot, s csak dél tájt verődött be az irodába. Döbbenet látta, hogy akárha a félelmetes Velencei Tízek volnának, ott ül Pincési Ica társaságában a számonkérő nagytanács. B. íróasztala mögött, az ő székén Bárdoska Elemér, a fölöttes hatóságot képviselő pocakos gnóm terpeszkedett, köröskörül pedig, a Műsoriroda egyéb helyiségeiből összehordott székeken, az iroda igazgatója és egyéb vezetői ültek. Mindnyájuknak össze volt ráncolva a homloka, mintha éppen egy véres merényletnek vagy legalábbis valaminő összeesküvésnek vették volna hírért.

De hisz itt is van! – kiáltott föl a piros hajú bohóc apukát idéző frizurájával a pesti éjszaka koronázatlan királynője. *Majd ő megmondja maguknak!*

Nem volt nagy művészet kitalálni, merről fúj a szél. De nem is kellett. Az íróasztalnál ülő Bárdoska Elemér már mondta is: *B. elvtárs, a művésznő azt állítja, hogy Ön adott neki engedélyt* Az én apukám *eléneklésére.*

Én?! – szakadt ki a hitetlenkedő, sőt felháborodott kiáltás valakiből, mielőtt B. megszólalhatott volna. És B.-nek még felháborodottabban kellett tudomásul vennie, hogy ez a kiáltás az ő száján szaladt ki.

B.-t a füle hegyéig forróság öntötte el. Ez az egyetlen árva szótag, ez a képtelenül galád, nyavalyás kis szótag, melyet nem is ő, hanem valaki más, egy Másik szalajtott ki a száján, még mielőtt ő maga bármit felelhetett volna, lehetlenné tett minden visszakozást. Már nem volt pardon. B. nem mondhatta, hogy izé, persze, mivel az a tilalom egy kapitális ökörség, és egy ilyen csacska kis dalocska valamilyen krumpliorrú bohócról nem árthat senkinek az égvilágon.

Aljas disznó, ripakodott rá Pincési Ica, de többen erélyesen lehurogták, hogy itt nincs helye pimaszkodásnak. A társaság már csak hivatalból is B.-nek hitt, vagy legalábbis vele volt szolidáris, ami őt

kiváltképpen földúlt, hiszen maga is pontosan tudta, hogy valóban aljas disznóság volt, amit tett.

De hát mi történt vele? Vele, aki utált, megvetett és éppen ezért került is mindenfajta hazugságot?

No igen, ha lett volna ideje fölkészülni erre a drámai szembesítésre. Ha előre tudja, hogy ekkor és ekkor, itt és itt fölteszik neki a kérdést, ő adta-e meg az engedélyt. Igen, igen, és százszor is igen, akkor, ha némi rágódások árán is, de úgy dönt, hogy lesz, ami lesz, előjön a farbával.

Csakhogy a támadás váratlanul érte.

Na és? Attól, hogy váratlanul érte, tán nem a becsület útját kellett volna választania? Egyáltalán, mi fenyegethette volna, ha beismeri: igen, igaz, ő mondta Pincési Icának, hogy csak dalolja nyugodtan azt a jelentéktelen kis bohócdalát? Mivel lehetett volna megtorolni egy ilyen semmicske fegyelmezetlenséget, egy ilyen szóra sem érdemes önállószkodást? Mivel? Legföljebb egy kiadós fejmosással. Netán, de akkor aztán a legrosszabbat föltételezve, írásos megrovással, melynek még a munkakönyvbe való bevezetése sem jelenthetett volna katasztrofát.

S lám, mégis a gyáva énje kerekedett fölül, méghozzá meghökkenő gyorsasággal vágva a másiknak, a tisztességesnek elébe. Miért? Mi tette ezt vele? A zsarnokság, a maga közismert módszereivel, melyek még ekkor, az új szakasznak nevezett enyhébb és reménykeltőbb periódusban is mintegy bele voltak maratva az ember reflexeibe?

De ha ezen az igazán picurka becsületpróbán ilyen szégyenletesen elbukott, vajon hogyan állta volna a sarat, mondjuk, az Államvédelmi Hatóság hírhedt pincéiben?

B. még most is, ahogy a hatos villamos már a budai hídfőhöz közeledik, beleborzong a gondolatba. Tisztában van vele, hogy ama régi-régi pillanat ólomsúlyát mindhalálig cipelni fogja. Az sem igazi vigasz, hogy Pincési Ica működési engedélyét nem vonták be az affér nyomán, a piros hajú bohóc piros hajú lánya megúsza egy utolsó figyelmeztetéssel, amiben nyilván szerepet játszhatott a felsőségek olyasféle meggondolása, hogy a művészről leparancsolása a dobogó-

ról csak fölösleges botrányt robbantana ki. Ha mégis leparancsolták volna, B. természetesen azonnal a védelmére kel, vagyis kerül, amibe kerül, kipakol az igazsággal, a többiek megvetését is vállalva, amiért korábban olyan szánszalmasan próbálta kihúzni nyakát egy nem is túl szoros hurokból.

A gyávaság néha nem egyéb, mint az ész bátorsága, vigasztalta annak idején apja, amikor ő a Ligetben eliszkolt a rátámadó, zsidózó nagyobb suhancok elől. Lehet, hogy így is van. Abban a régi esetben nyilván így is volt. Más esetekben viszont csupán erkölcstelenség, semmi más.

Lassan, törődötten kászálódik le a villamosról. S ebben a pillanatban újra hallani véli Pincési Ica hangját harmincnyolc év távlatából: *Nézze, B., hadd énekeljem ma estétől újra az apukát...*

Az apukát.

Az ő apja, aki bölcs megértéssel oldozta föl valaha a futás szégyene alól, akkor, ötvennégyben már tíz éve nem élt. Élt viszont az, akit az újságokban úgy neveztek: mindnyájunk forrón szeretett édesapja.

Az apuka. Mindnyájunk apukája.

Mint híres bohóc.

Mint egy vörös... illetve hát piros parókájú bohóc, krumpliorral. A szörnyű mélység szélén. És trombita harsan, amikor megjelenik.

Hát persze, hogy a közönség tombolt a gyönyörűségtől! Hát persze, hogy valaki akkor, odafönt...

Úristen, gondolja most, csaknem négy évtized elteltével B., miféle iszonyatos partit játszottunk mi abban az időben?

Vagy lehet, hogy abban az egyetlen áruló szótagban – Én?! – már ott rejtett ennek a kései fölismerésnek valamilyen öntudatlan sejtése?

Még az uszoda előtt beugrik abba a presszóba, egy újabb jeges vodkára, annyira kiütött hátán és homlokán a verejték. Aligha csupán a hőségtől. Lám, a tenyere is izzad, pedig ez csak olyankor szokott, amikor valami miatt rossz a lelkiismerete.

Érdekes, eredetileg nem a Műsorirodán, nem az öreg bécsi artistán és Pincési Icán járt az agya. Honnan is indultak ki a gondolatai?

Persze, megvan. Andrea jutott az eszébe, megismerkedésük a kultúrházban. Mért éppen Andrea? Nyilván, mert a Lánchíd és a Margit-híd közti pesti Duna-partról talán halála napjáig mindig ő fog az eszébe jutni, ugyanúgy, ahogy a Csalogány utcáról meg a Várról Vera, a Jókai utcáról Panka, a Podmaniczky utca platánjairól Zsuzsa, a Lukács-fürdőről Kati meg Évi. Hányszor ültek és csókolóztak Andreával ott, a parti lépcsőkön meg a Parlament hátának oszlopai közt! Anélkül, hogy tudta volna okát, úgy indult el benne a villamoson arra utaztában egy gépies és megfoghatatlan képzettársítási folyamat, egy pillanatra bevillan egy arc, a gimnazista Andreáé, valahogyan azokhoz a bűjtatott filmreklámokhoz hasonlóan, amelyek abból állnak, hogy a mozifilmek két kockája közé helyenkint beragasztanak egy üdítő italról készült, de az emberi szem számára föl nem fogható, csak az elme által homályosan regisztrált felvételt, azzal a céllal, hogy az egyre szomjasabbá váló nézőnek első dolga legyen a szünetben meginni egy üveggel a tudtán kívül fejébe sulykolt üdítóból.

Andrea.

Akkor a közeli Népművelési Gimnázium utolsóelőtti osztályába járt; barna bociszeme, hátul fiúsrá fölnyírt, bronzos árnyalatú barna haja és szépen csengő szoprán hangja volt; melle sem nem túl nagy, sem nem túl kicsi; B. azon kapta magát, hogy a kórus vezénlyése közben újra meg újra órá téved a tekintete. Az, hogy Andrea meg őt bámulja az ének alatt, önmagában nem jelentett semmit, hiszen az énekkar minden tagjának az ő vezénlyő mozdulataira és fejintegetéseire kellett összpontosítania; mégis, volt a lány pillantásában, mint ahogy az éppen gyakorolt kórusműben is, valamiféle talányos többszólamúság. B.-t zavarba hozta, hogy hiába igyekszik megfejtetni, vajon rejlik-e az egyszerre kihívóan dévaj és őzikeszerűen rebbenékeny, sőt bizonyos mértékig akár szégyenlősnek is nevezhető tekintet mélyén egy személyesen csakis neki, B.-nek, tehát nemcsak a kar-nagynak szóló üzenet. Az viszont föltűnt neki, hogy mindig a lány hagyja el utolsónak a termet (holott kijelölt helye a dobogó közepe tájára esett), s hogy ilyenkor hozzá mindig jóval közelebb halad el, mint a többiek. Miért? Ösztönös vonzalomból? Magakelletésből?

Vagy afféle enyelgő férfiugratásból, nőisége erőpróbájául? Az igazi provokatív játékot a tűzzel B. majd csak négy évvel később ismeri meg, a Lukács-uszodában, amikor Karlovits Katinak sikerül őt és önmagát egyaránt megpörkölnie; ekkor azonban, a kultúrházi próbák végén még csupán gyanítja, hogy Andrea, ha kacérkodni próbál is, testi közelségével voltaképpen a lelkit igyekszik érzékeltetni, csak éppen szemérmesebb és tapasztalatlanabb annál, semhogy ennél több jelét adhatná készségének.

A gyanúból hamarabb lett bizonyosság, mintsem B. maga is képzelte volna.

Vannak az életben sorsdöntő pillanatok, amikor még akár egyetlen másodperccel korábban sem tudjuk, hogy azt fogjuk tenni, amit aztán önmagunk számára is teljesen meglepően teszünk, s még csak nem is okvetlenül olyasfajta prés hatására, mint amelyik azt az áruló „én” szótagot fakasztotta ki B.-ből Bárdoska Elemér magasságos színe előtt. Vannak egyéb prések is. Például a szerelem, amelynek külön törvényei vannak. Egyebek közt az, hogy az ember mindig akkor szeret bele valakibe, amikor erre szüksége van. A rokonszenvek és vonzalmak óriási tömegéből épp úgy nem válik szerelem, mint ahogyan a spermatozoidák több mint kilencvenkilenc egész kilencvenkilenc század százalékából nem szökken a világba új élet. Ahhoz, hogy a vonzalom szerelemmé fokozódjék, vagyis hogy a hormonális inger a szellemi tevékenység szintjére emelkedjék, be kell indulnia a lélek autoszugesztiós gépezetének, amely szakadatlanul újravetíti belső filmvásznunkra a kiszemelt társat és a vele kapcsolatos szívmengető képsorokat. Hanem ez a gépezet csak valamilyen testi vagy lelki hiány hatására (ha ugyan nem mindkettőre egyidejűleg) kész műköedésbe lépni. És sosem maga a tudatunk indítja el, hanem az az ismeretlen, az a minden tudatnál hatalmasabb Én, melyet a tudat mindig csak hézagosan képes tükrözni; az az Én, amely láthatatlan, mint a bábszínház drótokat rángató mestere, de melynek irányítására a tudat marionett-bábuként lódul mozgásba. Azt meg csak a legnaivabb, leggyermekdedebb néző képzelheti, hogy maga a tudat dönt a saját autoszugesztiója felől, vagyis, hogy a bábu magától táncol;

igaz, e marionett-báb nélkül hiába is rángatná drótjait a láthatatlan mester.

B. ebben az időben fejezte be egy-ideig-jobb-híján-megteszi viszonyát Luluval, a Kék Gitár pincéműjével, s még maga sem sejtette, de pontosan a fiatalságnak, üdeségnek és kulturáltságnak arra az aurájára éhezett, mely az énekkar közepén álló, ám mindig utolsónak és mindig közvetlenül mellette elhaladva távozó, bronzos-barna hajú, bocsiszemű gimnazista Andreából áradt. Az egyik próba végén a láthatatlan játékmester váratlanul megrántotta a drótot, s a B. nevű bábfigura a maga számára is megdöbbenő merészséggel utána szólt a lánynak, mielőtt az már éppen eltűnt volna az ajtó mögött: *Andrea, kérem, várjon még egy percet, beszélni szeretnék magával.*

Amennyire meglepte B.-t a saját szövege (mintha egy hasbeszélő-baba a művész távollétében észlelné, hogy megszólalt), annyira nem lepte meg Andreát, aki – mintha csak erre várt volna – már az első két szó után sugárzó arccal pöndörült hátra és lépett vissza a terembe, nem mulasztva el mindjárt ugyanazzal a mozdulattal be is csukni maga mögött az ajtót. B. egy pillanatra zavarba jött: jó, jó, a belső parancsot nemcsak végrehajtotta, hanem egyszersmind végre is hajtatta Andreával, de most mit mondjon? Hogyan folytassa? Mondja tán egyszerűen azt, hogy „kedves Andrea, tulajdonképpen nincs semmi mondani-valóm azon kívül, hogy maga tetszik nekem”? És ha a lány erre kineveti és a faképnél hagyja? (Még mindig így mondja, magában is: a faképnél, úgy, ahogy e kifejezést életében először, még Matvejka nénitől hallotta.) Vagy mondja talán, hogy „szívesen meghívnám egy kávéra”? No ne. Egyáltalán, miféle hangot üt meg az ember egy tizenhétéves diáklánnyal szemben? B.-nek Vera volt eddig az egyetlen olyan szerelme (no meg persze az a tanműhelybeli kislány), aki ehhez a korosztályhoz tartozott, de ennek már jónéhány éve; közte és Andrea között pedig mégiscsak több mint nyolc esztendő van.

Szerencséjére, mire Andrea, kezét háta mögé rejtve, szélesen, habár csak megjátszott magabiztossággal mosolyogva oda ért elé, a láthatatlan játékmester B. száján már megszólalt: *Andrea, magának a hangja is szép.* (Ez az „is”, ez jó volt, gondolta rögtön B.) *Érdemes*

volna külön foglalkoznom magával, ha maga is úgy gondolja. A lány zavarba jött, olyan ábrázatot vágott, mint aki módfelett csodálkozik; igaz, ez az arckifejezés inkább csak a megkönnyebbülést volt hivatva leplezni; illetve hát csodálkozásnak és megkönnyebbülésnek valaminek, teljességgel képtelen ötvözete volt ez; de B. ezt is csak most, hatvanhárom esztendősen, a jeges, citromos vodkát szürcsölve érti meg, ahogy a jelenet megképzik előtte; akkor még, az elutasítástól való félelmében tüstént hozzátette: *Már úgy értem, a hangképzésével;* ám ebben a pillanatban olyan árulkodóan borús árny suhant át a lány arcán, hogy B.-t a boldogság határtalan mámore töltötte el. *Például,* folytatta szinte megrészegülten B., *amikor azt a hosszan kitartott „jó”-t énekli a végén... úgy értem, azt a hosszan kitartott gé-t, aminek a szövege a „jó”... akkor próbálja meg egy kicsit jobban előrecsücsöríteni az ajkát, meglátja, sokkal szebben szól majd úgy. Na jöjjön,* vegyük újra ezt a részt, *ha van kedve rászánni még öt percet, jó?*

Andrea lehunyt szemmel lépett egészen közel hozzá, s előrecsücsörített ajakkal, pontosan a gé-magasságon, énekben válaszolt: *Jóóóó!* De nem tudta a hangot előírás szerint hosszan kitartani: B. előrecsücsörített ajka lezárta az övét.

De még milyen jó, mondta végül prózában Andrea, amikor csókjuk, az első csókjuk abbamaradt; s odahajította a fejét B. mellére.

Ez is elszállt, s ez is megmaradt, gondolja B., miközben int a pincémőnek, hogy fizetni szeretne. Elszállt és megmarad, mint minden. Mert az idő az nem egy folyamat, nem bizony. Csak a mi gyarló érzékszerveinkkel fogjuk föl annak. Az idő, kérem, tömb.

Ezt pontosan tudja. Pontosabban tudja bárminél. És bárkinél.

Az idő: tömb.

Amikor hetvenegyben, ki tudja hány év múltán, először találkozott újra Karlovits Katival, megbeszélték, hogy ők ketten egyszer majd megint, úgy, mint azelőtt, mint valaha... Karlovits Kati akkor, a válása után, éppen Széplakra készülődött, a szüleivel meg a kislányaival. *Utána, ahogy hazajöttünk, fölhívlak,* mondta. És ő, B., három nappal e beszélgetésük után, a *Jákob Lábánnál* első taktusait komponálva

egy hajnalon, egyszercsak úgy érezte, aznap baj éri Katit. Le kellett tennie a tollat, kottát, ott kellett hagynia a zongorát. Úgy érezte, megőrült. Mi az, hogy ma baj éri Katit? Miért érné? Hol érné?

A telefonhoz lépett, föltárcsázta a Karlovits-lakást. Hagyta, hogy a készülék tizennégyszer kicsöngjön. A vonal túlsó végén nem jelentkezett senki. Hát persze, mindnyájan Széplakon vannak. Fölhívta a tudakozót: milyen számon érhetné el a széplaki Karlovits-villát? Sokat kellett várakoznia, de végül megmondták. Hívta a megadott számot. Karlovits Kálmánné vette föl a kagylót. *Katit? Rögtön adom.* B. megkönnyebbült. Nincs semmi baj.

Mi van, törzsfőnök? Mi a hézag?

Egek, mit mondjon most neki? Hogy rossz érzése támadt? Hogy félti? Hogy azt érezte előbb, teljes élességgel: Katit ma baj éri?

Édesem, mondta, vigyázz ma nagyon magadra. Jól nézd meg, merre mégy, front van.

Miért ezt mondta? Miért éppen azt, hogy „merre mégy”? Hiszen azt sem tudta akkor, Kati egyáltalán el akar-e menni bárhová is a nyaralóból. De ezt mondta. Valaki játékmester ezt diktálta neki. „Jól nézd meg, merre mégy.” *De nagy marha vagy te, törzsfőnök*, nevetett Kati.

Hogy aztán merre ment? A bolt felé, az országúton, biciklin. Tejért. Mert azt elfelejtettek venni a szülei a két kislányának.

Ott az országúton ütötte el és gázolta halálra egy teherautó.

Az idő egyetlen tömb, amely nem lesz, nem is volt, hanem *van*. De hiába lát bele néha az ember, hiába érzi meg egy-egy fenyegetését, megváltoztatni hogyan is tudhatná azt, ami maga a létezés?

Te Kasszandra, mondta neki tavaly Marika azután, hogy ő egy reggel figyelmeztette: nagyon vigyázzon és taxin jöjjön haza, mert álmában egy kezét látott, amint a villamoson belenyúl az asszony kékításkájába; aztán a figyelmeztetés délutánján csakugyan kilopták Marika táskájából az aznap fölvelt teljes honoráriumot. A villamoson.

Andrea mellett nem kellett Kasszandrának lennie ahhoz, hogy tudja: ez a szerelem sem fog örökké tartani. Melyik tizenhét éves lány

tart ki egy életen át az első mellett? Ha a történelem nem siettet elválásukat, akkor is régóta vége volna annak a de-mennyire-jónak.

Hanem bárhogy is, az a két év gyönyörű volt. Andrea ezért tér vissza időnkint még most is, harminchat év után is B. álmaiban. Mindig úgy, tizennyolc évesen, mint amikor utoljára látta. Pedig azóta éppen háromszor annyi idős lett, bronzos árnyalatú barna haja bizonyára megőszült, habár ez nem tudható teljes bizonyossággal: Ofszájd, aki egy ízben Torontóban koncertezvén összefutott vele a hangverseny utá és fölugrott hozzá – hozzájuk – a Bathurst Streeten, azt mondta utána róla, hogy elhízott és szemlátomást idegesítően rosszul él a férjével, de a haja, az olyan, mint régen. Még hogy olyan, mint régen! Nagy ökör vagy te, Ofszájd. Nyilván festeti. Az álomban persze mégis mindig ugyanolyan, mint volt annak idején. A haja is, ő maga is.

B. nem szeretné máshol viszontlátni, mint álmaiban. Vagy mint emlékeiben. Ahogy visszapöndörül a kultúrterem ajtajából, még mit sem sejtve a Bathurst Streetről. Ahogy az ajkát csücsöríti: *Jóóóó!* Ahogy előtte halad Csikóvárálja felé menet a keskeny, egyszemélyes ösvényen. Ahogy az Oszoly-csúcs szikla-karosszékében ülve azt mondja: *Nekem való vagy, tudod-e?* Ahogy özvegy Scheibelnénél, az albérletben ő maga kéri, hogy többé ne érjék be pótmegoldásokkal. És ahogy azokban az október végi napokban – – –

Annak az október végi napnak az estéjén, amelyiken B. Ofszájddal együtt csatlakozott a délután két órára meghirdetett tüntetéshez, Andreának kórusfelvétele lett volna a Rádió 6-os stúdiójában. B. még büszke is volt, hogy a hangképzésre vonatkozó tanácsai és néhány különóra révén Andrea a Rádió énekkarába is bejutott. De a fölvonulás során nem Andreára gondolt, még akkor sem, amikor a menet mindössze egy saroknyira haladt el Sommerék Vadász utcai lakásától; *Tiszta Pártot!* – ordította Ofszájddal együtt torkaszakadtából, véges-telen végig a Bajcsy Zsilinszky úton, majd a Szent István körúton, és megrökönyödve hallott egészen más jellegű hangokat a tömegből. A Margit-híd budai hídfőjénél a Bem tér felé lekanyarodva pillantotta meg az erkélyen (vagy tán egy ablakban? B. már nem tudja pontosan)

az első olyan nemzetiszín zászlót, amelynek közepéből kivágták az akkori címet. B.-nek rossz érzése támadt: hát a szocializmussal van ezeknek bajuk? Nem a kisajátítóival? B.-nek, miközben szórakozottan zsebre vágja a visszajáró aprót, keserűen el kell vigyoroznia önmagán, önmaga akkori gondolatain. Igen, itt volt az az első lyukas lobogó, innen egy saroknyira, ő pedig itt került szembe először a kérdéssel, hogy végtére mit akar ez a lázas tömeg, s mit akar voltaképpen ő. Emlékszik, akkor bökte könyökével oldalba Ofszájd, s mondta ki a prófétikus szentenciát: *Ebből még fene nagy rumli lesz, meglátod.*

Aztán a Bem tér. Veres Péter szónokol, nem hallani, mit. Aztán újabb jelszavak, üvöltözések. Végül ismét nekilődül a tömeg, vissza a hídon Pestre, ezúttal a Parlament elé.

Majd a hosszú-hosszú, véget érni nem akaró toporgás. A tér kialvó lámpái. Az újságokból sebtiben készített fidibuszok kísérteties világa. És – végre-valahára – Nagy Imre az erkélyen. Elvtársakat mond, lehurrogják. Magyar testvéreimet mond, megéljenzik.

A zsúfolásig tele tér túlsó végén, a Földművelésügyi Minisztérium eltöt teherautók tűnnek föl, valaki megafonon beleordítja a tömegbe: *A Rádiónál lőnek!*

Te jószágos Isten, futott végig ebben a pillanatban a jeges rémület B. hátgerincén. Andrea!

Szevasz, Ofszájd, most rohannom kell, majd reggel fölhívlak, vetette oda a barátjának, s már rohant is hanyatt-homlok a Kossuth-szobor mögötti telefonfülkéhez, hogy föltárcsázza Andreáék számát.

Andrea? Öt perce sincs, hogy elindult. Miért? Csak nincs valami baj? Sommer Lajosnéra, Andrea mamájára egyszeriben átragadt az ő idegessége. A háború óta először érintette meg az özvegyet az a fajta rettegés, amely minden zsidó család minden tagjának szinte személyes ismerőse, mondhatni élettársa volt a negyvenes évek első felében. Sommerné férje, Andrea apja, Sommer Lajos bőrgyári tulajdonos-vezérigazgató munkaszolgálatosként pusztult el valahol a keleti fronton, posztját negyvenötben, a náci és nyilas csapatok kiűzetése után az asszony foglalta el, de a gyárat két esztendő múltán államosították,

Sommer Viviennek pedig útilaput kötöttek a talpára. Az özvegy ezek után szerényke nyugdíjából és német nyelvleckék adásából tartotta fenn így-úgy magát, valamint a nyolcvanhoz közelítő édesanyját és Andreát. De németül tanulni abban az időben vajmi kevesen akartak; Vivien asszony kénytelen volt hát, persze csak a legnagyobb titokban, angolórát is adni, hogy a család valahogy megélhessen. Vagyis Sommernének minden oka megvolt, hogy ugyanolyan megvetéssel szemlélje az ország új urainak *grasszálását*, mint korábban Vera anyja a Konyárcsikékét, s akárcsak Vera anyja, ő is a pokolba kívánta az új urakat. Most mégis riadalom költözött a szívébe, részint mert B. izgatott hangjából megértette, hogy Andreát a Vadász utcából a Rádióhoz vezető útján veszedelem fenyegeti (vagy legalábbis fenyegetheti), részint mert ez országos fölfordulást is jelenthetett, olyat, amilyent egyfelől a lelke legmélyéből kívánt, másfelől viszont egy ilyen fölfordulás azzal is járhatott, hogy az egész elmúlt évtized minden gyalázatáért megint a zsidókat teszik majd felelőssé. B.-t nem szívelte különösképp, részint mert sejtette, hogy Andrea és közte a lelkieknél szorosabb a kapocs, ami egy gimnazista lányra nézve fölöttébb kínos komplikációk lehetőségét rejtette magában, részint, mert nevetségesnek tartotta azt a naivitást, amellyel B. megpróbálta elhitetni magával, hogy a népi demokráciának elkeresztelt társadalmi berendezkedés – minden túlkapás és visszaélés ellenére – magasabb rendű annál, mint ami az országban negyvenötötől két-három évig kialakulni látszott. *Hogy lehet egy ilyen okos fiú ilyen csacsi*, mondta egyszer B.-nek, aki akkor nem válaszolt, csak gondolatban reakciósozta le az asszonyt, de most, strandtáskástul tápáskodva föl a presszó asztala mellől, kénytelen belátni, hogy abban az időben csakugyan szerfölött ostobán mérte föl a szocializmusnak nevezett politikai és gazdasági képződmény esélyeit.

Sommerné kérdésére, hogy csak nincs-e valami baj, B. akkor, október huszonharmadikán este, a Kossuth-szobor mögötti telefonfülkében nem válaszolt, nehogy időt veszítsen; villámgyorsan helyére akasztotta a kagylót, s máris nyaka közé kapta a lábát, hogy talán még sikerül utolérnie Andreát, aki mindig gyalogszerrel tette meg az utat

a Vadász utcából a Rádió Bródy Sándor utcai épületéig. Nem volt könnyű átfurakodnia-taszigálódnia az embersűrűn; igazából csak akkor lendülhetett kedve szerint való futásnak, amikor már túljutott az Alkotmány utca torkolatán, ott ugyanis már oszladozott a nép, hogy a Rádió felé vegye útját, jelen lenni egy ekkor már történelminek sejthető est ígéretes csúcspontjánál – szemben B.-vel, aki azért loholt lélekszakadva, hogy Andreát, aki még nem tudhatott a Rádiónál zajló fegyveres csetepatéről, valamiképp visszatartsa, nehogy a lövöldözés közelébe jusson. (De vajon kik lőnek? Mivel lőnek? Hisz ez azt jelenti, hogy miközben az egyetemisták és írók szervezte tüntetésre figyelt az egész város, valahol valakik már gondoskodtak fegyverről és lőszerről, bevenni a Rádiót; hacsak nem éppen ennek épületéből lövik a kapu előtt fegyvertelenül összegyűlt és petíciót beolvastatni kívánó embereket... De hisz ez így is, úgy is polgárháború, ami borzasztó; nem, nem, ők nem ezt akarták, nem így akarták, nem azt, hogy vér folyjék!)

Újabb teherautó száguld szembe az Alkotmány utcán, platóján kibontott nemzetiszín trikolor a közepén lyukkal, overállos férfiak és diákok kiáltozzák a járókelőknek, meg az Országház felől a Bajcsy Zsilinszky út felé tartóknak: *A Rádióhoz! A Rádióhoz, emberek! Lövik a népet!*

A Kossuth tér felől szállingózó csoportok futólépésre váltanak át, de B. ezt már csak a válla fölött hátrapillantva látja: ő már jóval előttük szalad, már rá is kanyarodik jobbra a Bajcsyra, jajistenem, csak még utolérjem Andreát, édes jó Istenem, add, hogy még utolérjem, de hát ebben a fölfordulásban Andreának is lehetne annyi esze, hogy – rádiós „diszpó” ide vagy oda – ne akarjon ma danászni a 6-os stúdióban; egyáltalán, ki lesz a 6-os stúdióban, mire a kórus a dobogóra lépne; nem is, hogy ki lesz, de mi lesz; lehet, hogy civil fegyveres felkelők és államvédelmi katonák tűzpárbaja szolgáltatja a muzsikát a Kodálydalok helyett... Andrea, Andrea, állj meg, fordulj vissza!

Pontosan a Bazilika háta mögött érte utol a lányt, aki – látszott – egyre tévőbben lépked az erre-arra robogó, föllobogózott teherautók láttán, de még mindig a Rádió irányába. B. hirtelen elébe került, átölelte, görcsösen magához szorította, *vissza, vissza, zihálta*, de

annyira kifulladt, hogy többet nem bírt szólni, Andrea tágra nyílt szemmel meredt rá, *te meg hogy kerülsz ide*, de B. csak annyit volt képes kinyögni, hogy *hála az égnek, megtaláltalak*; Andrea nem egészen értette, mi ütött B.-be, csak most derengett föl elméjében az, ami amolyan halvány gyanúként félig már kezdett benne, habár elég bizonytalanul, kirajzolódni, *forradalom van?* – kérdezte, B. meg bólintott, miközben azt mondta, *nem tudom, de most hazakísérlek*. Andrea még habozott, *de akkor engem kirúgnak a kórusból*, motyogta nem túl nagy meggyőződéssel; *rendben van, kirúgnak, de legalább nem puffantanak le*, felelt B. és erélyesen belekarolva a lányba, elindult vele hazafelé.

A pongyolában szembe rohanó Sommernéba a Vadásztanya vendéglő előtt botlottak bele. Az asszony előbb szinte hisztérikus hévvel magához ölelte a lányát, majd életében először megsimogatta B. fejét, *köszönöm, nagyon köszönöm*, mondta, *az előbb telefonáltak a Rádióból, hogy elmarad a mai felvétel, Úristen, már azt hittem, elkéstem...* B. és Andrea kétfelől belekaroltak, úgy támogatták vissza a Vadász utcába, miközben oda hallatszott a Bajcsy Zsilinszky úton végigdübbörgő egyik teherautóról a megafon rekedtes-torz harsogása: *A Rádióhoz! A Rádióhoz! Az Astoria szállónál mindenki kaphat fegyvert! Aki magyar, velünk tart!*

Andreáék házának kapuja előtt megálltak, mindhárman egy kissé esetlenül és tanácstalanul, hogy most aztán mi legyen, hogyan tovább. Sommerné egyszercsak azt mondta, *jöjjön, aludjék nálunk, magáról tudják, hogy baloldali, lehet, hogy keresni fogják*, és B. úgy érezte, özvegy Sommer Lajosnénak, anélkül, hogy tudna róla, glória jelenik meg a feje fölött, s még akkor is övezi, amikor fölérvé a lakásba, az asszony ellentmondást nem tűrően közli a B. pusztá látványára is elsápadó nagymamával, hogy a fiú ma éjjel, sőt, ha szükséges, a következő éjszakákon is ott fog aludni náluk.

Azok a napok, illetve hetek egyszerre hoztak B.-nek reményt és szorongást, szerelmi boldogságot és egy egész életen át sajgó sebet.

A Sommer-lakás két szobája közül az egyikben a mama aludt a

nagymamával; B.-t Andrea szobájában szállásolták el. Az apró termeltű, kontyos, a lakásban örökké sértett ábrázattal járó-kelő nagymama kézzel-lábbal tiltakozott a fölháborító erkölcstelenség ellen; ez, mint mondta, abszolúte tűrhetetlen egy jó családban, amely valamit is ad magára. A lefojtott hangú vita, melyet az öregasszony a lányával kint a konyhában folytatott, minden szordínós mivolta ellenére is behalatszott, *nem hagyom az unokámat kompromittálni, nem és nem*, hajtogatta konokul a nagymama, *szegény apád sem engedett volna ilyesmit, és a te Lajosod se tűrte volna ezt*; most edénycsörömpölés nyomta el a következő szavakat, majd Sommerné hangja szüremlett be: *rendkívüli idők, igazán megérthetnéd, vagy tán elfelejtetted, hogy negyvennégyben nekünk is...?* De a nagymama semmiféle időket nem tartott elég rendkívülinek ahhoz, hogy viktoriánus habitusából engedjen, ragaszkodott elveihez, és nem győzte követelni, hogy B., ha már mindenképpen náluk kell hálnia, a konyhából nyíló cselédszobában töltsze az éjszakát, *de még most sem értem, minek kellett a nyakunkra hoznod ezt a nyikszlit*. Csakhogy a cselédszobában nem volt sem ágy, sem heverő, de még helye sem akadt volna, Sommer Vivien ugyanis ezt a kamrácskát rendezte be amolyan családi emlék- és lomtárnak, itt tárolta a bőrgyár egykori levelezéséből az általa fontosnak vélt iratok vaskos dossziékba gyűjtött másolatait, s B., miközben kilép a presszóból a korai kánikulába, elmosolyodik, mert eszébe jut, mi lenne, ha ezek ma is megvolnának, s Andrea egy szép napon hazaállítana Torontóból, hogy visszaigényelje magának az üzemet, ha másért nem, hát pusztán azért, hogy megszabaduljon a férjétől. Fura egy helyzet volna, nem vitás. Vajon tudnák-e ott folytatni, ahol harminchat éve abbahagyták? És mit szólna egy ilyen, az ősködből felbukkanó harmadikhoz Marika?

Különben is, hallatszott be Sommerné hangja a konyhából, *ezek nemcsak rendkívüli idők, hanem egész egyszerűen más idők, mint a te lánykorodban, vagy akár az enyémben, értsd meg végre, mama*. Újabb edénycsörömpölés, csupán annyit hallani, hogy a nagymama megpróbálja túlrikácsolni, szavai azonban kivehetetlenek, aztán az edények elhallgatnak, és az öregasszony tirádájának épp csak az utolsó része

hatol át az ajtón: *egy szó mint száz, te is belezüllöttél ebbe a züllött világba, Vivien, neked a lányod jóhíre smafu, szégyeld magad!* B. összemosolygott Andreával, a lány pedig fölkelt, kinyitotta a konyhaajtót és szelíden kiszólt rajta: *Csavad le magad, nagymama! Másfél éve a szeretője vagyok, jó reggelt!* Amikor visszacsukta az ajtót, B. átölelte és megcsókolta, a Sommer-lakásban most először. Csókjuk még tartott, amikor Sommerné berontott, *gyorsan, segítsetek, a nagymama elájult;* ők kisiettek a konyhába, ahol a nagymama roppant buzgalommal alélkodott; B. a hóna alatt, Andrea a lábánál fogva fölemelte és a szobájába cipelte, miközben a megváltozott idők szerencsétlen áldozata kétségbeesve húzogatta le a térdéről rakoncátlanul föl-fölcsúszeni akaró gyapjúsoknyáját.

Ezen az éjszakán Andrea először lett úgy B.-é, hogy nem kellett rejtőzködniük és titkolózniuk, külön-külön lépve be a Markó utcai kapun a Scheibelné-féle albérletbe menet, majd ugyanúgy is lépve ki onnan; csupán arra ügyeltek összebeszélés nélkül is mindketten, hogy gyönyörükkel most már ne bolygassák a fölmenők nyugalmát, ha ugyan nyugalomról egyáltalán beszélni lehetett azon az éjszakán.

B.-t sem csak a lány odaadó teste tartotta izgalmi állapotban. Andrea már régen aludt, amikor ő még mindig nyugtalanul forgolódott az idegen ágyban, idegen ágyneműk közt, idegen viágban. És most nemcsak a Sommer-lakás ódonul sötétbarna hangulata volt idegen a számára, hanem a kinti nyugtalanító eseményeké is. Fegyverropogást, igaz, nem hallott, de maga a tény, hogy itt nem tudni miféle erők szabadultak el, s hogy ez végülis jó-e, vagy rossz, nem engedte elaludni, csak valamikor hajnal felé. Arra ébredt, hogy Andrea egy bögre tejeskávét meg egy vajaskenyeret tesz oda neki az asztalra. A másik szobából áthallatszott a rádió hangja. A *Parasztbecsület*, mondta Andrea. *Reggel óta már vagy tizedszer. Hír viszont semmi.*

B. kipattant az ágyból, azon meztelenül, ahogy belebújt (hiszen a pizsamája is a Markó utcában maradt), befalt egy harapásnyit a vajaskenyérből, gyorsan magára kapkodta ruháját, s átkopogott Sommernéhez, hogy átmehet-e a szobán és használhatja-e a telefont.

Az utolsó pillanatban hívsz, mondta Ofszajd. *Már az előszobában voltam. Kerestelek, merre kódorogtál?*

Ofszajd az Írószövetségbe készült; mint mondta, oda tartanak a többiek is a zeneművészekéből, *azt beszélük, az írónál van a vezérkar, minden teljesen rendben van, Gerőéknek kampec, most majd lehet igazi szocializmust csinálni, gyere gyorsan a Bajza utcába te is, na szevasz, rohanok.*

B. megkönnyebbült. Ha arról van szó, hogy igazi szocializmus legyen, abban ő teljes szívvel benne van, még akkor is, ha emennek mikéntjéről sohasem voltak pontos elképzelései, mint ahogy ma, a Margit körút fényárjában hunyorogva sincsenek. Aztán a következő napokban már kitetszett, hogy Ofszajd derűlátása épp olyan megalapozatlan volt, mint amilyen meddő azoknak a diákoknak és munkásoknak a lelkes küzdelme, akiket csak az az egyetlen dolog érdekelt, hogy az idegen megszállóktól megszabadítsák az országot. Ma már, gondolja a harminchat évvel idősebb B., nagyjából látható, hogy az a gyönyörűségesen tiszta forradalom, melynek akkoriban katonájául (azaz, legyünk őszinték, inkább szurkolójául) szegődött, kétféle ellenforradalomnak, egy jobb- meg egy baloldalinak satupofái közé szorítatván, eleve bukásra volt kárhoztatva. Ha az idegen túlerő nem tiporja le, akkor nem azok állítják előbb félre, majd az akasztófa alá Nagy Imrét és társait, mint akik végülis tették, hanem a barikád túlsó oldalán állók.

B.-ben ezek a napok valamilyen tudathasadásos állapotot idéztek elő, s ha nagyon őszinte akar lenni magához, be kell vallania magának, hogy ez a furcsa tudathasadás a mai napig nem állt ki belőle. Nem mintha nem kívánta volna maga is a pokolba az egész tömeggyilkos felső pártvezetést és külhoni parancsnokait; de nem volt másképp azzal a csőcselékkel sem, amely – a dugattyú-elv mechanizmusa szerint – egy másik irányú mészárlásba fogott volna bele máris. B. nem felejtette el a Rákóczi úton sereglő tacepaókat, melyek az öngyilkossá lett Teleki Pál miniszterelnök példájának követésére szólították föl a forradalmi kormány elnökét, nem felejtette el a lincselőket, sem az agyonlőtt kiskatonákat a Köztársaság téri pártszékház előtt (ahová

parancsnokaik őket figyelemelterelésül kivezényelték, miközben ők maguk mindenféle padlásteremen és átjárókon keresztül kereket oldottak), nem szólva azokról, akik öt nappal korábban a Kossuth téren több száz fegyvertelen ember, köztük számos gyerek életét kioltották, s akiknek kilétét a mai napig csak gyanítani lehet, tudni nem... Két véglet, de egyetlen egy és oszthatatlan nemzeti tragédia.

B., Ofszajd és Tótkovács Gyszi azokban a napokban fullajtárfeadatokat látott el, például nemzetőröket kértek a rendőrfőkapitánytól az Írószövetség védelmére, mert felelőtlen behatolók érkeztek szinte félóránként, hogy baloldaliságuk miatt nekiessenek a fölkelés szellemi előkészítőinek, ugyanazoknak, akiket később mások a bukás után jobboldaliság címén csuktak lakat alá. De időnkint a Sommer családot is el kellett B.-nek látnia, már jóval pitymallat előtt sorba állva a Bajcsy Zsilinszky úti pékségnél, pontosabban a Kálmán utcában, hogy délután kettőig az egész háztömböt megkerülve, a Vadász utca, majd a Báthori utca felől valahára el lehessen jutni a még meleg kenyerek megváltó közelébe. B.-nek eszébe ötlik, hogy egyszer a Liszt Ferenc téren, a főiskoláról kijövet egy feltört élelmiszerboltot látott, amely jelenség meglehetősen ritkaságszámba ment, hiszen még a város különböző pontjain elhelyezett becsületekasszákat sem emelte el vagy rabolta ki senki. Hogy kik törték fel az üzletet, nem lehetett tudni; az emberek mindenesetre siettek élni a lehetőséggel és hurcoltak a boltból ezt-azt, amit éppen kiválasztottak és amennyit elbírtak; B. egy malomkerék-forma trappista sajtot vett magához és vitt el Andreáéknak, ahol kirobbanó lelkesedés fogadta a nem várt zsákmányt, csak a most is sértődött nagymama zárkózott el mindennemű öröm nyilvánításától, így próbálva érzékeltetni, hogy a família nem szorul rá ennek a *nyikszlinek* a segélyeire.

Napközben időnkint haza is el kellett ugrania B.-nek, hogy tisztát váltson; november másodikán pedig már konszolidálódni látszott a helyzet annyira, hogy végleg vissza is költözzék a Markó utcába. Ott ébredt november negyedike reggelén az ágyúdörgésre.

Hoppá, cövekel le B. hirtelen az Irgalmas-rendiek kórházánál, hiszen az a kaland a malomkeréknyi trappistával nem is a szovjet

intervenció előtt, hanem utána esett meg vele! Úgy van, hiszen – most már világosan emlékszik – ügyelnie kellett a Paulay Ede utcától a Nagymező utcán át a Vadász utcáig menet, hogy a keresztutcáknál egy nyúl fürgeségével, ráadásul meghajolva ináljon egyik saroktól a másikig, mert itt-ott ferde szemvágású kalműkök, üzbegek és tatárok eresztettek egy-egy sorozatot minden gyanúsán mozgó emberalakra. Hiába, több mint egy harmad évszázad alatt sok minden kikopik az emlékezetből.

De nem minden. Például a rókafejú – és eredetileg is Fuchs névre hallgató – Forgó Róbert ügyvéd urat sem fogja elfelejteni soha.

Forgó Róbert valaha Sommer Lajos gimnáziumi osztálytársa volt. A háború után, amikor véglegessé vált, hogy Sommer Lajos soha többé nem jön haza, egyre többször látogatott el a Vadász utcába. Előbb csak ügyvédje és vállalati jogásza, majd szeretője is lett Andrea anyjának, de még szeretői minőségében is ragaszkodott ügyvédi tiszteletdíjának rendszeres folyósításához. A nemi tekintetben régóta éhező és már meglehetősen korán a kapuzárás pánikjában élő Sommer Viviennek nem volt ez ellen kifogása, csak azt követően, hogy a család sanyarú helyzetbe került. Ekkor kénytelen volt bejelenteni, hogy anyagi gondjai miatt nem tud ügyvédet tartani, csak szeretőt, s el volt készülve rá, hogy Forgó doktor ezek után veszi a kalapját és odébbáll. Az ügyvéd azonban nem azért volt ügyvéd, hogy azt tegye, amit várnak tőle: egy ideig Sommer Lajos könyvtárának még el nem adott becsesebb darabjait kérincselte el, természetesen csak úgy barátságból, a világért sem utalva vagy akár csak célozva is rá, hogy ezekre szerelmi szolgálatainak fejében tart igényt, de Sommer Vivien nagyon is tisztában volt a maga függő helyzetével és azzal, hogy néhai férje könyveinek elajándékozásával voltaképpen Forgó Róbert doktor férfiúi kegyeit vásárolja meg. A könyvek vészes ütemű fogytával Sommer Lajosnét mind erősebben fojtogatta annak szorongató előérzete, hogy rövidesen búcsút kell mondania a testi gyönyörök korszakának; ekkor azonban az ügyvéd váratlanul azzal a meglepő közléssel állt elő a saját Lázár utcai lakásának hálószobájában, hogy az asszonynak egész kis vagyunkája van egy zürichi bankban, el kéne menni érte és

ott, Svájcban új életet kezdeniük, együtt. Sommerné, aki az ágyból föltápáskodva éppen a harisnyáját húzta föl, hitetlenül meredt a magának anyaszült meztelenül éppen italt keverő férfira: miféle vagy-on?! miféle bankban?! (*Elképzelem a mamát, számolt be B.-nek anyja lelkesen bizalmas vallomása után Andrea, amint ott ül az ágy szélén, az összegyűrt lepedőn, fél pár harisnyába öltözve, és azt hiszi, hogy Robi bácsi begolyózott.*)

Nem, a rókafejú és minden hájjal megkent Robi bácsitól a begolyózás igen távol állt. Ha valaki, hát ő aztán mindig pontosan tudta, mit kell tennie, s mint valami sakknagymester, úgy számított ki előre minden egyes lépést, még hosszú távra is. Ezen az estén, ötvenhat nyarán, a Rákosi Mátyás bukását követő héten, meztelenül, kezében a kikevert itallal, a sikeres és magabiztos emberek gúnyosan fölényes mosolyával közeledve a második fél pár harisnyáját a levegőben gyűrögető asszonyhoz, nem a kérdésre felelt, hanem azt mondta: *nyár ide, nyár oda, egy úrinő harisnya nélkül egy tapodtat se tesz, nemde?* – amire Sommer Vivien fölpattant az ágyról, és ráripakodott: *Hagyd a hülyeségeidet, Fukszikám! Mi ez a zürichi bankizé? Beszélj!*

Kitűnt, hogy a sakknagymester, még Sommerné üzemi jogászként, fiktív számlákkal manipulálva és a gyárnak Sommer Vivienbe reménytelenül szerelmes könyvelőjét még le is pénzelve, csakugyan egész vagyont utaltatott át Zürichbe negyvenöt nyara és a gyár államosítása közt eltelt időben. Csak azzal az egyetlen bökkenővel nem számolt annak idején, hogy Sommerné svájci frankjaihoz hosszú évekig nem lehet majd eljutni Budapestről.

Attól kezdve, hogy „Fukszikám”-tól tudomást szerzett a zürichi bankszámláról, Sommer Vivien szinte szárnyalni kezdett; *innen el kell menni* szövegű korábbi ernyeteg sóhajtozásait a *készüljetek, nem fogunk örökké itt rostokolni* egy fokkal harciasabb indulója váltotta föl, s a korszak szemlátomást kegyeibe fogadta a valósággal megifjodó asszonyt: az országban egyre nagyobb lett a lázongás, a magyar politikusi élgárda még moszkvai főnökeinél is merevebben őrizte parancsuralmi helyzetét, s az is kiderült, hogy ezek az emberek ártatlan honfitársaik ezreit kínoztatták vagy éppen gyilkoltatták meg

negyvenkilenc óta hamis vádak alapján. Egymást érték a Petőfi-köri fiatalok új utakat meghirdető-követelő vitái, melyek csupán a hatalom legfelső ormain ücsörgőkre nem voltak hatással. Érelleődött a robbanás, de hogy ekkorát fog szólni, azt október huszonharmadika estéjéig még csak nem is sejtette senki.

Andrea ezekben a hónapokban többször is elsírta magát két ölelés között B. Markó utcai albérletében: *A mama és Robi bácsi engem is el akar vinni a nagymamával együtt külföldre; az Istenért, ne hagyd, vegyél feleségül, könyörgök*, de hát B. hogyan is vehette volna, s főleg miből tarthatta volna el? Kezdő zeneszerzőként, egy énekkar szerény oktatójaként épp csak annyit keresett, hogy kifizethesse Scheibelnének a havi lakbért, s népbüfékbe járjon egy-egy tök- vagy babfőzeléket bekapni. A tetejébe azokban a hetekben, ötvenhat november közepe és vége táján jórészt a Vadász utcában kosztolt, míg csak meg nem elégelte az oda el-ellátogató Forgó doktor gunyoros megjegyzéseit azokról a művész-széplelkekről, akik soha életükben nem lesznek képesek egy feleséget eltartani. Ettől kezdve B. elmaradt a Sommerlakásból, Andreával telefonon beszélt meg, mikor menjen érte a kapujuk elé. Sommerné féltette a lányát: még javában folytak az utcai harcok, a Vadász utca és a Báthori utca egyik-másik házának tetején is védtek állásaikat a felkelők, s a megszállók tankjaiból is értelmetlen gépfegyver-sorozatok kaszáltak itt-ott a járókelők közé, tehát még a közeli Markó utcáig eljutni is kockázatos vállalkozásnak rémlett; de Andreát nem lehetett visszatartani, sőt a külföldre hurcoltatás esélyének baljós növekedtétől reszkető lány végül már minden délutánját és estéjét B.-nél töltötte, egyszer-egyszer ott is hált meg nála. Ölelései mind görcsösebbek és szenvedélyesebbek lettek, mintha egy életre magába akarná olvasztani B.-t, és B.-t is rossz előérzet járta át, elvégre ami a nyáron Sommeréknek még csupán afféle tétova óhaja volt, az most azonnal megvalósítható lehetőséggé vált, hiszen híre ment, hogy nyitva a határ, s az emberek tízezrével menekülnek Ausztriába.

B.-nek most, az Üstökös utca és a Frankel Leó út sarkán haladtában hirtelen eszébe jutnak a korabeli híradó-fölvételek, melyeket éppen itt készített egy külföldi tudósító a Bécsi út felé tartó, fiatal férfiakkal

teli platójú teherautókról, s röstellkedve kénytelen megállapítani magában, hogy a történelem pontosan úgy zúgott el mellette akkoriban, mint ahogy azok a teherautók a filmfölvevő gép lencséje előtt; hiszen szurkolt ugyan azokban a hetekben a munkástanácsoknak, de nem tudta eldönteni magában, hogy az új pártvezetés végül is jót hoz-e az országnak, vagy rosszat, s egyébként is jobban izgatta őt ekkor az, ami Andreához fűződő szerelmét fenyegette. Amikor Tótkovács Gyuszi, aki előzőleg a fegyveres harcokban is részt vett, egy nap közölte vele, hogy szerzett egy sokszorosító gépet, és fölszólította őt, hogy készítsenek együtt röpiratokat a Kádár-kormány ellen, B. nemet mondott, mégpedig nem gyávaságból, hanem mert valóban nem tudta, mi volna az adott helyzetben a követendő út. Tótkovács Gyuszival szemben ő inkább arra hajlott, hogy azt higgye: az új kormányzat megerősödésével érhető el a legbiztosabban, hogy az idegen csapatok elhagyják az országot. Tótkovács Gyuszi tömören azt mondta erre, *öregem, neked szalma van az agyad helyén*, és faképnél hagyta. B. ma kénytelen elismerni, hogy valóban szalma lehetett akkor az agya helyén, másfelől nem tudja, Tótkovács Gyuszi mit ért el a röplapjaival azon kívül, hogy néhány évet – a hatvanhármas amnesztiáig – a hűvösön kellett eltöltenie, azt is úgy, hogy előbb halálra ítélték.

A december tizenhetedikéről tizennyolcadikára virradó éjszakát B. a Csengery utcában töltötte, Ofszájdnál, a valamikori saját szobájában. Hencz papa nem volt otthon, a vasutasok gyűlésén vett részt, mégpedig, mint kiderült, igen bölcsen, tudniillik nem volt hajlandó semminémű állásfoglalásra, sem *ezeknek*, sem *azoknak* az oldalán, aminek később részint azt a hasznát látta, hogy bekerülhetett a MÁV legfelső vezető testületébe, részint azt a másikat, hogy fia fényesnek ígérkező zenészpályája nem tört derékba. B. tizenhetedike reggelén kíserte haza a Markó utcából Andreát, akivel a Vadász utcai kapuban megbeszélte, hogy csak másnap jelentkezik nála újra, a következő éjszakát ugyanis a barátjánál tölti. B. úgy érezte, egy ilyen kikapcsolódós éjszakára okvetlenül szüksége van, részben, hogy kiöntse lelkét Ofszájdnak az Andrea-ügyben, részben, hogy Ofszájdtól fölvilágosítást kérjen a politikai helyzetről, amelyben – maga is tudta – nem lát

tisztán, részben pedig, hogy régi együttélésük kedvenc szórakozásával, az alsózással üssék agyon a kijárási tilalom sújtotta éji órákat.

Reggel, már a hazaúton, belehasított a gondolat: hat nap múlva karácsony este, s neki még csak elképzelése sincs, mit vegyen – s főleg miből – Andreának.

S ekkor – mennyből az angyal! – éppen eléje kanyarodott egy teherautó a Nagykörút és az akkor Rudas László nevét viselő Podmaniczky utca sarkán. A kanyar éles volt, mégpedig annyira, hogy a kocsi hátul nyitott platójáról legurult és az úttestre pottyant az egyetlen ott tárolt rakomány: egy kis fenyőfa. B. nyomban ott termett, fölkapta, s mielőtt a platón álló, de csupán a menetirányba néző fiatalember észrevehette volna a veszteséget, gyorsan egy kapualjba húzódott zsákmányával. Ki-kipillogva fedezékéből, megállapította, hogy a kocsi valamivel odébb, már majdnem a Bajcsy Zsilinszky útnál lefékezett és megállt ugyan, sőt a rajta utazó fiatalember is leszállt, ám korántsem azért, hogy a fenyőfát megkeresni visszatérjen. Igaz, előbb hitetlenül nézelődött szét jobbra-balra az üres platón, majd hátrapillantott az úttestre, de végül csak kiköpött, legyintett, s ő maga is eltűnt egy másik kapuban. B. nagy lélegzetet vett, s futólépésben folytatta útját a nem várt mennyei ajándékkal, hamar beérte és elhagyta a veszteglő teherautót, átlaholt a Kálmán utcába, hogy végül diadalmasan állíthasson be Sommerékhoz: íme, állhat Budapest akár a feje tetején is, folyhat olyan harc a városban, hogy minden jótét lélek okkal imádkozhat a maga és szerettei életéért, ő, B., mégis meghezza a karácsonyi fenyőfát Andreáéknak!

A Vadász utcai lakás ajtajához érve mindjárt észrevette az ajtó alatti hasadékba csúsztatott borítékot, s egyszeriben jeges rémület fogta el. Szíve örületes iramban kezdett kalapálni, különösen, miután a fát a falnak támasztotta és előhúzta a borítékot, amely – de hisz ezt eleve sejtette – neki volt címezve. Föltépte s ezt olvasta: „Édesem, egyetlenem, elvisznek, Robi bácsi kocsival jött értünk. Nem tudom, mi lesz velünk, Svájcot már most gyűlölöm, előbb-utóbb négykézláb is visszakúszom hozzád, mielőtt lehet. Be kell fejeznem, indulunk. Édes Istenem, mikor lesz megint jó? Örökké a tiéd: Andrea.”

Örökké? Na persze. Meg négykézláb. Aki szerelmes, képtelen elfogadni a sors legkegyetlenebb két szavát: soha többé. De B. már ott, a falnak döntött fenyőfa mellett is világosan tudta: soha többé.

Soha többé.

A fát végül Scheibelnének adta. Az öreg, púpos ügyvéd-özvegynek elég volt egyetlen pillantást vetnie B. arcára, hogy mindent megértsen. *Neki szánta, ugye? Na ja, so ist das im Leben...**

Robi bácsi, aki akkor kocsival ment Sommerékért, Zürichben feleségül vette Vivien asszonyt, majd meglépett a bankban őrzött pénzzel, alig hagyva belőle valamit a családnak. Mint utóbb kiderült, az Egyesült Államokba tette át székhelyét, ahol Roberto Forgo néven szicíliai származéknak adta ki magát, és a maffia egyik vezéralakjának lett ügyvédje. Andreának, hogy anyja anyagi helyzetén segítsen, sürgősen férjhez kellett mennie, illetve, ahogy anyja mondta, valamilyen jó partit csinálnia. Egy kanadai üzletemberhez ment hozzá. Egy fakereskedőhöz.

B.-nek, miközben belép a Lukács-fürdő pénztárcsamokába, az az egyetlen egy fa, az a bizonyos fenyőfa jár az eszében, amellyel életében dolga volt. Aztán rögvest utána a mátyásföldi sufni. Mert arról a fenyőfáról néhány év múltán ott hallott újra.

Az eső csak nem akart elállni. Már második napja szinte egyvég-tében szakadt, jégverésszerűen kopogva a tető kátránypapírján. *Nem bírom hallgatni*, mondta Zsuzsa, *nem tehetek róla, ötvenhatot juttatja az eszembe. Olyan, mintha gépfegyverrel lőnének minket.*

B.-t nem zavarta különösebben az állandó kopogás, de az már inkább, hogy az egyre idegesebb és ingerültebb Zsuzsa, amikor a rumja elfogyott, elküldte a zuhogó esőben egy újabb üvegért meg sörért; amikor pedig ő erőtlen tiltakozásba fogott, mondván, hogy nem szeretne bőrig ázni, olyan alpári hangon, szinte rikácsolva kezdte szapulni a férjét, aki lám, még ennyit sem képes megtenni nászútján a feleségéért, s olyan eltökélten kapta magára esőköpenyét (*ha nem*

* *Hja, így van ez az életben.*

mégy, úgy is jó, elmegyek magam), hogy B. jobbnak látta, ha beadja a derekát és elcaplat (mit, caplát! fölhajtott ballongallérral rohan!) a boltba.

Újabb szeszadagját megkapva, Zsuzsa azonnal lecsillapodott, s egycsapásra azzá a szelíd, kedves, sőt kezes-mosolygós kislánnyá változott, aki valaha lehetett. Megbékélten és türelmesen hallgatta végig B. beszámolóját a forradalom alatti emlékeiről, csak akkor kerekedett el a szeme, csak akkor ült föl fektéből az ágyon, csak akkor tört fel belőle egy alig hallható, alig kivehető *szent ég*, amikor B. a fenyőfa történetéhez érkezett el. Egyebet nem mondott, de még mielőtt B. odáig ért volna az elbeszélésben, hogy az elhagyott Sommerlakás ajtajában miféle üzenet várta, már ismét hatalmasat kortyolt a rumból. B. csodálkozva nézte: vajon mi zaklathatta föl ennyire? Aligha az, hogy ő elvesztette egy korábbi szerelmét. De Zsuzsa egy ideig nem szólt semmit; mire ő Scheibelné szavait („Neki szánta, ugye?”) idézte, már ismét hanyatt feküdt az ágyon, tekintetét a mennyezetre szögezve; s még azután is hosszan hallgatott, hogy B. bevégezte az emlékezést. A kedves, vidám kislányból megint az a kiismerhetetlen, lelkibeteg felnőtt lett, akinek B. a Luxor kávéházban megismerte. B. nem merte megtörni a nyugtalanító csöndet: jól látta, hogy Zsuzsába az ő elbeszélése nyomán valamilyen különös dermedés fészkelte be magát. De a rum nem enged sokáig hallgatni; tekintetét változatlanul fölfelé irányítva, mintha a múlt valahol ott lebegne, Zsuzsa egyszercsak megszólalt: *Ez így volt megírva. Az a fa nem juthatott el a te Andréához.*

B. értetlenül bámult a feleségére. Mióta ilyen misztikus? Mit akar ezzel mondani? Mi az, hogy meg volt írva? Miért lett volna megírva? *Azt a fát nekünk hozta Rixi.*

A dermedés átragadt B.-re. Rixi? Jóságos ég, hát persze! Az a fiatalember ott, a teherautó platóján! A fiatalember, aki hitetlenkedve nézett szét, nem találva sehol a fenyőfáját! És ahogy B. visszagondolt arra az esetre, csakugyan a Lusztigék házának kapujában tűnt el. Hogyhogy erre még sosem gondolt, hiszen az utóbbi időben úgyszólván naponta járt Zsuzsáékhoz? Igen, de mindig a Markó utcából, a

Bajcsy felől jövet, soha a Körút felől! Festőnek nyilván tüstént föltűnt volna, hogy a két kapu voltaképpen ugyanaz a kapu; látvány a hangok emberének úgy látszik jóval kevesebbet mond.

Egy fa. Egy vacak kis fenyőfa, melyen a karácsonyi gyertyák végül sem Zsuzsáéknál, sem Andreáéknál nem éghettek, s amely valóban mintha egy láthatatlan mennyei karmester intésére kapcsolta volna össze B. sorsának két állomását. Így volt megírva? Ki tudhatja?

Alighanem így volt megírva, igen.

Aztán Zsuzsa újra fölült az ágyon, sört töltött magának (a rumos-üveget ezúttal B. húzta meg), s elmondta, mi történt azután, hogy B. elosont a fával a Rixire váró teherautó mellett, a Vadász utcába tartva.

Azon a bizonyos december tizennyolcadikán Rixi, akit Zsuzsa újabb öt éve nem látott, váratlanul becsöngetett Lusztigékhoz. *Anyu* nyitott ajtót, s elsápadt. A jóllehet civilruhás, ám nyitott zubbonya alatt valamilyen fegyvert viselő fiúban nem ismerte föl lánya egykori játszótársát, s az első pillanatban azt hitte, férjéért jöttek, akiről tudni lehetett, hogy korábban szakszervezeti bizalmi volt; csak utóbb kapott észbe, hogy már ismét új világ van.

Nem tetszik megismerni, Lusztig néni? Én vagyok az, Rixi.

Jónéhány másodpercbe beletelt, amíg Lusztigné rájött, hogy Füleky-Tarr Richárd áll előtte. Be is invitálta mindjárt az előszobába, de míg félreállt az útból, mutatóujját gyorsan az ajkához emelte: *Csak halkan, fiam, az uram alszik, várjon itt. Gondolom, Zsuzsát keresi, majd kiküldöm.* Tán mondani sem kell, hogy Lusztig Jenő nem aludt: szokása szerint a rádión csüggött, de az asszonynak eszébe jutott, milyen lenéző hangon beszélt a férje annak idején „ezekről”, s mindenáron elejét akarta venni a várható kínos jelenetnek Lusztig Jenő és Füleky-Tarr Richárd között.

B.-be belemart a féltékenység, amikor Zsuzsa egy újabb nyelet rum után elmondta, milyen hévvel röpiült akkor ki Rixihez az előszobába, s hogyan omlott a fiú karjába, egyszeriben elfeledve minden korábbi szerelempótlékát; illetve hát Sanyit nem felejtette el, persze, csak azt sajnálta most, Rixi mellére hajtva fejét, hogy annak idején nem bírta kívánni, amíg az igazi, a nagy szerelem újra bekopogtat az életébe.

Szerette volna, ha Rixi lesz, azaz lett volna az első – de hát gondolhatta-e akkoriban a Sanyi-kaland idején, hogy Rixit még valaha is viszontlátja? Hiszen híre sem volt róla; azt sem tudta, él-e.

A fiú most azonban itt volt, fölöttébb elevenen, magához szorította őt és a fejét simogatta. *Hoztam a szüleidnek egy karácsonyfát, de képzeld, valahol lepotyoghatott a kocsiról. Látod, milyen kétbalkéz vagyok?* Dehogy vagy, dehogy vagy, gondolta Zsuzsa, és szájon csókolta. Még tán szerencse is, hogy elkallódott az a fa, apja még képes lett volna provokációnak tekinteni, egy keresztény ünnep szimbólumának, holott ő nem karácsonyt ünnepel, hanem hanukát.

Apu persze meghallotta a csengőszót, mondja majd a sufniban, a rendíthetetlenül kopogó eső hangjai mellett Zsuzsa, és megkérdezte anyut, ki volt az. Ő meg, szegény, megpróbált mellébeszélni, nem árulta el, hogy Rixi jött, csak annyit mondott, hogy engem keresnek. Amire apu, minden általad is ismert szokásával ellentétben, nyomban kicsörtetett a hallon keresztül az előszobába, ahol épp tudja mikor járt utoljára, s éppen akkor toppant közénk, amikor Rixi elmondta, voltaképpen értem jött, hogy magával vigyen Nyugatra. „Ellenálltunk, amíg lehetett”, mondta, „de ekkora túlerő ellen már nincs értelme. Most már csak egyet lehet tenni: el innen, amilyen gyorsan csak lehet, ha túl akarjuk élni ezt a ramazurit. Mert itt nemsokára újra kezdődik az egész szemét világ. Ugye, velem jössz?” És még hozzátette, hogy odakint elvesz feleségül.

Hát persze, hogy veled megyek, akár a világ végére is, akarta volna mondani ott az előszobában Zsuzsa, de az üvegezett ajtó keretében megjelenő apja megelőzte: *Zsuzsa nem megy sehova, fiatalember. Zsuzsának itt van a családja, és itt a hazája. Csak nem képzeli, hogy elengedem őt mindenféle hóbörgőkkel, ismeretlen veszedelmek közé, amikor két hónapja még az utcára se hagyjuk kimenni?*

Rixi továbbra is magához szorítva Zsuzsát, Luszti Jenő szeme közé nézett. *Hazája? Miféle magyar haza az, amelynek Moszkva a fővárosa?*

Luszti Jenő már éppen válaszolt volna valamit, amikor a hallban álló anyu hátulról megrántotta a pizsamakabátját, s a férje mellett

kidugva fejét az előszobába, megszólalt: *Kedves Rixi, nekünk Zsuzsa a mindenünk, a szemünk fénye; nem teheti meg velünk, szerencsétlen szülőkkel, hogy külföldre viszi, ahol még csak nem is láthatjuk! Az apja belepusztulna!*

És majd éppen egy ilyen nyavalyás reakcióssal hagynánk elmenni! Egy ellenforradalmárral! – fűzte hozzá megvetőleg Lusztig Jenő. Rixi, eleresztve Zsuzsát, már éppen fölfortyanni készült, de Zsuzsa szelíden megfogta a karját, s elébe vágott a replikának: *Apu, értsd meg, engem nem érdekel a politika, csak egyet tudok: Rixi meg én szeretjük egymást, mindig is szerettük, és most, hogy végre újra itt van, nem akarom másodszor is elveszíteni. Hidd el, nekem édesmindegy, hol élek vele, csak azt tudom, hogy vele akarok élni. És el is megyek vele.*

Nem!!! – Lusztig Jenőből eddig sosem hallott hangerővel és hangmagasságon szakadt ki a kiáltás. Zsuzsa hüledezve bámult apjára, aki a kiáltással egy időben karon ragadta és elrántotta Rixi mellől, mintha barlanglakó bunkós ősemlék volna, aki, ha kell, élete árán is megvédi azt, ami az övé. A rántás lendületétől Zsuzsa az ajtóban álló anyjának ütközött, aki hátratántorult a szalonba. Ha nem lett volna a jelenet mindenestül és valamennyi szereplője számára szívbe markolóan tragikus, akár valamely groteszk színpadi bohózat vagy vígopera ötletes rendezői beállításának is föl lehetett volna fogni, gondolta később, a mátyásföldi sufnyban B., amint Zsuzsa idáig ért a múlt fölidézésében.

Már megint?! Hagyj békén!

Zsuzsa az első pillanatban maga sem tudta, miért éppen ezt kiáltja apja arcába. Csak utóbb döbrent rá, hogy az a „már megint” arra a régi emlékre vonatkozott, amikor első testi gyönyörét mocskolta be apja akarva-akaratlan Mátyásföldön. Eddig a percig Zsuzsának fogalma sem volt arról, hogy az a hajdani kiáltás („Zsuzsa, azonnal gyere be!”), mely a nagy gesztenyefánál érte, amikor még el sem szállt tagjaiból a szerelmi odaadással párosult első kéj varázsa, ilyen mélységes mély sebet ejtett rajta; hogy tudata alól ilyen elemi, ilyen viharos erővel tör majd fel most a tiltakozás.

Ne merészelje bántani! – hántotta le Lusztig Jenő karját Zsuzsáról Rixi, és miközben jobbjával elterelte apja mellől a lányt, bal kezével már nyitotta is a függőfolyosóra nyíló előszobaajtót. *Gyere, szívem.* Már majdnem elérték a lépcsőházat, amikor Lusztigné velőtrázó sikolya megtorpantotta őket: *Segítség! Segítsenek!*

Lusztig Jenő az előszobaszőnyegen hevert, sárgászöld arccal. *Mondtam, ugye, hogy belepusztul,* tördelte kezét tehetetlenül az asszony.

De nem pusztult bele. A Rixit hozó teherautón szállították be mindahányan a Szobi utcai kórházba. Aztán, amikor az orvosok már gondjaikba vették, Rixi kérdőn tekintett Zsuzsára, és Zsuzsa már újra elindult volna az oldalán, hogy végre itt hagyjon csapot-papot, ám *anyu* nagyon halkan rászólt: *ha mindenáron ragaszkodsz hozzá, hogy megöld, én is megölöm magam. Nem tudod, hogy te vagy az egyetlen lény a világon, akit szeret?*

Zsuzsa megállt, szinte megbénult, nem tudta, mitévő legyen. Hol Rixire nézett, hol az anyjára. *Siess már,* sürgette a fiú, *engem bármely percben elkaphatnak.* De Zsuzsa szíve elszorult, ahogy elnézte szerencsétlen, töpörödött anyját. Egész életében furdalná a lelkiismeret, ha miatta baja... bajuk esnék. Egyszer csak ömleni kezdett a könnye. Rixi nyakába vetette magát, és zokogva mondta: *Menj csak, édesem, aztán majd írk, hogy tudjam, hol vagy, egyszer majd utánad megyek.* A fiú eltartotta magától: *Zsuzsa, esküszöm, te mártírnak születtél. Na szevasz.* És leszaladt a kapu elé, a kétségbeesve utána loholó lánnyal a sarkában, föl pattant a teherautóra, s addig integetett Zsuzsának, amíg a kocs be nem kanyarodott a sarkon.

Írni nem írt. Egyetlen sort sem, soha.

Így múltak el szerelmeink, gondolja B., miközben a megváltott kabinjeggyel elballag a Lukács-fürdő mögötti öreg platánok alatt az uszoda bejáratához. De hát elmúltak-e? Különös dolog a szerelem: igazából nem múlik el, csak a halálunkkal. Minden valaha volt szerelmünk ott él bennünk, amolyan geológiai rétegekben. S egy-egy telérjük, ki tudja, hogyan, de valamiképp mindig utat talál a felszínre.

A csak törzsvendégeket megillető földszinti kabinsor ötös kabinját ma már aligha kaphatja meg. Az új kabinosok már nem ismerik, sem arcról, sem névről, mint a régiek. Istenem, hol vannak a régiek: Kovács úr, Béla úr, Ottó, a grófi sarj és Fűnész mester, aki annyira hasonlított a francia filmkomikusra? A régiek, akiknek legtöbbször barátian szemet hunyt afölött, hogy időnkint egy-egy nőnemű vendég is megfordul nála, méghozzá a lehető legilletéktelenebbül, ott az ötösben? Megvan-e valahol akár csak egyikük is?

Az az ötös kabin... Arról már mindig, amíg csak él, Karlovits Kati jut majd az eszébe.

1958 nyara volt. Tömény kánikula.

A lány a „Gödör” hátsó falához közel ült az egyik faágyon. Bal kezében könyvet tartott, jobb kezében cigarettát. Ez utóbbit hármat szippantott, a könyvet letette maga mellé, előkotort egy újabb Symphoniát, a kétharmadrészt elszívatlan másikról gyűjtötte meg, a régit az ágy alá dobta, fölvette a könyvet, belenézett, aztán fölpillantott, s a tekintete beleakadt a B.-ébe.

A legszebb lány a Lukácsban, gondolta B. Mit, a Lukácsban! Az egész városban hiába kutakodna szemrevalóbb után.

A lány néhány szippantás után máris újabb cigarettáért nyúlt, az előző pedig megint a napozóágy alá került. Futó pillantás a könyvre, majd B. irányába. Ismét a könyv, aztán máris újra B. Közben gyors, ideges szippantások. A füstöt nem szívja le. Nyilván azt se tudja, mit olvas, gondolta B. Már ha egyáltalán olvas azalatt a két-három másodperc alatt, amíg szemét a lapokra szegezi.

A harmadik Symphonia is félig elszívatlan indult hamvadásnak a többi mellett. A faágy lécei közt némi füst kanyargott elő. Szerencsére nem volt szél, hogy a mezítnen talpak alá sodorja a parazsat. Az égbolt ájultan hevert a fürdő fölött.

De a lány, habár újfent lecsapta a könyvet, most nem gyűjtött rá, hanem hirtelen elhatározással, frissen fölállt és elindult a zuhanyozótorny felé. Közben hosszú, sokatmondó pillantás B.-re.

Az alakja is prima, gondolta B., amíg a lány kis borzongó sikkann-

tások kíséretében csapkodta magát a hideg vízsugár alatt. De nagyon fiatal. Mennyi lehet? Tizenhét? Tizennyolc? Meg kéne ismerkedni vele. Milyen szerencse, hogy Zsuzsa nem jár a Lukácsba! Sőt, hogy valamilyen kifürkészhetetlen okból egész Budát utálja; nincs az a pénz, amiért valaha is elhagyná a pesti oldalt.

A lány most elzárta a zuhany csapját, s úgy indult vissza az ágya felé, hogy provokatívan (Andrea! Andrea!) B. priccse mellett húzott el. B. nem is hagyta ki a lehetőséget: *Mit olvas?*

A lány, mint aki csak erre várt, boldogan lehorgonyzott.

Pótvizsgulok. Magyarból. Klafa, nyet?

Úgy, magyarból. Ezzel az értelmes fejjel. Pótvizsgul. Érdekes.

No akkor talán meg tudja mondani, hány magánhangzó a legtöbb, ami a magyarban egymás után állhat.

A lány megrázta a fejét.

Őt. Például az olyan szavakban, mint „fiaiéi” vagy „indiaiéi”.

Még, mondta széles mosollyal a lány, és leült B. faágyára. B. most ugyanazt kérdezte, mint az előbb, a változatosság kedvéért a mássalhangzókról, s magában megáldotta azt a régi éjszakát, amikor Tótkovács Gyuszi a Papagájban ezekkel a csacsukaságokkal szórakoztatta.

Nem tudja? Például: rontsd, hintsd, bontsd, rántsd, hántsd, mentsd.

Így kezdődött. Kati nyomban átköltöztette holmiját B. ágyára, és rágyújtott, de a füstöt nem szívta le most sem. Nem bagós, csak nagyoskodik, gondolta B. *Hány éves vagy?*

Katinak a szeme se rebbent a váratlan tegezéstől. B.-é annál inkább, amikor a lány így válaszolt. *Tizenhat. És te?*

Csuda pofa, gondolta B., miközben fennhangon ezt mondta. *Huszonkilenc. Baj?*

Nem, nem volt baj. Pedig akár a tanárja is lehetnék, gondolta B. Fennhangon közben azt kérdezte: *Hogyhogy eddig nem láttalak itt?*

Úgy, hogy eddig Széplakon, a családi nyaralóban próbált tanulni, azaz kellett volna tanulnia, de Gitta néni, anyjának nővére S.O.S.-jelzéseket küldött haza, hogy a lány folyton kiszökdös a partra, fiúkat csíp föl és velük lubickol a Balatonban naphosszat, ahelyett, hogy a tankönyvét bújná. Most aztán otthon kell savanyodnia; de hát kinek

volna maradása ilyen szemkápráztató nyárban az Erőd utcai sötét lakás falai között?

A másnapi találkozót (*ugyanitt, a „Gödör”-ben, tizenegyor*) már nem bízták a véletlenre. S akkor, uszoda után már együtt sétáltak föl a Rózsadombra, kéz a kézben. S ott csókolta meg B. Katit először.

Még, parancsolta a hosszú csók végeztével Kati, ugyanazzal a lelkes hangszúllyal, mint a magánhangzókról tartott példázat nyomán. B.-nek, miközben eleget tett az utasításnak, megint Tótkovács Gyuszi jutott az eszébe, s a vers, melyet most éppen börtönben sýnylõdõ barátja öt éve írt:

*A mássalhangzó néma jel magában,
Egyedül dalra kelni képtelen.
Egy magánhangzó kell, hogy átsegítse
E kínos nyelvi nehézségeken.*

*Így vagyok én is. Tátogok magamban,
S ha bánat ér vagy derít valami,
Én magánhangzóm, látod, csak tevéled
Tudom már magamat kimondani.*

Kati volna az én magánhangzóm? – sandított B. oldalvást a barna hajú, barna szemű, barna bőrű najádra, míg lefelé bandukoltak a dombról, az Erőd utca felé. B. nem volt biztos ebben. A lány teste kétségkívül engedelmesebben törleszkedett az övéhez csók közben, mint Zsuzsáé; de volt Katiban egy bizonyos szertelenség, amely zavarta B.-t. Például ahogy a lány, miközben egymás derekát átölelve ballagnak le a Statisztika épülete előtt, pimasz hetykeséggel, sőt kihívóan vigyorog (vigyorog? még rá is kacsint!) két szembejövõ diákra.

B.-nek, ami az uszodát illeti, egy csütörtöki napot ki kellett hagy-
nia: valamilyen hosszabb tárgyalása volt a Zeneműkiadóban. Pénteken Sári néni, az idős uszodai büfésnő, miután elkészítette és elébe rakta a málnaszörpjét, mutatójával közelebb intette magához, s a

pulton áthajolva a fülébe súgta: *Hallja-e, a maga Katikája tegnap benn volt a Borús művész úr kabinjában, láttam. De tudja meg, én magának drukkolok, lelkem. A Borús művész úr, az nálam egy nulla. Egy öntelt fajankó, semmi más.*

B. szomorúan indult a napozóhoz vezető lépcsőfeljáró felé. Pedig hát nem volt ez szerelem, csupán egy lehető szép szerelem ígérete, valamiféle vonzalom vagy mi; de él a férfiemberben hiúság is. Hogy a csudába ne! Hát mindegy ennek a Karlovits Katinak, ennek a kis fehérmájú taknyosnak, hogy ő-e az, vagy Borús Vili, a szőke bonviván, akivel... Talán neki is azt mondja: *még?*

A szőke bonviván, akivel egyébként éppen egy közös filmben voltak érdekelve, pontosan mellette mászott ki a langyosabbik vízű medencéből. *Szevasz, melódiabajnok! Hogy ityeg?*

B. végigmérte. Szép, deli férfitest, szentigaz. Nem csoda, ha az a lány...

Hallom, Kati tegnap bent volt nálad a kabinodban. Milyen volt?

A színész (effekt! effekt!) kidüllesztette mellét. *Ugyan, édes öregem, csak nem képzeled, hogy...? Na nem! Egy ilyen kis pisissel, én?! Szét is szakadna tőlem, ha-ha-ha!*

És délcegen ellejtett.

Savanyú a szóló, barátom, gondolta némi elégtétellel B.; rosszkedve mindamellett nem volt hajlandó eloszlan. Végére is mi a nyavalyának játszik ez a lány a tűzzel? Mi a fenének neki a deli művész úr? Anatómiai érdeklődését ment hozzá a kabinban kielégíteni?

B. úgy érezte, akárhogy is, de elárulták.

Katit fönn találta a napozón. *Zavarok?*

Lehetett valami rekedtes mellékíz a hangjában, mert a lány tüstént fölneszelt rá.

Gáz van?

Úr-egek! Gáz! Még csak nem is hézag! A bajról már nem is szólva; mintha az a szó, hogy baj, már nem is léteznék. Olyan ez, mint a hulla-princ a jólöltözött helyett. Micsoda nyelv ez, ti csajok?

Mondják, bent voltál tegnap szeretett Vilink kabinjában.

Kati lomhán felkönyökölt, s miközben megrántotta a vállát, nagyon

fáradt, nagyon lemondó, szinte kiélt hangon szólalt meg, mint aki azt mondja, te sem vagy különb a többenél:

Bemehetek a tiédbe is.

Na, ezt megnézzük. *Jó, gyere.*

A lány engedelmesen jött vele, akár egy kiskutya. Vagy mint a föláldozandó Izsák Ábrahámmal, csak ő nem hegynek föl, hanem a napozóról lefelé. Majd be, az ötös kabinba, a földszinti fősoron.

Ott benn az első csók után maga oldotta le bikinije melltartó-részét, s mire B. kilépett a fürdőnadrágjából, már rajta sem volt semmi.

Újabb, a hűvös előzményeknek tökéletesen ellentmondó őrzöngő összeborulás, csók, kezek játéka. B. heves izgalomba jött, s a kabin kispadjára telepedve magára próbálta vonni a lányt, de az dévajul csak a fejét ingatta: *Azt nem szabad, törzsfőnök. Margó néni megtiltotta.*

B. ámulva hallgatta. Mindenre el volt készülve, csak éppen az ilyesfajta szövegre nem. Fölkelt a padról és megemelte Kati állát. *No ne mondd. És ki az a Margó néni?*

A lány gyors puszt helyezett el B. orrán, és huncut arckifejezéssel felelt: *Az osztályfőnökünk. Azt mondta: lányok, felőlem azt csináltok, ami jólesik, de azt az egyet, azt érettségiig ne, értve vagytok?*

B. elnevette magát. Elképzelte ugyanezt a jelenetet az előző napról, Borús Vilivel. Vili alighanem egészen másra számított, s fölajzott állapotában nyilván arra gondolt, hogy Kati az a bizonyos viccbéli tyúkocská, aki a rend kedvéért még fut egy kört a baromfiudvarban a kakas elől, nehogy kurvának lássék. Igen, a nagy szívtipró Vili egész biztosan erőszakoskodni kezdett a lánnyal, hiszen ha a csaj nem akar, minek megy be hozzá? Kati meg valószínűleg közölte vele, hogy ha nem hagyja békén, ordítani kezd és oda csődít mindenkit. Bár az is lehet – Katitól kitelik! –, hogy fölrántott térdével alaposan megrúgta a délceg művész urat, azon a pontján, ahol a vágyak születnek és elhalnak.

Nos jó, mondta B., és belecsókolt Kati nyakába. Tudod, mit? Majd szólj, ha egyszer úgy gondolod, hogy mégis. No gyere, öltözzünk fel.

Megint ugyanaz a bőrgyötrető hőség. Megint ugyanazok a lélegyötrető régi napok.

B. körülnéz, de egy-két kártyázó öregúron kívül már senkit nem ismer a „Gödör”-ből. Szép lányok most is akadnak, persze, de már tangásan fölvergött bikiniben, és B. megintcsak Katira gondol: miként állt volna rajta az újmódi – hogy is mondják ezek ma? – szerelés? Széjjelnézve, B. csodálkozva állapítja meg, hogy némelyik ifjú hölgy nem tartotta szükségesnek a viselethez illően szőrteleníteni magát a kritikus helyen; de képtelen eldönteni magában, vajon Kati miként döntött volna: fölvergött fürdőbugyi szőrtelenítéssel? fölvergött fürdőbugyi szőrtelenítés nélkül? vagy maradni a hagyományos bikininél és a hagyományos szőrzetnél? Ez utóbbi erotikus szerepével Kati nagyon is tisztában volt (ha B. jól emlékszik, egyszer együtt olvasták Théophile Gautier gunyoros sorait a szőrtelen női aktok aszexuális mivoltáról); másfelől ugyanez a Kati mindig is a női nemi merészség végső határáig ment el, ha ugyan nem azon túl egy-egy lépéssel. Mint amikor már Budán kilépett a bugyijából, hogy aztán a Markó utcában ne kelljen ezzel bajlódnia. Aztán, amikor fölragott a busz meredek lépcsőjére, s a férfiutasok hüledezve bámulták a váratlanul elébük táruló ifjonti női bájakat, Kati beérte azzal, hogy hanyagul hátraszóljon a mögötte a kocsira nyomulós és szintúgy hüledező B.-nek: *Ugye, most idegeskedsz, törzsfőnök?*

Egy éltesebb hölgy éppen szedelőzködött, hogy hazainduljon, s B. azonnal lecsap az elárvult napozóágyra. Ezek az ágyak itt, a hármass napozón, a „Gödör”-ben hálisútnak még a régi, meghitt, egyenetlen lécezésű, derékfájdító priccsek, nem a másik kettőn harsányul új, fürdőruha-befüllesztő műanyag heverők, csiricsáre pirosaikkal meg sárgáikkal, melyektől az ifjúság szép ódon-Lukács hangulata odavan.

Lefekszik, hagyja, hogy a napsugár mintegy gombostű-hegyre tűzze, akár egy lepkét. Istenem, ha van az életben maradandó boldogság, hát ez az egyetlen, ez a tüzesen forró koitusz a Nappal.

Boldogság?

Hirtelen eszébe villan az az ősrégi ebéd, még a Székely Bertalan utcában, a háború előtt. Egyik kedvenc ételét készítette anyja:

fasírozott libamellet krumplipürével. S ahogy belekóstolt és megérezte a fölséges ízt, melyre már reggel óta vágyott, egyszersak belehasított a borzadály: egyszer meghal, s ez a boldogság többé nem lesz. Rosszul lett, át kellett támogatni a szomszéd szobába, hogy lefektesék. A vagdaltját hidegen ette meg este, egy szelet kenyérrel.

Boldogság? Van ilyen? Nem jár-e mindig együtt a fonákjával?

Ez a napsütés is ilyen kétélű boldogság. A Nap nem csupán kedvesen dédelgeti, hanem, mint mindig, keresztüldöfi a múlandóság tudatával, akár lepkét a tű.

A lány egy nap eltűnt az uszodából. Csak jó idő múltán derült ki, miért.

Fűnész mester, a francia filmkomikusra emlékeztető kabinos, akinek szintén tizenhat éves volt a lánya, nem volt rest és egyik műszakja után elzarándokolt az Erőd utcába Karlovits papához és mamához, akiket az iskolai szülői értekezletekről ismert. Gondfelhős ábrázattal tudatta velük a roppant sajnálatos tényt, melyről egyébként, mint mondta, még beszélnie is nehezebb esik, hogy leányuk rendszeresen bejár felnőtt férfiak kabinjába; aligha nehéz kitalálni, miért. A szülők kétségbeesésükben a lehető legszerencsétlenebb elhatározásra jutottak: kivették az iskolából Katit, és Debrecenbe küldték, zárdába, apácák keze alá, bennlakónak.

Katolikus leányneveldebe. A cívisvárosba. A kálvinista Rómába. Atyavilág!

B., amikor tudomást szerzett a dolgoról, beleborzongott. Elképzelte Katit a leányok kaszáryájában. A dormitórium kriptacsöndjét. A matutíniumokat, a térdeplést a kápolna térd- és lélekfagyasztó kőlapján. A kötelező imádkozást. Mária Annunciáta nővér intón fölemelt mutatoujját és rideg szavait, melyekkel újra meg újra züllött, elvetemült teremtésnek bélyegzi a lányt.

Igen, az ember mindig akkor szeret bele valakibe, amikor erre a legnagyobb szüksége van. „De profundis...” A zárdai magány iszonyatos súllyal nehezedett Katira; lehetetlen volt, hogy a kislány ne a szerelemben keressen és találjon valamiféle lelki fogódzót. és kibe

másba szeretett volna bele így utólag, ha nem abba a férfiba, aki nem erőszakoskodott vele, hanem nevetve belecsókolta a nyakába: *Majd szólj, ha egyszer úgy gondolsz...?*

A Markó utcai albérletbe ötvennyolc novemberében kezdtek érkezni, méghozzá mind sűrűbben, a mindent megmagyarázó levelezőlapok, melyeket nyilvánvalóan bizonyos jótékony baráti kezek csempészték ki a zárdából. Egyiknek-másiknak a szövegét B. ma is betéve tudja. „Törzsfőnök, nem bírom. Hajnali öt, ezt a lapot az imakönyvembe rejtve írom a kápolnában. Büntetésben vagyok, mint mindig. Szeretlek, mint mindig. Bef, jön a nőv, K.-d.” „Itt csupa döglet, ájtat és forgatott szem. Hiányzol, törzsfő, gondoldj néha rám. Szenvedő najádod.” B.-nek a Zsuzsával való pásztorórái előtt legalább negyedórával korábban kellett hazaérnie, hogy még időben eltüntethesse a postát.

Ez így tartott ötvenkilenc februárjáig.

Egy februári délelőttön megcsörrent B. telefonja. *Szia, törzsfőnök, láthatnálak.*

Kati! Hol vagy? Honnan beszélsz?

Otthonról beszélt, az Erőd utcából. Délután ötre beszéltek meg a találkát, a Rózsadomb kávéházba.

Kati szebb volt, mint valaha. S mintha felnőttébbé is érett volna, legalábbis külsőre, gondolta B., amint meglátta. Viselkedése azonban most is szertelen volt: az asztalon álló kockacukor-tartóból kivett néhány szemet, s a főpincér hátát célozta meg velük. Némelyik cukordarab célba talált, némelyik mellément és vagy a padlón kötött ki, vagy egy vendég ölében. A vendég dühösen nézett föl, ám egyszerűen megenyhült, amint a búbájosan mosolygó hajadont meglátta: föltehetőleg azt képzelte, hogy a lány, noha férfitársaságban van, ki akar kezdeni vele. S ugyanígy enyhült meg és mosolyodott el a hátán talált nagy darab főúr is.

Kati sugárzott, szemlátomást élvezte a szabadságot, s hogy minden férfit képes az ujjá köré csavarni. Nem tudta, hogy ezzel éppen annál az egyetlennél rontja az esélyeit, aki valamennyi közül a legfontosabb a számára.

De aztán ezek az esélyek ismét fölélédtek, amint a lány szavaiból kikerekedett a legképtelenebb, legkalandosabb história, melyet B. eladdig valaha is hallott.

Kati ugyanis egy nap arra az elhatározásra jutott Debrecenben, hogy mielőtt még ki találná kaparni Mária Annunciáta nővér szemét, megszökik a rabságból.

Egy éjszaka, amikor társnői és az apácák is már mind mélyen aludtak, nesztelenül felöltözött és kilopózott a dormitóriumból. Elindult egy szál ruhában és a nyár végén még sebtében becsomagolt sípulóverében (kabátja nem volt), pénz nélkül, a holmiját is hátrahagyva. Leosont a lépcsőn, kinyomta a földszinti ablak üvegét, kiugrott a kertbe, átmászott a vasrácsra, és útját a vasútállomásnak vette. Megvárta a fővárosba induló legközelebbi vonatot, és fölszállt rá. Amikor a kalauz a jegyét kérte, cicásan a meghökkent férfiú mellére bújtt, kivallotta neki, hogy egy árva garasa sincs, éppen a zárdából szökik, azzal hevesen szájon csókolta a MÁV egyre elképedtebb alkalmazottját, aki hunyt szemmel adta át magát a nem mindennapi ajándék örömének, s egyúttal a lány jegytelensége fölött is szemet hunyt.

Pestre érkezve, Kati nem haza, hanem a Fővárosi Tanács oktatási osztályára ment, ahol előadta, hogy ő egy debreceni zárdából szökött vissza, *azok ott kérem nem normális halandónak valló állapotok, tessék elhinni, szeretnék megint világi iskolában tanulni, lehetőleg Budán.* Az oktatási osztály hivatalnokainak kapóra jött, hogy borsot törhetnek egyházi emberek orra alá, tüstént áttelefonáltak a Zirzen Janka gimnáziumba, s elintézték, hogy Kati még aznap, a tanév kellős közepén beíratkozhassek ott.

Így is történt.

Kati még ekkor sem az Erőd utcába ment, hanem a pályaudvarra. Még mindig egy fillér nélkül és ázva-fázva, étlen-szomjan fölszállt a debreceni személyre, hogy visszatérjen a holmijáért. Fizetségül ezúttal is az éppen soros kalauz megcsókolását választotta. Aztán bármennyire fagyoskodott is, megvárta az éjszaka legsűrűbb óráját, átmászott a zárdakert vaskerítésén, fölhúzódkodott a földszinti ab-

lakpárkányra, keresztülbújt az általa kitört ablak szilánkok övezte nyílásán, fölsettenkedett a dormitóriumba, hangtalanul összekészítette a cókmojkját, majd ugyanezen az úton távozott. Az utcai vasráccsal most bajban volt: rajta a csomaggal együtt másznia át lehetetlen vállalkozásnak rémlett; szerencséjére egy arra haladó kései lump fiatalember megkönyörült a csinos szökevényen, sőt még holmija cipelésére is vállalkozott, bizonyára némi kaland reményében, ám ebből semmi nem lett; mindenesetre az ifjú mindaddig nem tágtott Kati oldala mellől, míg csak meg nem győződött róla, hogy a lány tényleg fölszáll a pesti vonatra.

Következett a harmadik csók, a harmadik kalauznak. Emez fiatal fickó volt, hát többet is kívánt volna egy bármily édes csóknál, de végül be kellett érnie egy újabb csókkal, amelytől csak még inkább begerjedt – hiába. Annyi tisztesség mindamellet szorult belé, hogy nem szállította le potyautasát a vonatról.

Kati most már végre valóban hazament, befalta a hűtőszekrényben talált töltött káposzta felét, aztán mielőtt még kicsomagolt volna, a radiátorhoz ült, hogy valahára átmelegedjék egy kicsit. A piacról cekkerekkel hazatérő anyjának, aki a meglepetéstől szinte kővé dermedve meredt rá, hanyagul odavetette: *Holnap reggeltől a Zirzen Jankába járok, már beíratkoztam.* És csak ekkor, anyja előtt, tüntetőleg, mintegy az egész zárdásdi miatti bosszúból lépett oda a telefonhoz, hogy föltárcsázza B.-t: *Szia, törzsfőnök, láthatnálak.*

B. ugyanennek a napnak a délutánján a Rózsadomb kávéházban ülve bizsergető meleget és büszkeséget érzett, egyszersmind végtelen tiszteletet is. Vajon ő képes lett volna-e hasonló hőstettre? Aligha. Hős, ő? Nem volt az soha. Mindig elfogadta, mindig szinte természetesnek vette a körülményeket, amelyek közé sorsa vetette. (A renyhe sodródás, mint a túlélés technikája, gondolja a Lukács napozóján a hatvanhárom éves B.; igen, egész nemzedékünk erre ment rá. De Kati más volt, egészen más.)

Kati ott, a Rózsadomb kávéházban újabb kockacukrot vett elő, hogy megcélozzon vele valakit, mindegy, kit, talán az egész túl szabályos,

túl illedelmes világot, amely körülvette, de B. lefogta a kezét. *Ne, kismajád, most ne. Menjünk inkább.*

Hosszú-hosszú séta következett: Keleti Károly utca, Marczibányi tér, Ezredes-lépcső, Városmajor. Kéz a kézben andalogtak, s közben most főleg B. mesélt, elsősorban táncjátékának decemberi bemutatójáról meg a sajtókritikákról, de Kati nem erre volt kíváncsi, tudni akarta, Zsuzsa „megvan-e még”, jöllerhet ő, a kis diáklány a legkevésbé sem érezte vetélytársának a franciatanárnőt. Lehet, hogy ennek nyomatékosítására, de az is lehet, hogy csak a zárda mélyén fölgylemlett érzéseinek végre nem pusztán írásos kifejezéséül – immár a Fogaskerekű majori végállomásának közelében – szenvedélyes, a legkevésbé sem kalauzias csókban résztette B.-t, aki nem állta meg, hogy utána szinte mellékesen meg ne kérdezze: *Még nem gondoltad meg magad? Tudod, amit még a nyáron mondtam, a kabinban. Utóvégre a Zirzenben már nem Margó néni az osztályfőnököd.*

B. sosem fogja elfelejteni ezt a pillanatot. Az egyik Fogas éppen kigördült az indóházból, hogy föltekeredjék a hegyre, az ő hajdani emlékei (*alabazumbadja, alabzumbadja*) felé, egy villamos pedig olyan hangosan csilingelt föl a Szilágyi Erzsébet fasorban, hogy csöngése mindörökre visszhangozni fog B.-ben. S a Major kopár téli fáinak díszlete is mindig megképzik B. lehuny szemhéja mögött, valahányszor eszébe ötlik ez a perc, s az, ahogy Kati a kérdést követően, továbbsétálva, szinte hanyagul veti oda neki a válla fölött: *De igen, ezt már eldöntöttem. Március tizenkilencedikén a tiéd akarok lenni.*

B. nem hitt a fülének. Februárban jártak. Miért éppen március tizenkilencedikén? Miféle újabb habókos ötlet ez?

Mert aznap leszek tizenhét éves.

Aztán úgy is lett, ahogy Kati akarta. Március tizenkilencedikén özvegy Scheibelné meglepetten – sőt valamelyest elégedetten is – látta, hogy B. kivételesen nem Zsuzsát fogadja a szobájában, hanem ezt a sosem látott fruskát.

Ettől fogva B. kettős életet élt. Hol Zsuzsa látogatta meg, hol Kati. Zsuzsa nem tudott a kislány létezéséről, s nem is gyanakodott a

kimaradó napok miatt: az alibit Ágass Lali, a költő szolgáltatta, aki minden délután pontban négykor kikapcsolta a telefonját, hogy munka közben ne zavarják, s csak nyolckor kapcsolta vissza. Ebben a négy órában B. állítólag Lalival dolgozott, aki egyébként valóban B. új kantátájának szövegével bíbelődött, s néha csakugyan együtt ültek Lali zongorájához (ilyen a Scheibelné-féle albréletben nem volt), hogy a készülő szöveget a lehető legpontosabban illesszék a zenéhez. Hanem az óvatosság sosem ártott: Kati, amikor biciklijén megérkezett a Markó utcai ház elé, két ujját a *Pál utcai fiúk* Csónakosának mintájára szájába véve, fülrepszított fütyült, amire B. kihajolt az ablakon, inteni, hogy tiszta a levegő, Zsuzsa nincs jelen, amire egyébként is kevés volt a valószínűség.

Zsuzsa állandó szeszszagú fásultsága után Kati életvidám könnyedsége B. számára valóságos gyógyírként hatott, s voltak napok, amikor B. komolyan elgondolkozott, nem kéne-e ezt az alig elviselhető tudathasadásos állapotot megszüntetve, egyértelműen Kati mellett maradnia. De hamarosan kitudódott, hogy B. Zsuzsa-napjainak délutánjait Kati rendszerint (tán ezúttal is amolyan bosszú-féléből?) egy-egy újabb uszodai férfi- vagy fiúismerőseivel tölti; az akkor még csak harmincéves B. pedig, mi tagadás, hiúsági kérdést csinált a dologból. Féltékeny morgolódásain Kati csak nevetett: *Ugyan, törzsfőnök! Hová gondolsz? A Tibi, az egy aranyos kis kölyök és oltárian belém van zúgva; meg kell enni, ahogy a szőnyegre ül, hogy a szoknyám alá lessen, de ez minden... Az Ősi meg, tudod, az a nagyorrú festő, aki néha oda telepszik hozzánk a napozóágyra, na hát az igaz, hogy hulla menő egy fej, képzeld, valódi jóeszé narancsbrendije is van, de azt hiszi, ha két pohárral belém nyom tőle, akkor már szüret neki...*

B. nem tudhatta, persze, mennyi az igazság a Kati-féle magyarázatokban (mosakodásokban?), s mennyi az ő megnyugtatóását célzó kegyes füllentés; mindenesetre, amikor egy nap Kati a könnyein át mosolyogva (minél szomorúbb volt, annál jobban iparkodott mosolyogni) közölte vele, hogy terhes, és ő megkérdezte, kitől, a lány-

nagyon halkan így válaszolt: *Ó, jaj, édes egyetlen törzsfőnököm, de nagy számár vagy te! Hát mégis: kitől mástól, mint tőled?*

B. elröstellte magát. De ennél is inkább abban a gyötrelmes pillanatban, amikor meg kellett mondania Kati apjának, Doktor Karlovits Kálmán vállalati jogtanácsosnak, hogy mi történt, s hogy a lánynak három napra be kell feküdnie a kórházba. A tetejébe még azt is ki kellett valahogy nyögnie, hogy Katival való kapcsolata még csak nem is törvényesíthető (törvényesíthető! micsoda szavak jöttek ki a száján!), tekintve, hogy neki a város másik végén menyaszonya van. Amikor befejezte, Karlovits doktor kiguvadt szemmel nézte az előtte feszengő fiatalembert, leányának – ahogy akkoriban mondták – megrontóját, s nem bírt kipréselni magából egyetlen hangot sem. B. végül esetlenül fölkel, és egy ügyetlenül eldünnyögött *jónapot kívánok*-kal kimenekült a lakásból; a kisszobában pityergő Katihoz be se szólt. Szép kis „jó nap”, amit a papa fejére hoztam, gondolta. Hogy aztán mit fog szólni a mama, arra jobb nem is gondolni.

Zsuzsa aznap este hiába ment föl hozzá, B. teljesen csődöt mondott. *Quelqu' une?** – kérdezte jó női szimattal Zsuzsa.

Csak volt, válaszolt magába roskadva B.

A küret után Ágass Lalival együtt látogatták meg Katit a kórházban. Lali, akinek mindig is nagyon tetszett a lány, most harciasan ragaszkodott ahhoz, hogy elkíséri B.-t. Mint a dögkeselyű, gondolta B.; de most talán jobb is így.

Kati az egész múlt évben nem mosolygott annyit, mint ez alkalommal. Csak a szeme volt állandóan nedves. *Oda a kis törzsfőnök*, mondta.

Édesapám, én ezt nem bírom tovább, mondta elmenet B. Lalinak. *Nem nekem való ez a kettős könyvvitel, tropára mennek tőle az idegeim. Kiszálllok.*

Se-sebaj, válaszolt szokott enyhe dadogásával a poéta. *Én ma-majd me-megvi-vigasztalom, n-ne félj.*

S eszerint cselekedett. Még olyankor is, amikor B. ott ült nála a

* *Valami nő?*

zongoránál és komponált, ami bizony számos alkalommal megesett. Kati különösen élvezte a borsos helyzetet: akkorákat sikoltzott a szomszéd szobában Lali ágyán, hogy hangja még a zongora fortissz-szimóját is elnyomta. Énnekem síkít, gondolta B., s nem egészen tudta eldönteni, vajon erre most büszke legyen-e, vagy pedig egye a penész a féltékenységtől meg a sebzett hiúságtól.

Egyáltalán, mit tudtam én valaha is egyértelműen eldönteni, kérdezi magát a hatvanhárom éves B. a Katit többé sosem látó „Gödör”-ben, és bár nem szereti a hátát süttetni (az az utcán úgysem látszik), most mégis a hasára fordul (elvégre röhejes, ha valaki elől barna, hátul meg hófehér). Maximum félórára, egy perccel sem tovább. A hát úgyis gyorsabban sül, mint a fej. Ha meg nem, hát nem.

Az az egy kétségtelen, hogy Kati mindhalálig őt szerette. Azaz, mondjuk így, őt a legmélyebben, a legkétségbeesettebben. Őt, aki nem volt erőszakos és nem törte magát veszettül utána, mint többi hódolója egytől egyig. Őt, aki bár szerette (szerette?), még el is dobta magától. És hiába sikoltozta agyon a fülét Lali ágyán, ha egyszer az egész Erőd utcát, Varsányi Irén utcát, Keleti Károly utcát, Kapás utcát meg Fazekas utcát (sőt tán még a Kitaibel Pál utcát is) telistele ragasztotta SZERETEM B.-t szövegű céduláival, amelyek közül a környék trafikjainak, édességboltjainak és hentesüzleteinek falára is jutott.

Egy ízben belebújt B.-be a kisördög, s amikor Kati egy délután megjelent Lalinál, B. fölállt a zongora mellől, elébe állt és belekarolt. *Ne haragudjál*, fordult mentegetőzve Lalihoz, *Kati ma kivételesen velem jön*, s azzal elindult a lánnyal a kijárat felé. *Na... na de... de... Ka... Kati* – szaladt utánuk a házigazda az előszobába, de hasztalan.

Kati aznap a Markó utcában síkított.

Tu-tudod-e, mondta évekkel később gonoszkodva Lali, amikor Kati már nem élt, *tu-tudtad*, *hogy az a bizonyos má-március ti-tizenki-kilencedike, az nem a szü-születésnap miatt volt? Ha-hanem mert ki-kiszámolta, mi-mikor lesznek a pi-pirosbetűs na-napjai, és azt ak-akarta, hogy te hi-hidd magad nála az e-elsőnek. Nekem elmondta. Egy bi-bizonyos Müller Ágoston ne-nevű gi-gimnazista vette el a szü-szüességét.*

B. szívverése egy pillanatra kihagyott. Egészen addig tényleg abban a hiszemben élt, hogy ő volt Katinál az első. De ha nem ő volt az, akkor miért rohant föl Kati még aznap, ötvenkilenc március tizenkilencedikén este a legjobb barátnőjéhez, Kalotai Zsófihoz, hogy lelkendezve elújságolja: *Meg vagyok kezdve!?* Vagy lehet, hogy a bizalmas vallomásra, mellyel Zsófi ezt a pillanatot két nappal később elmesélte B.-nek, Kati bírta rá a barátnőjét, az ő megtévesztésére? És Zsófi pusztán női szolidaritásból támasztotta alá az eredendő hazugságot?

De hisz vé-végtére mi-mindegy is, folytatta Lali, megszánva az öt letörtten hallgató B.-t. *Hát nem é-érted? Azt szerette volna, ha te vagy az e-első. És ez so-sokkal több, mint az, hogy ki volt az első nála va-valójában.*

Több? Igen, Lalinak igaza van, ez a több. Csak hát...

Nem, nincs csak hát. Ez több. Ez a több. Ez szinte minden.

Tényleg nem voltam belé szerelmes?

B. még most is látja, ahogy a Markó utca szemközti járdáján áll a biciklijén, két ujjá még a szája előtt, hátha első fütytyét nem hallották meg. Áll, kis nyári blúzban, halásznadrágban.

A biciklijén.

Amellyel ölelni sietett, s amelyen meghalt.

Nem, mégiscsak a hátára fordul, nyomja a hasát az egyik lécz, amely magasabban áll a többinél.

Vagy nem is az nyomja.

Oda ülhetne kibicelni a bridzsező öregurakhoz, vagy akár – miért ne? – játszani is velük, mint a Zsuzsa utáni hónapokban, amikor egy időre ő is a kártyához menekült, mint Kosztela Vince őrmagy úr. Vagy mint Zsuzsa a szeszhez. Legalább lefoglalná az agyát valamivel, ami nem emlék, nem fájdalom, nem önmarcangolás, nem is zene, csak egyszerű, hideg matematikai logika.

Nem, mégsem ül oda. Pedig az előbb egyszer hívták is, az egyik partnernek el kellett mennie, és szükség lett volna a játékhoz egy negyedekre. De ő csak megrázta a fejét, s mutatójával a homlokára

bökött, jelezve, hogy éppen dolgozik. Ernő bácsi, a bridzsjátékosok korelnőke szintén a homlokára bökött, jelezve, hogy flúgosnak tartja B.-t, amiért fontosabbnak tartja fantazmagóriáit a zsugánál. Amelynél szentebb dolog pedig, mint köztudomású, nincs és nem is lehet egy valamirevaló bridzsező szemében.

Apja még nem bridzsezett, gondolja B.; ő még *bridzselt*. Nem bridzsezni, hanem bridzselni jártak hozzájuk valaha a baráti házaspárok, még az ő gyerekkorában. És ha nem akadt negyedik, akkor vagy kedvetlen, erőltetett társalgásba torkollott az összejövetel, vagy pedig a játékhoz keveset konyító anyja ült be apa partneréül, ebből viszont mindig veszekedés lett.

Ez a bizonyos negyedik, gondolja B., miközben napolajat ken arcára, majd rágyújt egy Marlborora, máris dühösen, amiért nem fordított sorrendben járt el, és most lám, olajos lett a cigarettája is, nos, ez a negyedik, ez körülbelül olyan a bridzsjátékosoknál, mint a tizedik férfi a zsinagógában; a tizedik, aki nélkül nem lehet elkezdni Isten tiszteletét.

Őrület. Vajon egyetlen magányos ember miért nem elég ehhez? Egyetlen egy ember önmagában miért nem tisztelheti az Urat?

A zsidó vallás, úgy látszik, nem ismeri a pasziánszt, gondolja szentségtörően B. És hirtelen az eszébe jut első találkozása Lusztig Jenővel.

Még ötvennyolcban történt, néhány hónappal a Karlovits Katival való megismerkedése előtt. Zsuzsa nagy reményeket fűzött e találkozáshoz. Arra gondolt, hogy ha bemutatja otthon B.-t, apja végre abbahagyja piszkálódásait, hiszen lám, az új udvarló most végre első ízben egy „unzeráner”, nem pedig egy „gój”.

A dolgok azonban nem egészen Zsuzsa várakozásának megfelelően alakultak. Annak ellenére sem, hogy *anyu* (akkor még Lusztig néni) rögtön szívélyesen sürögte-dongta körül B.-t, és lelkesen fecserészve vezette be a sötét hallba. Nem győzött elnézést kérni a rendetlenségért (melynek B. a legcsekélyebb jelét sem látta), de hát Loncikának, a bejárónőnek csak másnap lesz, ugye, a „napja”; *tessék, foglaljon helyet, megkínálhatom egy kis teasüteménnyel?* B. utálta a teasüte-

ményt, de illendőségből köszönettel elfogadta, s ahogy beleharapott, eszébe jutott a Székely Bertalan utcai régi otthon, ahol anya kínált mindig ilyesmit a bridzselőknek, meg neki is, de ő már ekkor sem rajongott a teasüteményért; eztán a következő gondolata ott, Lusztigék fénylőn fekete ebédlőasztalánál az volt, hogy állítólag Proust regényfolyamának elején is egy ilyen teasütemény íze kelti életre a szerzőben a múltat. Hanem B. nem sokáig révedezhetett el a teasütemények múlt időket földidéző különös természetén, mert *anyu*, mint afféle *tüchtig* háziasszony, a kérőjelöltnek szóló széles mosoly kíséretében máris mintegy tálalta férjét, akárha Lusztig Jenő volna a süteményt követő újabb fogás.

Lusztig Jenő azonban nehéz falatnak bizonyult.

Salom, köszönt tündetőleg, úgy, ahogy sem a felesége, sem Zsuzsa még soha nem hallotta tőle, de nem nyújtott kezét, csak leereszkedett egy székre, és csakugyan volt ebben a színpadi belépőfélemben némi hangsúlyozott leereszkedés. *Jónapot kívánok*, hajtotta meg felsőtestét ültében B. Lapos oldalpillantás volt a válasz, majd Lusztig Jenő, mint a sok gyakorlásba belefáradt öreg pianista, maga elé rakta mindkét kezét a zongoraszerű fekete asztal lapjára, s a körmeit vizsgálgatva kérdezte: *De azt csak tudja, fiatalember, mit jelent a „salom”?* B.-nek már-már kicsúszott a száján, hogy hát persze, az egy kapukat kerülő síslesiklási forma, de jobbnak látta nem kihívni maga ellen a sorsot, s ha tehát szelídebb húrokat penget. *Tudom, Lusztig bácsi, békét.*

Nos hát, ha tudja, akkor miért nem salommal felelt?

Mert nem Izraelben élek, mondta B.

És akkor már nem is zsidó?

Apuska, csitította férjét Lusztigné, *miért kötekedsz a vendégünkkel? Bántott talán minket?*

Maga rosszabb száz gójnál, nézett végre föl körmeiről a ház ura. *Fogadni mernék, hogy egyetlen egy bróchét sem tud. Na? „Bóruh atoh Adonáj, meleh hóaulom...” Folytassa!*

Szörnyű vagy, apu! – kiáltott föl elcsukló hangon Zsuzsa, és lekapta a szemüvegét, mert eleredtek a könnyei. *Emlékszem, amikor még az*

volt a szöveged, hogy nekünk magyaroknak itt van a hazánk! Hüppögve szaladt ki a cselédszobába, kibőgni magát.

No és tán nem itt van? – meresztette jámbor-ökör tekintetét lánya hűlt helyére Lusztig Jenő. *Attól még lehetek öntudatos, hithű zsidó, nem?*

Jenő, kérlek! – próbálkozott újra az asszony, kétségbeesve, amiért ura nyilván ezt az újabb kérőjelöltet is elmarja a háztól. *A helyedben én most elsősorban udvarias házigazda volnék.*

De Lusztig Jenő nem akart udvarias házigazda lenne. *Maga, fiatal-ember, hiába próbál úgy csinálni, mint aki nem zsidó, a többiek szemében mindig az lesz. Mit játssza akkor itt nekem a gójt?*

„Chercher la petite bête”: a kisállatkát keresni, jut eszébe B.-nek, amíg lomhán a zuhanyozó-toronyhoz cammog, az alá – mindig az alá – a csap alá, amelynek rózsája alatt annak idején, ötvennyolc nyarán, alig néhány hónappal e jelenet után Karlovits Kati sikkantgatott. Ez a francia kifejezés, magyarázta egyszer később Zsuzsa, annyit jelent, mint ürügyet keresni ahhoz, hogy valakibe beleköthessünk. Találó formula. *Mint a miénk,* válaszolt B., *minden kákán csomót.*

Kétségtelen: Lusztig Jenő is mindig kereste a kisállatkát. *De vajon miért? Miért?* – fakadt ki egyszer Zsuzsa a West End-ben, a két rum közötti korsó söre mellett, s elkezdett a zsebkendője után kotorászni a kézításkájában. B. csupán egyetlen épkézláb magyarázatot tudott elgondolni: Lusztig Jenő hatvankét éves, s nem képes szembenézni az élet elkerülhetetlen lejtmenetével, azért zsémbeskedik mindenki-vel. *Ha csak ez volna,* válaszolt Zsuzsa és kifújta az orrát. B. firtatóan nézett rá, de Zsuzsa mély hallgatásba merült, s aznap este nem is váltott több szót B.-vel, legföljebb annyit, hogy még mit akar inni és melyik csehóban.

Nézzé, uram, mondta B. akkor, a fényes-fekete ebédlőasztalnál, ridegen elhagyva a Lusztig-bácsizást (és még csak nem is sejtve, hogy Lusztig Jenő valaha még *apu* is lesz a számára), *nekem annak idején, még kölyökkoromban, kétfelől próbálták bemesélni, hogy én nem magyar vagyok, hanem zsidó. Az egyik oldalról Grosszmann tanár úr, a hitoktatónk, a másíkról a nyilas banda. Lusztig Jenő szóra nyitotta ajkát, de B. fölemelt keze belefojtotta a szót. A származásom kétség-*

kívül zsidó. Azt is tudom, hogy a léviták leszármazottja vagyok, s a héber nevem Mózes. De első eszmélésem óta magyarnak tudom magam. Családomban a „mi” személyes névmás csak akkor kezdett zsidó mivoltunkra utalni, amikor nekem ugyanez a „mi” már jó ideje azt jelentette, hogy mi magyarok vertük meg a csehszlovák futballválogatottat nyolc-háromra, és mi kaptunk ki két góllal az olaszoktól a világ bajnoki döntőben. Mi, magyarok, tetszik érteni? Nekem magyar a nyelvem, tehát magyarul is gondolkodom, hiszen magyar szemmel és aggyal képezem le a világot. Ezen nem változtathatott sem Grosszmann tanár úr, sem a haza szégyenévé vált nyilas társaság, és nem fog rajta változtatni Ön sem, nagyon sajnálom. Mindenesetre képtelen volnék rá, hogy fontosabbnak ítéljem a származásomon való hohmecomolást (na ugye, tudok én zsidó szavakat is), mint a lányom boldogságát.

Ezzel B. fölkelt és otthagya Lusztig Jenőt, hogy odakünn megvigasztalja Zsuzsát. Ahogy a hall és az előszoba közti ajtót becsukta maga mögött, még hallotta, amint leendő apósa, akár egy köpést, utánaküld egy szót: *Janicsár!*

Egyetlen dolog volt, amely Zsuzsát ideig-óráig ott marasztalta a platán árnyékolt nappaliban: egy Yves Montand-lemez, melyet egymás után akár háromszor is képes volt végighallgatni, mielőtt rá nem tört volna a sürgős kocsmázhatnék. B. Yves Montand-nal kezdte hát francia leckéit.

*Dans la plaine les baladins
S' éloignent au long des jardins
Devant l' huis des auberges grises
Par les villages sans églises...**

Apollinaire verse, magyarázta Zsuzsa. A Saltimbanques. A kötél-táncosok.

* *Kertek alatt a síkon át*

Templomtalan faluk porát

Fölverve rokkant csárdák mellett

Komédiások menetelnek. (Radnóti Miklós fordítása)

Kötéltánc. Ez volt az én életem is, gondolja B., és megborzong, mert váratlanul egy kis hűvös szellő kerekedik, neki meg még nedves a teste az iménti zuhanytól. Nemcsak a szerelmi életem volt kötéltánc, hanem a szellemi is. Csak le nem pottyanni soha. Sem erre, sem arra. És közben ellenállni minden fuvalomnak, bármerről jöjjön is.

Én is ilyen rokkant csárdákat látogattam sokáig, gondolja B. a napozó faágyán. Vagy a Luxor tán nem az volt nekünk, lerobbant, vegetáló, megrendelésektől függő komédiásoknak? Amíg még egyáltalán Luxor volt, és nem keresztelkedett ki Paprika gyorsbüfévé. És nem még nála is rokkantabb csárda volt-e a Lordok Háza, ez a koszlott népbőfőgő a Szent István körút és a Visegrádi utca sarkán, ahol néhány fillérnyi plusz ellenében egy kanál paprikás szaftot is lötyintettek a borsófőzelékre? Itt töltötte estéit a hatvanas évek elején a Csuhas, hogy fürge ujjakkal kimártogassa a távozók tányérján maradt szaftmaradékot. Soha egyebet, mint szőrcsuhát nem viselt, mindig ugyanazt, csak még a fején egy piszkos, likas sityakot, melyet a talponállóban sem vett le soha, a lábán meg egy pár agyonnyútt cipőt, amelynek orra valahogy úgy állt, mint az éhesen tátozó vízilovak szája. A Csuhas ajka széléről soha el nem tűnt egy merev, mona-lisai rictus, amelytől mindannyiszor az az érzése támadt az embernek, hogy szünet nélkül vigyorog. B. sosem tudta eldönteni, állandósult izomgörcs-e az oka ennek az idiotikus derűnek, avagy pedig egy valahai szerzetes barát tudatosan kimódolt védekezése ez esetleges rendőri igazoltatások és zaklatások ellen. Ha valaki csak egy pillanatra is őrizetlenül hagyta ételét, hogy egy ráadás szelet kenyérért a pulthoz lépjen, a Csuhas máris hiénaként csapott le tányérra-kanálra, és szemrebbenés nélkül lapátolt be két-három villámgyors falatot a prédából.

Egy ideig ide is be-betért vándorló görgős-kredencével Poharas bácsi, aki ujjait a fölsorakoztatott vizespoharak peremén körbefuttatva zenélt, de aztán elmaradt, mert rájött, hogy üvegrezegtetős muzsikájával hiába van sikere itt is, a Lordok Háza futóvendégeinek épp csak a tulajdon éhhaláluk elkerülésére telik, a másokéra nem jut. A szomszédos Club kávéházban Poharas bácsi már jobban megtalálta számítását, de különben sem kellett őt félteni, mert esténként a Nagy-

körút teljes hosszát végigcaplatta fiával együtt, aki segített a guruló pohárszéket tolni és a poharakba mindannyiszor a megfelelő skálahangot előidéző vízmennyiséget betölteni. A Luxorba Poharas bácsit nem engedték be, *ez nem zenés kávéház és nem is Fővárosi Nagycirkusz*, mondta Laci főúr, de azt ő sem akadályozhatta meg, hogy más vállalkozók, például éhkopp-csinálta grafológusok és tenyérjósok ne látogassák az intézményt, palimadárra vadászva. *Öt forintért lerajzoló*m, jelentkezett esténként szabványszövegével egy reszketeg kezű agg portretista, aki B.-t majdnem egy teljes évtizeddel korábban az Ilkovics-büfében egész ügyesen lerajzolta volt; a karikatúrán B. mint lányok után loholó szoknyapecér volt látható, amin B. akkor meglehetősen elcsodálkozott, mert soha nem érezte magát szoknyapecérnek. Vonásait azonban igen jelesül kapta el a mester, amire most, csaknem tíz év múltán, a Luxorban már sehogy se lett volna képes: a nyomorúság, a kor és az alkohol időközben megtette a magáét, tehát a derék öregnek egyre nehezebb lett a dolga, alig-alig akadt horogra új megrendelő. A Luxorba különben is többnyire törzsvendégek jártak, akik, ha akarták volna, már százszor is lerajzoltathatták volna magukat; magyarul: számításba csak a gyér számú alkalmi vendég jöhetett. Az öreg is, akárcsak Poharas bácsi, a Nagykörút hosszában dolgozott, s mihelyt sikerült egy vagy két ötöst begereblyéznie, rögvest megvigasztalta magát a sokasodó kudarcokért, de nem ám Poharas bácsi-féle poharakkal, hanem olyanokkal, amelyekben valaminő tömény szesz csillogott, nem víz. Amikor már néhány ilyen vigaszt magába döntött, elfelejtette az „öt forintért lerajzoló” szabványszöveget, eszelős arckifejezést öltve körbesétált a Luxor asztalai között és félhangosan motyogta csak úgy maga elé: *Lumumba, Mobutu, Kaszavubu... Lumumba, Mobutu, Kaszavubu...* Hogy miért éppen az akkor zajló kongói hatalmi harcok foglalkoztatták, emberfia nem tudta volna megmondani.

Aki még szervesen beletartozott a körúti éjszakák akkori akváriumába, az Poetessza volt, a száguldó költőnő. Poetesszának a valódi költők nevezték el, akik a prózaírókkal, a zeneszerzőkkel, festőkkel, szobrászokkal és filozófusokkal a Luxor törzsvendég-gárdáját képez-

ték, a hozzájuk sodródó ledérebb ifjú hölgyekkel együtt. Ez utóbbiak a művészekkel a saját örömeikre, a gazdagabb futóvendégekkel viszont pénzért fekdestek le. B. maga is élvezte egyik-másik „Lukször-görl” kegyeit, de a leghálásabb Ofszájdnak volt, akinek révén Párizsban kétszáz frank ajándék-pénzhez jutott. Ofszájd egyik nője ugyanis, bizonyos Kistatár Erzsike megismerkedett egy Jean-Marie Courtois nevű gazdag francia játékkereskedővel, aki azonban évenként csak kétszer jött Budapestre, a magyar Triál céghez, tárgyalni. Courtois úr fülig belehabarodott a jól megpödrött fekete lányba, aki nevéhez híven valóban amolyan kis tatárka volt, s mivel B. bizonyult az egyetlennek, aki – Zsuzsának hála – képes volt valamelyest tolmácsolni közte és a lány között, a francia őt kérte meg, őrködjék Erzsike hűsége fölött az ő következő jöveteléig. B. pléhpfával bólintott, hogy *d'accord*, rendben van, Courtois úr pedig föllelkesülten közölte, hogy nem lesz hálátlan: amikor B. majd Párizsban jár, jelentkezzen nála. Kistatár Erzsike, amikor meghallotta, miféle megbízás alapján jut majd B. devizához odakint, visító kacajjal borult Ofszájd mellére: *Hát te, smucig disznó? Te nem fizetsz semmit a haverodnak, hogy az erényö- vem legyen? Pedig rád is rádférne egy kis garancia, pofikám!*

De nem is ez járt előbb a fejében, gondolja B. a Lukács napozóján, hanem micsoda is? Csapongok. Honnan jutottam el a kétszáz frank történetéig? Ahá, megvan! A Poetessza. Hát igen, ő is külön szám volt. Loholva „dolgozta” végig a Körutat, de olyan ütemben, hogy lehetőleg még a Kiskörútra is maradjon energiája. Ő a gépelt költeményeit árulta, Csihajda Etel néven. A bölcselmi darabok és az általános érzemények kisebb ciklusai tíz-tíz forintba kerültek, a szerelmes versekéi tizenötbe. *Vallásosak is vannak, csak ötért*, súgta oda a Poetessza időnkint idegesen egy-egy disztिंगváltabbnak látszó idős hölgynek vagy úrnak. Fájdalom, Csihajda Etelnek idővel be kellett látnia, hogy Magyarország nem az a helye a világnak, ahol egy igazi, egy vérbeli, egy született költő a verseivel boldogulhat; föl is adta küzdelmét a magyar nép mélységes lelki közönyével, s legközelebb csak már mint az egyik legférfiasabb szobrásznő hűséges élettársa

jelent meg a Luxorban. Mint vendég. Istenes versei, bölcselmi darabjai és az általános érzemények ciklusai nélkül.

Eh, talán mégiscsak beülök egy-két partira, gondolja B., és a brids-sarok felé pillant.

De az már üres.

De hát ez nem igaz, gondolja B., ahogy tekintete végigsiklik egy alacsony, törekeny fekete lány alakján; tán önmagamat próbálom áltatni? Legyünk őszinték: nem a skizoid helyzet miatt hagytam én ott Katit Ágass Lali prédájául, nem bizony. És lélekben nem is Zsuzsához tértem vissza, legalábbis nem mindjárt.

Nagy úr az öncsalás. Harmadik Richard legalább kereken megmondta, hogy gazember lesz. Tartuffe is csak kifelé hazudott, a környezetének; belül pontosan tudta, kicsoda is valójában. De a mi századunkban már nincsenek Tartuffe-ök. A hazugságot elintézzük szép csöndesen önmagunkban egy csinos kis önámítással, aztán kifelé már csak az igazat mondjuk. Azt a lélek mélyén már finoman és önfelmentőleg megmanipulált igazságot, amelyről már magunk is elhisszük, hogy az.

A huszadik század embere már nem hazudik kifelé. Hogy aztán bensőnk legalján, mélyen betemetve marad némi kényelmetlen érzés, egy kevéske freudi „Unbehagen”, amiből idővel gyomorfekély vagy szívinfarktus lesz? No istenem. Fő, hogy igazat mondjunk.

Például miért mondja azt valaki, hogy „gój” vagy hogy „zsidó”, ha voltaképpen nem is erre gondol?

Hát én? – kérdezi magától B., és most akkor is a hasára fordul, ha nem szereti a hátát süttetni, s ha zavarja is a napozóágynak a többinél magasabban húzódó léce, mert csak ebből a helyzetből legeltetheti a szemét a kis törekeny fekete lányon; hát én? Miért nem merem bevallani, hogy Koltói Éva miatt löktem el mindenki mást magam mellől?

Nem azért-e, mert disznóság volt akkor és úgy hagynom ott Katit? Hiszen emlékezzünk csak: Koltói Éva közvetlenül azelőtt tűnt föl itt, a Lukács teraszán, hogy Kati a kórházba került volna.

És Koltói Évi most is itt van. Őt nézi hasmánt fekve a hatvanhárom éves B. Mert az a törékeny, kékesfekete lány ott, az Koltói Évi. Vagy valaki, aki ő volt harmad százada.

Vajon, ha meg nem látom ezt a lányt itt, gondolja B., rájövök-e, hogy én is csak be akartam csapni magam, mint annyian?

B.-t az vonzotta Évában, hogy a lány nem vagány volt, mint Kati, hanem egyszerre följazott és rebbenékeny, őzikeszerűen visszahúzó-dó. És szemben Katival és Zsuzsával, nagyon is érdekelte mindaz, ami a zenével, főleg B. zenéjével kapcsolatos. Néha még zenében is gondolkodott.

Megfigyelted, hogy a platánleveleknek egész más az eolhárfa-muszikája, mint a tölgyekének vagy az akácokénak? – kérdezte egyszer az uszodából elmenet, és B. elámult, mert ez neki is régi, gyerekkori megfigyelése volt.

Tudom. A platángallyak még szélviharban sem sisteregnek úgy, mintha húst sütnének valahol.

De maga a szél is más tavasszal-ősszel, mint nyáron vagy télen. Még az íze is más. Tavasszal vagy ősszel édes a szél, észrevetted?

Nem, nem vette észre. Pedig észrevehette volna. A fene egye meg, észre kellett volna vennie.

Igen, édes – felelte, és Éva elpirult, nyomban fölfogta a válasz gyöngéd kétértelműségét. B. megfogta a kezét, és bevezette a Kisbuda Halászkertbe.

Ott, az egyik boxban, pedig a lány keze, ezúttal az asztal fölött, változatlanul az ő kezében pihent, sejtette meg B., hogy habár vonzalmuk kétségkívül kölcsönös, Éva nem vetette le a szűzies óvatosság páncélját.

Delej és páncél, mondta B. Ez vagy. Téged egyszerre kéne megírni dúrban és mollban.

Először dúr szoktam lenni. Csak később váltok át mollra. Előbb lelkesedem, aztán megriadok, s a végén rendszerint egészen komor leszek.

És most? Most hol tartasz?

Éva elgondolkodott.

Most, azt hiszem, az első kettőnél.

Ezután percekig nem szóltak semmit, csak egymást nézték. Majd, mintha egy sikeres szerződés kötés végén áldomást innának, koccintottak.

Dokk-rummal, ahogy B. már megszokta, de Éva nem. Az erős italtól úgy érezte, hirtelen kirántják a saját korosztályából, át egy másikba.

Ez a lehetőség akkor meg sem fordult a fejében, gondolja B. Még jó, hogy nem tételezett föl rólam valamilyen alattomos leitatási szándékot.

Akkor az sem tűnt föl B.-nek, hogy jóllehet Dokk-rumot isznak, neki egész idő alatt eszébe sem jut Zsuzsa. Akinek kérdésére (*Quel-qu' une*) néhány napja még azt válaszolta: *Csak volt*. Nem sejtve, hogy ezt a „csak volt”-ot alig néhány hét elteltével meg kell majd ismételnie. De Éva mintha ebben is előrelátóbb lett volna:

Tudod, az emlékek száznyolcvan fokos fordulatot írnak le az időben. A rossz jóvá válik, pusztán azáltal, hogy elmúlt. A jóból meg, ha már nincs, csak szomorúság marad.

B.-nek eszébe jutott az a gyerekkori kedvenc ebéd, amelyet nem bírt megenni, mert a halálra kellett gondolnia. Hát Éva is ilyen?

Mondd, nem vagy te máris öreg? Most itt ülsz velem, jól érzed magad, és máris azon búslakodsz, hogy ez a perc is elmúlik.

A lány elrévedt. B. számára érthetetlen volt, hogyan képes rajongás és lemondás egyszerre tükröződni a szemében.

Igazad van. Egyszerre vagyok fiatal és öreg. Nem könnyű eset, mi? A poharára meredt. Hároméves voltam, amikor apám odavezett a munkaszolgálatban. Nagyon szerettem őt. És akkor egyszerre kiderült, hogy nincs és többé nem is lesz, és hogy végül mindig a nincs lesz az, ami van. Jó, akkor még nem így fogalmaztam ezt meg magamnak, de a fölismerés megtörtént, és azóta olyan bennem, mint egy eltávolíthatatlan lövedék. Kutyát is félnék tartani, mert tudnám, hogy elveszítem. Szemét erőltetett dévajssággal villantotta B.-re. No de ha most egyszerre vagyok fiatal és öreg, akkor legalább remélhető, hogy öregen is képes leszek fiatalnak megmaradni, nem?

Azon kívül, hogy valamilyen megmagyarázhatatlan, tán hormonális rokonságfélét érzett Éva és maga közt, B.-t ez a kettejük közti szellemi harmónia is lenyűgözte. Túl azon, hogy Éva – kékesfekete hajával, kán-szemöldökével és nedves kutyaszemével – szép is volt (habár nem az a minden férfit igába hajtani igyekvő, túlonatú indázó érdeklődésű, cicás szépség, mint Kati), emellett még okosságával és érzékenyséével is belopta magát B. szívébe. Még magára öltött vékonyka lelki páncélja is rokonszenves volt, hiszen mi sem természetesebb, mint ha egy magára adó tizennyolc éves lány tart egy nála tizenkét évvel idősebb férfival való szorosabb kapcsolattól; hát még azok után, hogy tudja, mi történt a férfi szeretőjével, s hogy az a férfi közvetlenül ezt követően pártolt át nyomban őhozzá!

Éva mindamellett, ha némileg riadtan is, de továbbra is lelkes maradt. Ez leginkább azon a napon tűnt ki, amikor az idő egyik napról a másikra hirtelen szeles-hűvösre fordult, de ők mégis mindketten megjelentek a napozón, hátha ott találják a másikat. A „Gödör” olyan üres és kihalt volt, mintha tél lenne. Csak ők ketten feküdtek ott, egyetlen faágyon osztozva. És az a csók lett B. életének csókja. Az a ki tudja miféle vegyi összetételekből létrejövő egyszeri csoda, mely – élünk bámeddig – mindörökre megismételhetetlen marad. Ízét B. még most, vénülön is képes fölidézni.

Azt a másikat, amelyet néhány napra rá a Szabadság-híd pesti hídfőjénél, a Duna-part lépcsőin ülve, a Kárász nevű pontyúszató uszály szomszédságában váltottak, már kevésbé. Csak azt a lelki pofont, amely követte.

Mert Éva az együttlét legbizalmasabb percében órájára nézett és fölállt. *Szia, most mennem kell. Ne haragudjál, de öt perc múlva randim van a Kálvin téren Dezsővel.*

Dezső egyike volt azoknak a jelentéktelen ifjuncoknak, akik nagy buzgalommal sündörögtek Éva körül, de B. ott, a lépcsőkön ülve el sem akarta hinni az első pillanatban, hogy a lány komolyan beszél. Ehhez kettejük vonzalma túlonatú viharosnak és mélynek indult. És B. képtelen volt ott helyben átlátni a lányban élő kettősséget: az ösztönös menekülésvágyat, az eliramodást a „veszedelmes” felnőtt

férfitől (az újabb elveszíthető apától) a saját, megnyugtatóan ártalmatlan nemzedéke felé, meg az egyidejű reményt, hogy e menekülésében B. majd meggátolja.

Hát nem gátolta meg. *Akkor csak eriggy Isten hírvél*, mondta. Aztán egyikük erre ment, másikuk arra. Hosszú évek telnek el, míg Éva majd megvallja, hogy azt várta: B. akkor erővel megragadja őt és visszaülteti a lépcsőre. Csakhogy B. soha senkit nem akart erővel tartani maga mellett. Aki el akar menni, csak hadd menjen. Ahogy akkor mondta, Isten hírvél.

Hát ilyen finnyás egy szoknyapecér voltam én, gondolja kesernyésen B., aki pontosan tisztában van vele: ha akkor, ott, a Kárász uszály oldalánál tudja is, mi zajlik le Évában, s hogy mit várna el tőle a lány, s ha azt is tudja, hány év reménytelen szenvedés követi ezt az ostoba percet, akkor sem erősködik egy pillanatra sem.

Erősködni az szokott, aki nem erős.

A fekete lány, akit B. mostanáig merően bámult, most szélesen elmosolyodik, felül a napozó-priccsen és hevesen integetni kezd B. irányába. B. is felkönyököl és magára mutat: ez nekem szól? De máris elröstelli magát. Még hogy neki? Alighanem eltévesztettem az évszázadot, gondolja. Röhej. Az integetés persze egy rajta jóval túl, a lépcsőnél fölbukkant szemüveges fiatalembernek szólt, aki hunyorogva nézett szét, tekintetével nyilvánvalóan a lányt keresve. Ez utóbbi még oda is rikkantott neki: *Szia Des, itt vagyok!*

Hiába, no, ezek a Dezsők, ezek halhatatlanok, gondolja B., és szedelőzködni kezd. Éhes is már. Majd bekap valamit a Luxor... izé, a Paprikában.

Na nem. Ott nem. Bárhol másutt inkább, de ott nem. Ott semmi szín alatt.

Valamelyik nap Marika születésnap ajándékát is meg kell vennie. Már kinézte azt a halványdrapp leopárdfoltokkal díszített, habkönnyű, hófehér nyári ruhát a belvárosi GEB-ART Stúdió kirakatában. A legújabb párizsi modell, hirdette a ruha melletti táblácska, s akár így volt, akár nem, mindenképpen az lehetett volna. Valóban eredeti

francia kreáció? Aligha, hiszen akkor ott állna a márkanév is már: Dior vagy Cardin vagy más efféle. A ruha így is tizenhét forintos kóstál, ami nem csekély összeg ugyan, legalábbis neki, B.-nek, de B. elképzelte, hogyan áll majd Marikán, s ettől megint visszaröpült az időben, abba az estébe, amikor az épp aznap tizenkilenc éves grafikuslánnyal a Szemes G. Tibor főmérnök lakásán rendezett felnőtt-bulin megismerkedett. A lányon akkor is fehér ruha volt, ha nem is éppen párizsi szabású; ezt B. tüstént meg tudta állapítani, hiszen alig három hónapja járt a francia fővárosban, ahová a *Gazdag teherben*-nek meg I. Szimfóniá-jának rádiófölvételére utazott ki.

B.-nek ez volt az első párizsi útja, melyről már jóelőre sokat álmodozott, kiszínezve magában leendő sétálgatásait a Champs-Élysée-n, a Boulevard Saint-Germainen meg a rue de Vaugirard-on; de az egészet végül agyoncsapta Zsuzsa jelenléte.

B. előzőleg abban a reményben ringatózott, hogy ha magával viszi az útra Zsuzsát, tehát Zsuzsa végre kijuthat Párizsba, amittől az a bizonyos egyetemi káderezés annak idején megfosztotta, akkor depresszió, vegetatív neurózis, alkoholizmus és önkábítás egyszeriben a múlté lesz, a lélek régi sebe szépen beheged, s ki tudja, tán dolgozni is újra képes lesz a felesége. Egy éve ugyanis kitették Zsuzsa szűrét az iskolából, ahol tanított, pontosabban – a zeneszerző férj iránti tapintatból – leszálalékolták, mert a diákok nem győztek vihogni rajta, ahogy a dobogón föl-alá jártában jobbra-balra dülöng, neki-nekiütődve széknak, katedrának; sőt egyszer addig-addig botladozott, míg le nem támolódott a dobogóról, s a nebulóknak kellett nagy nehézségek árán talpra segíteniük. B. az utazás előtt úgy tekintett Párizsra, mint Zsuzsa lelki Lourdes-jára, melynek gyógyító közelségében megmártózva a felesége végre vidáman elhajíthatja képletes mankóit: az altatókat meg a szeszt.

Nem így történt.

Zsuzsát nem érdekelte Párizs. Nem érdekelték a múzeumok. Sem a Louvre, sem a Jeu de Paume. De még a Saint-Séverin templom sem a Vieux-Paris (Ó-Párizs) negyedben, az a hely, ahol a bűnözők valaha a középkorban menedékre leltek, lévén az a számukra a fogócskajáték

„ház”-a, az illethetelenség tanyája. Zsuzsa egyszerűen lekéste Párizst, fut át B. agyán, miután strandtáskája súlyát megtetézte egy kis szalámival, sajttal meg kenyérrel. Zsuzsának semmit nem mondott a rue Cujas a „kissé lejtő” járdájával, sem a rue Monsieur-le-Prince, hiába vásárolták kenyерüket néha ott, a Radnóti megénekelte pékségben. A Pont Neufön Zsuzsa úgy ment át, hogy sem errefelé nem vetett pillantást IV. Henrik lovasszobrára, sem arra, Maigret felügyelő Öt-vösök-rakpartja irányában.

Zsuzsát Párizsban is csak a kis bárók érdekelték. Bennük is jelesül a Calvados és a Kronenbourg sör. Ez főleg azért volt baj, mert B.-nek vagy folyamatosan vele kellett tartania csehóról csehóra, vagy idegeskedhetett az ORTF stúdiójában próba és föl vétel közben, hogy vajon ez idő alatt Zsuzsa hol és mennyire issza le magát. Hiszen itthon eladdig már több ízben előfordult, hogy hol itt, hol ott kellett éjnek évadján összekaparniuk a Mentőknek az utcán és beszállítaniuk az éppen ügyeletes budapesti kórházba, ahonnét alig néhány nap múltán mint teljesen egészséges, mosolygós és kiegyensúlyozott személyt haza is küldték.

Egyszer az egyik kórházban B. megpróbálta megértetni Sebő Ottó doktorral, hogy Zsuzsa csak addig mosolyog és csak addig mutatja magát kiegyensúlyozottnak, amíg gyógyultnak nem nyilvánítják; utána első útja a legközelebbi talponállóba vezet, s azzal máris kezdődik minden előlről. *Nos jó, teszünk egy próbát*, mondta Sebő doktor különös pillantást vetve B.-re, és a szokásos három nap helyett kivételesen tíz napig tartotta benn Zsuzsát. Mint utóbb Zsuzsa egy véletlenül elejtett megjegyzéséből vagy hangsúlyából kiderült, Sebő doktor nem egészen önzetlenül járt el így. Az a tény, hogy Zsuzsa a tíz nap elteltével sem mutatott elvonási tüneteket, amit az osztályon mindenki egybehangzóan igazolt, arra engedett következtetni (legalábbis B.-t erre engedte utólag következtetni, már csak annak alapján is, ahogy Zsuzsa Sebő doktor nevét kiejtette), hogy az orvos Zsuzsa benn tartózkodásának utolsó hetében némi stika-szesz becsempészése révén elnyerte az asszony kegyeit.

Mindenesetre a tizedik napon az orvos, megelégedve a kényes

ügyletet, kiengedte Zsuzsát, akinek első útja természetesen a kórház-tól alig kétszáz lépésnyire lévő söntésbe vezetett; hanem ez Sebő doktort már nem érdekelte.

Mindez azonban még hagyján, Budapesten végülis otthon vannak; de mi van, ha Párizsban szedik össze a holtrészeg Zsuzsát az Ambulance-osok, és szállítják egy ismeretlen kórházba vagy klinikára? Egyfelől a blamázs, ugye: magyar vendég-zeneszerző iszákos felesége... Másfelől a költségek. Mert akkoriban, a hatvanas évek első felében az ilyen kis „kezelés” Magyarországon még ingyenes volt; Párizsban azonban a legkevesbé sem, és B.-nek így is ki kellett centiznie minden frankjukat. Szerencsére némi anyagi segítséget jelentett, hogy a francia zeneszerzők és zeneművészek vendégházában kaptak egy viszonylag kedvezményes árú szobát a rue de la Boétie-n, a negyedik emeleten, de a ház a Champs-Élysées közvetlen közelében lévén, a környéken még az önkiszolgáló éttermek is drágábbak voltak, mint a külső kerületek olcsóbb vendéglői, ezért a házaspár még főétkezésnek is gyakran fogyasztotta a sarki Prisunic áruház élelmiszerosztályán vásárolt felvágottakat és konzerveket. (B. önkéntelenül a strandtáskájában lapulól szalámira, sajtra és kenyérre gondol.)

Azt Zsuzsa is ösztönösen érezte, hogy idegenben nem engedheti el úgy magát, mint odahaza, ám ez mit sem változtatott a tényen, hogy B. egész kinti tartózkodása, mármint ez a legelső, az állandó idegeskedés és szorongás jegyében telt el.

A legszörnyűbb az az este volt, amikor a párizsi zeneművészek szövetségének elnöke, Jean-Michel Garant úr vacsorát adott a tiszteltükre, mégpedig egy nagyon előkelő étteremben, valahol a rue d'Aumale-ban vagy ennek közelében, de B. kénytelen volt egyedül eleget tenni a meghívásnak, Zsuzsa annyira kapatos volt. Zsuzsa egyébként sem ment szívesen emberek közé, nem szerette az úgynevezett társasági életet, melynek során, mint mondta, folytonosan „viselkednie” kell; most meg ő maga sem kívánt jobbat, mint bebújni az ágyba és egy nagyot aludni. B. a házigazda Garant úrnak azt füllentette, hogy a feleségét irtózatossá migrén gyötri, „Joujah” elnézést is kér, de nem akarja szenvedésével a jelenlévők jó hangulatát elrontani.

A langusztá-vacsora valóban igen jó hangulatban zajlott le, kivált Philippe Maréchal mesternek, B. későbbi jóbarátjának, az egyik, már Pestet is megjárt, hatalmas tengerészszakállt viselő pianistának jóvoltából, aki csak úgy szórta a szűkebb pátriájából, Normandiából származó pajzán történeteket, méghozzá olyan hangerővel (fortisszimó, gondolta ott helyben B.), hogy az étterem túlfelén ülők is feléje fordultak tekintetükkel, illetve székükkel, és nagy hahotázások közepette tapsolták meg a sorjázó poénokat. Kivételesen B. is ellazult, talán az elsőrangú rozé hatására; s mivel Zsuzsát biztonságos helyen, az ágyban tudta, az idegesség meg a szorongás talán most először állt ki belőle, mióta a városba érkezett. Azt követőleg, hogy elbúcsúzott vendéglátóitól, füttyörészve indult a rue de la Boétie felé.

A negyedik emeleti szobában égett ugyan a villany, de a szoba üres volt, az ágyban nem feküdt senki.

És nem volt senki a fürdőszobában sem.

A bokáig érő nagy, nyitott franciaablak előtt a szél oldalvást rángatta a függönyt.

B.-ben meghűlt a vér.

Odalépett az ablakhoz, hogy lenézzen a keramitkockás udvarra, s előre rettegett a látványtól, amely egy pillanat múltán elébe tárul.

De lenn nem volt senki és semmi. Vértől sem. Csak a keramitkockák.

B. most már tudta, mit kell tennie. Szinte kizúdult a szobából (tényleg, még a villanyt sem oltottam el, idéződik föl ma benne az a régi éjszaka), végigrohant a folyosón, ki a lifthez, ahol alkalma nyílt rá, hogy átélje a közhelyek közhelyét: ezúttal csakugyan egy örökkévalóságnak rémlett, amíg az elaggott, de abszolúte megbízható masina csigalassúsággal felzötykölődött a negyedikre. Újabb tempós, szinte szekerező dőcögés lefelé. A földszintre érve B. valósággal föltépte az ajtót, azzal ki az utcára, irány a húsz méterre lévő italmérés.

Zsuzsa a pultnál ült egy bárszéken, és kacéran nézett az olaszos képű csaposra, aki éppen elébe rakott egy nagy pohár Calvadost. B. úgyszólván röptében kapta el a poharat, egy hajtásra lehúzta az italt, majd fizetett. Az összeg alapján kideríthető volt, hogy felesége előző-

leg három ilyen nagy *calvát* már benyakalt. Zsuzsa hiába tiltakozott, B. lerángatta a bárszékről és fölgyámolította a szobájukba.

Ez volt az utolsó dobásod, mondta B. másnap Zsuzsának. *Még egyetlen egy ilyen, és tudod, mi következik.*

Tudta-e Zsuzsa valóban? Hiszen már azt hitte, Neuhut doktoron is sikerült kifognia.

Két héttel párizsi útjuk előtt történt.

Zsuzsa már olyan sűrűn volt önkívületi állapotban, hogy B., aki utazásukat veszélyeztetve látta ettől, elvitte a Neuhut Frigyes nevű ideggyógyászhoz, akivel előzőleg telefonon beszélt, részletesen elmondva, mi a baj. Neuhut doktor délelőtt tizenegyre rendelte be magához kettejüket a neurológiára. Délelőtt lévén, Zsuzsa üde volt és jókedvű, szemre teljesen normális, mint minden olyan helyzetben, amikor attól kellett tartania, hogy B. esetleg elvonókúrára juttatja.

Neuhut doktor egy ideig elbeszélgetett velük, megkérdezte, mióta vannak együtt, mióta házasok, majd miután még fölött egy-két, közömbösnek tetsző kérdést, megkérte B.-t, hagyja őket magukra Zsuzsával, s várakozzék addig kint a folyosón.

B.-nek jó húsz percig kellett el-elnézegetnie a neurológia folyosópadlatának faltjait és repedéseit, a Neuhut doktor rendelője melletti ajtókon ki-be sürgölődő fehérköpenyes orvosokat és fityulás nővéreket, a tolókcocsiban erre-arra gördített idősebb betegeket, miközben még beszédhangot is alig hallott. Olyan csönd honolt körülötte, mint egy akváriumban, s mintha nem is emberek, hanem halak libbennének-surrannának előtte jobbra-balra. Arra gondolt, hogy ha ő neurológus volna, aligha tudna bármit is mondani Zsuzsa esetére, melyet voltaképpen nem is ismer, nem is érthet; ahhoz tán a dülöngélések meg a szeszért való toporzékolások perceiben kéne látnia Zsuzsát, s aztán belevilágítania, mélyen, nagyon mélyen, egészen odáig, ahol mindezeknek a jelenségeknek a labirintusa végén a Szörny, a Minotauros megbúvik. Képes lehet-e akár még a legjobb ideggyógyász vagy a legzseniálisabb pszichiáter is egyetlen félórás csevegés alapján eldönteni, mi lehet a baj, vagy akár csak megközelítő képet is kapni arról, ami a lélek legbensejében sokáig lefojtva lappang, hogy aztán

vulkanikus kitörésének lávája minden elevent elpusztítson maga körül?

Kérem, fáradjon be, szólt ki végül Neuhut doktor. Most majd a kedves feleségét kérem meg, várakozzék egy-két percig odakint.

Váltották hát egymást Zsuzsával, akinek tekintetében csúfondáros fény csillant meg, ahogy kilépett a folyosóra.

Őn, művész úr, ugyebár szeretne segíteni a feleségén, kezdte az orvos, visszatelepedve íróasztala mögé, s összetette a kezét, mintha imába fogna.

Természetesen, mondta B.

Szereti őt?

B.-t meglepte a kérdés. Hogy szereti-e? Igen, hát persze, hogy szereti, hiszen a felesége. Másfelől eltagadhatja-e önmaga előtt az eltagadhatatlant: hogy valójában Koltói Évit szereti? Hogy őbelé szerelmes négy év óta?

Nos? Mintha zavarba jött volna, úgy veszem észre, jegyezte meg némi éllel az orvos, és szinte beleszúrta éles fényű tekintetét az övébe, mint egy szemész, csak nem szemfenék-, hanem lélekfenék-vizsgálatot végezve. Tehát? Kérem, válaszoljon a kérdésemre.

B. egy kissé fölkaprikázódott.

Már elnézést, doktor úr, de attól tartok, itt nem én vagyok a kezelendő páciens. Ha arra gondol, hogy a feleségem miattam iszik, hát ki kell ábrándítanom: már jóval azelőtt is ivott, hogy összeismertünk volna. Én éppen azért vettem feleségül, mert azt hittem, ezzel segíteni tudok rajta. Hát nem tudtam, ez az igazság. De hisz ha tudtam volna, nyilván nem fordulok Önhöz.

Neuhut doktor egy hirtelen mozdulattal hátralökve karosszékét, fölemelkedett ültéből, s oda állt közvetlenül B. széke elé.

Még mindig nem felelt nekem: szereti a feleségét? Nem, nem szereti, igaz? Talán mást szeret, talán nem. De van egy gyanúm: akárhogy áll is a dolog, Ön ettől a nőtől nem azt kívánja, hogy meggyógyuljon, hanem hogy Ön minden különösebb erőfeszítés és főleg lelkifurdalás nélkül megszabaduljon tőle. Nem, most ne szóljon közbe, kérem. Fogalmam sincs, hogyan sikerült elérnie, hogy leszálalékolják; a

kedves felesége ugyanis tökéletesen józan és ép elméjű, ráadásul igen művelt is. Épp úgy lehet vele beszélni Freudról vagy Jung-ról, mint Roger Martin du Gard-ról, Bach-ról vagy Rainer Maria Rilke-ről. Egy kis vegetatív neurózis még nem a világ. Ne haragudjék: lehet, hogy Ön ezt a házasságot nyűgnek érzi, de nagyon kérem, az elszakadási törekvéseihez ne az orvostudományt hívja segítségül.

B. fölállt. *Amint látom, nem hisz nekem, doktor úr. De ha majd egyszer rátelefonálok Önre, hogy ha lehet, azonnal jöjjön egy megadott címre, megteszi-e, hogy habozás nélkül kocsiba vágja magát és oda száguld?*

Neuhut doktor hosszasan, kételkedőn, mondhatni bizalmatlanul vizsgálta B. arcát, aztán tömören azt mondta: *Meg.*

Úristen, hány napja már, hogy minduntalan csak azok a régi-régi idők járnak a fejemben? – kérdezi magától B. a Ráday utcában ballagva, hogy besétáljon a belvárosi GEB-ART Stúdióhoz, megvenni azt a halvány leopárdfoltokkal díszített fehér nyári ruhát Marika születésnapjára.

Vegetatív neurózis.

Szemes Vikinek, Szemes G. Tibor főmémők húgának is vegetatív neurózisa volt. Akkoriban többnyire az alkoholizmust meg a kábítózást nevezték finoman így, hogy ne legyen statisztikailag kimutatható az önbódítások valódi száma, pedig ez tán éppen ekkor, mintegy hét évvel 1956 őszeinek nagy nemzeti megrázkódtatása után volt a legnagyobb.

Hihetetlen gyorsasággal szaporodott ily módon el a „vegetatív neurózis”, amely előtt az orvostudomány, mint mondták, tehetetlenül áll. Narkomániáról szó sem eshetett.

Pedig ebben az időben, a hatvanas évek elején egyre többen lettek por és fű nélkül is narkósok, s csak a vasszervezetűek úszták meg a szertelen önkábítást súlyosabb testi következmények nélkül. Szemes Viki, a Kisegér, akárcsak Zsuzsa, nem tartozott közéjük.

De miről is jutott most eszembe a Kisegér? – fut át B. agyán. Hiszen évtizedek óta nem találkoztak. B.-nek híre sem volt felőle, azt sem

tudta, él-e még a kedvesen léha és fölöttébb könnyűvérű teremtés, aki két fél vodka után, sőt akár két fél vodka reményében is vonzónak látott minden férfit.

Hát persze, Marika meg a születésnapja. Akkor, hatvanhárom nyarán, amikor Szemes G. Tibor főmérnök lakásán megismerkedtek, a buliról csak helyben derült ki, hogy azon Tibor szeretőjének születésnapját ünneplik. Nem mintha szükség lett volna ilyen különleges alkalomra, hogy az értelmiség nagyjából állandó baráti csoportjai szombatonként összejöjjenek, s lehetőleg mindig új párkapcsolatokat létesítsenek a klánon belül, ami ahhoz vezetett, hogy a klánok legtöbb hímnemű egyede jóformán már mindegyik nőnemű egyeddel lefedt. (Sok helyütt csoportos szex formájában, amely formába belekóstolni B.-nek sosem volt gyomra.) Nem is sport volt ez, hanem a pótkiélésnek épp olyan jellegzetes, habár kevésbé veszedelmes változata, mint a kábítózás; sőt, kábszerezés volt egy bizonyos értelemben ez is. Nem mintha a kétfajta önbódítás kizárta volna egymást: a bandák fele, főleg a televíziós segédrendezők és segédoperatőrök robbanásszerű elszaporodásával, mindkettőből alaposan kivette a részét.

A Kresz Géza utcai lakásban két nőn akadt meg B. szeme. Egyikük az ünnepelt volt, a házigazda kedvese, a tizenkilencedik életévét aznap betöltő, vörhenyes-szőke, zöld szemű Marika, de a szintén jelenlévő Ofszajd bizalmasan megsúgta, hogy a lány nem tartozik a megkaphatók közé, hűségesen kitart a harminchat éves Tibor mellett. Mindazonáltal B. félreérthetetlenül kiolvasta a grafikuslány pillantásaiból, hogy hűség ide vagy oda, ő bizony tetszik Marikának. Egyszer ki is ment a konyhába a lány után, amikor az kávéfőzött, s pertut ajánlott neki, ami köztudomásúlag koccintással jár és amolyan legalizált csókfélébe szokott torkollni. Ezúttal a csókféléből valódi csók lett, de gyorsan szét kellett rebbenniük, mert Tibor, aki sem Marikát, sem B.-t nem látta sehol a lakásban, gyanút fogott és kijött utánuk a konyhába, mint mondta, sörért.

Pertut ittam B.-vel, magyarázkodott árulkodó fölöslegességgel Marika. Baj?

Tibor csak annyit mondott, *ugyan*, és szélesen mosolygott hozzá, ahogy rendszerint szokott, mindössze a szemében villant meg valami, amitől arckifejezése egy futó pillanatra egészen hiúzszerű lett.

Szállj le a csajról, apám, intette B.-t Ofszájd. *Az ilyen kettőt se nyikkanó és folyvást mosolygó szivarok, mint ez a pasi, nálam nem kóserek. Azt ajánlom, ne próbálj ujjat húzni vele.* Jelentősegteljesen nézett B. szemébe. *Ugye, érted?*

B. megfogadta a tanácsot és átnyergelt a másik szépségre, egy huszonöt körüli, enyhén mongoloid vonású, természetes sötétbronzzal hajú fiatalasszonyra, aki, mint meghívója, a Kisegér elmondta, éppen válófélben van, illetve hát az ügy még nem dőlt el végleg, Csilla – Pálossy Csilla, asszonynevén Szeglethy Balázsne – mindenesetre most visszaköltözött az anyjáiékhöz, de Balázs nem az a fazon, aki csak úgy könnyedén felad egy-egy partit. Csillának most jól jönne valaki, akire támaszkodhatnék, különben Balázs a maga könnyörtelen rámenősségével úgymint viaszszippantja végül a már elromlott házasságba, mint mágnes a vasszögecskét.

Szemes Viki ezt a bolhát aligha csak B. fülében helyezte el, a legbelső (nyilván háló-) szobában ugyanis, ahol – szemben a dancing-nak kinevezett nappalival és hallal – nem volt magnó, se tánc, szép-tevők raja hódolta-imádta-nyüzsögte-zsongta körül a facér ifjasszonyt. B. az este folyamán már korábban is érzékelte, hogy a reklámién trónoló Csilla lábánál egy frissen elvált filozófus térdel, mellette, szintén a szőnyegen, törökülésben egy tévés segédvalaki gubbaszt és csapja a szelet az est királynőjének, akinek két oldalán további negyvenes urak próbálják elmeélükkel elkápráztatni a hölgyet; B.-nek azonban nem fűlt a foga ahhoz, hogy beszálljon ebbe a tömeges arénába, melyben, mintha valaminő fordított bikaviadal volna, egy halom bika próbálja bekeríteni, térdre kényszeríteni és végül megdöfni az egy szem női torerót. Most azonban, Ofszájd figyelmeztetése után elhatározta, hogy sorompóba lép.

Éjfél közeledett. A hallbéli magnón éppen végetért az *Only you* és indult a *You are my Destiny*, amikor B. másodszor is bekukkantott a hálószobába. Csilla a nyíló ajtó felé pillantott, B. pedig anélkül, hogy

belépett volna, mutatójával magához intette a szépasszonyt. Afféle könnyed, világfias mozdulattal, amilyenre szeszmentes állapotban valószínűleg sosem lett volna képes. Hordárnak inthettek így zsirardi-kalapos szeladonok valaha, legföljebb anélkül a dévaj, incselkedő tekintet nélkül, melyet B. az invitáló gesztushoz mellékel.

Az ember térden állva, ezüst tálcán kínálhatja oda a szívét egy nőnek; szinte bizonyos, hogy el- vagy lenéző mosoly, szánakozó fejingatás, ha ugyan nem megvető ajakbiggyesztés lesz a válasz, gondolja a Mátyás utca sarkához érő B. De elég egy mákszemnyi egészséges pimaszság, és a nő máris lohol utánad. Kár, hogy ezt az igazságot az ember, mihielyt beleszeret valakibe, ha el nem felejtí is éppenséggel, de botor módon amolyan rendelkezési állományba vonultatja. Ha viszont történetesen nem vagyunk szerelmesek egy általunk megkívánt nőbe, féligmeddig már nyert ügyünk is van nála.

Csilla a lábánál térdelő filozófus egyik mondatának kellős közepén pattant föl B. intésére, hogy kilibbenjen B.-hez a nappaliba. *Szabad?* – kérdezte B. olyan hangsúllyal, amely félreérthetetlené tette a szó kettős értelmét. *Hát persze*, nevette el magát Csilla. *Teljes mértékben.*

A *You are my Destiny* után az *I'm sorry*, majd a *Greenfields* következett, s tánc közben a társalgás is először Paul Anka, Brenda Lee meg a Four Brothers körül forgott, majd személyesebb dolgokra terelődött a szó, ezt újabb pertu-ivás követte egy újabb, ám ezúttal a nyilvánosság előtt váltott csókkal, melyet a körülállók, ki lelkesen, ki kevésbé, de megtapsoltak, legzajosabban természetesen a házigazda. B., amikor a csók után fölnézett, még elkapta Marika megfogalmazhatatlan jelentésű tekintetét, mielőtt a lány hirtelen elhatározással el nem tűnt a konyha irányában. Még egyikük sem sejtette, hogy valamikor együtt fognak élni. Vagy legyünk pontosabbak, gondolja a hatvanhárom éves B., *én* nem sejtettem.

Csillát ő kísérte haza a Rómer Flóris utcába. Megbeszélték, mikor találkoznak legközelebb, s egy második, ezúttal tanúk nélküli hosszú csókkal váltak el.

B. tűnődve sétált le a Rózsadomb oldaláról. Arra gondolt, hogy ebből még csakugyan lehet valami.

De azt is tudta, hogy Koltói Évát Csilla aligha tudja kiradírozni belőle.

Csilla a budai Várban dolgozott, egy kutatóintézetben. Délutánonkint, amikor végzett, átment B.-hez a Markó utcába. B. kénytelen megállapítani, ahogy a Kálvin térhez ér, hogy számos szeretője volt ugyan életében (tényleg szoknyapecér lettem volna?), de ilyen jól senki mással nem tudott elbeszélgetni a teste. Talán mert Csilláé delejként vonzotta? Nem. Vonzotta, igaz, de korántsem annyira, mint Koltói Évié. Vagy talán inkább azért, mert Csilla nem volt igazán, alapvetően és mélyen fontos neki?

Igen, azért.

Pontosan ezért.

Mert Csillával csak a teste érintkezett. Csilla mellett a vér nem a szívébe, nem az agyába (ó, mi, komplikált értelmiségi marhák, gondolja a hatvanhárom éves B.), hanem egyenest az ágyékába tódult azon a Markó utcai albérleti heverőn.

Csilla egy másik érzelmi fokozatba tartozott, nem abba, mint Koltói Éva. Ezért is nem voltak mellette B.-nek gátlásai soha. És ezért istenítette őt Csilla, megfélekezve a mákszemnyi egészséges pimaszság alapszabályáról.

Hanem ehhez is el kellett jutni, Csilla férjének, Szeglethy Baláznak ellenében.

Szeglethy-Schmitz Balázs taxisofőr volt, mert mint osztályidegent, nem vették föl sem egyetemre, sem egyéb főiskolára. Ennél fogva kénytelen volt nyomorgó diplomás helyett fölöttébb jól kereső sofőrré válni. Ezzel szemben, ami érthető, a kirekesztetést sehogy sem emésztette meg, s a korszak társadalmi viszonyaiban sem látott egyebet, mint afféle „zsidó-vircsaftot”. Szemében minden országos baj okai a zsidók voltak, sőt – legyünk pontosak – a „bűdös zsidók”, ami nem vallott túl nagy elemzőkészségre, márpedig ennek hiányát minden értelmiségi pályán csak megsínylette volna. (Illetve hát ez nem is olyan biztos, teszi hozzá gondolatban a Belvárosba tartó B.) *Még a végén engem is lezsidózol*, vágta egyszer férje szemébe Csilla, amikor

a férfi azzal támadt rá elvakult dühében (napközben volt egy koccanása), hogy az intézet két zsidó származású kutatónőjének személyében a magyarság árulóival barátkozik. Csilla tisztában volt azzal, persze, hogy Balázs ilyesféle magyarkodó vagdalkozásai voltaképpen csak külső lecsapódásai férje szorongató belső válságának, amely abból fakadt, hogy a férfi tudat alatt már jó ideje érzi: kettejük kapcsolata végképp zátonyra futott. (Zátonyra futó kapcsolat? Valaha, amikor a *Gazdag teherben*-hez a szöveget is magam írtam, ilyen hülyeség meg nem fordult volna a fejemben. Kapcsolat, mint hajó? Hogyan beszélünk, hogyan gondolkozunk mi manapság? Hogy lám, már én is... B. megcsóválja a fejét, ahogy az Egyetem utcában baktat; néhány járókelő csodálkozva nézi a magában szembeszökően boszszankodó urat.)

Szó, ami szó, B. számára annak idején némi kaján elégtételül szolgált, hogy egy acsargó antiszemitát szarvaz föl, s csak vállat vont, amikor Csilla egyszer azt mondta: *Ha megtudja, agyonver, vagy téged, vagy engem, vagy mindkettőnket.*

B.-nek – hiába, no, a szakma! – mindig is kitűnő volt a hallása; most is azonnal megértette, hogy az a „megtudja” sokkal kevésbé vonatkozik a házasságtörés tényére, mint az ő származására. De Szegelethy Balázs fortyogó düheivel nem óhajtott foglalkozni, és immár Csillának is – úgy látszik – sikerült magát túltennie rajtuk.

Egy ízben mégis, miként arra B. eleve számított is, igen kényes helyzet alakult ki.

Este kilencre, negyed tízre járt. Meztelenül hevert Csillával a Scheibelné-féle albérleti szoba ágyán, amikor künn a hallban megcsörrent a telefon. B. gyorsan magára kapta a fürdőköpenyét, és kiszaladt fölvenni a kagylót. Csodálkozva hallotta, hogy Csillát keresik sürgősen a munkahelyéről. B. reflexszerűen lekapta magáról a köpenyt és Csilla vállára segítette, noha senki sem volt kívülük a lakásban: Scheibelné éppen szolnoki rokonainál tartózkodott.

Amikor Csilla visszatért a hallból a szobába, kapkodva öltözni kezdett.

Mi van? Mi történt?

Balázs keresett bent telefonon, hadarta Csilla, *úgy tudta anyámtól, hogy ma mindnyájan bent túlórázunk egy sürgős jelentést összeállítani, ami elvben igaz is, csak én lógtam el korábban, no miért? Még szerencse, hogy megadtam a számodat a Herminának. Ő szegény hamarjában azt füllentette, hogy éppen kiszaladtam bekapni valamit, mert reggel óta nem ettem és már szédelegtem...*

Na és?

Csilla már félig fel volt öltözve. *Jézus, hívj gyorsan egy taxit! Balázs azt mondta, félóra múlva személyesen értem jön az intézetbe a saját taxijával, addig vissza kell érnem! Siess, az Istenért!*

B. kiment a hallba és és megrendelte a taxit. Remélhetőleg nem Szeglethy Balázs áll elő a magáéval, gondolta közben, az volna csak a világbotrány.

Mit akar tőled?

Azt mondta Herminának, hogy rendbe akarja tenni a szénánkat.

És te? Vissza akarsz menni hozzá?

Ugyan, te számár, mondta immár menetkészen Csilla, és homlokon puszilta B.-t. De B. tudta, hogy elég lesz egy kurta negyedórácska Balázs mellett a kocsi anyósülésén, és a férfi szívhez szóló könyörgése meg a közös múlt könnyes fölidézése („emlékszel, amikor...”) meg fogja ingatni az asszonyt. Nem, Csilla nem bír majd ellenállni. El fog lágyulni, utóvégre is nő, akinek lehet az érzelmeire hatni.

Nem, gondolta B., Csillát nem adom vissza. Ennek az alaknak aztán végképp nem. S miért is tenném? Ez a házasság menthetetlen, a vak is látja; mire jó akkor egy két-három hónapos haladék, melyből azonban már nem B.-hez vezet majd – mert hozzá már nem vezethet – Csilla útja? Nem, gondolta B., ezt nem engedem.

És ebben a pillanatban rájött, mit kell tennie.

Kinyitotta az előszobából a függőfolyosóra nyíló ajtót, s átadta a kulcsot Csillának. *Te fogod bezárni az ajtót, kívülről. A kulcsot tedd el. Nélküled nem mehetek ki a lakásból. Ha befejeztétek, ülj be egy taxiba, a Várban biztosan akad Balázsén kívül másik is, és siess vissza. Még ma este vagy éjjel, érted? Várlak.*

Csók. Csilla kívülről bezárta az ajtót, léptei elkongtak a gangon.

B. hanyattvágta magát az ágyon, s egyik cigarettát a másik után szívta. „Egy virágot a pamlagon hagyott, / Megölelem az ócska pamlagot”, jutott eszébe a két Ady-sor, mely egyébként nem tartozott a kedvencei közé. És különben is, hol az az itt hagyott virág? Próbált olvasni, de nem ment. Tizedszer is ugyanabba a bekezdésbe fogott, s a végén megint nem emlékezett rá, mi állt ott. Nem is emlékezhetett, hiszen közben is az esélyeit latolgatta. Abban biztos lehetett, hogy Csillának jobb vele, mint a férjével. Ritkán illik így össze két... Eh, ezt hagyjuk. Nem ezen fordul meg a dolog. Vagy mégis? Vajon ez a néhány elmúlt hét mennyire tudja ellensúlyozni a Balázs oldalán leélt éveket? Az emlékek özönét? B. tudta, hogy ő *még* egy kicsit idegen Csillának, Balázs *már* egy kicsit az neki. Melyik ért többet? A szerelmi társváltások nagy lelki kataklizmái mindig kiszámíthatatlanul kétesélyesek: az ingadozó fél az egyik oldaltól mintegy közeledően távolodik, a másikhoz ugyanakkor távolodva közeledik. Vajon hol tart most ebben az ingamozgásban Csilla?

Nyilván éppen ott ül Balázs mellett és hallgatja a férfi előre kimódolt, szívhezszóló szövegét. A szíve, melyhez Szeglethy Balázs szól, nem kemény, de a táskájában lévő kulcs az. Ő volt most B. egyetlen szövetségese. Az egyetlen valódi, vasból való ellensúly B. serpenyőjében. Csilla tudja, hogy vissza kell hoznia, még ma. Csak ő, ez a kulcs foghat ki a kísértésen. Csak ő foghat ki Szeglethy Balázson.

Éjjel háromnegyed tizenkettőkor fordult meg a zárban, olyan dadalmas kattanással, ahogy egy páncélszekrény ajtaja tárul föl a megfelelő számkombinációra. B. csak bólintott, mint sakknagymester, aki észleli, hogy ellenfele úgyszólván törvényszerűen sétál bele a matt-hálóba. S a következő gondolata az volt, még mielőtt Csilla megjelent volna a szobában, hogy igazuk van azoknak a kollégáinak, akik zörejekből, mint amilyen a kulcscsörgés vagy zárkattanás, írnak örömodákat.

Aljas gazember, bújt B.-hez Csilla az ágyban tíz perccel éjfél előtt, dorombolva. Honnan tudad, hogy ha nem égeti a táskám fenekét, akkor...?

Tényleg, honnan is? Ki tudja, mit, mikor, miért érez meg pontosan, szinte halálos biztonsággal valaki? De ez legalább nem ama bizonyos Kasszandra-szindróma volt: a végkifejletet ezúttal irányítani lehetett.

Istenem, ennek is csaknem harminc éve, gondolja már a Váci utcában bandukolva B. És akárcsak Karlovits Kati, Csilla sincs többé. Onnan, ahol van, semmilyen bűvös kulcs vissza nem hozza már.

Jól van, a ruhát még nem vitté el senki, most is ott kínálja magát a kirakatban. Lehet, persze, hogy odabent több is van belőle.

De mi ez? A kirakathoz nem tartozik bolt? No nézd csak, ezt eddig észre sem vette. Illetve... aha, itt egy kiírás. Bizonyára azért került el a figyelmét, mert mindig csak a ruhát látta. Micsoda hülyeség! A kirakat itt van, ellenben maga az üzlethelyiség a szomszéd utcában.

Mi tagadás, nem is olyan hülyeség. A kirakatot egy meglehetősen forgalmas passzázsban bérlik, az elárusítóhelyet azonban egy jóval néptelenebb utcában, ott is az egyik ház félemeletén. Hát jó, ez már igazán nincs messze, odamegy.

Marikának az a megfejtethetlen pillantása, ott, Szemes G. Tiborék halljában, hatvanháromban.

Csakugyan megfejtethetlen volt? B. eltűnődik. Jónéhány évtizeddel később, amikor végül csakugyan összefonódott az életük, Marika élénken emlékezett arra, hogy annak idején milyen dühös volt, amiért B. ilyen csapodár. Hogy – úgy látszik – mindegy neki, ő-e, vagy Csilla. De B. ma már pontosan tudja, hogy a lány tekintetében valami egyéb is lappangott, nemcsak a sértettség. És nem is csupán az azon való szánakozás, hogy románcuk (már amennyire egyetlen, sebtében váltott, ráadásul lopott csók annak nevezhető) folytatás nélkül marad.

Ellenkezőleg: mintha a lány teljes bizonyossággal tudta volna, hogy sorsuk előbb-utóbb összekapcsolódik. Mintha csak attól lett volna szomorú, hogy erre még várnia kell, ki tudja, meddig.

Öt évig kellett rá várnia. Ha ugyan van jelentőségük olyasmiknek, mint napok, hónapok, évek.

Az idő, az egyetlen tömb.

Ahogy ő, B., megérezte a Karlovits Katit fenyegető halálos vesze-

delmet, s ahogy megérezte, hogy Marika pénzét kilopják a villamon, úgy érezte meg Marika is a kettejük elkerülhetetlen, vargabetűk sora után is törvényszerű összekerülését. Az elrendeltetést. Igen, ez volt abban a rejtélyes nézésben, mielőtt a lány eltűnt volna a Szemeslakás konyhájában, B.-nek a Csillával váltott pertu-csókjá után. Csak éppen ezt akkor, ott B. még nem értette és nem is érthette meg. Az sem biztos, hogy Marika értette.

Na végre, a GEB-ART Stúdió.

Valaha lakás lehetett, nem éppen szegény emberekkel. Jól öltözött, feltűnően csinos fiatal lány libeg B. elé egy hajdan nyilván előszobaként használt hosszú előtérben. *Jónapot, uram, mivel szolgálhatunk? Á, igen tudom már, az egy nagyon szép ruha, a hölgy bizonyára boldog lesz vele. De tessék talán beljebb fáradni, azonnal szólok a direktorisz-nak.*

Tágas, táncteremnek is beillő helyiségbe kalauzolja B.-t. (Lehet, hogy valamikor tényleg táncos estélyeket rendezett benne a tulajdonos?) A hatalmas hodályban roppant mennyiségű női ruha csüng, mint egy fogaserdő óriásira nőtt délszaki virágai. A pirosnak, fehérnek, lilának, ibolya- és égszínkének, fű- és fenyőzöldnek, citrom- és narancssárgának szemkápráztató kavalkádja. B. eddig azt hitte, a GEB-ART Stúdió olyasfajta kis butik lesz, mint amilyenek tucatszám találhatók a Belvárosban. Ez meg itt inkább valamilyen nagyáruház nőiruha-osztályára emlékeztet. Egy normális lakóház félemeletén! (Igaz, FÉLEMELET helyett a falon egy előkelő, aranyozott MEZZA-NIN föliratú tábla díszleg.)

Elegáns, idős asszony jelenik meg az IRODA táblát viselő ajtó keretében. Hetven és hetvenöt között járhat, hófehér haját kontyba fogta, nyakában aranylánc, elől nagy, csiszolt rubinttal.

Halványdrapp mintás fehér? Ilyen ruhánk nincs. Hogyan? A kirkatban? Aha, jöjjön velem. Erre gondolt? Jaj, kedves uram, ez nem drapp, hanem bézs. Tény, hogy csodálatos darab, a legújabb párizsi modellünk. Önnek igen jó az ízlése. De vannak ezen kívül is remekbe szabott... nos igen, a szó szoros értelmében mondom, hogy szabott... angol ruháink is, alig valamivel többért. Ha szabad ajánlanom, uram,

ne siesse el a választást, nézzen nyugodtan körül, mielőtt végleg döntene. Ja, meine Dame, was kann ich für Sie tun?*

– fordul egy német hölgyhöz, aki az imént lépett be az előszoba felől, miközben a fogadókisasszony hangtalanul jelezte szájmozgásával: *Német*.

B. nem tudja, mitől támad hirtelen valamilyen rossz érzése. Csupán annyit észlel, hogy karján fölborzolódik a szőr, mint mindig, amikor valamiféle nemszeretem dologgal kerül szembe.

Csak turkáljon addig nyugodtan, mondja a direktornak titulált elegáns öregasszony, s visszafordul a német nő felé.

B. tévován bóklászik a fogaserdő ösvényein, habár ezt teljességgel fölöslegesnek tartja, hiszen már világosan megmondta, mit akar megvásárolni. De Isten neki, hátha valóban talál olyan nyári ruhát, amellyel még nagyobb örömet szerezhetne Marikának. Az egyik citromsárgát, amelyhez fekete bőrv is jár, hosszan mustrálgatja, még a nyaki rész belsejébe is belekukkant, hátha talál ott valaminő hiteles francia vagy angol márkajelzést; ám nem lel egyebet, mint egy fehér fércszálat. Ezek szerint eredetileg kellett ott márkajelzésnek lennie, csak eltávolították. Hanem hát miért távolítanának el egy Cardin- vagy Dior-jelzést? Olyasmiről már lehetett hallani, hogy élelmes kereskedők egy-egy magyar gyártású farmernadrágra Lee- vagy Wrangler-jelzést varnak (még élelmesebb sportolók szákszámra hoztak be ilyeneket külföldről), de hogy valaki eltávolítsa a ruhadarab igazi értékét megadó jelet, az egyszerűen elképzelhetetlen.

B. továbbstát. A sárga ruha különben sem illenék Marika hajához. Nem vitás, hogy a drapp... azaz a bézs foltokkal színezett fehér ruha lesz az igazi.

Mindamellott egy diszkrétén zöld ruha előtt még egyszer lehorgonyoz. A fehérén kívül még ez az egy szín jöhetne szóba: Marikának éppen ilyen színű a szeme. Leemeli a fogast, melyen a ruha lóg, s reflexszerűen pillant a nyaki rész belsejére hátul. Legnagyobb meglepetésére ezt a cirill betűs jelzést találja egy parányi, szürke selyemdarabkán: *ΦΛΟΡ*

* *Igen, asszonyom, mit tehetek Önért?*

Visszahelyezi a fogast a helyére, s immár följajzott kíváncsisággal sandít bele néhány ruha megfelelő részébe, de több ilyen jelzésre nem bukkan. Úgy látszik, csak erről az egyetlen példányról felejtették el lefejtetni az árulkodó jelet.

De mi az, hogy „flór”? A zöld ruha látnivalóan nem flórból készült. Aztán hirtelen megvilágosodik B. elméje: nem „flór”, akar az lenni, hanem „fleur”. Virág, franciául.

Aha.

Egyszóval, az eredeti párizsi kreációkat szépen lekoppintják valahol Moszkvában vagy Szentpétervárott, néhány kopekért legyártatják egy üzemben, s itt Budapesten busás felárral dobják piacra.

Istenemre, jó biznissz, gondolja B. a kinti üzletfél is degeszre keresi magát, a magyar kereskedő is.

A direktрисz éppen végzett a német hölgygel, s most széles mosollyal közelít B.-hez. *Nos? Maradt az eredeti elképzelésénél, vagy talált valami inkább kedvére valót?*

B. eddig nem tudta, mitől borzolódtott föl előbb a szőr a karján. Hogy a nő hangjában volt az, ami idegesítette, zenészfüle nyomban érzékelte. De csak most, az asszony mosolya láttán hasít bele a fölismerés, s csendül föl emlékeiből a rég halott Matvejka néni hangja: *Az a nő, az hamis!*

Igen. Ez az elegáns direktрисz itt nem más, mint Gecséné Bartos Éva.

Negyvenkét évvel öregebben, mint amikor utoljára látta a Budai Villany lemezsajtoló műhelyében, kék kezeslábasban, babos fejkenőben. Ha nem szólal meg, s főleg ha nem ölti magára azt a réges-régi őszintétlen mosolyát, B. rá sem ismer. Mint ahogy az előtte álló nagyasszony sem ismert rá a jól öltözött hatvanas úrban arra a húsz-huszonegy éves nyomoroncra, akit ő záratott ki a Pártból és főiskoláról, s akit aztán a békekölcsön-jegyzéskor példamutatásra unszolt és úgyszólván földönfutó éhenkórásszá tett.

B. nem válaszol, csak rábök a kiválasztott ruhára. A direktрисz odaint egy fiatal eladólányt: *Zsozsókám, szívecském, csomagold be az úrnak ezt a ruhát.* Zsozsókám azonnal pattan: *Máris, nagymama.*

Fáradjon, kérem, a kasszához, fordul G. Bartos Éva most B. felé, aki eléggé el nem ítéltet módon elmélázott, mert egyszeriben megfejtette a GEB-ART Stúdió elnevezést: Gecse-Bartos vállalkozás volt ez, a két név első feléből lett GEB-ART.

Fregoli-elvtársak, ragasztja rájuk B. gondolatban azt a címkét, amelyről tudja, hogy semminémű ollóval vagy egyéb eszközzel nem lesz hátul, a nyaki résznél, a nyúltagyból eltávolítható.

Bocsánat, kérdezi G. Bartos Éva, és fürkésző pillantással hajol közelebb hozzá, miután B. fizetett és megkapta a ruhát tartalmazó, GEB-ART Stúdió feliratú műanyag tasakot, nem ismerjük mi egymást valahonnan?

Nem hinném, felel B., és köszönés nélkül kifordul az ajtón.

Viszi a ruhát a Váci utca nyári nyüzsgésében. Előre elképzei Marika örömet, s maga is előre örül ennek az örömnak.

Először maga sem érti, mi az a rágcslókat idéző neszezés a lélek legmélyén, mely boldog szárnyalását ellankasztja. Beletelik némi időbe, míg ez az *Unbehagen* megkapja fogalmi körvonalait, s ő ráébred, hogy ezt a halványbézs leopárdfoltokkal tarkított fehér ruhát nem pusztán szívjóságból, nem is csak a Marika iránti érzései tárgyi tanúságául vette meg. Hogy ezzel a ruhával voltaképpen megint egy régi adósságát próbálja meg leróni, a tulajdon belső békéjét vásárolva meg általa.

A Váci utcai aluljáróban a Belváros múlt század végi képei bámulnak rá a falakról. Máskor el szokta nézegetni őket, találgatva, hol is állhatott a Kígyó-patika, s mi állhat a hajdani Hal tér helyén ma. Különösen azon a földszintes házikon szerette legeltetni a szemét, amelynek helyén alig néhány esztendővel később hatalmas palota épült, ott, az Irányi utca és a Ferenciek tere sarkán, ahol ma az Egyetemi Klub helyiségei vannak, s ahol az ő ifjúkorában még a híres Centrál kávéház működött és hívogatta a látogatókat zöld posztós, fénylőn fehér és piros golyójú biliárdasztalaival. Az ódon kis házon jól kivehető a FABIÁNER VILMOS névtábla. Fabiáner Vilmos, akinek alighanem szatócsboltja volt a későbbi palota helyén, a nagyon

kevesek egyike az akkor errefelé élt százezrek közül, akiknek egész életükből legalább ennyi, a nevük meg egykori üzletük képe fönnmaradt. A fotográfiát a Ferenciek terén állva készítette az ismeretlen fényírdász (tán maga a híres Kozmata Ferenc? Vagy Klösz?), elég távol a nyomorúságos kis kalyibától; Fabiáner Vilmos minden bizonnyal boltjában tett-vett éppen, s föltehetőleg holta napjáig sem tudta meg, hogy őt és kereskedését ebben a pillanatban szerényke, viszonylagos örökkévalósággal ruhazza föl egy masina. (Vajon megélte-e még a házikó eltűnését? – merengett el B., amikor először látta a falmagasságúra nagyított felvételt. Belerokkant-e lelkileg, hogy egy modernebb kor könyörtelen előrenyomulása elsöpri élete értelmét? Kapott-e legalább valamennyi végkielégítést? Vagy kegyes volt hozzá a sors, és még időben átvezényelte valahová, ahol már nem fáj semmi? Ki tudja? Csak az tudható, hogy Fabiáner Vilmosnak hívták; s még ez sem kevés.)

Ma azonban B. még csak futó pillantásra sem méltatja az aluljáró képeit: egy másik képsor kezd peregni benne. Egy találkozásé, melynek következménye önvád – vagy legalábbis fél-önvád – lett, s amelytől a méregdrága nyári ruha megvétele amolyan vezeklésfélének is hathatott. (Vagy tán az is volt? Ki tudja?)

Már Csillával járt, amikor – hatvanhárom őszén – egy ízben betért a Szabó Ervin könyvtárba, kikölcsonözni a *Doktor Faustus*-t, amelyet – zenei téma ide vagy oda – addig szégyenszemre sosem volt képes végigolvasni. Pedig szerette Thomas Mannt, kiváltképpen a *Varázshegy*-et, s még csak nem is a B. életében szinte mindvégig igazolt mondatáért, amely mindig újra eszébe ötlük, s amely szerint a zene politikai tekintetben mindig gyanús.

A könyvtárban egy föltűnően ráncos, sárgás arcbőrű, erősen öszülő munkatárs sétált eléje a könyvtár szabványköpenyében. B. alig ismert rá.

Te jó ég, Tótkovács Gyuszi!

Szevasz, B. Kis megkínzott mosoly. Gyusziból hat év alatt öregember lett: amúgy is csontos arca megnyúlt, még szögletesebbé vált, s mintha a valamikor virgonc képű cimbora most még meg is görnyed-

ne járás közben. Csak a szeme maradt fiatalosan élénk és csillogó, noha a hajdani játékoság helyett inkább gúny vibrált benne.

Te mit csinálsz itt? Könyvtáros lettél? Hallottam, hogy kint vagy, miért nem kerestél meg?

Minek? Hogy te is leprás légy ebben a szép konszolidált cucilizmusban? Ahol a jónép fő műsorszám a Ki-mit-tud, és főleg kiről?

Másnap estére beszéltek meg találkoztát a Diána presszóba.

Igazad volt, B., hogy nem szálltál be az akkori bulimba. Ma már látom, mekkora hülyeség volt az egész. Megakadályozni nem tudtam semmit, hat év meg ráment az életemből, sőt egy ideig úgy föstött, hogy maga az életem is rámegy. Cilkó mindenestre máshoz ment feleségül, és jól tette. Miből alapíthatnék ma családot? A segédkönyvtárosi fizumból? Mert ugye ennyire lettem jogosítva. De tudja a Jóisten, ha még egyszer olyasféle szitu alakulna ki, mint akkor, én becsszóra megint ugyanúgy cselekednék, amilyen konok egy állat vagyok. És ezt ők is tudják.

Gyuszi fölhajtotta a konyakját, amelyre természetesen B. látta vendégül, s a helyiséget megvilágító hatalmas sárga lampion felé bámult, ahol a meztelen Diána istennő egy lila szarvast űzött kifeszített íjjal, őt pedig valami különös, sötétbarnás-vöröses szőrzetű faunféle.

Látod ezt a műremeket? – mutatott a lampionra. Így valahogy élünk mindnyájan ezen a derék sárteken. Hogy kicsoda vagy micsoda van a szarvas előtt meg a faun sarkában, az innen, ahol ülünk, nem látható. Szemben azzal a könyvelőszerű pasival ott, akiről lerí, hogy az én sarkamban van. Nehogy már véletlenül olaj kerüljön a jól homokozott gépezetbe.

Egy ideig csönd volt. B. nem bírta kinyögni egy szót sem. Mit lehet mondani egy jóbarátnak, aki hat évet húzott le embertelen körülmények között, csupán mert valami másra, jobbra törekedett, olyasmire, ami aztán nagyjából meg is valósult, gondolja immár az alsó Váci utcán ballagó B. Lett is Gyusziból képviselő, de bár ne volna az: végtére ez is csak elvonja attól, amihez igazán értene: az irodalomkutatástól.

De a rohadt életbe, folytatta Gyuszi a Diána presszóban, tudom, ki volt az a gazember, aki beköpött minket, a Krausz Sanyit meg engem! Csak találkoznék egyszer vele! Csak jönne szembe velem az utcán! Én nem beköpném: én leköpném azt a szemetet!

B. még egy konyakot rendelt mindkettőjüknek. Nagyon megértette a barátját.

A Krausz Sanyi évfolyamtársa volt és havernek mutatta magát. Egész pontosan az történt, hogy örvenhat október huszonkettedikén ők is ott voltak mint pár éve végzett öregdiákok a műegyetemisták tanácskozásán. Másnap együtt vonultak föl tüntetni, s utána is szoros kapcsolatban maradtak. Egyszer összefutottunk az Írószövetségben, és Sanyi bemutatott ennek az aljadéknak. Úgy hívják, hogy Szemes, de a Füles név jobban illenék hozzá.

B. hirtelen letette a konyakospoharat, melyet éppen az ajkához készült emelni.

Szemes? Csak nem Szemes G. Tibor?

Szóval ismered. Remélem, nincs közelebbi dolgod vele. Állítólag menő pasi lett, egy nagyüzem főmérnöke. Naná. A Krausz Sanyi meg, aki velem szabadult, tudod, miből él? Póznákat cipel és állítgat az útéptítőknél. Figuráns. Az ő agyával! Föl bírod ezt fogni?

B.-t az érdekelte, miből jött rá Gyuszi, hogy Szemes az „áruló Geréb”.

Egyszerű: Sanyin és rajta kívül csak én meg ez az alak tudtunk a sokszorosítás-ügyről; Szemes részt is vett benne. Téged aztán úgy ismerlek, mint a tenyeremet: óvatos duhaj vagy, de emellett igaz barát is; te sose tennél ilyet. Ráadásul ő azt is tudta, amit te nem: hogy Sanyival mi fegyvert is fogtunk. Na persze, a látszat kedvéért Szemes elvtársat is begyűjtötték, de ő, hogy, hogy nem, már félévnyi börtön-mószorolás után szabadult, és ahogy hallom, szép kis két szoba hallos, összkomfortos lakáshoz jutott a Kresz Géza utcában. A kégli valószínűleg egy olyan szerencsétlené volt előzőleg, akiről tudták, hogy a bűdös életben többé nem lesz szüksége hajlékra. Látod, apám, ez a Szemes, ez aztán tényleg kon van szolidálva. Én meg egy albérleti lyukban lakom, amelynek ablaka a lichthófra néz.

Tehát Ofszájdnak jó szimatja volt. A hallgatag és örökké vigyorgó emberek, akik neki nem kóserek... Lehet, hogy nagy bajtól mentette meg Ofszájd.

Ne ítélj elhamarkodottan, mondta B., lehet, hogy a pasit azóta is mardossa a bűntudat.

Gyuszi úgy nézett rá, mint egy szellemileg csökkent gyerekre. *A bűntudat. No persze. Nem, édesapám, bűntudatuk csak a becsületeseknek van.*

A hazaúton, ahogy Gyuszitól elvált, tépelődni kezdett: szóljon-e Marikának, aki nyilvánvalóan semmit sem sejt Szemes G. Tibor főmérnök elvtárs viselt dolgairól? Ha szól, az vajon nem épp olyan mocskos árulkodás-e, mint amilyen a mérnök úré volt? S nem azért szólna-e, hogy ily módon leüsse a mérnök úr kezéről Marikát? Marika legalábbis ezt hihetné. Meg aztán lehet, hogy ezzel csak ártana a lánynak. Hiszen az biztos, hogy a férfi nem tesz Marika ellen semmit, amíg a lány az oldalán marad. De ha kipattan a dolog és Marika otthagyja a faképnél, ez az alak képes és bosszúból kifőz valamit a lány ellen. Nyilván kiváló összeköttetései vannak; a révükön megakadályozhatná, hogy Marika megrendeléseket kapjon. Vagy ezt is csak azért próbálom bemagyarázni magamnak, mert voltaképpen saját magamat akarom megkímélni bulibéli házigazdám hátulról-mellbe akciójától?

Világéletemben erre lyukadtam ki végül, gondolja már a Fővám téren járó B., mindig arra, hogy a legjobb nem csinálni semmit. Dekkolni, mint valamikor Visnyócon, Matvejka néniéknél. És ki tudja, nem ez volt-e a legcélszerűbb magatartás évtizedekig? Az a fajta magatartás, amelyet meghunyászkodásnak is bélyegezhetünk, de amelyből a legkevesebb kár származott?

Habár hát miféle alkotó élet lehet az olyan, ahol a cselekvésről való lemondásunk jelenti a bölcsesség felsőfokát?

És ez a ruha itt most vajon a szerelem, vagy a vezeklés jele?

Ó, a mi szárnyaszegett nemzedékünk! – gondolja a Pipa utca sarkához érve B., s most is gépiesen vet még a válla fölött egy

pillantást a Gellérthegyre. A Duna fölött ónosfehér, merev-fülledten áll a forró levegő, Buda távolabbi részei pedig már vastag, pamutszűrke párába vesznek. Úgy látszik, vihar készül, jó lesz kilépnie.

Szárnyszerűt nemzedék, igen, ez a jó szó. Aprócska csalásaink, nagy elhallgatásaink. Kerülni az agorát, meghúzódni a sutban. Csak nem kihívni magunk ellen a sorsot! Vegetálni, ha némi önundorral is; de túlélni. Úgy tenni, mint aki nem látott semmit, mint aki nem tud semmiről, mint aki nem felelős semmiért.

A kis csalások. Meg a nagy öncsalások.

A kis csalásokról, meg a Centrál kávéház előbb földézett biliárdgolyóiról váratlanul eszébe villan főiskolás kora. A Pollák és Oszi.

A Pollák. Igen, a Pollák, az maga az ifjúság volt. Ping-pong- és biliárdszalón, mely egy nagykörúti háznak csaknem teljes első emeletét foglalta el. Idősebb embert csupán egyet lehetett találni benne: Pollák urat, a tulajt, sokat megélt, viharvert arcával, keserű, bizalmatlan vonásaival. B. és Ofszájd sosem tudta, a bizalmatlanság ellenük irányul-e, avagy a korszak ellen, melytől Pollák úr nem sok jót remélhetett: várható volt, hogy a jól menő játékszalont előbb-utóbb (1948-at mutatott a naptár) állami kezelésbe veszik, vagy – s ez volt a valószínűbb –, hogy megszüntetik, mint olyan fertőt, mely elvonja a munkától és a léha időtöltések, magyarul a naplopás irányába taszítja a fiatalokat. B.-ék mindenesetre úgy érezték, őket tartja Pollák úr felelőtlen rongálóknak; őket, akik csakis az ő tönkremenetelén munkálkodnak konokul és megátalkodottan, nemtörődomségükben ki-kilyuggatva a biliárdasztalok posztóját és össze-vissza karistolva a pingpongasztalok lapját.

A pingpongterem a Nagykörút vonalát követte, a reá merőleges szárnyon terült el a biliárdszobák egymásba nyíló sora. A két vonal találkozási pontján, a sarokban trónolt Pollák úr, aki ilyenképp valamennyi terem valamennyi asztalát szemmel tarthatta. Kivéve azt a kisebb helyiséget, mely a lépcsőházi bejárat és a pingpongterem közt búj meg, s melyben mindössze egyetlen pingpongasztal állt. Ám ezt az asztalt Pollák úrnak nem kellett ellenőriznie. Míg a többi időre

lehetett bérelni, félóra vagy teljes órára (természetesen a megfelelő felszereléssel: ütőkkel és labdával, illetve dákóval, golyókkal és krétával együtt), addig ebben a kisteremben a legnagyobb menőknek – akkori szóval „krekkeknek” – volt állandó bérletük, a nemzeti válogatott pingpongsapat tagjainak, akik itt vívták egymással sörmeccseiket, lélegzetelállító bravúrokkal ölvé ki B.-ből és Ofszájdból minden reményt, hogy valaha is elérhetik az ő játékok színvonalát és szegény pingpongozókból valódi asztaliteniszezővé válhatnak. B.-t ez nem zavarta különösebben, végtére is ő csupán szórakozni járt ide, Ofszájddal sokat ugratták egymást, és ez jó volt, valami szívbéli melegség járta át az embert, még a sátáni hahotából is a barátság fortisszimója áradt, amikor egy-egy csavart szervát a másik a szomszéd asztalra ütött vissza a sajátjuk helyett. A csipkelődés és a röhögés fontosabb volt a játéknál; de B. még akár egyedül is el-ellátogatott a Pollákhoz, főleg ösztöndíj-fizetési napokon, hogy egy-egy alkalmi partnerrel ütögessen vagy szetteljen. Kispénzű, facér fiúk mindig tébláboltak Pollák úr asztala mellett, olyanok, akiknek nem tellett asztalbérletre, de készséggel társultak magányos bérlőkhöz.

Ilyen volt Oszi is.

B. már nem emlékszik a vezetéknevére; abban sem biztos, tudta-e valaha. Szegényesen, de rendesen, (*nettül*, mondta volna anya) volt öltözve, sűrű sötétbarna haja alól két óriási dióbarna szem pillantott a tapasztalás és az értelem minden szomorúságával a világba. Rendkívül szerény volt, hanghordozása szinte elnézést kért, valahányszor megszólalt. Egyidős lehetett B.-vel, s ha Ofszájdot nem pótolhatta is, szerfölött kellemes partnernek bizonyult.

B. szólította meg Pollák úr asztalánál. A fiú boldogan mondott igent, hiszen szemlátomást csak erre várt. Pollák úr, amikor átadta az ütőket meg a labdát, szokása szerint szúrósan nézett B.-re. Az idők folyamán beérte ennyivel, megtakarítva ekként minden hosszadalmas figyelmeztetést, hogy aztán tessék ám vigyázni mindezen kincsekre, kérem, a rezszi nem ingyen van. Egyetlen szigorú tekintet, s az ember tudta, hogy itt minden kártétel könyörtelenül megtoroltatik anyagilag. Ez a megtorlás elsősorban a biliárdtermekben jelentett drasztikus

könnyítést a bűnösök pénztárcáján, hiszen egy-egy behorpadt pingponglabda még nem egy ökör ára, no de már egy-egy ügyetlenebb „rekuzé” után kilyukadt posztó, ugye... Akinek a lökése után ilyen bűnjel maradt, az a legszívesebben máris beadta volna a dákóját, hogy hanyatt-homlok rohanjon el a helyszínről, csak hát ez nem lett volna valami bölcs dolog: Pollák úrnak nyomban föltűnt volna, hogy az illető nem használta ki a bérletidőt, aminek, nemde bár, csupán egyetlen oka lehetett. Tehát tovább kellett játszani a megbecstelenített asztalon, félszeggel mindig Pollák urat lesve, nem indul-e éppen időszakonként ellenőrző sétáinak egyikére. Amennyiben ez volt a helyzet, a játékosoknak villámgyorsan abba kellett hagyniuk a partit, fölkapniuk a három golyó valamelyikét és ráhelyezni a bűnjelre. A többi már gyerekjáték volt: ha Pollák úr az ő asztaluk mellett sétált el vagy körülötte ődöngött, csak hosszasan kellett krétázgatni a dákó hegyét, majd mély töprengésbe merülten kerülgetni az asztalt erre-arra, mintegy jobb pozíciót, a következő lökés legmegfelelőbb irányát keresve. Még lökni is lehetett ilyenkor, csupán egyet nem volt szabad: olyan lökést produkálni, mely az álcázott golyót elmozdítaná helyéről. A trükkök közé tartozott még, hogy a partnerek egyike gyorsan a vécére szalad, márpedig távollétében a soron következő játékosnak nem áll jogában lökni, hozzá sem érhet a golyókhöz. Mire aztán a partner előkerül, már bizonyára többen is ott toporognak Pollák úr ügyeleti asztalánál, részint, hogy leszurkolják a pingpong- vagy biliárdbeugrót, részint, hogy leadják ütőjüket és a labdát, illetőleg a dákókat meg a krétát. Pollák úrnak ilyenkor rögvest a helyére kellett sietnie, s a turpisság nem derült ki, legfőljebb a vétkesek eltávoztak után. A lépcsőn lefelé, majd az utcán tanácsos volt alaposan szedni a lábat, hiszen az új asztalbérlőnek természetesen mindig első dolga volt jelenteni a kárt Pollák úr asztalánál, nehogy végül még rajta vasalják be a javítás árát. Aki nem futott el időben, hanem kifelé menet könnyelműen ott ragadt a világverő pingpong-válogatottak cirkuszi mutatványának is beillő sörmeccsét bámulni, annak Pollák úr bizony még elkapta a frakkját.

Mindazonáltal nemcsak a biliárd-, hanem a pingpongasztalok lap-

jára is ügyelni kellett. Pollák úr átható tekintetéből legalábbis ezt vélte B. aznap kiolvasni. Később, visszagondolva a jelenetre, B. már nem volt egészen bizonyos abban, hogy a szúrós pillantás valóban ezt akarta-e jelenteni, s nem valamiféle egyéb figyelmeztetés rejlett-e benne, amint ők ketten játszani indultak Oszival.

Először csak ütügettek. Oszí jobban tud, mint Ofszájd, észlelte már eleve B., és ennek örült, mert Oszival szép hosszú labdameneteket lehetett játszani. Jólesett a folyamatos mozgás, és külön az is, hogy B. szinte mindig pontosan megérezte, hova érkezik vissza a kis fehér gömböcske; minden ütés, nyesés, védés, csavarás külön gyönyörűség volt. De hát az effajta pötyögtetés, ha nem számoljuk a pontokat, mégsem az igazi. *Szetteljünk*, ajánlotta B., és Oszí azonnal bele is egyezett, de azzal, hogy akkor már legyen valami tét is, mondjuk, nyert játszánkint egy forint.

Egy forint akkoriban szép pénz volt. Komoly fölkészültségű értelmiségiek körülbelül százötvenet-kétszázat kerestek belőle havonta. B. nemigen engedhetett meg magának ekkora téteket; legfőlőbb ha két vagy három veszett játszmaig mehetett el. De hát ki mondta, hogy veszíteni fog? Nagyjából egyforma játékerőt képviselnek, s miért ne nyerhetne ő? Csak később jutott eszébe: hogyan javasolhat forintos játszmatétet olyasvalaki, aki még egy félórás asztalbérletet sem képes megfizetni?

Az első szettet B. óriási küzdelemben huszonegy-tizennyolcra megnyerte. Oszí benyúlt a zsebébe és átadott B.-nek egy forintost, majd helycsere következett. Most B. került szembe az ablakkal, zavarta is a szemébe sütő fény. De hősiesen tartotta magát, csak huszonegy-tizenkilencre kapott ki. Visszaadta a forintot. Emez a továbbiak során még egyszer átvándorolt az ő zsebébe, hanem aztán egy huszonkettő-huszas vereség folytán megint Oszíé lett, s egy újabb huszonkettő-hús után már B.-nek kellett fizetnie. *Dupla vagy semmi?* – kérdezte Oszí. *Jó*, felelte B., habár most már átlátott a szitán, s pontosan megértette Oszí manőverének kidolgozott, profi fölépítését, a „fűzőcske”-módszert. Mindenesetre úgy tett, mint aki nem sejt semmit, annyira megsajnálta a szomorú szemű fiút, hogy ilyen verej-

tékes módon kell két-három forinthez jutnia. Hacsak nem csíp föl aznap még két-három palimadarat; az már háromszáz forint egy hónapban! De B., mint később is, egész élete folyamán mindig, kerülni akarta a kínos jeleneteket, s megszégyeníteni sem akarta Oszit, kíváltképpen, mert őszintén méltányolta, hogy ellenfele elegánsan és kulturáltan ejti át, mint a legnagyobb formátumú csalók (tán még elegánsabban is, mint később Visznek, gondolja a Pipa utcában B.), dicsérgette B. játékát, és B. balszerencsáját emlegette. De a helyzet most már megváltozott: most már csak ő hitte azt, hogy „fűzi” B.-t, valójában B. „fűzte” őt. Ha Osz, kér tőle egy ötöst, B. gondolkodás nélkül ad neki, jöllehet kettejük közül alighanem Osz, jövedelme volt a nagyobb; Osz, azonban nem kért: meg akart dolgozni a pénzért. Nem tartozott a szemérmetlen szélhámosok közé, mint Forgó doktor, a róka. Osz, szeretni lehetett. Szemérmes csaló volt, aki voltaképpen büszkeségből csal, mert koldulni röstellne.

Végül B. négy forintját nyerte el.

A Dob utcában betértek egy kocsmába, fröccsözni. Osz, elmondta, hogy apja odaveszett a háborúban, anyja kofa a Garay-piacon, ő segít a mamának trógerolni napközben, de amint csak teheti, rohan a Pollákhoz, mert – nem tehet róla – a pingpong az egyetlen szenvedélye.

B. fröccseit is ő fizette ki.

Ettől a naptól fogva B., ha Ofszajd nem ért rá, csakis vele pingpongozott a Pollákban. Sosem árulta el neki, hogy ismeri a titkát. Azt sem, hogy egy kukkot el nem hisz a Garay-piacból, a kofa mamából meg a trógerolásból. Az Oszival való játékot úgy fogta föl, mint edzést egy mester keze alatt, a veszteséget pedig mint edzői díjat. Csak a játszmátéteket kényszerült ötven, majd harminc fillérre csökkenteni, időről időre pedig egy-egy szintén harmincfilléres biliárdpartira átcsábítani ellenfelét; ebben ugyanis B. volt a jobb.

Aztán, amint az várható volt, bezárták a játékszalont. A Pollák megszűnt. Puszt, emlékké vált, akár az ifjúság.

És akárcsak Osz, akiről B. nem hallott azóta sem. Lehet, hogy van egy anyjától örökölt standja valahol a Garayn.

Közraktár utca.

Itt lakott lánykorában Koltói Évi, akinek apja, akárcsak Andreáé, munkaszolgálatosként ottveszett valahol Ukrajnában, s akinek mamája a szó legszorosabb értelmében koplalt, hogy lányát fölnevelje és egyetemre járathassa.

Éva akkortájt születhetett, amikor ő lélekszakadva futott haza a Ligetből, ahol a nyilas suhancok meg akarták verni. Talán éppen abban a pillanatban született, amikor apa azt mondta: *Sebaj, fiam, a gyávaság gyakran az ész bátorsága.* És abban a percben már benne volt az összes többi, a Visnyócra menekülése, apa elhurcoltatásáé, anya kétségbeejtően hibás, naiv döntéséé, hogy nem búj el (*Képtelen vagy áttekinteni a partikat*, hallja B. most is apa dühös hangját a bridzsasztal mellől); benne volt a kollégium, Oszi meg a Pollák, G. Bartos Éva három különféle jelenése, a Budai Villany, a Józsefovics-kalyiba és Panka, a *Gazdag teherben*, Keresztesék kitelepíttetése, az ő munkaszolgálat, találkozása a már lassacskán kihunyó Matvejka nénivel, a kapkodva összeütött filmzenearranzsmanok és a halogatott nagy művek sora, benne volt eleve Andrea, Zsuzsa, Kati, Éva, Csilla, Marika (ó, én szoknyapecér!), sőt az is, ami *van* ugyan, csak még nem látható: az, amire fogyatékos emberi elménknek csupán egyetlen szava van: *lesz.*

Pedig az idő: tömb; nem anya, hogy méhe volna, melyben bármi is megfoganna: a lesz is van, s van a múlt is, másíthatatlanul. Mégis úgy kell tennünk, gondolkodnunk, viselkednünk, mintha függne tőlünk valami, különben kibírhatalannak éreznők az életet, magunkat pedig erkölcstelenül céltalannak, s azok is volnánk csakugyan. „Als ob” – *mintha* – tanította egy okos ember, és igaza volt, hiszen a tömbben, a létezés módosíthatatlan van-jában ez a mi lelkesen hívő „als ob”-unk is eleve benne rejlik. Nélküle nemcsak az élet egy-egy fordulata, hanem az élet egésze, maga az emberi lét válnék kétségbeejtővé. Ha, mondjuk, az ember nemcsak egy-egy látnoki megérzése révén tapogtatná ki az időtömbnek jövőként rejtelkedő egy-egy pici részletét, ha nemcsak Karlovits Kati balesetét vagy Marika pénzének ellopását tudná (igen: *tudná!*) előre, hanem mindazt, ami vár rá, s amit semmi-

féleképpen, még e tudás birtokában sem akadályozhatna meg, milyen tere maradna egy csak kicsit is értelmes vagy annak látszó cselekvőkészségnek?

Az időtömb szerencsére csak kószolgatni engedi magát, s még ezek a hátborzongató ízelítőcskék, az idő „kizökkenései” is részei magának a roppant masszának, a minden irányban végtelen *van*-nak. Hogy továbbra is úgy telessünk, *mintha*. Hogy továbbra is volt-van-leszben gondolkodjunk, és higgyünk sorsalakító lehetőségeinkben, társadalommegváltásainkban. Az egyedül értelmes, egyedül erkölcsös emberlétben és változékony alakzataiban.

Vajon belegabalyodom-e az öt évemet elrabló szálnalmas Zsuzsa-históriába, ha előre tudom a végét? – gondolja B.; vagy ha legalább hiszek az előérzetemnek és nem akarok mindenáron erősebb lenni az elrendelésnél?

Párizs után Zsuzsa egy hétig józan, kedves és figyelmes volt. Lusztig Jenő azonban nem volt sem kedves, sem figyelmes, nem volt kíváncsi úti élményeikre; mintha még azért is fölhúzta volna az orrát, hogy B. magával vitte Zsuzsát az útra. Vagy tán az nem tetszik neki, hogy én is ott voltam Zsuzsával Párizsban? – futott át B. elméjén, amikor apósa tüntetőleg fölállt a nappaliban és Népszavájával bevonult a hálósobába, mihelyt Zsuzsa fölrakta az öreg gramofonra kedvenc Montand-lemezét:

*Dans la plaine les baladins
S' éloignent au long des jardins...*

Kibírhatatlan! Elviselhetetlen! – fakadt ki Zsuzsa. *Gyűlölöm ezt az embert!* Lekapta a lemezt és a földhöz csapta, hogy hat részre tört. *Ezért köpött a világra? Hát miféle élet ez? Tíz éve ezt kell túrnöm!* B. egy kissé értetlenül állt e kitörés előtt. Mi bajuk ezeknek egymással? Valamilyen elmosódott, homályos sejtés ébredezett benne, de

gyorsan elhessegette, mielőtt gondolattá bontakozhatott volna, s mintegy kibúvót keresve mondta: *Várj, megpróbálok valamit.*

Benyitott a hálósobába. *Salom, apu.*

Csönd. Csak az újság zizzent, ahogy apósa az ölébe hajtotta. Aztán, bizonytalanul: *Mi az, elmész?*

Nem, mondta B. Csak ennyit akartam mondani. Hogy salom. Béke.

Hosszabb csend.

Most bezzeg salom, ugye. Miért, most már Izraelben élsz? Na ereggy, hagyj olvasni. Lusztig Jenő feje ismét eltűnt az újság mögött.

Igen, gondolta B., valami egészen másról van itt szó, nem a „gójok”-ról meg a „janicsárok”-ról. Ahogy egyszer Zsuzsa poharazás közben egy legyintés erejéig utalt is rá: *ha csak ez volna...*

Ez a zsémbes öregúr túlságosan imádja a lányát. Ez belebetegszik az idejében föl nem ismert ténybe, hogy ennyi imádat már taszító, s hogy ő maga a jelek szerint már minden lehetőséget eljátszott, hogy megszerettesse magát Zsuzsával.

Most már úgyszólván mindegy, hogy ajnározza-e, vagy undok-e hozzá: minden szavával, minden mozdulatával, még tán a pusztá gondolataival is csak ront a kettejük kapcsolatán. Őt, B.-t ezért nem tudta jó szívvel befogadni, mint ahogy senki mást sem, aki valaha is közeledni próbált Zsuzsához, a kisfiú Rixin kezdve. *Ugye, most viccel?* – kérdezte a szívbeteg Lusztig Jenőtől valaha Hámori doktor; de ez nem arra vonatkozott, mint Zsuzsa korábban vélte, hogy ő mint orvos nem akarja meggyógyítani, hanem a Lusztig Jenő kérdésében elrejtett közlésre, mely szerint ő, mármint a beteg, féltékeny a feleségére. Ha valakinek, hát Hámori doktornak tisztában kellett lennie azzal, hogy Lusztig Jenőt a felesége még hiúsági szempontból sem érdekli. *Az egyetlen lény, akit szeret,* tört ki az önkéntelen vallomás az asszonyból, amikor Rixi magával akarta vinni Zsuzsát. Zsuzsának pedig, hacsak nem akarta, hogy apja halála az ő lelkén száradjon, le kellett mondania a boldogságról ötvenhatban.

Anyu szegény csak őrlődött, őrlődött köztük, hiszen ő mindkettejüket szerette. Hámori doktor emléke – némi lelkifurdalástól eltekintve – nem érintette férjével kapcsolatos érzéseit, ő maga viszont csupán

afféle alázatos szolgálóféle volt a sötét lakásban. Lusztig Jenőnek *anyu* már annyit sem jelentett, mint a rádió meg az újság, két egyedüli barátja. B.-nek eszébe ötlöttek a régi fényképek, melyeket *anyu* a Zsuzsával való házasságkötését követően egy ütött-kopott kartondobozból szedegetett elő és mutatott meg neki. Lusztig Jenő, a fiatal, stramm Lusztig Jenő evezőlapáttal a Romain, csokoládébarnán. Lusztig Jenő, az izmos, fürdőnadrágos dalia, amint tréfásan mutatja bicepszt, ajkán hódító mosoly. Lusztig Jenő és *anyu* a maguk házasságkötésének estéjén, Lusztig Oszkár villájában; az asztal körül Lusztig Oszkár, Pelz Iván és Lusztig Jenő, mindhárman szmokingban, *anyu* fehér estélyiben és dauerolt, még barna hajjal, mind a fotós felé fordulva, magasra emelt pezsgőspohárral; a háttérbe belóg egy fehér kesztyűs libériás inas fele; *apu* szája nyitva, éppen mond valami igen elméset, elárulja az arckifejezése. Aztán *anyu* a pöttömnyi Zsuzsával a Korzón, mellettük *apu* fehér porcelánöltönyben, csokornyakkendősen, fején zsirardi-kalap, hetykén félrebillentve, à la Chevalier; *apu* ragyogó szeme a csecsemőn. Majd egy igazolványkép a háború utánról; teljesen kifejezéstelen arc, amelyet csak igazolványképeken látni, de a háborús szenvedések és aggodalmak már rajta hagyták térképjeleiket. A továbbiakban vidám, mosolygós kép már egy sincs; kettő vagy három Mátyásföldön készült, a kertben, egyiken Zsuzsa hátul egy kerti széken ül és olvas, az előtérben *apu* mogorván piszkál sétatoltjával valamit, tán egy, a kavicsos sétányra tévedt szarvasbogarat; látnivalóan nem vette észre, hogy *anyu* orvul lekapja őket. Ezen a fotón már nem a délcegen feszítő, evezőlapátos, bicepszmotogató Lusztig Jenő van jelen, hanem valaki egészen más, egy rossz mutáns, olyan lény, akit nem tudni miféle gond nyomaszt vagy kór emészt, s akiben már kirajzolódott a későbbi zsörtölődő, goromba vénember előképe. Pedig *anyu* ebben az időben még nem járt asszisztálni Hámori doktorhoz, féltékenység nem okozhatta hát ezt az átalakulást. Sőt, a dolgok ok-okozati rendje alighanem fordított lehetett: *anyu* ügye (ha egyáltalán ügy volt) inkább eredhetett *apu* viselkedésének megváltozásából, anyutól való elhidegüléséből, mintsem ellenkezőleg.

Zsuzsa alkoholizmusának is bizonyára itt valahol lehet a gyökere, kezdte kapisgálni B., nem Kálnay Sándorban, az úri betörőben, sem az egyetemen elszenvedett méltánytalanságban. B., ahogy ott állt az újságjába temetkező Lusztig Jenő előtt, úgy érezte magát, mint Poirot mester Agatha Christie regényeiben, amikor azt mondogatja, hogy a megoldás itt van előttem, érzem és tudom, csak nem jövök rá, mi az, mintha hálóg volna a szemem előtt, pedig mintha valaki tett vagy mondott volna valamit, valami oda nem illőt... vagy talán ellenkezőleg, nem tett és nem mondott olyasmit, amit pedig kellett volna, ha...

Na mi az, gyökeret eresztettél: – nézett föl az újságból Lusztig Jenő. Mondtam, hogy ne zavarj. Hagyj magamra, kérlek, te zsidó-gój.

Másnap délelőtt kezdődtek B. közelesen előadandó *II. Concerto*-jának próbaelőkészületei Maestro Simeonival és néhány zenésszel, azokkal, akikre a legnehezebb stimmek jutnak. Simeoni nagyvonalú volt: megengedte, hogy a komponista is jelen lehessen, amikor ő a koncepcióját fölvezet; sőt, mint mondta, más karmesterekkel ellentétben ő a fölkészülés legelején és közepén táján egyenest üdvösnék tartja a zeneszerző jelenlétét és a vele való konzultációt, attól kezdve azonban a bemutatóig ő az egyetlen és korlátlan úr a zenekar élén, szerző ne is próbálkozzék mutatkozni.

Fél tizenkettőkor már meg is tartották az első próbát a teljes zenekarral, mégpedig Simeoni módszere szerint, vagyis úgy, hogy az első alkalommal még nem részletről részletre haladnak, hanem egyhuzamban végigjátsszák a teljes művet, mechanikusan, a partitúra szerint, hogy aztán majd a továbbiak során munkálják ki a részteendőkét. A próba végén Simeoni még egy negyedórára ott tartotta a társaságot, dicsérte a pontos, fegyelmezett játékot (*A fegyelem és az önuralom a művész két legfontosabb erénye*, mondta és nevetve belecsípett az első hegedűs orrába), de kitért néhány dinamikai finomítanivalóra is (eközben fölpattant, hogy kaccintgatva-táncikálva mutassa be a fuvolásnak, milyennek képzei a szólót), majd B.-től is azt kérte, szóljon hozzá, amit B. ennyi fegyelemtől és önuralomtól szinte lenyűgözve meg is cselekedett, fölhívta a figyelmet egy igen fontos glisszandóra, meg egy ponton a staccatók és legatók folyama-

tos változtatásánál a nagyon erélyes különválasztásra. Később aztán sugározhatott az elégedettségtől, amikor a dirigens a Vigadó sörözőben, már úgy két óra felé, az ebéd előtt roppant önuralommal elfogyasztott három dupla whisky után, de még a leves előtt bevallotta neki, hogy szó szerint ezeket a részeket hallotta ő is az első lejátszás neuralgikus pontjainak. A boldogságot csak módjával csökkentette, hogy a „neuralgikus” szó hallatára azonnal a „neurológia” szó és Neuhut doktor jutott B. eszébe.

Háromnegyed négy után öt perccel, amikor hazaért a Lusztig-lakásba, döbbsen állt meg a hall és a nappali közti ajtóban. Zsuzsa tántorogva, részegen állt, azaz inkább ingott a nappali közepén, és hol bibliai átkokat, hol meglehetősen alpári mocskolódásokat zúdított apjára. A száján kiérkező szótagok kásásan botladoztak egymásba.

Már megint be vagy rúgva, állapította meg éles elméjűen Lusztig Jenő.

És ha igen? Mi közöd hozzá? Zsuzsa megpróbált két fenyegetőnek szánt lépést tenni apja felé, de kibillent egyensúlyából és kis híján elvágódott.

Jobb lenne, kislányom, ha most lefeküdnél, csalinkált sürgősen kettejük közé anyu, karon ragadva lányát. De Zsuzsa, mihelyt úgy érezte, hogy biztonságosan áll a lábán, kitepte magát az óvó szorításból. Nem akrok lefűdni! Itt akrok madni és a szembemondni, mittrát... mit tartok felle! Anyjához szólt, de apjára nézett.

Én tudom, hogy mit tartsak felőled, mondta fagyosan Lusztig Jenő. Tudod, mi vagy te? Egy mihaszna slamp, egy semmirekellő, a mások nyakán élősködő részeges drekk, az vagy! Egy zsidó lány, aki tajtsikerre vedeli magát... Ilyet az öregapám se látott!

Zsuzsa visításszerű üvöltésbe fogott, de B. nem hallotta, miket ordít, részint mert a szavak és szótagok szinte egybefolytak, részint, mert B. addigra már a hallbéli telefonkészüléknél állt és a neurológia számát tárcsázta.

Neuhut doktornak, amikor alig húsz perc múltán befutott, nem kellett csöngetnie: B. már az ajtóban várta. Az orvost megállította a

hallban, ő maga pedig benyitott a nappaliba, ahol már csak Zsuzsa és *anyu* volt jelen. *Anyu* a nagyfotelben ült magába roskadva, kezében csipkés zsebkendő, abba temette arcát, miközben rázta a zokogás. Zsuzsa még nem jutott túl a részeg dühnek azon a pontján, amikor a tombolást hirtelen-váratlanul a minden ellenállásra képtelen emyedség váltja föl, *szarjankó, személtáda, szép kis apa az ilyen*, kiáltozott, de ez inkább „szépis apszijen”-nek hangzott a szájából. *Apu* már nyilván bezárkózott a hálóba, hogy ne lássa tántorogni lányát, de emez odavonszolódt a háló ajtajához, részben, hogy támaszra leljen benne, részben, hogy szűnni nem akarón döngesse, mint berúgott, de még ihatnám kocsisok éjfél után a kocsmá lehúzott redőnyét. Először egyikük sem vette észre a belépő Neuht doktort, *anyu* is csak arra figyelt föl, hogy B. valakinek azt mondja: *Hát látja, erről van szó, doktor úr.*

Anyu, ahogy a „doktor úr” szavakat meghallotta, elkapta arca elől a zsebkendőt, fölsikkantott és szokott féloldalas tartásával egyúttal talpra is tornászta magát. Zsuzsa, aki csak a sikkantásra figyelt föl, imbolyogva hátrafordult, s egy-két másodpercig nem fogta föl, mi történt. Abban a szempillantásban, amikor megértette, hogy lelepleződött, *egy te rohadt, bűdös gazember* kíséretében dülöngélve rohant neki B.-nek, s mint dühös vadmacska sziszegett: *szemét, szemét*, sőt a kezét is fenyegetően fölemelte, mint aki arra készül, hogy összekarolja férje ábrázatát. De Neuht doktor egyetlen szava megtorpanította: *Elég.*

Az orvos az elárvult nagyfotelbe ültette Zsuzsát, ő maga pedig az asztal mellé telepedett és kitöltött egy beutalót, amellyel, mint mondta, B.-nek másnap be kell, vagy legalábbis be lehet vinni a feleségét elmeorvosi vizsgálatra a hárshegyi szanatóriumba. *Ha nem menne szépszerével, akkor gondoskodhatunk megfelelő személyzetről*, tette hozzá, biccentett és távozott. B. kikísérte az előszobaajtóig, s mivel az orvos továbbra sem mondott semmit, csöndben utána szólt a gangra: *Elnézést talán kérhetett volna tőlem, doktor úr.*

Te ugye B. doktor fia vagy? – kérdezte a főorvosi szobában Holczmayer professzor, amikor B. Zsuzsával együtt belépett hozzá. *Szer-vusz, öcsém, rég nem láttalak, megvan tán több mint húsz éve, igaz? De azért, látod, rögtön megismertelek. Nagyon sajnálom, ami a szüleiddel történt. Tessék, foglaljatok helyet.*

Az égimeszelő Holczmayer professzor a Székely Bertalan utcai lakás állandó vendége volt valaha, apa legjobb barátja és a minden keddi brizspartik, a „jour fixe”-ek elmaradhatatlan résztvevője. Apának, amikor Mátralombosra költözött, jobban fájt az ő hiánya, mint anyáé, utóvégre apa és a későbbi professzor már az elemi iskolában is osztálytársak voltak, majd a gimnáziumban szintén, sőt még orvosegyetemi tanulmányaikat is együtt végezték. Apa azután megpróbálta odacsábítani régi barátját a Tuszkulánumba, de Holczmayert akkor már nagyobb erő tartotta hatalmában: egy viharos szerelem, mely, jöllehet házasságba torkollott, a világ nyolcadik csodájaként mindvégig megőrizte eredeti kölcsönös hevét. Ezen maga a professzor csodálkozott a legjobban, hiszen ő, mint az emberi elme és lélek legbonyolultabb rejtekútjainak szüntelen fürkészője és tudora, százával és ezrével találkozott olyan személyekkel, akiknek belső egyensúlyát éppen egy-egy szerelmi csalódás megrázkódtatása borította föl jóvá már alig tehetően; ennél fogva hajlott arra, hogy az egyének meg hasonlásaiban általános törvényszerűséget lásson (amiben mellesleg nem is tévedett nagyot). Most, miközben B. Zsuzsával együtt helyet foglalt a főorvosi íróasztallal szemben álló két karosszékből, gyors, futó pillantással mérte föl (szinte fényképezte le) a kényszeredetten mosolygó fiatalasszonyt, mielőtt másodszor is áttanulmányozta volna a Neuhut doktor kiállította papírt. B. már szóra nyitotta a száját, hogy némi magyarázatot fűzzön az íráshoz, amikor kinyílt az ajtó, s egy igen apró termetű, föltűnően tömpe orrú és vastag ajkú férfi lépett be fehér köpenyben. *Bemutatom Csákits doktort, a munkatársamat,* mondta a tanár. *Ha volna olyan kedves, asszonyom, egy kis időre vele menni...*

Miután Zsuzsa eltűnt Csákits doktor oldalán, Holczmayer professzor felhajtotta szivaros doboza födelét. *Rágyújtsz?* B. fejeingató-

ra ő maga kényelmesen kiszolgálta saját magát, s csak amikor az első kékes füstfellegecskét már kedvtelve kifújta a mennyezet felé, nézett B.-re. *Nos?*

B. egy kicsit kapkodva, az időben össze-vissza ugrálva, de végülis minden részletet fölemlítve számolt be a dolgok állásáról: Zsuzsa egyetemi megaláztatásáról, a Kálnay Sándor okozta traumáról, feleségének Füleký-Tarr Rixi iránti, korán támadt szerelméről, ötvenhat decemberében történt drámai elválásukról, a felesége és ennek apja közt azóta egyre csak romló viszonyról, Zsuzsa leszázalékoltatásáról, a Dorlotinokról, Dokk-rumokról és sörökről, Sebő Ottóról és Neuhut doktorról, s nem rejtette véka alá, hogy tulajdon művészi pályája is szemlátomást megsínyli az állandó szorongást, mely megakadályozza abban, hogy energiáit az alkotásra összepontosítsa.

A képlet ismerős, és sajnos nem éppen biztató, jegyezte meg Holczmayer. De ne vágjunk elébe a dolgoknak. Előbb, ha megengeded, még elbeszélgetnék egy kicsit a feleségeddel. Addig, megkérlek, várakozzál odakint.

Megismétlődött hát a neurológiai rendelőből már ismert, személyváltós koreográfia, azzal a két különbséggel, hogy ezúttal megváltozott az audienciák sorrendje, s hogy most Csákits doktor személyében egy második orvos is ott maradt Zsuzsával a vizsgálati beszélgetésen. B. nem horgonyzott le a folyosón, sőt az épületet is elhagyta, mert emennek távolabbi zugai felől hisztérikus, időnkint zokogásba átmenő kacaj és artikulálatlan üvöltés hallatszott, meg egy tamburmajori ihletésű szüntelen *uff-tarára, uff-tarára, uffa-uffa pumm-pumm-pumm*: az egyik elmeháborodott alighanem katonazenekarnak képzelte magát. B. elborzadt, hogy milyen helyre hozta Zsuzsát, de aztán a kertben sétálgató csöndes ápoltak láttán megnyugodott. Nem, Holczmayer professzor semmiképpen sem fogja engedni, hogy Zsuzsa dühöngő örültekkel legyen összezárva; szinte bizonyos, hogy még egy tébolydának is van valamilyen enyhébb, valóban szanatóriumi jellegű részlege, vagy ahogy még apa nevezte a Tuszkulánium egyik külön álló, később épült toldalékát, *depandansza*.

Április éppen az enyhébbik arcát mutatta, langymeleg szellőcske

lengedezett a kert fái és bokrai közt, s ha az ember nem vette figyelembe a magukban hangtalanul motyogva körbe-körbe sétálgató betegeket, akár a boldog békességnek valamely édeni szigetén képzelhette volna magát. B. azonban, akinek fő érzékszerve a füle volt, képtelen volt kiüzni hallójáraitól azt a zokogásba át-átcsapó hisztérikus kacajt, mely mintha különös, jelképes egységbe foglalta volna az emberi lét két védekezési alapformáját: a sírást, amellyel az élet ellen, meg a nevetést, amellyel a halál ellen védekezünk. A téboly rendjében élet és halál egyaránt kivédhetetlen fenyegetés lévén, voltaképpen mi sem természetesebb, mint ez a normális elmével természetellenesnek bélyegzett zokogó kacagás. Évekkel később, amikor B. majd a *Jákob Lábánnál* című operáján dolgozik, a kétfelé-védekezésnek ezt a hangokban megnyilvánuló hisztérikus egységét komponálja Jákob szájára abban a megrázó pillanatban, amikor Jákob a szövegkönyv szerint megtudja, hogy hét esztendőnyi szolgálata fejében nem Rákhel, hanem Lea kezét nyerte el. De az opera írásakor azt még maga sem tudta (csak jóval később elemezte ki s képedt el a lélek ösvényeinek rejtélyes kanyarulatain), hogy a háttérben kezét elégedetten dörzsölgetve föl-alá járkáló Lábán mozgását miért éppen egy győzelmi fölvonuláson parádézó katonazenekar ismétlődő *uff-tarará, uff-tarará, uffa-uffa pumm-pumm-pumm*-jával húzza alá.

És most mi lesz? – kérdezte magától B., s hökkenten, egyben röstellkedve észlelte, hogy szinte gépiesen utánozza a sétányon hangtalanul motyogó ápoltakat: ajka némán bár, de szintén megformálja a szavakat. Úgy látszik, egy örült világban mindenki örültté válik egy kissé. De B.-t pillanatnyilag nem a világ örültsége, hanem a saját közvetlen jövője foglalkoztatta. Hogyan lesz ezután? Zsuzsát itt tartják? S ha igen, meddig? Mit tudnak tenni érte? És mi lesz kettejükkel? Elválnak? Nem? Még az a szerencse, hogy a Markó utcai albérleti szobát nem mondta föl; különben hová is költözhetne Lusztigék cselédszobájából?

Koltói Évi jutott az eszébe. Koltói Éva, az orvostanhallgató. Igen, gondolta, én is ebbe a zárt intézetbe való örült vagyok, hogy nem a vágyaim után megyek, mint minden épelméjű ember, hanem a kari-

tatív vértanúság útját járom, akár egy gyógyíthatatlan mazochista. S mindezt immár négy hosszú esztendeje! Folyton csak a félmegoldások, a félszerelmek, az önmagam örökös sodortatása, mintha nem is férfi volnék, hanem – mit tudom én – dugó egy folyó színén, vagy mi! És hová, merre, miféle cél felé hánykolódtat engem az a folyó? Mi várhat rám Zsuzsa mellett? Férj és művész helyett örökké betegápoló legyek? Egész életemet és tehetségemet áldozzam föl egy alkoholistaért? Egy alkoholistaért, aki amúgy is csak kihasználná? Hiszen, legyünk csak őszinték, ez az ő részéről sem szerelem, csak afféle olyan-amilyen viszony, érzelem és szenvedély nélküli automatizmusok unott sora. Áh! Zsuzsa szerelme mindöröktől Rixi volt és mindörökre Rixi is marad; engem viszont már az sem érdekel igazán, ha ez a nő fűvel-fával megcsal. Még az sem izgat, hogy pusztaszórakozásból, vagy két féldeci rumért csinálja-e. *Miért nem hagyod végre ott?* – kérdezte nemrég, Párizsból való hazatérésük után Ofszajd. *Te talán otthagynál valakit ilyen állapotban?* – kérdezett vissza B. *Én? Már ősrégen megtettem volna,* mondta Ofszajd.

Csákits doktor jelent meg a kertre nyíló kapuban, s intett B.-nek, hogy jöjjön be. Zsuzsa már nem volt látható.

Holczmayer professzor komor képpel kínálta helytel B.-t. *Nézd, fiam,* mondta, *mit széptsem, a prognózis sajnos rossz. Ezek az esetek szinte kivétel nélkül tragédiába torkollanak. Ami természetesen nem azt jelenti, hogy nem fogunk mindent megpróbálni. De áztatni sem akarok, bármilyen nehéz lehet is most ez neked. Tudod, véletlenül jól ismerem Neuhut barátunkat, és tisztában vagyok azzal, mekkora bajnak kell lennie, ha ő – ő! – ilyen papírt kiállít. A statisztika, hisz érted...*

B. tekintete zavartan ingázott a hórihorgas, hófehér hajú tanár és a tömzsi Csákits doktor közt. Ez utóbbi szerényen álldogált a professzor íróasztala mellett, s mintha még állva is alacsonyabb lett volna, mint ülő főnöke.

Kérem, szólalt meg B. még a másik kettő előtt, *szeretnék őszintén elmondani valamit. Az az igazság, hogy én már négy éve valaki mást szeretek, és nem is tudom, tán csak afféle szolidaritásból maradtam*

meg a feleségem oldalán. elvenni is tulajdonképpen azért vettem el két éve, mert abban reménykedtem... Nem is tudom, igazából miben reménykedtem. Abban, hogy ez a házasság valahogy tán majd segít rajta. Hogy fölrázza. Hogy tőle visszakapja az elvesztett önbecsülését, és többé nem kell azzal a tudattal élnie, hogy az ap... hogy a szüleitől függ. Abban a lakásban öt éve, amióta oda járok, nem nevetett soha senki, legföljebb a bejárónő, a cserfes kis Loncika, de lassacskán ő is leszokott róla. És maga a lakás is olyan sötét, mint a benne élők hangulata. Csoda-e hát, ha én... ha bennem... szóval, hogy egyre csak arra a másikra gondolok. De most is azt mondom: ha önök szerint a feleségemnek szüksége van rám, ha szüksége van arra, hogy mellette maradjak, akkor szerelem ide, szerelem oda, én mellette maradok.

A beállott kurta csöndet B. várakozása ellenére nem Holczmayer professzor, hanem Csákits doktor törte meg.

Művész úr bizonyára tudja, hogy nekünk orvosoknak elsősorban a beteg érdekeire kell tekintettel lennünk. Vannak azonban olyan speciális esetek, amikor a hozzátartozók érdeke válik elsődlegessé. És ez pontosan ilyen eset.

A professzor fölkelt, B.-hez lépett és a vállára tette a kezét.

Nézd, fiam, a feleséged állapota, és ezt hosszú évek tapasztalata alapján mondom, csak romlani fog. Mindenre képes lesz, csak hogy altatókhoz juthasson. El fogja adni a szülei minden érték tárgyát, hogy legyen pénze a Dokk-rumjaira. Le fog rongyolódni, mindenféle ócska lebujsokban fizettet majd magának egy-egy féldecit vadidegenekkel. Dolgozni nem fog tudni soha többé. A szülei, akiknek, mint mondtad, a szemefénye volt, bele fognak pusztulni, látva, hogy mi lett a gondosan nevelt tanárnő lányukból. És lelkifurdalásuk is lesz. Az apának a magának is bevallatlan, kifordított Ödipusz-komplexusa miatt, az anyának pedig, amiért látta és alázatosan eltűrte ezt. És aztán, előre megmondhatom, bármilyen szomorú is, be fog következni az, ami az ilyen ügyek végén szokott: a feleséged egy világosabb pillanatában maga is rádöbben a saját menthetetlen helyzetére, és levonja belőle a konzekvenciát, ha érted, mire gondolok.

Miközben visszatelepedett íróasztala mögé, megint Csákits doktor vette át a szót.

Ezért mondtam, művész úr, hogy itt most az ön érdekét kell néznünk. Ha ön megmarad a felesége oldalán, azzal rajta nem segít, de ez az asszony önt is magával rántja. Kiforgatja mindenéből, idegbeteggé, alkoholistává, munkaképtelenné teszi. Örüljön, hogy érzelmei egy másik nő felé vonják; így könnyebb lesz elhagynia a süllyedő hajót. A feleségét különben egy időre itt tartjuk, bár aligha tudunk változtatni a dolgok menetén, sajnos. Ha még beszélni akar vele, adok rá öt percet, várja meg a kertben.

Eljött hát az a pillanat, amikor többé már semmi sem elodázható, továbbgörgethető. Az igazság pillanata. B. tudta, hogy ez az öt perc kegyetlen lesz, mert neki magának kell kegyetlennek lennie, megforgatni a kést egy hozzá végtére közel álló lény szívében, márpedig ez sehogy sem illett békés, sőt már-már ostobán béketűrő természetéhez; de hát, ha úgy vesszük – nyugtatta magát –, Zsuzsának miféle gondot okozott évekig, hogy kegyetlen őhozzá? Ennyi önvédelemhez még a világ legszelídebb emberének is joga van.

Öt perc. Ennyit adott neki Csákits doktor. Ofszájd mondása jutott B. eszébe: szakítani csak tíz percen belül lehet. Úgy látszik, ezt Csákits doktor is tudja. Sőt, ő tudja csak igazán, utóvégre neki ez a mestersége.

Amíg Zsuzsa – sápadtan, már a bentlakók öltözkékében – odasétált hozzá, a doktor ott maradt a kapuban, vállát az egyik kőoszlopnak döntve. Nyilván már megnézte az óráját, hogy mérje az időt, az idejüket.

Na, hát most megkaptad, amit akartál, mondta Zsuzsa. Ifjasszonyka a diliházban. Az odaadó férj megható figyelme ssége.

B. nagy lélegzetet vett.

Nem, Zsuzsa, mondta. Nincs többé odaadó férj, aki hajlandó mindent lenyelni. Akit meg lehet csalni, ki lehet játszani, amilyen jó bolond az istenadta. Slussz, mi örökre végeztünk egymással. Csak azon csodálkozom, hogy miért kellett ezt a mai napig húznom-halasztanom.

Zsuzsa, aki eddig B. mellett ballagott a sétányon, most hirtelen megállt és szembefordult a férjével.

Valld be, te mást szeretsz. Igaz?

B. bólintott.

Négy éve, igaz?

Igaz.

És most visszamész hozzá.

Vissza. Ha ő is úgy akarja.

Zsuzsa újra nekiindult a kavicsos sétányon. *Gyönyörű. Igazán gyönyörű, mondhatom. Férjaram szíve másfelé húz, ergó a legcélszerűbb bezáratni az asszonykát a sárga házba, így legalább még véletlenül sem lehet útban. Fölöttébb praktikus, gratulálok. Nem is tudtam, hogy ilyen találékony vagy.*

B. megértette, hogy Zsuzsa – a saját lelki szükségleteinek megfelelően – fölcseréli az okot az okozattal, de értelmetlennek tartotta, hogy ennek elemzésébe belefogjon, úgysem tudná Zsuzsa elméjét a téves logikai pályáról a helyesre átállítani, hiszen a feleségének ebben a helyzetben szüksége van az önfelmentésre. Az öt perc egyébként is rövidesen letelik.

Jóllehet a logikát illetően B. tökéletesen meg volt győződve vitathatatlan igazáról, mégis úgy érezte magát, mint aki egy bánatos tekintetű bocit taglóz le a vágóhídon, vagy mint aki eleven embert boncol minden érzéstelenítés nélkül. Gyötörte, hogy legbenső hajlamai ellenére kénytelen a pokol legmélyebb bugyrába taszítani valakit, akivel, ha éppenséggel rosszul is, de jónéhány évet közösen élt le. Zsuzsa gúnyolódását megválaszolatlanul hagyta hát, aminek megvolt az az előnye, hogy így nem szolgáltat újabb munícióval az asszonynak. Némán köröztek egymás mellett a kavicsos sétányon, ki-kitérve egy-egy szembejövő hangtalan motyogó elől.

De Csákits doktor már emelte is a bal karját, jobb kezével karórájára böködve.

Be kell menned, mondta B. Isten áldjon.

Utána se nézett Zsuzsának; elfordult és tempósan kísértált az utcára. Megkönnyebbült, hogy végre-valahára túljutott a viszolyogtató hentesmunkán; s csak ebben a pillanatban érezte meg – vagy legalábbis vette észre – a budai hegyekből érkező, mámorító tavaszi földszagot.

Beakasztja a ruhát a szekrénybe, kimegy a konyhába, tányért rak a viaszosvászon borítású asztalra, kihoz a kamrából egy sárgaborsó-konzervet, fölnyitja, tartalmát kanállal egy lábosba kaparja, eltöpreng, vajon érdemes-e hozzá hagymát pucolnia és pirítania, úgy dönt, hogy nem, leszal egy karéj kenyeret, pohárból némi kis vizet lötytyint a melegítendő ételre, majd emezt takaréklángra teszi és kavargatja.

Egyelőre spórolnom kell, gondolja, a ruha árát valahogy le kell koplalnom. Aztán eszébe jut, hogy ez az „egyelőre” voltaképpen évtizedek óta tart, mintha a paradicsomi jólét felé vezető futó átmenetről volna szó, miközben az ember valójában pontosan tudja, hogy a legkevésbé sem átmenet ez, hanem a közép-európai értelmiség idült életformája, s az az „egyelőre” nem más, mint szokásos kis öncsalásaink egyike, gyönyörű maszlag, mellyel az elme szinte reflexszerűen iparkodik elviselhetőbbé tenni a tulajdon távlatatlanságát.

Talán jobb lenne, ha gazdag volna?

Nem, anyagi javakra igazán nem vágyik. Sem autóra, sem nyaralóra, még videóra sem, legföljebb Marikát örvendeztetné meg valamivel gyakrabban, ha tehetné. De kiváltképpen arról álmodozik, hogy amit a kottapapíron létrehoz és amiről tudja, hogy jó, az megtalálja útját az emberek fülébe. Igaz, gondolja, mi művészek mindnyájan jónak tartjuk, amit csinálunk, még azok is, akik fennén harsogva hirdetik önmagukkal való elégedetlenségüket, lévén ez csupán a részletekkel való elégedetlenség, mely csak az Egész Én már elért művészi rangja iránti alapvető elégedettség burkán belül munkál. De ezt nem szívesen vallja be magának az ember.

Konyharuhát vesz elő, elzárja a gázt, a lábost a fülénél fogva a tányér fölé emeli, kanállal átlapátolja a meleg ételt, a hűtőből kivesz egy üveg sört, töltés közben jól megdönti a poharát, hogy hab csak a megfelelő mértékben jusson bele, aztán leül táplálkozni, s csupán ekkor észleli, hogy hullafáradt, és hogy erősen sajog a lába a sok talpalástól.

Bezzeg akkor, majdnem három évtizede, hatvanhárom áprilisában nem fájt semmije, amikor a Holczmayer professzor vezette szomorú intézménytől egészen a Markó utcáig gyalogolt el. A púpos Scheibel-

né csodálkozva nézett meggyötört arcára: *Brajgesz?** B. csak két kézmozdulattal válaszolt: egy függőleges, majd egy vízszintes vonalat rajzolt a levegőbe. *Mondjak valamit?* – hajolt közelebb hozzá az asszony. *Ha engem kérdez, ideje volt. So 'ne Schlampe! Zaufolt, mint a disznó! Nem volt az magához való, maga egy komoly ember.* Scheibelnén meglátszott, hogy szinte kéjeleg, amiért végre elmondhatja véleményét Zsuzsáról.

Úgy illett volna, hogy B. előbb Lusztigékhoz menjen, de semmi kedve sem volt végighallgatni *apu* szidalmait és *anyu* sápítózását, ezért csak telefonon jelentette be Lusztigéknak, hogy Zsuzsát egyelőre benn tartották. Arról, amit a két doktor a kilátásokról mondott, jobbnak látta nem tenni említést.

A telefon.

A kagylót helyére rakva, B. még hosszan elnézte a készüléket. Vajon milyen választ kap tőle néhány óra múlva, amikor Éva előreláthatólag már hazaért az egyetemről? Szorongva gondolt arra, hogy a lány, ha nem is éppen Dezsőke miatt, de már nem szabad. S miért is lenne az? Miért éppen rá, B.-re várna négy hosszú éven át egy csinos medika? Hiszen, legyünk csak józanok: az a bizonyos csók, melynek emléke mindig újra visszaröpítette B.-t ötvenkilenc augusztusába, a teljesen kihalt „Gödör” napozóágyára, az a soha el nem felejtendő csók, a „megtaláltalak”-nak ez a minden szónál meggyőzőbb pecsétje talán csak neki, B.-nek jelentette, amit jelentett; utóvégre egy-egy élethelyzet mindig annyiféle helyzet, ahány résztvevője van. Egyáltalán: ha ez a szerelem csakugyan kétoldalú volt, olyan, „minőnek első csókodnál hívém”, ahogy Madách Keplere mondja, akkor fölkelt volna-e Éva a Kárász uszály mellől, hogy B. karjából egyenest a másik randevúra siessen? S ha benne, B.-ben e négy esztendő során ilyen lélekesikaróan sűrűsödött össze, ha már-már szoborszerűen kitapinthatóvá vált a lány hiánya, az vajon nem e provokatívan erőpróbáló lelki pofonnak volt-e a következménye? A pofonnak, mely őt, B.-t a boldogság bárgyú beteltség-érzetéből egyszeriben az „űrt érzek,

* *Harag? (Jiddis.)*

mondhatatlan úrt” állapotába sújtotta? S akkor is ilyen tomboló hévvel égetné-marcangolná-e az Éva utáni vágy, ha ezt az elmúlt négy évet egymás oldalán töltik? Buta kérdés. Mivel nem így történt, nem is történhetett így, kár az ilyesmin tépelődni.

Ez így állt benne a tömbben, gondolja a hatvanhárom éves B., miközben maradék kenyérével kitörli a tányért, hogy emezt máris a mosogató csapja alá tartva elmossa, s beáztassa a lábost. Így állt benne az idő tömbjében már a Nagy Bumm óta, sőt talán annál is régebben, akkor, amikor az anyag még összepréselődött, mielőtt a saját gyötrelmes sűrűségétől újra széjjel nem robbant volna. Éva nem viselkedhetett másként, csakis úgy, ahogy saját helyzetéből, egyéniségéből és életkorából kifolyólag cselekedett; s ő, B. sem hághatta át a saját lényé törvényeit.

De hát mindebből még nem következett, hogy kettejük kapcsolata nem folytatható. A kérdés mindössze az volt akkor, hatvanhárom áprilisában, hogy megmaradt-e még a lányban legalább egy iciri-piciri sajnásféle, a négy éve elmulasztott lehetőség miatti bármily halovány hiányérzet (már ha a lány egyáltalán szabad), mert ha igen, akkor még mindig van esélyük, hogy egymásra találjanak.

Délután hatkor, amikor B. dobogó szívvel föltárcsázta a Koltói-lakást, Éva jelentkezett a vonal túlsó végén. És hétkor már találkoztak is, a Közgazdasági Egyetem előtt, alig száz méterre azoktól a lépcsőktől, amelyek valaha elválásuk tanúi voltak. Egy pillanatig, ahogy a lány a Közraktár utca felől jövet gyors léptekkel közelített B.-hez, ő pedig elébe ment, úgy látszott, egymás karjába borulnak. Egyszerre torpantak meg, a legutolsó másodpercben, mint két szemberohanó paripa, melyek fejét a zabla – a kölcsönös kétségé – egyszerre hőköl-teti hátra.

És ez az igen-is-nem-is, ennek a „vagyunk-e még és kik vagyunk egymás számára” bizonytalanságnak a hidege-melege járta át őket, B.-t legalábbis, és nemcsak azon a hosszú-hosszú budai sétába nyúló estén, hanem a rákövetkezőkön is. B. négy év óta először érezte úgy, hogy a szélnek édes íze van, ám eközben is minden újabb csókjuk

csak egy-egy újabb kérdés volt igazi föloldódás helyett: mi lesz ebből, s lesz-e ennek a szerelemnek végre beteljesülése?

Illetve hát, legyünk pontosabbak, gondolja B., míg cipőjét lerúgva végigheveredik az ágyon és lábujjait tornáztatja; a kérdés csak benne, B.-ben öltött ilyen formát: elvégre ő volt az, akiben ez a mámor négy éven át megmaradt, sőt fokozódott; a lány azonban egészen máshonnan indult neki újra a kettejük egyszer már eltemetett kapcsolatának: kevés idővel egy nagy csalódás, egy másik szerelem fájdalmas kimúlása után. Évában e viszonylag friss fájdalomon kellett (vagy legalábbis kellett volna) átútnie a B. iránt érzett valamikori vonzalomnak, ahogyan a filmekbéli áttűnésekkor mind élesebbé válik az addig halványabb kép, s halványabbá az addig élesebbik, mígnem a korábban éles képből nem marad semmi. De nem így történt, amit B. még nem sejtett, már csak azért sem, mert saját érzéseit vetítette át a lányra. Abból, hogy Évának éppen nem volt senkije, s hogy a lány vele találkozgat, arra következtetett, hogy kettejük ügye most majd ott folytatódik, ahol ötvenkilencben abbamaradt. Mintha bizony bele lehetne kétszer lépni egyazon folyóba. Holott egyszer sem lehet.

Talán csak két hónap kellett volna, gondolja B. a készülődő vihar egymásra tóduló haragos felhőit szemlélve az ablak keretében, talán csak ennyivel kellett volna később jelentkeznie akkor Évánál, április helyett mondjuk úgy június eleje táján, hogy megint olyan szinkronban legyenek egymással ők ketten, mint annak idején, a megismerkedésük utáni hetekben. De mivel erre a fölismerésre majd csak jóval később jut, ezekben a napokban még önfeledten adta át magát az ismét-összekerülés bamba eufóriájának.

Akkor aztán különösen madarat lehetett volna fogatni vele, amikor a lány ráállt, hogy fölmegy hozzá a Markó utcába, a Scheibelné-féle albérletbe.

Hiszen ez maga a diadal volt, a régi szerelem betetőzése, egy hosszú-hosszú lelki éhezés-szomjúhozás vége, a Kánaán, a gyönyörökkel és boldogsággal teli jövő! B. legalábbis azt hitte. Nem tudta, hogy a Másiknak ugyanaz a helyzet egy másik helyzet.

Mert Évában most is két erő birkózott egymással, akárcsak négy

éve. Igaz, két másféle erő, de mégiscsak kettő, mintha ez az örök, bár más-más jellegű kettősség és az általa indukált, már-már elektromos feszültség volna az, ami azzá tenné őt, aki. Négy éve a menekülés vágya meg a marasztaltatásé küzdött benne; ezúttal az elvesztett másik szerelem még eleven emléke a test parancsával. Ez utóbbinak olyképpen tenni eleget, hogy a pusztán kielégülés végett valaki idegent szemel ki magának és használ, akár egy sámfát vagy fogkefét, tőle és egész ragaszkodó fiatal lényétől annyira távol állt, hogy természetesen szóba sem jöhetett. Beleszeretni valakibe, hogy a lélek fölmentve érezze magát az új testi viszony létesítésekor? Igen, ez az ismerős női képlet lett volna Éva kiútja, csak hogy ehhez még túl kevés idő telt el azóta, hogy az a fiú elhagyta. B. újbóli, éppen kapóra jövő felbukkanása látszott kínálni a kézenfekvő megoldást, végtére is itt legalább egy korábbi szerelem emléke adhatta meg a test szükségleteinek lelkiismereti fedezetét.

S Éva még így sem élt az önfelmentésnek ezzel a lehetőségével, nem akarta B.-t hitegetni, ábrándok ingoványára csalni. Amikor B. hanyattdöntötte Markó utcai ágyán, hogy megcsókolja, egy pillanatra eltartotta magától B. fejét, s azt kérdezte: *Akkor most csak úgy, mint az állatok?*

Az emberi tudat nem mindig fogja föl teljes mélységében azt, amit tudatalattink már tökéletesen regisztrált. Különösen nem az olyan pillanatokban, amikor úgy érezzük, nem a szavaké a főszerep. Éva itt van, eljött; B. számára ennek ténye nagyobb súllyal esett a latba, mint ez a félig beleegyező, félig elutasító kérdés. B. nem hallotta ki belőle, mert nem akarta kihallani a „már nem vagyok szerelmes beléd!” könyörtelen, noha kétségkívül cáfolatra váró ítéletét, csak a lelkesítő „kívánlak”-ot, emezt tartotta elsődlegesen fontosnak, a leendő kapcsolatukat meghatározónak. A négy év utáni újabb gyötrelmes pofont csak az a másik énje szenvedte el (a mondat elhangzásakor legalábbis), mely nem a tudat, hanem a megérzések agyi féltekéjében lakozik. És jóllehet – vagy tán éppen azért, mert – ez a félteke azt is jelezte, hogy Éva ezzel a kétélű kérdéssel most is, mint négy éve a haltároló uszály melletti lépcsőkön, tőle, B.-től várja a minden ellent-

mondást lebíró erőt, a saját régi lobogását újrászítót, B. teste a kétélű kérdés nyomán a szerelemre félig béna lett.

Ó, mi, értelmiségi marhák, gondolja megint B., s karjait az ágyon párnául a feje mögé kulcsolva számolja ki az első villámot követő mennydörgés hangjából, milyen messze van a zivatar fészke; de hülyék is vagyunk, hogy ilyen művészi tökélyre vagyunk képesek fejleszteni az önsorsrontást! De jó is azoknak, akik nem csinálnak különösebb ügyet (*faksznit*, mondaná Ofszájd) egy-egy ölelésből; akiknek nem okoz gondot, hogy a szerelmes összefonódás lüktető percei egyszer intenzívebbre, máskor kevésbé töményre sikerülnek; akik nem komplikálják nemi életüket az elme oda nem illő, pályaelterítő ügyleteivel; akiknek szemében nincs lényeges különbség viszony és viszony közt, legföljebb annyi, hogy ha magasabbra lángol föl egy-egy nő iránti vonzalmuk, akkor nagyobb férfiúi képességekről tesznek tanúbizonyságot! Bezzeg én, gondolja B., én éppen a legfontosabb szerelmi kapcsolataim kezdetén bizonyultam mindig a legmátlábbnak, a leggátlásosabbnak. De hát „ilyen vagyok, ilyen”, hogy a fene enne meg! Másfelől nem épp erről ismerszik-e meg, ki a művészember? Vajon Thomas Mann Tonio Krögere a Lizaveta Ivanovnával folytatott beszélgetésben véletlenül hasonlítja-e a művészeket herélt énekesekhez, akik gyönyörűen énekelnek, csak hát...? És pontosan ilyen voltam zeneszerzőként is: egy-egy megrendelés mindig olyan nyomasztó súllyal nehezedett rám, hogy olyan érzésem támadt: minden dallam örök időkre kiszaladt a koponyámból. Igazán fölszabadultan komponálni csak a magam örömére, külső elvárások nélkül tudtam, minek folytán persze én állhattam aztán neki házalni a szerzeményeimmel. Nem is vittem sokra, szentigaz.

Az Éva kétélű kérdése mögött rejtetten megbúvó megrendelés, a „hódíts vissza” lappangó parancsa is csak arra volt jó, hogy az addig fellegek magasában szárnyaló B.-t a parton esetlenül bukdácsoló baudelaire-i albatrosszá tegye. Mert hiszen jó, jó, megtette ő ott és akkor, ami a szügyön-lövetetésnek az agyig még nem is egészen eljutott pillanata után kitelt tőle, s legalább ő megízlelhette végül a gyönyört, azt, amelyet ez a mindenki másénál inkább vágyott test

adhatott neki; ám ez csupán olyan volt, mintha a negyven esztendőnyi pusztai vándorlás után a zsidók előőrséből valaki egy – egyetlen – fürt szőlőt hozott volna a Nébó hegyére, a haldokló Mózesnek, akinek már nem adatott meg, hogy lába Kánaán földjét tapodja. Mert miközben B. a boldogságtól szinte aléltan nyúlt el az ágyon, Éva szomorúan jegyezte meg: *Egész idő alatt hallottam, mit beszélnek lenn a járdán, az ablak alatt.*

Akkor egy-két hónapig megint jelentkeztek a már régen elfelejtett sírógörcsök. B. megpróbálta helyreütni önbecsülését egy-egy futó kalanddal. Jórészt olyan, Évához hasonlóan fekete hajú lányokra vetette ki hálóját, akiknek szemöldöke, mint Éváié, az ornyereg fölött összeért. Mindez száználmas pótszemek bizonyult; dühítette is B.-t, hogy lám, e habkönnyű szoknyaügyek során soha semmiféle gátlás nem bénította a testét.

A sebről, amit kapott, tudta, hogy nem fog egészen behegedni soha. Úgy érezte magát, mint hajótörött, aki mérföldek végtelennek rémlő sokaságán át úszott, úszott és egyre csak úszott, mígnem végre-valahára egy kis szilárd felszínt, egy apró szigetecskét talált, ahol megkönnyebbülve kilihegheti magát, de mielőtt erre még sor kerülhetne, a sziget elúszik alóla, nem lévén egyéb, mint egy bálna háta.

És jöttek a kétségbeesetten vidám bulizások. Jött Szemes G. Tibor lakása a Kresz Géza utcában, a megismerkedés Marikával és Csillával.

S ezenközben a fájdalom végtelen óceánja.

Marika – Meszlényi Mária, a ma már országszerte elismert grafikusművész – 1944 nyarán született; mondhatni, a legalkalmatlanabb időpontban. Ő is, akárcsak Andrea vagy Koltói Évi, a háborúban vesztette el édesapját, de Meszlényi Gusztáv nem az ukrainai munkaszolgálatban, hanem a dunántúli harcok során esett el, úgyhogy nemcsak Marika nem látta soha őt, hanem az apa sem a lányát.

Dr. Meszlényi Gusztáv orvos-őrmagy volt Székesfehérvárrt, s úgy hírlett, a betegek – sebesült honvédek és tisztek – valósággal körülra-

jongták, akár tűzbe is mentek volna érte. Aztán, ha nem is érte, de kénytelenek voltak vele együtt csakugyan a tűzbe menni, akkor, amikor a hadikórházat evakuálni kellett a front közeledte miatt. A transzport szerencsétlen módon egy német és egy orosz alakulat közé szorult, s mindkét fél amolyan trójai-faló-turpisságot orrontván a vöröskeresztes zászló alatt közeledő mentős-konvojban, emezt löni kezdte. Dr. Meszlényi Gusztáv, aki valamelyest tudott németül, leugrott a mentőkocsiról, s tölcseért formálva a kezéből, hangosan odakiáltotta az egyre közeledő – mint utóbb kiderült – SS-szakasz tagjainak: *Schiesst nicht, wir bringen nur Kranke und Verletzte!*^{*} A válasz mindössze egy kurta géppisztoly-sorozat volt, és Dr. Meszlényi Gusztáv holtan rogyott össze.

Özvegye a háború után megkereste a betegtranszport életben maradt tagjait, akik aztán készséggel igazolták tanúként, hogy Meszlényi doktort az SS-ek gyilkolták meg. Anéhai orvos-őrmagy illetéknéppen, jóllehet soha életében nem politizált, az antifasiszta küzdelem vértanújaként vétetett nyilvántartásba, aminek sosem látott kislánya, Marika később annyi hasznát látta, hogy simán fölvevették a Képzőművészeti Főiskolára.

Szemes G. Tiborral a lány még hatvankettőben, közvetlenül érettségi után ismerkedett meg egyik barátnőjénél, akinek apja, Bonda Árpád akkoriban fontos személyiségnek számított: osztályvezető volt a pártközpontban. Szemes G. Tibort ő rendelte rózsadombi lakására valamilyen bizalmas ügyben, de aztán hazatelefonált, hogy egy órát késni fog, Tibor viszont okvetlenül várja meg. Az akkor harmincöt éves mémök, hogy az idő kellemesebben teljék, bekopogott Bonda Ágihoz, a korifeus lányához, akinek szobájából magnózene és leánynevetések hangja szüremlett át a szalonba, s megkérdezte az ott éppen leányzsúrozó ifjú hölgyeket – négy volt osztálytársnőt –, vajon zokon vennék-e, ha társaságukban töltené azt az órácskát, amíg Bonda Árpád hazatér. A lányok, akikre a szerényen mosolygó mémök udvarias és mintegy mentegetőzve előadott kérése kedvező hatást tett, készséggel

^{*} *Ne lőjetek, csak betegeket és sebesülteket viszünk!*

befogadták maguk közé, még táncoltak is vele. Szemes G. Tibor a leggyakrabban Meszlényi Marikát kérte föl, s ez végül a többi háromnak is szemet szűrt, annyira, hogy ugratni kezdték a férfit, amikor az éppen nem Marika előtt hajolt meg, s menten összeviharogtak, valahányszor Szemes G. Tibor visszatért a Marikával való táncoláshoz, ami főként olyankor következett be, amikor lassú, összetapadós, régebben „belépős”-nek nevezett szám csendült föl a Terta-magnó szalagján.

Ez volt a kezdet.

Marika nem riadozott attól, hogy Tibor csaknem kétannyi eszten-dős, mint ő maga, ellenkezőleg: apa nélkül növekedvén föl, ő is mindjárt erős vonzalmat érzett a magabiztos föllépésű mérnök iránt (akárcsak Andrea vagy Koltói Éva irántam, gondolja B.), s úgy érezte, hogy éppen az ilyen tapasztalt férfi az, akire gondolkodás nélkül rábízhatja magát. Házasságról nem esett szó köztük, de arról igen, hogy Marika esetleg oda költözik Tiborhoz a Kresz Géza utcába. Hanem ez az ötlet hamarosan lekerült a napirendről, főleg özvegy Meszlényi Gusztávné csöndes, ám annál súlyosabb szemrehányásai miatt: *Képes volnál teljesen magára hagyni idős édesanyádát? Képes volnál összeállni egy vadidegennel és vadházasságban élni vele? Ha szegény apád ezt megérte volna, kitérne a hitéből!* Nem lehet tudni, vajon özvegy Meszlényiné valóban pusztán merő önzésből akarta-e maga mellett tartani a lányát, vagy pedig a kicsinyüket egyedül fölnevelt anyák ki tudja hányadik érzékével átlátott Szemes G. Tibor-on és már-már nyálas udvariaskodásain; mindenesetre a férfi sem látszott nagyon erőltetni a dolgot, nyilván szabadságát féltette. Ami Marikát illeti, őt még egy harmadik ok is visszatartotta e merész lépés megtételétől, mégpedig Tibor húgának, Szemes Vikinek, a Kisegér-nek az iszákossága, melynek a sok ordítózáson és veszekedésen kívül egyéb, kézzelfoghatóbb nyomai is támadtak időnkint, s ezeket hol Tibornak, hol neki, a látogatóban lévő Marikának kellett eltakarítania, hogy a lakás ne változzék disznóóllá.

A Tibor iránti kétségtelen vonzalmát Marika szívesen, mondhatni tetszelegve fordította le a maga nyelvére szerelemnek, s mivel a jó

kiállítású mérnök volt életében az első hímnemű egyed, aki iránt barátság nál többet érzett, sőt akinek testét és ölelését is megismerte, a lánynak mélységes meggyőződése volt, hogy amit Tibor oldalán átél, az maga a sokat hallott varázs, Ámor varázslata. Híre is ment (B.-nek például Ofszajd súgta meg), hogy hiába próbálkoznék nála bárki, ez a kis grafikuspalánta, ez hűséges és megközelíthetetlen; mint ahogyan az is volt mindaddig, amíg (de ezt B.-nek csak hosszú évekkel később vallja meg) tizenkilencedik születésnapján össze nem sodorja a véletlen egy sötét hajú, elmélázó tekintetű, Tibornál épp csak két évvel fiatalabb zeneszerzővel, akivel a Kresz Géza utcai lakás konyhájában pertut iszik és – önmaga számára is váratlanul – csókot vált. Ez a találkozás és ez a csók, melynek Tibor megjelenése vetett véget, megingatta hitét Ámor varázslatában, s ennél fogva bizonyos zavarodottságot idézett elő Marikában, aki ettől az estétől kezdve némileg büntudatosná vált, noha még jó ideig kitartott Tibor meg a hozzá fűződő és szerelemnek magyarázott kapcsolat mellett; de most már újra meg újra eljutott tudata felszínére az idegesítő fölismerés, hogy az a pillanat ott a konyhában épp oly kevésbé hajlandó elhalványulni benne, mint afölötti csalódottsága, hogy zeneszerzőjét viszont ugyanez a pillanat a jelek szerint hidegen hagyta, hiszen alig néhány perccel később a férfi máris átpártolt Szeglethy Csillához. Hogy ennek oka mi volt, azt Marika majd csak esztendőik múlva tudja meg.

Ha jobban belegondolok, tűnődik el B., miközben fölkel, hogy becsukja az ablakot, mert künn most már teljes erővel kitört az égiháború, és kezd bevágni a szobába a zápor; ha jobban belegondolok, Marikában valami hasonló lelki folyamat sürítette életre szóló érzelmmé az irántam táplált vonzalmat, mint amely bennem hevítette föl – s tartósította is egyszersmind – a Koltói Évi iránti szerelmemet: egy csók, melyet nyomban a partner átnyergelése követ, miközben az ember ott marad a hirtelen zűrzavarossá bolydult indulataival, s nem érti, hogy ha egyszer kell valakinek, akkor miért nem kell neki.

Mindenesetre Marikának a B.-vel való megismerkedése révén kezdett mintegy kifakulni a lány Tiborhoz kapcsolódó... micsoda is? Mindegy, valami, akármilyen. Marika maga sem tudta, mi rejlik valójában

amögött, hogy ő Tibort egyre kritikusabb szemmel kezdi vizslatni, aprócska füllentéseit magában tudatosítani, s ahogy addig szerelminek vélt heve még az ágyban is lankadni kezd Tibor oldalán.

E hervadófélben lévő kapcsolatnak az vetett véget, hogy Marika egy ízben megpillantotta Tibort, amint az egyik Váci utcai presszóban félreérthetetlenül meghitt módon bújik össze egy föltűnően elegáns, kéjesen lomha mozgású, párductestű hölgygel (tipikus belvárosi tenyészet, gondolta ott helyben Marika), majd pedig este Marika kérdésére, hogy merre járt és mit csinált aznap, a férfi szemrebbenés nélkül azt válaszolta, hogy kora délelőttől késő délutánig az Egyesült Izzóban tárgyalt, még ebédelni sem volt ideje elmenni, csak a gyár főmérnöke által hozatott szendvicsekből kapott be kettőt vagy hármat. *Egyet meg kell hagyni*, mondta akkor Marika, *a főmérnöködnék nemcsak prima alakja és pompás kosztümje van, hanem ráadásul olyan rendkívüli adottsága is, hogy képes egyszerre két teljesen különböző helyen tárgyalni veled.* Azzal vissza sem nézve, egy életre kísétált a Kresz Géza utcai lakásból és Szemes G. Tibor életéből.

Remélem, lesz annyi esze és nem indul haza a barátnőjétől, Hajcsákné Bonda Ágnestől ilyen égzengésben és zuhogásban, gondolja B. és ellágyul, mert közben egy másik, egy huszonnégy év előtti párizsi égzengés emléke járja át. Ugyanekkor valamilyen hálaféle is átlibben az agyán, nem is Marika, hanem a kéjesen lomha mozgású, párductestű debella iránt, akinek köszönhetően Marika ilyen zökkenőmentesen és Szemes G. Tibor rettegett bosszújának következményei nélkül szakadhatott el attól a kétszínű alaktól.

De hát egy-egy nő életében, s erre Koltói Évi is példa, nem az első szerelmi partner jelenti az igazán fogas problémát. Az, hogy egy lány odaadja a szüzességét annak, akibe beleszeret, szinte természetes. Hanem amikor az első szerelem – legalábbis gyarló emberi fogalmaink szerint – múlttá válik a könnyörtelen időtömbben, s fölbukkan egy több eséllyel kecsegtető második, akkor fogalmazódik meg a kérdés: Hát kurva vagyok én? Igen, egy nő életében szinte mindig a második testi kapcsolat létesítése az igazi próbakő.

Az is szerencse, hogy Marikánál még ez a második sem én voltam,

gondolja B., miközben egy kis Unicumot tölt magának, s elégedetten nyugtázza, hogy a vihar valamelyest csitulni látszik. Főleg azért szerencse, mert ahogyan apapótléknak nem lett volna jó Marika mellett, azonképp az olyan félig-meddig gyermeki szerepkör betöltésére sem lett volna alkalmas, mint amelyre Illényi Gerzson, akit Marika – jobb híján, hiszen akkoriban B. eltűnt a szeme elől – kiszemelt magának, s akin szerencsére még időben kiélhette (ha ugyan valóban kiélte) anyáskodó hajlamait.

Illényi Gerzson, ahogy róla Marika később beszámolt, alacsony, kissé enerváltan puhánynak látszó árvagyerek volt, olyan, akár egy túltényésztett ebecske, s valamelyest rövidlátó is, ami festőművész-növendékek számára nem éppen előny. Marika a Képzőművészeti Főiskoláról ismerte, és mindig kedves elnézéssel fogadta Illényi Gerzson nyíltan megvallott szerelmét. Nem tagadta, hogy meghatják a fiú keret nélküli szemüvege alól kigördülő könnyecseppek, valahányszor hódolója szóba hozta iránta való imádatát; Marika ilyenkor nagy csacsinak nevezte Illényi Gerzsont, s gyöngéden végigsimított a fiú gyér szőke hajzatán.

Csaknem egy esztendőnek kellett eltelnie addig, amíg – már hatvanöt nyarán – a legény kitartása a lány huzamos szerelemhiányával és anyai ösztöneivel párosulva meghozta Illényi Gerzsonnak a régóta áhított beteljesülést. Mindketten huszonegy évesek voltak ekkor. Gerzson az édesanyja nővérénél lakott egy Hajós utcai lakásban, mely szerelmi légyottokra a nagynéni kiszámíthatatlan jövő-menései folytán épp oly kevésbé volt alkalmas, mint Marikáék Fillér utcai lakása, ahol a nagynéninek özvegy Meszlényiné volt a megfelelője. De Illényi Gerzsont senki és semmi el nem tántoríthatta céljától: nemcsak egyszerűen gyerek volt ő, hanem akaratos gyerek is, aki a saját árvaságából és kiszolgáltatottságából mindig szerfölött ügyesen tudott magának tőkét kovácsolni, olyan rosszcsont kölyköcskék módjára, akik mindaddig kitartóan bömbölnek, míg csak ki nem zsarolták maguknak a sóvárgott babát vagy játékautót. Gerzsonnak ez a gyermeki skálája, amint ez az idők folyamán kiderült, igen széles volt: a csendes, de látványos szenvedéstől a suttogva elrebegett könnyes vallo-

másokon át az olyan hisztérikus kitörésekig terjedt, mint amikor a dacos gyerek nekidühödve sikítozik és toppantgat, ha vásárpap nem akarják elvinni az Állatkertbe. Ekkor, hatvanöt nyarán is addig-addig erősködött, míg csak Marika meg nem sajnálta a magányos fiút, s rá nem állt, hogy elmegy vele kirándulni a Pilisbe.

Azzal, hogy egy ilyen, kettesben történő kiruccanás a természet lágnak nevezett ölére valamelyes csókolózással és – Bonda Ági kedvenc szavával – *etyepetyével* jár majd szükségképpen együtt, Marika tisztában volt, de arra nem gondolt, hogy a természet lágy ölén a sajátja is váratlanul újabb funkcióhoz jut a testi önmegtartóztatás hosszú-hosszú hónapjai után. Amikor egy minden irányból bokrok övezte-fedezte tisztáson letelepedtek és megették sonkás zsömléiket, Gerzson, amint az a szituáció partitúrájából világosan következett, azonmód a tárgyra tért, s föllekesülve a nem remélt tényen, hogy Marika nem utasítja el a csókját (jöllehet nem is viszonozza, miként azt Marika később majd sietve hozzáteszi, midőn az esetről B.-nek beszámol), részegült örömeiben tapogatni és fogdosni kezdte a lányt, be-benyúlt a szoknyája alá, a combjai közé, de Marika mindannyiszor ellökte a felderítő útján túl messzire merészkedő kezét. Hiába, az árva, de vásott kis Gerzson nem engedte eltéríteni magát szándékától, s mivel belátta, hogy addigi manővere nem vezetett eredményre, egy hirtelen mozdulattal oda vonta a lány kezét izgalmi állapotának legmeggyőzőbb, kőkemény és forró, a különféle szövetrétegekből már előzőleg kiszabadított jelére – s ez volt az a pillanat, amikor a vár megadta magát: a lányon nem Gerzson, hanem a fölgyülemlett és egyre emésztőbb hiányérzet lett úrrá, no meg a megindultságnak egy újabb anyás rohama. *Talán megérted, talán nem*, mondja majd B.-nek évek múltán Marika, *de akkor arra gondoltam, hogy az, akiből ekkora izgalmat váltottam ki, megérdemli, hogy neki adjam magam. És mivel már mindenképpen kellett jönnie valakinek, te viszont nem voltál sehol...*

B. megértette.

Özvegy Meszlényi Gusztávnét hatvanhat őszén ripsz-ropsz elvitte egy nyirokszarkóma; Marika egyedül maradt a Filler utcai lakásban.

S mivel Gerzson nagynénjének, özvegy Laky Dénesnének makói rokonságából egy fiatal házaspár a fővárosban keresett és talált is éppen munkát, kézenfekvő volt, hogy Marika összeházasodik Gerzsonnal, Gerzson a Fillér utcába költözik Marikához, Laky Sándorék pedig, a makói rokonok az ő szobáját kapják meg a Hajós utcában.

A házasság, amint az előre sejthető volt, katasztrofális tévedésnek bizonyult. A halkan esengő Gerzson mind inkább toporzékoló, követelőző, uralkodhatnám férjjé alakult át; Marika számára nem maradt más hátra, mint a válás és annak vállalása, hogy ismét egyedül marad.

Tudod, magyarázta B.-nek évekkel később, amikor végre egymásra találtak, gyerekkoromban a villa mögött, ahol laktunk, a Fillér utcában, volt egy kert. Egyszer, nem tudom, mi bújt belém, négy vagy öt éves ha lehettem, megakadt a szemem egy kis kerek kavicson. Megláttam, és abban a szempillantásban beleszerettem, fogalmam sincs, miért, nem is lesz soha. Az alakja miatt? A színe miatt? Vagy, mit tudom én, egyszerűen csak azért, mert olyan volt, amilyen? De talán csak azért, mert őt néztem ki magamnak, és nem egy hozzá hasonló másikat. Úgy a szívemhez nőtt, hogy fölemeltem és bevitettem magammal a szobámba. Édesanya bejött, meglátta, szigorúan rám nézett és azt kérdezte, mit keres egy kerti kavics a lakásban; azzal fölkapta és kidobta a nyitott ablakon, vissza a kertbe, a tízezernyi többi kavics közé. Én persze zokogtam, toporzékoltam, bőgve követeltem, hogy azonnal adják vissza a kavicsomat, az az én kavicsom! Édesanya szíve végülis megesett rajtam, szegénykém lement a kertbe és hozott onnan egy ilyen-olyan kavicsot, ami épp a kezeügyébe akadt. Azt hitte, megvigasztal vele, pedig így csak még rosszabb lett minden. Ordítotam is, ahogy a torkomon kifért: ez a kavics nekem nem kell, nekem az a kavics kell, az én kavicsom! Meg is rajzoltam azóta, de hányszor! Majd meglátod. Hát én már csak ilyen vagyok, nem tehetek róla. Nekem csak az a kavics kell, amit én néztem ki magamnak. De előfordul, ha ritkán is, hogy szerencséje van az embernek, és a tízezer kavics között egyszer mégiscsak rálel arra az egyre. Az övére.

B. megrendülten hallgatta ezt a vallomást, melynél szebbet még soha életében nem hallott. És gyöngéden nézett Marika zöld szemébe.

Abba a gyönyörű zöld szempárba, mely olyan volt, mint egy szabadra állított szemafőr. Akárcsak valaha régen, negyvenötben Mátyusné szeme, amely szabadra állította előtte a pályát, gondolja B., és kisiet az előszobába, mert amilyen szórakozott újabban, megint egyszer a zárban felejtette a kulcsát, s hallani lehet, amint a hazaérkező Marika hiába veszkődik a bejárat ajtónál a magáéval.

Az élet nevű bűvész ép elmével követhetetlen mutatványainak B. már annyiszor volt tanúja, sőt nemcsak szemlélője, hanem szereplője is, hogy úgy érzi: most, kilencvenkettő nyarán, hatvanhárom éves fejjel már nem lepődnek meg semmiféle hihetetlennek tetsző sorsfordulaton. De hatvannyolcban, harminckilenc esztendősen még elképesztették a láthatatlan Mester kaján trükkjei.

Már abban is ott volt a sors nyelvöltése, hogy éppen akkor kapott UNESCO-ösztöndíjat Párizsba, amikor ott kirobbant a diáklázadás. B. csak júliusban tudott elutazni, akkor, amikor a lázadást már leverték, de a fölforrósodott hangulat még sehogy sem akaródzott csillapodni: izgatott felnőtt- és diákcsoportok tárgyalták a lezajlott és a várható eseményeket mindenütt, amerre B. csak megfordult, természetesen elsősorban a Latin Negyedben, amelynek a Panthéonnal szemközti, a rue Soufflot sarkán lévő rendőrörsének létszámát a hatóságok alaposan földuzzasztották. A Boulevard Saint-Michelen még láthatók voltak az utcakövekből és a rue Monsieur-le-Prince egyik bezárt boltjának deszkáiból hevenyészve összetákolt torlaszok maradványai, a Halászó Macska utcáján pedig – Párizs legkeskenyebb sikátorán – nem lehetett végigmenni, mert embermagyságúnál is magasabb szintig állt benne a hónapok óta oda hordott és a sztrájkok miatt eltakarítatlan szemét. B. elképzelte, milyen lehetett a város a múlt század hetvenes éveinek elején, a poroszok uralma meg a Kommun idejében, amikor a lakosság patkányhúson élt; s milyen lehetett a százéves (voltaképpen száztizenhat éves) háború vége felé, a tizenötödik században, amikor a hosszú öldöklések okozta vérvesztéséget még meg is sokszorozta a pestisjárvány meg a városba berontó, éhező farkascordák özöne; a Nagy Forradalom időszakáról nem is szólva.

A világnak tán egyetlen másik nagyvárosa sem élt át ennyi véres periódust, fölkelést, lázadást, öldöklést, mint emez, Ízisz istennő városa; s tán egyetlen másik város sem járult hozzá e vissza-visszatérő szenvedések ellenére annyi mindennel az európai kultúrához, mint ez, ahol ezerhatszázötven éve működik ugyanaz a kórház és hétszáz éve a világ első szemklinikája. Honnan ez a rendkívüli daccal párosult rendkívüli teremtmény? – tette föl magában B. gyakran a kérdést, hogy ilyenkor rögvest Clemenceau-ra, a Tigrisre terelődjenek gondolatai, arra az egyénre, aki a huszadik század legszerencsétlenebb, egy Hitlert az emberiségre zúdító diktátumát erőltette a világra, s akit még mit sem sejtő honfitársai – tisztelettől és rajongó hódolattól mintegy félig aléltan – álló helyzetben adtak át az örök nyugalomnak Panthéonjukban, amellyel szemben, a Soufflot utca sarkán még ekkor, hatvannyolc júniusában is úgy füstött a rendőrörs, mintha az Egyesült Államok aranykészletét tároló Fort Knox erőd volna.

Hanem, szó ami szó, B.-nek ez a mostani, ez a félig-meddig még most is rebellis, izgatott Párizs, a nekihevülten érvelők és viszontérvelők városa jobban tetszett, mint az öt év előtti, a saját piti kis jólétébe és biztonságába beleáporodott másik. Lakni sem az UNESCO fölajánlotta, a Porte d'Orléans közelében díszelgő négycsillagos szállóba ment, inkább barátjának, a tengerimedeve-szakállú öreg Philippe Maréchal zongoraművésznek a meghívását fogadta el, pedig ott, a Saint-Germain körút és a Carrefour Buci közt húzódó szűk kis Grégoire-de-Tours utcában csupán egy, a Maréchal lakása alatt fél emeletnyire lévő használatlan – persze különbejáratú – cselédszoba állt rendelkezésére, padlóján szőnyeg gyanánt egy ég tudja honnét oda származott roppant jegesmedve-bundával, meg egy furcsa, szabályos téglalap alakú benyílóval, mely az egyik hosszanti falba volt lábmagasságban beapplikálva, éppen csak B. bőröndje és szennyese fért bele. *Ez micsoda?* – kérdezte egyszer B. a házigazdát. *Talán valamilyen fűtő-szerkezetet terveztek ide eredetileg?*

Az örökké tréfás kedvű Maréchal, aki már öt éve is elkápráztatta volt B.-t normandiai anekdotáival ama bizonyos hátborzongató estén, amikor a kedélyes vacsoráról hazatérő B. nem találta rue de la Boé-

tie-n lévő szobájukban Zsuzsát, most is harsány hahotában tört ki. *Fűtést? Ide? Eredetileg? Ilyen jót már rég nem hallottam! Még hogy fűtést, haha!* Maréchal hátradőlt hintaszékében, s a térdét csapkodta.

Nem, nem, a különös benyílónak egészen rendhagyó, kitalálhatatlan rendeltetése volt. Ez a ház itt, tours-i Szent Gergely utcájában 1673 táján épült, tehát éppen akkoriban, amikor ma már Ancienne Comédie (Régi Vígszínház) néven ismert színházában Molière *A képzelt beteg* címszereplőjeként, előadás közben rosszul lett és egy ma is álló átjáróházban a hazaúton meghalt. A rue de l'Ancienne Comédie a rue Grégoire de Tours-ral párhuzamos lévén, az utóbbiban épülő ház, melyben csaknem három évszázaddal később B. majd lakik, hátával a színházépület hátának támaszkodott. Ott, ahol egykor Molière öltözője volt, az építetők a mester iránti kegyeletből befalazatlanul hagyatták a most B. bőröndjét és néhány pár kimosatlan zokniját rejtő falmélydést.

Ó, ti boldog franciák, gondolta B., amikor Philippe Maréchal, hatalmas körszakállát büszkén simogatva, előadta a rejtélyes üreg történetét. Ugyanazt gondolta akkor is, amikor a rue Saint-André-des-Arts és a Boulevard Saint-Germain közt húzódó tágas, átjáróházi udvaron Philippe egyszer csak megállt és fölmutatott egy manzárdablakra: *Ott lakott Sainte-Beuve*. Meg amikor egy ízben, mint afféle igazi ínycenc, az 1688-ban létesült híres Procope étterembe invitálta vacsorázni B.-t, s az étkezés végeztével fölvezette egy emelettel följebbre, ahol az étteremnek valamiféle kicsinyített változata volt megtekinthető, mígnem legfölül egy egészen szűk kis kamrácska tárult a látogató szeme elé. A küszöbön Philippe egy másodpercnyi hatásvadász szünetet tartott, csak azután szólalt meg mosolyogva és bozontos tengerész-szakállát ismét elégedetten simogatva: *Ebben a szobácskában tartották rendszeres összejeveteleiket az enciklopedisták*.

B. ámultan állt. Elképzelte, amint Diderot és D'Alembert az orra előtt álló kecskelábú asztalra könyökölve cserél eszmét, miközben a vendéglős papirosért, lúdtollért és kalamárisért ugrasztja a kis pincérgyereket, hogy a vörös bort meg ő vigye sietve föl és töltsse ki a nagy munkában bizonyára alaposan megszomjazott hírneves uraknak.

Bezzeg nálunk, villant át a keserű összehasonlítás B. agyán, mint annyiszor, bezzeg nálunk ekkor még alig két esztendő telt el azóta, hogy a török kiűzetett Budáról. Szellemi élet? Pezsgés? Vendéglők? Színházak? Egyáltalán: házak! Hol vannak tizenhetedik századi házaink? A fővárosban talán ha négy-öt maradt meg belőlük. Amikor ez a Procope nevű vendéglő itt Párizsban létrejött, Buda még félájult tespedésben volt. Majd csak 1695-ben merészkedik a Várba az első külhoni kereskedőember is, egy bizonyos Ruszwurm nevezetű tsemege tsináló úr, hogy nagy, merész vállalkozásba fogva, tortákat és szemet-szájpadlást egyaránt gyönyörködtető marczaánokat kínáljon *sütédekes* boltjában, a Nagyboldogasszony templomával átellenben. Az első mesteremberek is csak ekkor és jórészt német nyelvterületről óvakodnak ide mind sűrűbb rajokban; a helybéli magyar lakosság még bizalmatlan, gyanakvó, még nem hisz a török távollét véglegességében, még szinte csecsemőinek zsigereibe is bele van kódolva – s még mennyi időn át! – a félelem szülte óvatosság.

Milyen ismerős ez, gondolta akkor, hatvannyolc Párizsában B.; habár hát mintha most talán mégiscsak volna valamicske remény: nálunk az új mechanizmus nevet viselő gazdasági reform; odaát Cseszkóban az emberarcú szocializmus, ugye... A szocializmus, mely végre a demokráciára épül, a tömegek szolgáltatta legitimitásra... B.-ben, akárcsak a *Gazdag teherben* keletkezésének idején, az újabb csalárd hit nyomán elindult egy dallam, melyről úgy képzelte, hogy *Remény-szonátá*-jának vezérmotívuma lesz; ám a szonáta sosem készült el, s nemcsak azért nem, mert a reményt alig egy hónap múltán hosszú időre eltiporták a tankok: Philippe, a máskor mindig könnyed és vidám Philippe még júliusban alaposan lehorgasztotta B. bizakodó kedvét, amikor csak legyintett: *Tout ça, c'est de la frime!** *Még hogy emberarcú! Nézd, ami Párizsban nem ment, az Prágában sem fog. A sorból nem lehet kilógni, öregem! Jalta, az Jalta, un point c'est tout.***

B. még megpróbálkozott egy halvány ellenvetéssel, Dubcek zseni-

* *Mindez maszlag!*

** *Azzal kész, punctum.*

alitását emlegette, hogy lám, minden moszkvai ejnye-bejnye és fenyegetőzés ellenére ez az ember milyen sikeresen lavíroz a zátonyokkal telisteli vizeken, de Philippe, egészen közel tolva B. arcához a maga Tudor törpére emlékeztető tömpe orrát, s feje fölé emelve mind a tíz, ehhez az orrhoz a legkevésbé sem illő hosszú pianista-ujját, dühösen fakadt ki: *Des clous! Zseni az, aki a jelenbe lát; nem te mondtad öt éve? Ez a te Dubceked egy rendes, tisztességes, jóindulatú marha, aki a világmegváltók eszelős hitével menetel a vágóhídra. Majd még belátod, hogy igazam volt, noha igazán nem fogok örülni neki. És mondok még valamit, barátom: ezeken a dolgokon ne is törd a fejed. Komponálj. Komponálj nekem egy zongoraversenyt. Végére is nekünk ez a dolgunk. Neked, hogy zenét írj, nekem, hogy eljátsszam. A világ tébolyával kár foglalkoznunk. Az a téboly úgyis ki fog sütni a zenéből.*

Azt azonban, hogy a világ tébolya – „la démente du monde” – mennyire pontos kifejezés, B. nem a nagypolitika eseményein, hanem egy olyan személyes élményen mérhette le, mely legkívált G. Bartos Éva gyárbéli, majd direktriszként való megjelenéséhez, meg az ő szinte elképzelhetetlen váratlanságú második visnyóci megérkezéséhez volt hasonlítható.

Nagyon szeretett flipperezni. Figyelni a kilőtt kis fémgolyót, ahogyan ide-oda pattogva-kattogva gyűjti számára a pontokat, majd hideg fejjel megvárni, míg a lökő-kallantyúk valamelyikének egészen a hegyéig csorog le, s csak a legeslegutolsó pillanatban, mielőtt a golyó eltűnnék a süllyesztőben, lódítani vissza célirányosan, magyarul a gépi játékasztal falán meg a lejtős pálya oszlopocskáin még égő fényeket az ütődés révén kioltani, hogy mielőbb kigyúljon a piros lámpa, mely pillanattól fogva egészen az éppen játékban lévő golyó „haláláig”, tehát mindaddig, míg a két lökő-karocska közt elérhetetlenül le nem fut középen a készülék hasába, megtízszerezze golyó és fal, golyó és oszlopocska minden érintkezésének számértékét. Egy bizonyos összesített számértéken fölül a gép ingyenes játékot adott

* *Csudát!*

jutalmul: kis kattánás hallatszott a függőleges eredményjelző irányából, s egy picurka ablakocskában megjelent az egyes számjegy, további bravúros golyókezelés esetén pedig itt-ott a kettes, sőt hármas is; mi több, szerencsés esetben a gép magától adott egy-egy jutalmjátékokot. Ez annyit tett, hogy az ember annyi partit játszhat újabb pénzérme bedobása nélkül, amennyit az ablakocskában megjelent szám mutat. B. megfigyelte, hogy általában a férfiak reflexe működik jobban, a nők idegességükben többnyire korán indítják lökésre az irányító-kallantyút, s amikor újabb próbálkozás végett visszahúzzák, a golyó sunyi sebességgel siklik alá a semmibe. Akadtak persze ügyesebb, gyakorlottabb női flipperezők is, főleg a fiatalabbja, de maga a műfaj eleve inkább a férfiakat vonzotta. B. csodálkozva látta, hogy a párizsi férfiak hevesen püfölgetik jobbról-balról a játék gép oldalát, hogy a golyót ily módon térítsék a számukra kedvezőbb pályára. Úgy látszik, ide a francia temperamentumhoz gondosan hozzáigazított flipperkészülékeket szállítanak az amerikaiak; Budapesten a legkisebb ilyen ütésre azonnal megjelent volna a TILT (lökés) fölirat, s a gép, áramtalanítatván, véget vetett volna a partinak (*letilt*, mondták a magyarok), függetlenül attól, hogy hány golyó kilövésére lett volna még elvben joga a játékosnak. Ilyenkor az ember váltig nyomkodhatta akár a lökő-kallantyúkat, akár a golyókiadogató gombot, nem működött semmi, a gép megbénult.

B., aki a magyarországi, tehát szigorúbb gépekhez volt szokva, nem élt a készülékoldalak böködésének és paskolásának párizsi módzatával, melyet általában a játékok átkozódó staccato hördülései kísértek: kezét csakis a golyókat alul elnyelő csatomácska két partján elhelyezett lökő-kallantyúk irányítására használta, ami nem kevés ámulatot keltett szokatlanságával a helybéli kibicék körében. *Quel système!* – mondogatták elismerően, mit sem sejtve B. nemzeti hovatartozásáról, még kevésbé arról, hogy ő, miközben módszeresen lövi ki a lejtős játéktér kioltandó fényecskéit, egyszersmind máshol is jár gondolatban: a pesti Duna-parton, a kettes villamoson. A golyók futása és fálnak, illetve a fortélyosan elhelyezett fényoszlopocskáknak ütődése nyomán keletkező hangeffektusokat – csöngést, csilinge-

lést, dobszólószerű kattogást – raktározta el ösztönösen a fejében. Ezek az effektusok jelennek majd meg később *Boldogság* című, különféle ütőhangszerekre írt kompozíciójában, melyhez az ihletet egy, a kettes villamost földidéző kis párizsi bár adta neki. Mivel a bárocska a Philippe-féle lakás tőszomszédságában, a rue de l’Ancienne Comédie és a Buci utca sarkán volt, B. ezt látogatta a leggyakrabban. A helyiségnek, közelsége mellett, további előnyeként lehetett elkönyvelni, hogy benne volt azon a körményen a legtöbbször szabad flippermasina.

Egyszer éppen akkor nyert ingyenpartit a készüléktől, amikor már sietnie kellett egy megbeszélésre. Mellette egy törzsvendég egyetemista lány várt a sorára. B. az egyes számot jelző rekeszecske-re mutatva a lányhoz fordult: *Je vous l’offre*;* de a lány hevesen megrázta kölnivíz-szagú fejét és B. kezébe nyomta a már előkészített félfrankot, mielőtt megnyomta volna a golyókiadó gombot. Egek, gondolta B., ez nyilván azt hitte, hogy egy vacak ötven centime-os ingyenjátékkal próbálom levenni a lábáról! Gyorsan el is iszkolt a bárból, bántotta a lány bizalmatlansága.

Hasonló érzése támadt néhány nappal később, amikor Philippe-pel a Luxembourg-kertben sétálva, észrevette, hogy valamelyik padnál egy porontyát pelenkázó fiatalasszony figyelmetlenségéből maga mögé ejtette a nála lévő pelenkák egyikét. B. a maga közép-európai értelmiségi neveltetésével ott termett, fölkapta a pelenkát a földről, s oda nyújtotta a neki háttal álló fiatalasszonynak, aki nem hallotta meg a lépteit: *Vous avez perdu une lange, Madame!*** A nő rémült sikkantással fordult hátra a váratlan hangra, majd csodálkozóan kitágult szemmel bámult a feléje nyújtott pelenkára, s csak aztán szólalt meg, a helyzetnek B. megítélése szerint teljességgel meg nem felelő, mosolytalan hangsúllyal: *Merci beaucoup, Monsieur.****

* *Magának adom.*

** *Elvesztett egy pelenkát, asszonyom.*

*** *Nagyon köszönöm, uram.*

Philippe elnézően ingatta a fejét, ahogy B. visszatért melléje. *Tu sais, ici ça ne se fait plus.* Még jó, hogy nem kiáltott rendőrért.*

A világ tébolya, igen. Rossz jel, gondolta B., nagyon rossz jel. Valami elpattant ebben a mi kedves Európánkban. Valami igencsak romlófélben van bennünk és körülöttünk.

Aznap este kissé félénken lépett be megszokott kis bárjába. Előzőleg még tanakodott is magában, ne keressen-e inkább egy másikat valahol a rue Mazarine-on vagy a rue de Seine-en, nehogy véletlenül belebotolják a kis egyetemista törzsvendég-lányba, aki ebből aztán még olyasmire találna következtetni, hogy B. utána koslat. Végül abból a meggondolásból maradt a szokott helyénél mégis, hogy más bárokban másfajta, más rendszerű, ismeretlen flippergépek állnak, márpedig ezeken – legalábbis eleinte – nehezebb volna ingyenpartihoz jutnia, tehát a játék több pénzébe kerülne, mint emitt.

Játék közben, amíg a wurlitzer, mint Párizs-szerte akkor szinte állandóan mindenütt, a harmincas évekbeli és most hirtelen új életre kelt slágert, a *Riquita, jolie fille de Java*-t hangicsálta, B. feszélyezetten érezte, hogy valaki a válla mögül figyeli, amint a kis fémgolyót erre-arra futtatja. Enyhe parfómillat csapta meg az orrát. Először arra gyanakodott, hogy megint a kis rátarti az, de aztán megéreztte, hogy ez az illat teljesen más, nem is emlékeztet a félfrankost kezébe erőltető lány kölnivíz-szagára. Ez nem kölni, ez „Heure bleue”, jelentette orrcimpája. De vajon miért álldogál a nő mögötte, nem pedig az asztal mellett, mint akármelyik másik kibic, aki a maga sorára vár? Utóvégre onnan még a golyók futását is jobban figyelemmel kísérhetné, mint a válla mögül! B.-t annyira idegesítette a fonák helyzet, hogy képtelen volt tisztességesen összpontosítani, és zavarában elvétette a lesikló golyót, mely nyomban el is tűnt a gép mélyében. B. kis híján elkáromkodta magát, ám ebben a pillanatban egy ismerős, noha igen régen nem hallott hang halkan és bársonyosan a fülébe lehelte B. anyanyelvén: *Nem volna kedve másodszor is pertut inni velem?*

* Tudod, itt ez már nem szokás.

B. elterül a nagy karosszékekben, és lehunyta szemmel álmodik. Képzeletében Marika, immár pöngyölőben, előjön a fürdőszobából és furcsállva nézi a meghiúsult maga elé meredő B.-t. Fogalma sincs róla, hogy B. most egy párizsi bárban áll vele, huszonnégy évvel korábban, a flipperasztal mellett, karját szélesre tárva, s hogy ő most voltaképpen B. nyakába borulva egyszerre sír és nevet, miközben B. a haját simogatja, ő pedig azt motyogja maga elé: *Tudtam, hogy rád találok, tudtam én... De hogy éppen itt?!*

Marika azóta pontosan annyi esztendővel élt le mellette, mint amennyit e párizsi pillanatig, az ő szemében azonban nem változott semmit, ugyanaz a tizenkilenc éves Marika maradt huszonnégy évesen is, negyvennyolc évesen is, mint amilyennek először látta.

Tudod, milyen nap lesz holnap? – kérdezte a lány, ahogy kifordult a bárból a meleg párizsi estébe, s B. meglepetve kapta föl a fejét, mert ez a kérdés most mintha hirtelen mellette hangoznék el, itt Budapesten, a Soroksári úton, mintha Marika a fotelje karfájára telepedve átfogná a fejét, s ugyanazt a dévaj tekintetet vetné rá, mint hatvannyolc júniusában, a rue de Buci járdáján.

Tudom, a születésnapod, mondta akkor, miközben Marikába karolva bekanyarodott vele a rue Grégoire-de-Tours sarkán, s ugyanezt mondja magában most is, már egy régi rituálé szerint, előre ismerve a heves fejrázás kísérte választ: *Nem. Holnap lesz a megismerkedésünk évfordulója.*

B. föláll, a szekrényhez lép.

Ne, mondja majd Marika, mint mindig, *nekem te voltál akkor is, és most is te vagy a legszebb születésnapi ajándék.*

B. ravaszkodik, először csak egy picike zöld-fehér skatulyát vesz majd elő, benne egy bizonyos Essential Embrocation nevezetű, kínai gyógycsöppeket tartalmazó fiolával. Marika látja, hogy ez alighanem valamilyen gyógyászati cikk lesz, értetlenül nézegeti, forgatja, csak akkor sugárzik majd föl az arca, amikor meglátja a dobozon a Polar Bear emblémát a hozzá illő rajzolattal, amelyről amíg csak él, mindig egy bizonyos hófehér, tours-i Szent Gergely utcájából jegesmedve-

bunda jut majd az eszébe. Olyan boldogan csókolja szájon B.-t, mint aki valódi bundát kapott ajándékba.

Ezt az újratalálkozásunk évfordulójára, mondja majd B. Valamint ezt is. Azzal elvesz egy másik, egy „Heure Bleue” fölíratú dobozt. Holnap majd meglátjuk, jut-e még valami a szültésnapodra is.

Vagy adjam oda rögtön? – kérdezi magától, de úgy érzi, hogy a zivatar egy újabb hulláma közeledik, a levegő pedig egyre fülledtebb lesz, úgy dönt hát, hogy jobb, ha Marika nem az ilyen párás, esős napokon avatja föl ezt a fránya, tizennyolcezer forintos ΦΛΟΡt.

Óriási dőrej reszkettette meg az öreg, 1673-ból való falakat pontosan abban a pillanatban, amikor B. és Marika első ízben és együttesen jutott el a gyönyör felsőfokára; mintha maga a mennybolt élvezett volna el, hogy eső-spermájával még abban a minutumban végigöntse a Carrefour Buci egész környékét.

Minden egyéb, a kérdések, magyarázatok, beszámolók kapkodó sokasága csak ez után a dőrej után következett, a „tulajdonképpen-hogy-kerültél-ide”, meg a „hát-most-mondd-nem-csodálatos-az-élet” és a „tudod-hogy-holnap-lesz-kereken-öt-éve...” Kiderült, hogy Marika idős és szívbeteg nagynénjét, édesanyjának Párizsba férjhez ment és ott megözyegyült nővérét, Madame Fripaud született Barcsinszky Emmát elfogta a lelkifurdalás, amiért egyetlen rokonát, Meszlényi – illetve hát most hivatalosan Illényi – Marikát, tehetséges, de boldogtalan fiatal unokahúgát még soha nem segítette semmivel; tehát, hogy lelkiismeretének így-úgy eleget tegyen, egy hónapra meghívta magához. Néhai férje, Jean-Jacques Fripaud neves műgyűjtő volt, a Boulevard Saint-Germain-i lakásuk közelében lévő valamennyi galéria állandó látogatója, úgynevezett „habitué”, s kiváltképpen a híres színész Gaston Ledoux rokonsága által vezetett, a rue de l’Odéonon megbúvó galériácskában vált az idők folyamán úgyszólván családtaggá. Míg Ledoux élt, családotul össze is jártak; s a végóráját lassan-lassan közeledni érző Emma néni, egy jótékonsági rohamában, aminő fölöttebb ritkán lepte meg élete folyamán, fölmelegítette a hajdani kapcsolatot Ledoux-ékkal, megkérve őket, rendezne galériá-

juk a majdan Párizsba érkező Marikának egy fél hónapig nyitva tartó kiállítását. Emma néni, aki Jean-Jacques Fripaud úr jóvoltából dúsgazdag volt, megengedhette magának, hogy a fősვნყség hosszú évtizedei után valahára megdicsőíltén sűtkérezzék tulajdon jósága fényében, tehát a galéria minden költségét (nem volt sok) nagyvonalúan állta, Marikának pedig már a meghívólevélben, vagyis még a májusi nagy forrongások időszaka előtt megírta, hogy a legjobb munkáiból hozzon magával annyit, amennyit csak bír, de ennél is jobb, ha a postával poggyászként küldeti ki őket. Marika eleinte mérges volt, azt hitte, az öregasszony az ő grafikáival akarja az egyhavi eltartás fejében gyarapítani boldogult férjeura gyűjteményét; s külön dűhűtette, hogy a furcsa kérés teljesítéséhez egy hajórakománnyi hivatalos engedélyt kellett beszereznie a legkülönfélőbb hatóságoktól, minisztériumtól a vámhivatalig. (Tekintve, hogy Meszlényi Mária műveit az akkori hivatalosság nem tekintette nemzeti értéknek, a kiviteli engedélyt, ha sok talpalás árán is, de megkapta.) Hanem hát Párizs, az mégiscsak Párizs; egy hónap, az mégiscsak egy hónap – ennyit minden kereteztetés, utánajárás, vámköltség megér. Az, hogy a negyvenötezer képzőművész városában bármit is remélhetne szakmailag, meg sem fordult a fejében, de – úgy látszik – történnek még csodák, melyek közül az első az volt, hogy Emma néni nem önző célból rendelte ki Marika alkotásait; a második, hogy ez utóbbiak a rue de l’Odéon kicsiny, de Párizs-szerte ismert, sőt igen elismert galériájában voltak a nagyközönség számára fél hónapon át megtekinthetők; végűl a harmadik és egyben a legnagyobb, hogy egyszerre két tekintélyes napilap, a Figaro és a Monde kritikusa is fölfigyelt ezeknek az álom és valóság, természet és absztrakció közt lebegő műveknek a teljesen egyedi mivoltára, s hozsannázva ünnevelte a teljesen ismeretlen Maria Meszlényit. Mindkét műbíráló külön kiemelte a rendkívűl figyelemreméltó *Kavicsok*-sorozatot, melynek minden egyes darabjában egy, egyetlen egy kerek kavics külön is szinte kisugárzik a többi közül.

Marika befutott; igaz, akkor még csak Párizsban.

Emma néninek csak úgy dagadt a keble a büszkeségtől, de legalább ekkora elégedettséggel töltötte el, hogy a két kritikust nem kellett

lepénzelnie, sem vacsorára vendégül látnia, pedig ez még a kiállítás megnyitója előtt megfordult a fejében, hogy nyomban el is vesse a gondolatot, mint olyant, melynek megvalósítása csak fölösleges kiadással járna. Most, a kedvező bírálatok olvastán áldotta az eszét, hogy nem dobott ki az ablakon ezer frankot vacsorára a Jean-Jacques Fripaud úr után rámaradt többmilliós vagyonból.

Emma néni a hatvannyolcraól hatvankilencre virradó Szilveszter-éjszakán halt meg otthon, a Saint-Germain körúton, baráti társaságban, egy ügyetlenül kinyitott pezsgőspalack dugópukkanása okozta ijedségtől. A szomszédból áthívott orvos már csak annyit tehetett, hogy karját mintegy mentegetőzve kitérve boldog új esztendőre kíváncsion, majd ráeszmélve szavainak nem egészen helyénvaló mivoltára, zavartan kifároljon az ajtón. Marika, mint az elhunyt legközelebbi élő rokona, roppant vagyont örökölhett volna (a Fripaud-gyűjteményt a világ tíz legértékesebb kollekciója közt jegyezték, s akkor még nem szóltunk az özvegy sok nullával végződő bankszámlájáról), de egy párizsi közjegyző eljuttatta Madame Illényi címére az elhunyt végakarátának és ennek indoklásának fénymásolatát. Eszerint az Istenben boldogult Madame Fripaud a római katolikus Egyházra hagyta minden ingó és ingatlan vagyonát, tekintve, hogy az Anyaszentegyház, mint anya, mégiscsak közelebbi rokon egy unokahúgnál. Kivételt az általános intézkedés alól mindössze ötvenezer, a Madame Fripaud bankszámlájáról lehívandó és Madame Illényi számára Budapestre átutalandó frank képezett, melynél nagyobb összeg – így az indoklás – csak renyhévé tenne egy alkotó művészt. Egy nyomorgó kis magyar árva lánynak még ötvenezer frank is nyilván csillagászati summa, gondolhatta Emma néni, amikor írásos végrendeletét a közjegyző gondjaira bízta; s valóban az is volt (még ha belőle tizenötezer frank eleve Marikát illetné is, a Párizsban eladott grafikái után): ebből az ötvenezerből vették meg B. kívánsága szerint ezt a Soroksári úti lakást, és rendezhettek be a közeli Ráday utcában ugyanekkor egy pincét Marika számára, műteremnek.

Zsuzsa nem tiltakozott a válópör ellen, sőt azonnal egyetértett az eljárás lefolytatásával. A közös megegyezés esetén fizetendő hárome-

zer forintot ugyanis B. hajlandó volt teljes egészében maga leszurkolni, s ezzel megóvni őt nemcsak minden kiadástól, hanem egyben – és elsősorban – egy olyan megszégyenítő procedúrától is, melynek során Zsuzsa sokszoros hűtlenségét B. játszva bebizonyíthatta volna, s akkor felesége hibájából mondják ki a válást. Márpedig ez a Lusztig családnak nem kevés pénzébe került volna, és Zsuzsa tudta, hogy ebben az esetben még annyira sem jut hozzá az önkábítás eszközeihez, mint emígy. B. a Lusztigékhoz rendszeresen eljáró takarítónőt, az új lakása közelében, a Vaskapu utcában lakó cserfes Gulyás Loncikát kérte meg arra, hogy egy-egy „napja” alkalmával mindig lopja vissza neki a Lusztigék cselédszobájában, illetve nappalijában maradt könyveinek egyikét-másikát, ha ugyan még maradt belőlük valamennyi, mielőtt Zsuzsának módja nyílnék az egész készlet nyakára hágni, hogy legyen mit elinnia.

De a Soroksári úti lakásban ettől kezdve még sokáig úgy csöndült meg időnkint a telefonkészülék, hogy aztán a vonal túlsó végén nem szólalt meg senki. *Megint ő volt*, jelentette ilyenkor Marika, ha éppen ő vette föl a kagylót. *Szegényke*, tette hozzá mindig, s néha még ezt is: *Szegénykém*, miközben gyöngéden beletúrt B. akkor még sötéten göndörödő hajába.

B. fölnyitja szemét. Marika most lép be a fürdőszobából, de nem pongyolában, ahogy álmodozása során B. elképzelte, hanem ugyanabban a könnyű nyári kosztümben, amely eddig is rajta volt. Egyenest a szekrényhez lép. B. csodálkozva nézi, ahogy előhúzza a legnagyobb bőröndjüket, az ágyra helyezi, belerakja a fürdőszobából kihozott tasakot, benne a piperecikkeivel, majd elkezdi ruháit, pulóvereit és egyéb ruhaneműjét szép, lassú, kimért mozdulattal bepakolni.

Elutazol? – kérdezi hökkenten B., aki eddig valamilyen tréfát sejtített a jelenetben, de most észreveszi, hogy Marika szemében ismeretlen, új fény villan meg. – *Hová mégy?*

Marika rápillant, odalép a fotelhez, leül a karfára, úgy, ahogy B. iménti képzelgésében, a hajába is gyöngéden beletúr, de amit mond, az egyáltalán nem hasonlít az álmodozásbéli mondathoz: *El. Ne haragudjál.*

El? Hogyhogy el? Hová? Ilyenkor? Mi ez a titokzatoskodás? És miért kéne haragudnia? Hacsak...

Úgy érted, hogy...?

Úgy.

B. nem hisz a fülének, olyan érzése támad, hogy megint álmodik.

Nem tehetsz róla, szegénykém. Tudod, amikor ennyi év után ma véletlenül újra összefutottam vele, elfacsarodott a szívem. Lemondtam a Bonda Ágit. Nála voltam, a Fillér utcában. És ez valahogy olyan volt, tudod, mintha hazaértem volna. A gyerekkoromba. Az én kavicsos kertemhez.

Gerzson. Illényi Gerzson. Már megint? Több mint negyed évszázad után? B. döbbenten meredt maga elé, képtelen volt föltekinteni a fotelkarfán ülő Marikára. Gerzson!

Olyan elesett, olyan kiszolgáltatott! Már kilenc dioptriás a szemüvege. És iszik.

B. nem bír megszólalni. Ez az akaratos fickó, ez a vaksi, követelőző alkoholista most egyszerre inkább kell Marikának, mint ő? Ki érti ezt?

Megmutatta a dolgait. Képzeld, azóta csak engem fest. Ahogy a tihanyi templom faszobrása az ő elholt apáca-szerelmét mintázta újra meg újra minden angyalfejen. És olyan elveszett, olyan szívszorítóan szájalomra méltó... Nyomorog. A galériák már unják, hogy mindig ugyanazt csinálja. És azóta nem nyúlt nőhöz...

Ma délutánig, gondolja B., és gyöngéden eltávolítja a haját simogató kezét. Még hogy gyerekkor! Á! Nem a gyerekkorába próbál visszakapaszkodni Marika, hanem egészen máshová, egy soha nem volt anyaságba. És mire majd ráeszmél, hogy negyvennyolc évesen sehogy sem lehet egy ugyanannyi esztendő's meglett nyomorultnak az anyja, addigra már visszaútja sem marad. Egyetlen szerencsétlen emberből így csinál hármat.

Ő? Vagy az idő kérlelhetetlen tömbje?

No persze, Gerzsonka tizenöt évvel fiatalabb, mint ő, B.

Eriggy, csomagolj, mondja rekedten B., föláll, és előszedi rejtekéből az ajándékruhát. Csapd ezt is a többihez, én úgysem fogom viselni.

Nem várja meg a hatást. A régi rituálé szavai kiürültek. Kimegy az előszobába, belebújik a ballonjába, és szinte szalad ki, a zuhogó esőbe. Egy mennykő ugyanakkorát csattan a közelben, mint az a másik egykor, hatvannyolcban, a rue Grégoire de Tours-ban.

B. maga sem tudja, miért éppen oda telepedett, bőrig ázva, azokra a pesti lépcsőkre, ahol valamikor Koltói Évivel ült, ötvenkilencben, azon az emlékezetes, azon a sok esztendőös gyötrődést elindító estén, amely után ő ostobán visszatért Zsuzsához. Épp oly ostobán, ahogy most Marika Gerzsonhoz.

Zsuzsa. A néma telefonjai. És Marika szavai: szegényke, szegénykém.

Ez a „szegénykém” akkor még neki, B.-nek szólt. Most Illényi Gerzson a szegénykém. Meg a sors legszebb ajándéka.

Akkor, régen, a hatvanas évek végén Zsuzsának egy ilyen, némának indult telefonhívása végén, amikor B. már éppen visszarakta volna helyére a kagylót, meglepő dolog történt. Zsuzsa elcsukló hangja hallatszott: *Meghalt... Meghalt...* És kattánás, a vonal megszakadt.

B. meg volt róla győződve, hogy Zsuzsa Lusztignéról beszél, s csak másnap, amikor a Boráros téren összetalálkozott Loncikával, a takarítónővel, tudta meg, hogy *apu* a halott, a harmadik infarktusa vitte el Zsuzsa egy újabb részeg tombolása közben, s hogy aztán minden zsebében, még a fürdőköpenyében is, de még cipőiben és zoknijáiban is egy-egy cédulát találtak az öreg reszkető kézírásával: Lusztig Zsuzsa volt a gyilkosom.

Egy héttel később Loncika egyszerre négy könyvvel állított be B.-ékhez. *Ez minden. Nem valami sok, igaz? Lássa, csak ennyi maradt utána.*

B. értetlenül meredt rá. *A volt apósom után?!*

Ezúttal Loncika képedt el. *Mi az, hát még nem tudja? A Zsuzsika beszédte az összes altatóját, amit csak talált. Az ágya mellett egy üres Dokk-rumos üveg volt, feldőlve. Kampec szegénynek. De hát ez így nem is volt élet, maga csak tudja. Csak azt az asszonyt sajnálom.*

Tegnap még hárman, ma meg, akár a kisujjam... Ilyen az élet, lássa. És tudja, az a kettő, hát én mondom, az egymást kergette a sírba, vaknak kellett lenni ahhoz, hogy az ember ne vegye észre. Szerencsétlen asszony, bizisten nem irigylem! Igazán derék teremtés. Jobb sorsot érdemelt volna, nem igaz?

De igen, igaz.

Szerencsétlen *anyu*. Őt látja maga előtt most is, a parti lépcsőn, a másik elhagyatottat. Ahogy fáradhatatlanul csalinkál a sötét lakás két vége közt, békítő követségben. Meg ahogy ott áll azzal a beteg-madárka testtartásával a függőfolyosóról nyíló előszoba és a nehéz homályú hall közti üvegezett ajtóban, egy kissé csálén, mint a ficamosok. Az a furcsa állás (kéz a csípőn), melyből csakis oldalazva lehet nekiindulni. És amely mintha az élet minden vereségének, minden szánalmas kiegyezésének és beletörődésének, minden alávetettségének, minden fogyatkozó reményének térbeli megfogalmazása volna, kivetülő lelki hologram.

1992–1993

Országos Széchényi Könyvtár

A könyvborítót Kecskeméti Kálmán tervezte.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ORPHEUSZ KIADÓI KFT.

Felelős a kiadó ügyvezető igazgatója

Felelős szerkesztő Deák László

A szedés, tördelés a Fekete Sas Kiadó munkája

Készült ÁFÉSZ Nyomda Vác, 204,95.

Felelős vezető dr. Hemela Mihályné

Kiadványszám 85

ISBN 963 7971 70 X

96/2351

TIMÁR GYÖRGY EDDIG MEGJELENT MŰVEI:

Három fiatal költő, versek (Kövesi Endrével és Pál Józseffel), 1951.
Juan Ramón Jiménez: Sárga tavasz, vál. versek (András Lászlóval)
műfordítások, 1958.

Erich Arendt: Válogatott versek, műfordítások, 1958.

Az iszonyat naptára, versek, 1961.

Vallomás, rádiódrama, 1961.

Jerikó, versek, 1968.

René Barjavel: Az óvatlan utazó, regényfordítás, 1971.

Robert Goffin: A költészet Ariadné-fonala, tanulmány- és
versfordítások, 1972.

Yves Bonnefoy: Még egyre az a hang, válogatott versek,
műfordítások, 1973.

Jules Verne: Az örök Ádám, elbeszélések, fordítás, 1973.

Hármasoltár, versek, 1974.

Nevető Lexikon, 1974, 1983, 1989.

Százhusz költő, válogatott versfordítások, 1977.

David Scheinert: Pierre Bajut színeváltozása, regényfordítás, 1979.

Gyula Illyés: La Barque de Charon, Illyés Gyula válogatott versei,
francia műfordítások, 1979.

Nem én írtam, irodalmi paródiák, 1979.

Tájkép lovakkal, francia-belga költők, műfordítások, 1982.

Heures fauves, francia versek, 1983.

Ezt sem én írtam, irodalmi paródiák, 1983.

Bernard Vargaftig válogatott versei, műfordítások, 1984.

Szajna-parti Erosz, versfordítások, 1984, 1985, 1989.

Válogatott agyrémeim, humoros írások, 1985.

Ami gyorsabb a halálnál, regény, 1986.

Elképesztő novellák, fordítások, 1988.

Pártfoglaltak, színmű, 1988.

A Duna titkai, ismeretterjesztő mű, 1988.

Erich Kästner: Az állatok konferenciája, gyermekmese, fordítás, 1990.

Alphonse Allais: Horgász a pácban, regényfordítás, 1994.

Szókon túli hang, versek (1974-1995), 1995.

Ára: 498,- Ft

ISBN 963 7971 70 X

9 789637 971709